

TAMPEREEN YLIOPISTO

Anni Nissi

JUONESSA MUKANA

Kertojan läsnäoloa feature-teksteissä tuottavat esitystekniset ratkaisut
ja journalismin referentiaalinen todellisuussopimus

Tiedotusopin pro gradu -tutkielma

Lokakuu 2015

Tunnustelen pro gradu -tutkielmassani niitä esityksellisiä raja-aitoja, joita journalistinen feature-tekstin ei tulisi rikkoa pysyäkseen genrensä rajoissa. Nämä raja-aidat liittyvät ns. referentiaaliseen todellisuussopimukseen, joka koskee yksittäisiä journalistisia tekstejä journalismia genrenä määrittelevän laajemman kulttuurisen merkityssopimuksen kautta. Laajempi tutkimusongelmani on se, horjuttavatko journalistisessa featuressa kertojan läsnäoloa tuottavat kerronnalliset ratkaisut feature-tekstien referentiaalista sopimusta.

Lähestyn tekstejä narratologisten apuvälineiden avulla kohdistamalla huomioni kertojan läsnäoloon. Oletukseni on, että kyseiset rajanylitykset kytkeytyvät niihin esitysteknisiin ratkaisuihin, joita käytettäessä kertojan läsnäolo on tekstissä poikkeuksellisen vahvaa. Koska metodini on narratologinen, pidän kertojan erillään tekstin fyysisestä kirjoittajasta, toimittajasta. Journalististen tekstien erityisyyksiä ja niihin lukeutuvia kerronnallisia 'rajoitteita' jäsennän joukkoviestintätutkimuksen näkökulmasta. Lisäksi käytän hyväkseni kielitieteen käsitteistöä.

Haen tutkimusongelmastani otetta kahden tutkimuskysymyksen avulla. Niistä ensimmäinen on: miten kertojan läsnäoloa journalistisessa tekstissä tuotetaan? Jatkokysymyksenä kysyn, millaista on kertojan läsnäolo *Helsingin Sanomien* Sunnuntai-sivujen feature-teksteissä. Esimerkkiaineistona käyttämäni Sunnuntai-sivujen feature-tekstien avulla koettelen sitä, missä määrin journalismin lajityyppiset raja-aidat ovat edelleen voimassa.

Lähestyn kertojan läsnäoloa neljästä eri näkökulmasta: kohdistamalla huomion kertojan havainnointiin, referointiin ja kommentointiin sekä siihen, miten kertoja tiedostaa oman kerrontansa. Tältä pohjalta luon kertojan läsnäolon tapoihin perustuvan luokittelun. Jatkokysymykseen vastatakseni kysyn esimerkkijutuiltani, millä tavoin kertoja niissä tunnistautuu havainnoijaksi, referoijaksi, kommentoijaksi ja kerronnan reflektoidjaksi.

Esimerkkiaineistoni ei tuo esiin suoranaisia referentiaalisen sopimuksen rikkoumia, mutta se nostaa näkyviin runsaasti tapauksia, jotka koettelevat journalismin referentiaalisen sopimuksen raja-aitoja. Eniten tällaisia huomioita liittyy referoimisen epäsuoriin tapoihin sekä kommentoinnin tapoihin, jotka nivoutuvat osin toisiinsa. Rankimmin referentiaalista sopimusta koetellaan esimerkkiaineistoni jutuissa silloin, kun kertoja ei toimi yhteneväisesti läpi jutun tai kun kertojan kommentoinnin keinot ovat hyvin epäsuoria. Kertojan vahvaakaan läsnäoloa ei silti voi pitää automaattisesti ongelmallisena.

Tutkimusotteeni on metodinen ja metodologia kehittävä. Tyhjentävän empiirisen analyysin sijaan pyrin tunnistamaan ja kuvaamaan tapoja, joilla tuonemmissa tutkimuksissa on mahdollista saada ote journalistisissa teksteissä läsnäoloa tuottavista kertojaratkaisuista.

Asiasanat: Feature, genresopimus, *Helsingin Sanomat*, kertojan läsnäolo, narratologia, referentiaalinen todellisuussopimus.

Sisällysluettelo

1. Johdanto	1
1.1. Aluksi: kuka tätä juttua kertoo?	1
1.2. Läsnäoloa ihmettelemässä	4
1.3. Tutkielman anatomia.....	7
1.4. Käsitteistä ja rajauksesta	8
1.5. Tutkimuksen asettelua.....	9
1.6. Helsingin Sanomien Sunnuntai-sivut featuren julkaisupaikkana	10
1.7. Työn juoni.....	11
2. Pohjatyon tekijät	12
2.1. Ensimmäisen vaiheen uutisnarratologia	15
2.2. Toisen vaiheen narratologinen nonfiktio tutkimus.....	19
2.3. Mistä nyt tuulee: oma positio.....	21
3. Feature journalististen tekstityyppien kentällä.....	26
3.1. Kaunokirjallisuudellisuuden vaarat.....	26
3.2. Ei fiktiota eli ei-fiktiota?	29
3.3. Featuren määrittely tässä työssä.....	30
3.4. Oheistermistöä	33
4. Journalistisen genren venyvät mutta tiukat rajat.....	35
4.1. Kaiken takana referentiaalinen sopimus	36
4.2. Mihin referentiaalinen teksti viittaa?	39
4.3. Historiateoksen ja omaelämäkerran referenttialisuus	41
4.4. Referentiaalinen sopimus rajan vetäjänä	42
4.5. Kriittinen näkökulma.....	44
5. Kerronnallista läsnäoloa jäljittämässä	46
5.1. Klassiset narratologiset kertojaluokittelut	47
5.2. Journalistiset kertojaluokittelut.....	50
5.3. Kielitieteen luokittelut	51
6. Kertojan läsnäolo Helsingin Sanomien feature-jutuissa	55
6.1. Läsnä havainnoijana	58
6.1.1. Ympäristön kuvaaminen	58
6.1.2. Henkilöiden määrittäminen	60
6.1.3. Ajallinen yhteenveto.....	62
6.1.4. Tapahtumien raportointi.....	63
6.2. Läsnä referoijana.....	65
6.2.1. Puheaktin tiivistelmä	66

6.2.2. Suora esitys	67
6.2.3. Vapaa suora esitys.....	69
6.2.4. Epäsuora esitys.....	73
6.2.5. Yksittäiset vieraat sanat.....	74
6.2.6. Vapaa epäsuora esitys	77
6.3. Läsnä kommentoijana	80
6.3.1. Yleistys	82
6.3.2. Arvostelma ja moraaliset kommentit	84
6.3.3. Tulkinta	85
6.4. Läsnä kerronnan refleктоijana	88
6.4.1. Yleisölle puhuminen ja mukaan kutsuminen	88
6.4.2. Viittaaminen kerronnan aikaan tai paikkaan	89
6.4.3. Tunnistautuminen.....	91
7. Yhteenveto	94
7.1. Ratkaisun avaimet.....	96
7.2. Menetelmästä.....	97
7.3. Tästä eteenpäin.....	99
8. Lähteet	100
Liite 1: Esimerkkijutut	111

1. Johdanto

1.1. Aluksi: kuka tätä juttua kertoo?

Yhtenä maaliskuisena aamuna *Helsingin Sanomien* kotimaansivujen katkelma keskeytti lehden lukemisen rituaalini. Pysähdyin uutiseen, jossa Vladimir Putinin sisäpiiriläisistä esitettiin arvailuja ja jossa kuvattiin asioita, jotka ovat ehkä tapahtuneet, tai sitten eivät. ”Täältä” kerrottu juttu tuntui viittaavan siihen, että nyt raportoidaan paikan päältä. Tapahtumien kulun kuvaamista seurasi aikahyppy suoraan 18 vuoden päähän.

Täällä kahdeksan pietarilaista lomanaapurusta perusti Ozero-mökkiosuuskunnan marraskuussa 1996. Mukana olivat muun muassa fyysikko Juri Kovaltšuk, mekaanikko Vladimir Jakunin, matemaatikko Andrei Fursenko ja Saksan Dresdenistä vuosikymmenen alussa kotiutunut KGB-mies Vladimir Putin.

Perheet todennäköisesti saunoivat ja uivat yhdessä. Miehet ehkä myös voimailivat ja joivat votkaa.

Tapahtui myös ikäviä asioita. Ilmeisesti oikosulusta alkunsa saanut tulipalo sytytti Putinin mökin saunan, ja koko rakennus paloi. Putin perheineen ja vieraat pelastautuivat täpärästi. Tilalle rakennettiin uusi huvila.

18 vuotta myöhemmin Putin on Venäjän presidentti. Osuuskunnan muut jäsenet ovat Venäjän vaikutusvaltaisimpia ja rikkaimpia miehiä. (*Helsingin Sanomat* 22.3.2014)¹

Katkelma jäi pyörimään mielessäni. Eikö vain oppikirjoissa ole vannotettu, että toimittajan ei tule esittää arvailuja tai huhuja? Entä oliko tekstin kirjoittaja juttuaan kirjoittaessaan oikeasti *täällä*, siis Komsomoljärven rannalla, Karjalan kannaksella? Mikä tämä tämmöinen uutinen oikein oli?

Toisaalta tarkemmin katsoessa selvisi, että kyseessä oli muodoltaan tavallinen kärkikolmion mallin mukaan kirjoitettu uutinen sikäli, että teksti alkaa uuden tapahtuman toteamisella: Yhdysvaltain Venäjän-vastaiselle pakotelistalle oli lisätty virkamiehiä, sisäpiiriläisiä ja pankki. Tuntuni poikkeavuudesta ei siis johtunut jutun rakenteesta vaan jostakin muusta.

Toinen esimerkki osui silmään kaksi viikkoa myöhemmin, tällä kertaa *Aamulehden* uutissivuilta. Juttu alkoi näin:

Ensimmäinen näky aamun kajossa on niin hajottava, että jään tollottamaan sitä suu auki. Mitähän tästä sanoisi neiti korkkareissa? Tajunta ei heti riitä ymmärtämään viereistä autokorjaamo.

---

¹ Tekstin alkuperäiset lihavoinnit on selkeyssyistä poistettu, kuten jatkossa tässä tutkielmassa lehtitekstejä lainatessa.

Romuautojen armada hyökyy pihan perältä. Valo kimmahdaa puhkaistusta tuulilasista, leikkii ruosteisella nokkapellillä ja väläyttää ajassa jonnekin kauas. Juuri tuollainen uudentuoksuinen päästi konepellin alla tiiviyyttä sihisevän, kehräävän soinnin, sen ensimmäisen. Se runttasi ihanasti selkänojaan ja vei hurmaten kylätietä niin, että mun... siis sydämessä asti helisi. (*Aamulehti* 8.4.2014.)

Tässä vaiheessa oli pakko tarkistaa, lukiko sivupäässä tosiaan *uutiset*? Kyllä vain, tosin tarkennuksella *reportaasi*. No, kukaan ei toisaalta liene kieltänyt käyttämästä uutisosastollakaan sanoja kimmahdaa, hajottava ja runtata, ja reportaasiin suorastaan kuuluu henkilökohtainen ote. Mutta entäs jatko:

Parin jääkaapin kokoinen mies työntyy korjaamon ovesta, hieraisee silmäkulmaa mustanrasvaisin sormin ja vilkaisee vierasta hymynkareisena. Moikkaan muka rennosti ja riuhdon päätä arkeen.

Hän on autokuski ”Hervanta”, Tommi Nurminen, joka pystyisi nostamaan autonrähjän lavalle käsillään. Jos se sattuisi huvittamaan.

”Hervanta” tuskin on oikeasti kahden jääkaapin kokoinen mies, eivätkä voimatkaan välttämättä tositestissä riittäisi romuautojen heittelyyn.

Molempien lehtien pätkät ovat esimerkkejä siitä, miten fiktiosta tutut kerronnalliset ratkaisut ovat saaneet jalansijaa sanomalehtitekstissä – ja löytäneet tiensä jopa uutisiin (ks. esim. Töyry, Rätty & Kuisma 2009). *Helsingin Sanomien* katkelmaa höystävät ajan tiivistäminen, tulkinta ja tapahtumattomien tapahtumien kuvaaminen. Lisäksi jutussa käytetään deiktisiä ilmauksia, jotka kytkevät lausuman esittämiskontekstiinsa. *Aamulehden* jutussa taas kurkistetaan jutun kertojan tajuntaan, mikä on ollut perinteisessä uutiskirjoittamisessa tuiki tuntematonta aluetta. Jälkimmäistä esimerkkiä voisi jopa kuvailla maailmalla paremmin tunnetuksi kaunokirjalliseksi journalismiksi.

Fiktiota muistuttavien kerronnallisten keinojen käyttö ei ole journalistisissa teksteissä uusi eikä harvinainen asia. Näiden keinojen käytöstä myös puhutaan paljon ja niihin viitataan sellaisilla nimityksillä kuin ’fiktio tekniikat tai ’kaunokirjalliset keinot’ (ks. esim. Hartsock 2000; Lassila-Merisalo 2009; Lehtimäki 2011). Keinojen valikoimaa on kartoitettu, niiden käyttöä opetetaan toimittajille ja viestinnän opiskelijoille ja niistä on toivottu journalismin pelastajaa (ks. esim. Lundberg 1992). Narratologia eli kertomuksen tutkimus (tai mallintaminen ja mallin sovellus) ei ole enää kirjallisuuden tutkijoiden yksityisomaisuutta, vaan sitä sovelletaan lehtitekstin tutkimiseen ja kirjoittamiseen (ks. luku 2.).

Vaikka raja-aitojen kaataminen faktan ja fiktion väliltä vaikuttaa jo sangen vakiintuneelta ilmiöltä, tässä pro gradu -tutkielmassa en kysy vain sitä, ovatko rajapyökit todella siirtyneet vaan myös sitä, kannattaisiko osa pyykeistä säilyttää. Kiinnostukseni kohdistuu nimittäin siihen, missä vaiheessa kerronnallisten keinojen käyttö menee niin sanotusti liian pitkälle. Kuinka paljon journalismi voi lainata kerronnallisia keinoja ilman, että se kadottaa fokuksestaan ensisijaisen työnjaollisen tehtävänsä, paikkansa pitävän tiedon – jota totuudeksikin kutsutaan – tavoittelun (vrt. Ridell 2000; Harcup 2007, 2)? Etsin tässä tutkielmassa esityksellisiä ja lajityyppisiä raja-aitoja, joita journalistinen teksti ei tulisi rikkoa, jos se mielii pysyä genrensä rajoissa ja säilyttää statuksensa 'toden diskurssina' (ks. Ridell 1998, 285–289). Lisäksi koettelen konkreettisten esimerkkien avulla sitä, pitävätkö lajityyppiset raja-aidat edelleen käytännössä. Raja-aidoilla tarkoitan todellisuutta koskevaa niin kutsuttua referentiaalista sopimusta, joka journalismia genrenä määrittelevän laajemman kulttuurisen merkityssopimuksen kautta koskee myös yksittäisiä journalistisia tekstejä. Lähestyn tekstejä narratologisten apuvälineiden avulla kohdistamalla huomioni kertojan läsnäoloon, sillä mainitunlaiset rajanylitykset tuntuvat liittyvän usein juuri niihin kerronnallisiin ratkaisuihin, joita käytettäessä läsnäolo on tekstissä poikkeuksellisen vahvaa.

Vaikka lähdin aiheeni taustoituksessa liikkeelle uutisesta, päädyin valitsemaan tarkastelun kohteeksi featuren, sillä henkilöitynyt kertoja tuntuu avaavan jotain oleellista kyseisen genren erityisyydestä (vrt. Kunelius 1996, 127). Oletukseni onkin, että feature-tekstien kokeilevat kertojaratkaisut saattavat hämärtää journalististen tekstien referentiaalisen sopimuksen rajoja, ja näin voi tapahtua etenkin silloin, kun kertojan läsnäolo on vahvaa. *Helsingin Sanomien* Sunnuntai-sivujen juttuja erittelemällä pyrin myös konkretisoimaan niitä keinoja, joilla läsnäolon tuntua kerronnallisilla ratkaisuilla tuotetaan.

Kirjallisuudentutkija Maria Mäkelä (2011, 21) huomauttaa, että ”kertovan fiktion konventiot kannustavat tietynlaisiin lukutapoihin, joita lukijat ovat taipuvaisia soveltamaan myös fiktion ulkopuolella”. Ei-fiktiivinen teksti voi olla niin yksityiskohtainen ja kokonaisvaltainen ehjä tarina, että se tuntuu todella luovan oman tekstuaalisen maailmansa samaan tapaan kuin fiktiiviset maailmat luodaan (emt., 311). Tekemällä näkyväksi näitä kerronnallisia ratkaisuja, joiden käyttö saattaa jäädä lukijoilta – ja mahdollisesti jopa kyseisten tekstien kirjoittajilta – huomaamatta osallistunkin tutkijoita laajemmin puhuttavaan keskusteluun. Nähdäkseni kyseisten keinojen etsiminen ja tarkasteleminen referentiaalisuuden kannalta on tärkeää, sillä ajattelemattomasti käytettyinä esimerkiksi ironia tai kertojan vaihtuvat asenteet voivat olla

vahingollisia journalistisen tekstin tiedonvälitystehtävän kannalta. Haluan myös nostaa keskusteluun riskit, joita tietynlaisten kerronnallisten keinojen käyttö saa aikaan ammattimaisen journalismin uskottavuudelle tiedonvälitystehtävän hoitamisessa. Kuten journalismintutkija Maria Lassila-Merisalo (2009, 82) näkee asian:

Todistelun ja dokumentoinnin tapojen erittelyyn ja analysointiin tarvitaan työkaluja, joissa on herkkyyttä informaation alkulähteen ja sen uskottavuuden tunnistamiseksi monimutkaisistakin kerrontarakenteista. Koska journalismin kentälle kuuluva teksti lähtökohtaisesti esittää väitteitä todellisuudesta, on väitteiden esittäjän ja luonteen selvittäminen paitsi eettistä, joissakin tilanteissa oikeudellisistakin syistä tärkeää.

Samalla tahdon kannustaa keskustelemaan siitä, pitäisikö kaunokirjallisuudesta tuttujen kerronnallisten keinojen mahdolliset sudenkuopat ottaa jollain tavalla huomioon esimerkiksi toimittajakoulutuksessa ja journalistisen kirjoittamisen oppaissa.

Sen sijaan tutkielmani tarkoitus ei ole etsiä virheitä tai syyllisiä – aikakauslehtitoimittajana käytän itsekin jatkuvasti vastaavia keinoja ja olen varsin tyytyväinen siitä, että kukaan ei ole toistaiseksi rajoittanut niitä. Voin esimerkiksi muokata tekstini kertojanääntä aiheesta riippuen kepeän humoristiseksi tai tiukan skeptiseksi, maalailla mahdottomia ja tunnustella tulevia. Tilanne on arveluttava vain yhdestä mutta sitäkin merkittävämmästä syystä: jos kaunokirjallisten keinojen käytölle ei aseteta minkäänlaisia rajoja, journalismia koskeva referentiaalinen todellisuussopimus on vaarassa. Sen varassa taas lepää toimittajien ammattikunnan uskottavuus yhteiskunnallisesti merkittävän toden tiedon välittäjänä.

1.2. Läsäoloa ihmettelemässä

Ennen kuin käyn taustoittamaan tutkimustani, on syytä pohtia hetki läsnäoloa journalistisessa tekstissä. Se on mysteeri, josta yritän tutkielmallani saada otetta, ja siihen liittyy työni (ja sen tutkimuksellisen pohjan eli narratologian) kannalta yksi ohittamaton ongelma. Kuka tai mikä tekstissä tuntuu olevan läsnä?

Lehtijutun on tyypillisesti kirjoittanut toimittaja tai ryhmä toimittajia yksin tai yhdessä toimituspäällikön tai editoijan kanssa. Tässä narratologisesti orientoituneessa tutkielmassa katson kuitenkin, että kävelevä, hengittävä ja kirjoittava toimittaja ei voi todella olla läsnä kerronnan tasolla. Teksti voi kerronnallisten keinojen avulla luoda ainoastaan *illuusion* läsnäolosto (Chatman 1978, 147). Edelleen strukturalistisen narratologian näkökulmasta myöskään teksti ei voi olla todellisuuden kopio, vaan se voi ainoastaan heijastaa todellisuuden

fragmentteja (ks. Barthes² 1993/1967³, 92; ks. myös Berning 2011, 46). Journalistinen teksti on kieltä, ja kieli voi jäljitellä ainoastaan kieltä; siis ainoastaan puheen esittäminen voi olla lähellä puhdasta jäljittelyä (ks. Rimmon-Kenan 1999/1983, 137). Samalla kun teksti tuottaa paitsi todellisuuden, josta se kertoo, se tuottaa uudelleen myös kirjoittajansa (ks. Lehtimäki 2005, 20).

Ensimmäisen luvun esimerkkien kaltaista läsnäoloa on kuitenkin vaikea ymmärtää ilman *jotakuta* eli tahoja, joka kertoo ”kuin todellisesta tilanteesta käsin”. Kaikki esimerkkien esittämät kerronnalliset keinot liittyvät suoremmin tai epäsuoremmin samaan asiaan: henkilöityneen kertojan käyttöön, joka puolestaan edellyttää taakseen kertojasubjektin. Havaitseva, aistiva ja tulkitseva kertojasubjekti taas ei ole perinteisesti ollut legitiimi ratkaisu professionaalissa uutisjournalismissa, joten sen lähempi tarkastelu referentiaalisen sopimuksen kannalta on perusteltua.

Liitän siis tässä tutkielmassa läsnäolon tunnun kertojaan, joka on jatkossa syytä pitää erillään toimittajasta.⁴ Kertoja tarkoittaa yksinkertaisimmillaan esitysstrategiaa tai -tekniikkaa: tekstin ”ääntä” tai ”puhujaa” (ks. esim. Rimmon-Kenan 1999/1983, 111). Journalismintutkija Esa Reunasen (2003, 165) tapaan pidän kertojaa henkilön sijaan ”kerrontatapana” tai kirjallisuudentutkija Pekka Tammea (1992/1983, 9) lainaten kirjallisten keinojen joukkona, ”jota määrättyjen sääntöjen puitteissa soveltaen on tuotettu kertova teksti”. Kertoja voi siis enintään olla jutun ”toimittaja” – lainausmerkeissä siksi, että jopa silloin, kun kertoja identifioi itsensä jutun toimittajaksi, kyseessä on kertoja, joka vain näyttäytyy toimittajana.⁵ Tekstissä kerrotun maailman hahmo voi toki muistuttaa joiltakin osin tekstin tosiasiallista kirjoittajaa, mutta tällöinkin nuo yhtäläisyydet ilmenevät ainoastaan heijastumina kerronnan tasolla.⁶ Kertojan ja toimittajan erottaminen on järkevää myös sikäli, että olipa toimittaja ja hänen

---

² Barthes (1993/1967, 92) kirjoittaa: ”tosiasialla on aina vain kielellinen olemassaolo (diskurssin osana). Kaikki tapahtuu kuitenkin ikään kuin diskursiivinen olemassaolo olisi vain puhdas ’kopio’ toisesta olemassaolosta, joka on struktuurin ulkopuolella – ’todellisuudessa’.”

³ Ensimmäinen vuosiluku tarkoittaa käyttämäni teoksen tai painoksen vuosilukua, jälkimmäinen viittaa teoksen alkuperäiseen painokseen tai vuoteen, jolloin artikkeli ilmestyi ensimmäisen kerran. Käytän jatkossa kaksiosaista merkintätapaa niissä tapauksissa, joissa alkuperäisteoksen vuosiluvulla on mielestäni merkitystä. Koska narratologisen keskustelun käsitteleminen on yksi osa tutkielmaani, koen tärkeäksi, että lukijan on mahdollista hahmottaa teosten julkaisujärjestys.

⁴ Erottelu on tietenkin täysin analyyttinen, eikä sitä voi käyttää verukkeena esimerkiksi juridista vastuuta pakoillessa.

⁵ Aiemmin mainittuun Barthesiin (1993/1967) viitaten kertojankaan tapauksessa kyse ei ole *aidosta* läsnäolosta, vaan läsnäolon *tunnun* luomisesta. Selkeyssyistä puhun kuitenkin jatkossa yksinkertaisesti kertojan läsnäolosta tarkoittaen tiettyjen esitysteknisten piirteiden avulla tuotettua läsnäolon tuntua.

⁶ Pietilä (1995/1991, 76) on esittänyt, että kertojan käsitteen soveltaminen journalismiin vaatii esitysstrategisen puolen nostamista etualalle ja persoonapuolen ymmärtämistä sen tuottamaksi.

äänensä kuinka tunnettu tahansa – esimerkkinä *Helsingin Sanomien* Ilkka Malmberg tai Annamari Sipilä, joiden vakipalstoilla kaikuu vahva ja persoonallinen kertojan ääni – hänen tuottamiensa tekstien kertojaäänät saattavat poiketa toisistaan merkittävästi riippuen siitä, kirjoittaako hän anonyymia pääkirjoitusta, uutista vai Sunnuntai-sivujen kolumnia ja kuka tekstin on editoinut.

Tämän tutkielman kannalta fyysisen toimittajan tekemiä ratkaisuja merkittävämmäksi osoittautuukin journalistisen genren ja sen myötä referentiaalisen todellisuussopimuksen vaikutus. Huomioin toimittajan ainoastaan osana kontekstuaalista kokonaisuutta, jossa teksti tuotetaan ja jossa kerronnalle samalla asettuu tiettyjä rajoituksia. Yhtä lailla teksteissä esiintyvät henkilöt ovat vain ”henkilöitä”, ja ainoa, mitä teksti voi edes jossain määrin toistaa, on heidän puheensa. Samalla tavalla tarkastelun ulkopuolelle jäävät esimerkiksi jutun taitto ja kuvalliset ratkaisut, vaikka myös ne voisivat olla hedelmällisiä läsnäolon näkökulmasta.⁷

Läsnäolon käsite yhdistyy suorimmin omakohtaisiin, yksikön ensimmäisessä persoonamuodossa kirjoitettuihin juttuihin, joissa kertoja tunnistautuu reaali maailman toimittajaksi ja kertoo jutussa ”itsestään”. Henkilökohtaisia avautumisjuttuja löytyy tyypillisesti esimerkiksi opiskelijalehdistä ja naistenlehdistä – moni muistaneekin Ylioppilaslehden ”kakkajuttuna” tunnetun kohureportaasin, jossa toimittajat Vappu Kaarenoja ja Aurora Rämö kuvailevat, millaista on ulostaa housuun bussissa (*Ylioppilaslehti* 1/2013). Henkilökohtaisia juttuja julkaistaan kuitenkin jatkuvasti myös esimerkiksi sanomalehtien feature-sivuilla. Vaikka henkilökohtaisten juttujen leima on usein negatiivinen (ks. esim. Partanen 2008, 80; Lassila-Merisalo 2009, 188–189), ei vahvakaan kertojan läsnäolo ole automaattisesti huono asia. Onnistuessaan mukaan heittäytyminen voi nimittäin tuottaa poikkeuksellisen vaikuttavaa ja mieleenpainuvaa journalismia. Esimerkiksi Minna Lindgrenin äärimmäisen henkilökohtainen ”Isän kuolema” (*Kuukausiliite* 4/2008) palkittiin vuoden 2008 parhaana juttuna Suurella journalistipalkinnolla. Saman palkinnon voitti seuraavana vuonna Leena Sharman koulumuistoista kumpuava ”Minun kouluni on nyt heidän” (*Suomen Kuvalehti* 8/2009).

Läsnäolo voi kuitenkin tarkoittaa muutakin kuin tunnistautuvaa, yksikön ensimmäistä persoonamuotoa käyttävää kertojaa. Tom Lundbergin (1992, 30) kirjoittamisoppaan mukaan

---

⁷ Vaikka narratiivisuuden on todettu perustuvan monella tapaa verbaalikielen, myös kuvista on mahdollista löytää narratiivisuutta (Ryan 2004, 11). Toimittajien brändämisestä kuvilla ks. esim. Pasi Kivioja (2008, 50) ja Henna Makkonen-Craig (2005, 223).

esimerkiksi "[k]uvaileva kerronta luo *läsnäolon* tuntua" (kurisiivi alkuperäistekstissä). Kertoja voi osoittaa läsnäolonsa esimerkiksi tiivistämällä pitkän aikavälin tapahtumat yhteen kappaleeseen, esittämällä arvauksia tulevasta tai kertomalla mielipiteitä tarinan hahmoista. Yksikön ensimmäisen persoonan sijaan käytössä voi olla esimerkiksi passiivi- tai nollamuoto.⁸ Läsnäolo ei siis ole kielitieteellinen seikka vaan kerronnallinen aspekti.

Entä miksi tekstuaalisesti tuotetulla läsnäololla on merkitystä? Ja miksi sitä kannattaa tutkia? Ensinnäkin käytännön syistä. Jos tarkastelisin feature-tekstien kaunokirjallisia keinoja sanaparin laajimmassa merkityksessä, tutkielma paisuisi järkälleeksi. Kaunokirjalliseksi keinoiksi voisi laskea paitsi kertojanäänän myös esimerkiksi puhtaan kielelliset tai taitolliset keinot, kuten kieliopin sääntöjä rikkovan välimerkkien käytön, sanojen kursivoinnin, onomatopoeettiset ilmaiset tai tässäkin tutkielmassa runsain mitoin käytetyt kielikuvat – listaa voisi jatkaa loputtomiin. Siksi fokukseni on puhtaasti kerronnallisissa keinoissa. Tämä ei silti riitä rajaukseksi. Narratologista kerronnan teoriaa on kehitetty jo viime (tai laskutavasta riippuen toissa) vuosisadan puolivälistä saakka (ks. Kindt & Müller 2003, V). Siispä kerronnallisten keinojen tarkasteluun on kehitetty valtava määrä alaparadigmoja, joiden kaikkien huomioiminen olisi mahdotonta. Siksi rajaani tutkielmani juuri läsnäoloa tuottaviin kerronnallisiin keinoihin eli henkilöityneen kertojan käyttöön havainnoinnin, referoimisen, kommentoimisen ja itsensä tiedostavan kertomisen työkaluna. Toinen syy on oletukseni, jonka mukaan kertojan vahva läsnäolo ja referentiaalisen sopimuksen rikkoumat kytkeytyvät toisiinsa. Kolmas syy on omakohtainen havaintoni siitä, että mainitut kertojaratkaisut ovat yleistyneet journalistisessa kirjoittamisessa viime vuosina.

1.3. Tutkielman anatomia

Läsnäolon tuntu on paitsi mysteerisyydessään kiinnostava tutkimuskohde myös yhtä helposti kiinni napattava kuin märkä saippua. Lähestyn sitä kahden, keskenään hieman riitasointuisen teorian kautta: vaikka metodini on narratologinen, tiedotustutkimuksen teoria kulkee mukana aina, kun puhun journalististen tekstien rajoitteista. Lisäksi mukana on jonkin verran kielitieteen käsitteistöä. Tutkielmani voisi siis kutsua 'teoriatranguulaatioksi', sillä lähestyn tutkimusaineistoani erilaisilla teorioilla; yksittäisellä tutkimusmenetelmällä kun ei tässä tapauksessa ole mahdollista saada riittävän monipuolista kuvaa tutkimuskohteesta (ks.

---

⁸ Dialogisen passiivilauseen käytöstä ks. Makkonen-Graigin suomen kielen väitöskirja (2005) ja nollamuodosta esim. Sari Tiiron tiedotusopin pro gradu -tutkielma (1987).

Eskola & Suoranta 1999, 69–70). Kirjallisuudentutkimuksessa kielitiede ja narratologia liittyvät toisiinsa historiallisesti, ja myös narratologian ja journalismintutkimuksen yhdistämisellä on omat perinteensä, joista lisää luvussa 2. Kaksi tieteenalaa eivät nähdäkseni nakerra toisiaan, vaan kuten tiedotustutkija Pertti Hemánus (1990, 83) on todennut:

Journalismin narratologia ja journalismin tieto-oppi eivät ole mitenkään ristiriidassa toistensa kanssa. Vaikka on miten kiinnostunut edellisestä, voi samalla olla kiinnostunut juttujen sisällön suhteesta todellisuuteen.

Tutkimusotteeni on laadullinen ja kohdistuu journalistisen tekstin muotoon. Lisäksi otteeni on vahvasti metodinen ja metodia kehittävä. En yritä tehdä empiirisen analyysin avulla aukotonta luokittelua tai tyhjentävää tapaustutkimusta, vaan pyrin ennemminkin tunnistamaan ja kuvaamaan tapoja, joilla on mahdollista saada ote läsnäoloa tuottavista kertojaratkaisuista. Sen lisäksi koettelen, miten esittelemäni tavat purevat läsnäolon tuottamiseen *Helsingin Sanomien* Sunnuntai-sivujen feature-teksteissä. Metodologinen problematiikka työssäni liittyy ennen muuta journalismia koskevaan referentiaaliseen sopimukseen, joka muodostaa työni metatasoisen tutkimusongelman. Esittelen seuraavaksi aineksia, joista tutkielmani koostuu.

1.4. Käsitteistä ja rajauksesta

Jotta saippua ei karkaisi ulottumattomiin, tarvitsen apuvälineiksi jämäköitä käsitteitä. Ensimmäiseksi otan apuun *featuren* käsitteen. Featurella tarkoitan ensisijaisesti kirjoitetun journalistisen esittämisen muottia, ja perustan näkemykseni muun muassa Vicky Hayn (1990) ja Steen Steensenin (2009a, 2009b) näkemyksiin, joista lisää luvussa 3.3. Featuren käsite auttaa minua rajaamaan *Helsingin Sanomien* kirjoittelusta tarkastelemani esimerkkiaineiston ja ulottamaan sen pohjalta tekemäni huomiot jossain määrin myös laajemmin feature-juttuihin. Toiseksi apuvälineeksi otan tekstuaalisen *läsnäolon* käsitteen, jota avasin hieman jo edeltävässä alaluvussa. Läsnäolo on tutkielmani pihvi, jonka avulla uskon voivani tiristää tarkastelemistani feature-jutuista myös tutkimusongelmaani avaavia esimerkkejä. Kolmas apulainen on *referentiaalisuuden* käsite, joka luo tutkielmalle selkärangan. Siinä missä toivon läsnäolon käsitteen auttavan tekemään löytöjä kerronnan tasolta, odotan referentiaalisuuden käsitteen liittävän nuo huomiot johonkin konkreettiseen eli todelliseen toimittajaan kohdistuviin rajoitteisiin.

Lähden liikkeelle siitä oletuksesta, että osana journalismia feature on referentiaalinen teksti, johon on lajityyppiä koskevan referentiaalisen sopimuksen kautta koodattu lupaus siitä, että teksti pyrkii kuvaamaan todellisuutta mahdollisimman paikkansa pitävästi. Ammattimaisen journalismin ensisijaiseksi tehtäväksi ymmärrän tässä tutkielmassa tiedonvälityksen.⁹ Tärkeimpinä journalistisille teksteille esitettyinä normatiivisina kriteereinä voi pitää kansainvälisen journalistiliiton IFJ:n (2015) periaatteita ja *Journalistin ohjeita* (2015) totuuden kunnioittamisesta. En ota kantaa siihen, mitä tarkoittaa totuus ja miten aineistoni jutut onnistuvat kuvaamaan todellisuutta, vaan pysyttäydyn tekstitasolla.¹⁰ Nähdäkseni journalismin referentiaalisuus ja tiedonvälitysfunktio sopivat tämän tutkielman selkärangaksi erityisen luontevasti siksi, että ne paitsi erottavat featuren esimerkiksi fiktiivisistä novelleista myös linkittyvät vahvasti keskusteluun siitä, mihin ja miten narratologiaa sopii soveltaa. Referentiaalisuus auttaa siis kontekstoimaan paitsi tutkimuskohdetta myös käyttämäni tutkimusmetodia.

1.5. Tutkimuksen asettelua

Laajempi tutkimusongelmani on se, horjuttavatko journalistisessa featurissa kertojan läsnäoloa tuottavat kerronnalliset ratkaisut tekstien referentiaalista sopimusta. Etsin vastausta kahden tutkimuskysymyksen avulla. Niistä ensimmäinen on: miten kertojan läsnäolo tuotetaan? Jatkokysymyksenä kysyn, millaista on kertojan läsnäolo *Helsingin Sanomien* Sunnuntai-sivujen feature-teksteissä. Määritän läsnäoloa neljän eri näkökulman kautta: kertojan havainnoinnin, referoinnin, kommentoinnin ja kerronnan tiedostamisen kautta ja luon näihin läsnäolon tapoihin perustuvan luokittelun. Jatkokysymykseen vastatakseni kysyn tarkastelemiltani esimerkkijutuilta, miten kertoja tunnistautuu a) havainnoijaksi, b) referoijaksi, c) kommentoijaksi ja d) kerronnan reflektioijaksi. Etenkin havainnoiminen ja referoiminen tarkoittavat myös hyvin pieniä merkkejä läsnä olevasta kertojasta. Kommentoimisen ja eksplisiittisen tunnistautumisen tavat taas ovat usein näkyvimpiä mahdollisia keinoja. Pelkkää eksplisiittistä tunnistautumista mittarina käyttämällä päätyisin tarkastelemaan ainoastaan homodiegeettistä¹¹ kertojaa. Minua

---

⁹ Journalismilla on muitakin tehtäviä, kuten ylläpitää julkista keskustelua, toimia julkisen toiminnan resurssina ja kertoa tarinoita (Kunelius 2000).

¹⁰ Totuuden käsitettä ja sen toteuttamista feature-jutuissa on tutkinut pro graduksaan Partanen (2007).

¹¹ Homodiegeettinen kertoja osallistuu tarinaan jossain määrin, heterodiegeettinen ei (Genette 1990/1972, 244/245).

kiinnostaa kuitenkin yhtä lailla lähes huomaamaton kertoja, joka saattaa olla referentiaalisuuden kannalta jopa horjuttavampi kerronnallinen ratkaisu. Niin tai näin, oletan jokaiselle lehtijutulle kertojan, oli se sitten kuinka huomaamaton tahansa. Henkilöityneen kertojan liitän tässä työssä erityisesti featuren lajityyppiin. Lisäksi oletan jokaiselle lehtijutulle sisäistekijän, jonka tulisi säilyä eheänä läpi jutun (ks. luku 2.3.).

Toinen tutkimuskysymykseni on: rikkovatko feature-juttujen kertojaratkaisut referentiaalisen todellisuussopimuksen asettamia rajoja? Käytännössä tarkastelen ensin sitä, millaisia rajoitteita kertojalla on journalististen tekstien referentiaalisen todellisuussopimuksen takia ja etsin raja-aitoja, joita sekä kirjallisuuden- että journalismintutkimuksen edustajat ovat journalistisille teksteille asettaneet. Sen jälkeen tarkastelen sitä, ylitetäänkö näitä raja-aitoja esimerkkiaineistoni teksteissä. Sulkeakseni ympyrän ja vastatakseni hypoteesiini pohdin lopuksi sitä, liittyvätkö mahdolliset rajanylitykset kertojan läsnäoloon.

1.6. Helsingin Sanomien Sunnuntai-sivut featuren julkaisupaikkana

Valitsin havainneaineistokseni *Helsingin Sanomien* Sunnuntai-osion aloittavat pitkät feature-jutut kuukauden ajalta kesä–heinäkuulta 2014. Se on samalla ajankohta, jolloin viimeistelin tutkielman kertojan läsnäolon asteikkoa käsittelevää osaa. Valitsin ajankohdan sattumanvaraisesti tietämättä etukäteen, millaisia aiheita ja näkökulmia sisältäviä juttuja havainneaineistoon kyseisellä rajauksella päätyisi. Halusin samalla testata sitä, onnistuuko luokitteluni löytämään referentiaalisuuden kannalta hedelmällisiä kohtia riippumatta siitä, onko tarkastelun kohteena oleva juttu valittu tarkoituksella vai sattumanvaraisesti. En tehnyt minkäänlaista karsintaa sen perusteella, millaisia juttujen kertojaratkaisut ovat. Tässä vaiheessa tutkimusta oli mahdotonta arvottaa tietyt kertojaratkaisut toisia arveluttavammiksi, joten karsinta olisi saattanut vääristää tuloksia.

Helsingin Sanomat valitsin pitkällisen harkinnan jälkeen erityisesti siksi, että kyseessä on levikiltään Suomen laajin sanomalehti. On oletettavaa, että lehden kerronnalliset ratkaisut päätyvät sen lippulaiva-aseman johdosta ennemmin tai myöhemmin muihinkin kotimaisiin lehtiin.

Sunnuntai-sivujen pääjutun valitsin mukaan siksi, että kyseessä on jossain määrin yhtenäinen juttutyyppi, joka ei kuitenkaan ole liian tarkkaan rajattu formaatti, jotta useamman numeron tarkastelu kävisi toisteiseksi. Kokemukseni mukaan kyseisen juttupaikan jutut on yleensä

huolella pohjustettu, kirjoitettu ja editoitu, eikä teemaosioiden juttuja useinkaan kirjoiteta ja editoida yhtä tiukalla aikataululla kuin esimerkiksi uutisosion juttuja. Siispä ajattelen, että kyseisellä juttupaikalle ei päädy 'vahinkoja' tai 'lipsahduksia' kovin helposti vaan esimerkkien pohjalta on mahdollista tehdä jossain määrin laajempia johtopäätöksiä lehden linjasta.

Aineistoon kuuluu yhteensä viisi juttua, joiden merkkimäärät vaihtelevat vajaasta 16 000 merkistä noin 21 000 merkkiin ja aiheet kauneudesta kommunismiin. Kuten toivoin, käsiteltävät aiheet ja näkökulmat eroavat toisistaan siis suuresti.

1.7. Työn juoni

Työni etenee siten, että luvussa 2. nostan esiin tutkijoita ja kirjoittajia, joiden tutkimuksista ja teoksista oma työni ponnistaa. Avaan samalla sitä, miten journalismintutkijat ovat löytäneet narratologian käyttöönsä ja millaista keskustelua aiheesta on käyty. Erotan toisistaan varhaisen uutisnarratologisen suuntauksen ja toisen aallon nonfiktio tutkimuksen. Luvussa 3. pureudun featuren käsitteeseen ja sen rinnakkaiskäsitteisiin sekä valotan aihepiiriin liittyvää akateemista keskustelua. Luvussa 4. avaun referentiaalisuuden käsitettä ja sen merkitystä tälle tutkielmalle. Tuon esiin seikkoja, joiden osalta journalistisen featuren referentiaalinen sopimus eroaa esimerkiksi omaelämäkerran vastaavasta. Luvussa 5. käyn tekstuaalisen läsnäolon kimppuun ja kerron erilaisista luokitteluista, joita on tehty läsnä olevan kertojan tavoittamiseksi. Luvussa 6. esittelen oman jaotteluni kertojan läsnäolon haarukoimiseen ja koettelen sitä *Helsingin Sanomien* Sunnuntai-sivujen kirjoitteluun. Luvussa 7. teen yhteenvetäviä huomioita ja johtopäätöksiä sekä pohdin lopuksi, löytyykö esimerkkiaineistoistani sellaisia läsnäolon tapoja, joita jaotteluni ei ottanut huomioon, mutta jotka olisi tärkeää noteerata tulevaa tutkimusta ajatellen. Esittelen myös ajatukseni jatkotutkimuksen osalta.

2. Pohjatyön tekijät

Tutkimukseni pohja on narratologia eli kertomuksen teoria tai mallintaminen, mikä tarkoittaa kertomus- ja lajiteoreettista suuntausta, jonka perusta on formalistisessa ja strukturalistisessa kirjallisuudentutkimuksessa (ks. esim. Lehtimäki 2009, 28–29; Meister 2011).

Narratologian varsinaiseksi syntymävuodeksi voi nimetä vuoden 1966, jolloin ilmestyi kahdeksas numero ranskalaista *Communications*-lehdestä. Kyseisessä numerossa julkaistiin muun muassa Gérard Genetten, Claude Bremondin, A. J. Greimasin, Tzvetan Todorovin ja Roland Barthesin artikkelit, joista etenkin viimeksi mainittua on käytetty perusteena sille, että narratologia oli alun perin tarkoitettu median ja tieteenalojen rajat ylittäväksi tutkimussuuntaukseksi. Vasta myöhempi 'genetteläinen' painotus johti narratologian mieltämiseen lähinnä kirjoitetun fiktion tarkastelun välineeksi. (Ryan 2006, 3.) Klassisen strukturalistisen narratologian huippuhetket ajoittuvat 1980-luvun vaihteen molemmille puolille, ja sen perusteoksena pidetään Genetten teosta *Discours du récit* vuodelta 1972 (Lehtimäki 2009, 28–32). Genette (1990/1972, 161–211, ks. myös Berning 2011, 27–28; Tammi 1992/1982, 15) toi narratologiaan muun muassa jaon kysymyksiin kuka näkee (kenen kautta kertomus on fokalisoitu) ja kuka puhuu. Genetten ajattelun kannalta oleellista oli Platonin *Valtiossa* (2007/1981) esitetty käsitepari diegesis–mimesis (joka puolestaan pohjaa Aristoteleen ajatuksiin poeettisesta imitoinnista), joista diegesis tarkoittaa kertomista, kuvailemista ja epäsuoraa esittämistä, mimesis todellisuuden jäljittelyä ja suoraa esittämisestä (Rimmon-Kenan 1999/1983, 135–136; Genette 1982, 128–133).

Genetten (1990/1972, 71–76) termit *histoire*, *récit* ja *narration* ovat toimineet esikuvina kirjallisuudentutkija Shlomith Rimmon-Kenanin (1999/1983, 9–10) erottelulle tarinaan (*story*), tekstiin (*text*) ja kerrontaan (*narration*), joista tarina viittaa kronologiseen järjestykseensä palautettuihin kerrottuihin tarinoihin, teksti niiden kertomisesta vastaavaan puhuttuun tai kirjoitettuun diskurssiin ja kerronta tarinan tuottamisprosessiin. Genetten (1990/1972) termistö puolestaan perustuu venäläisten formalistien tunnettuun jakoon kerrottuun tarinaan (*fabula*) ja kerrontaan eli esittämisen tapaan (*sjuzhet*), joka on yksi ”narratologian ytimessä kaikkein sitkeimmin eläviä dikotomioita” (Mäkelä 2011, 23).

Fabula–sjuzhet-sanapari kääntyy ranskaksi muotoon *histoire*–*récit*, angloamerikkalaisessa kertomuksen tutkimuksessa se on käännetty usein käsitteillä *story*–*discourse*. Termit suomennetaan usein muotoon tarina–juoni tai kerrottu–kerronta. (Ks. esim. Chatman 1978;

Tammi 1992/1991, 169; Björninen 2011, 3–4.) Hietala (2006, 95) tiivistää peruseriaatteen näin: ”tarinaa ei voida koskaan kokonaan kertoa; se on päättymätön ajallis-tilallinen jatkumo, jota diskurssi [juoni, kerronta – A.N.] viipaloi monin tavoin”. Sitkeydestään huolimatta tarina-juoni-dikotomia on sittemmin joutunut kontekstualismia edustavan narratologisen suuntauksen kyseenalaistamaksi (ks. Chatman 1990, 310).

Narratologia ei ole ollut eikä tule koskaan olemaan eksakti, muuttumaton tiede vaan sitä voidaan pitää ”keskeneneräisenä projektina” (Ryan 2006, 98), ”jonkinlaisena kokeilun kenttänä, jolla jatkuvasti käydään vuoropuhelua yleisen mallin ja sen yksittäisten sovellusten välillä” (Lehtimäki 2009, 28). Narratologian määrittäminen on käynyt erityisen vaikeaksi 1970- ja 1980-lukujen niin sanotun kerronnallisen käänteen jälkeen. Sillä tarkoitetaan yleistä kiinnostusta paitsi inhimillisen kokemuksen kielellisyyteen ja kielellistämiseen ihmistieteissä myös kokemusten sonnustamista kertomusasuun (ks. esim. Lehtonen 1999, 210–211; Kreiswirth 2000; Nünning 2003; Hietala 2006). Kerronnallisen käänteen myötä narratologiaa on ryhdytty soveltamaan laaja-alaisesti myös kirjallisuustieteen ja taiteen tutkimuksen ulkopuolella muissa ihmistieteissä¹² (Lehtonen 1999, 210–211; Berning 2011, 34). Siksi narratologiasta puhumisen sijaan voikin olla hyödyllisempää puhua ”erilaisista *narratologioista*, jotka ovat enemmän tai vähemmän kriittisessä ja refleksiivisessä suhteessa klassiseen strukturalistiseen traditioon” (Lehtimäki 2009, 32, kurssiivi alkuperäistekstissä). Moni tutkija on kerronnallisen käänteen johdosta siirtynyt käyttämään narratologian sijaan termiä ’kertomuksen teoria’ (Lehtimäki 2009, 32), joskin se onkin käsitteenä narratologiaa merkittävästi laajempi (Nünning 2003, 258).

Narratologinen analyysi on siis kokenut renessanssin samalla, kun itse narratologia on ajautunut kriisiin hallitsemattoman laajentumisen johdosta. Kuten Hans-Harald Kindt ja Tom Müller (2003, VI) asian muotoilevat, prosessin myötä narratologian identiteetti sumentui ja kävi väistämättömäksi kysyä: ”mitä narratologia on?” Kirjallisuustieteilijöissä narratologian laajamittainen soveltaminen ihmistieteisiin on kerännyt enemmän vastustajia kuin puolustajia. Genette (1991/1993, 54–58) ja Dietrich Weber [1998] kuuluvat niihin harvoihin kirjallisuudentutkijoihin, jotka ovat tuoneet esiin, että narratologiaa tulisi laajentaa koskemaan myös ei-fiktiivisiä tekstejä – ja Genettekin tosin vasta myöhemmässä

---

¹² Narratologiaa hyödyntävää tutkimusta on tehty mm. historiatieteiden, psykoanalyysin, psykologian, filosofian, etiikan, sosiologian, teologian, pedagogiikan, oikeustieteen, lääketieteen ja tieteenfilosofian parissa (Meuter, 2011, 2). Norbert Meuterin (ema.) artikkeli on peräisin jatkuvasti päivittyvästä *The Living Handbook of Narratology* -verkkokäsikirjasta. Huomion arvoista on, että journalismia ei mainita listauksessa lainkaan.

tuotannossaan (ks. Berning 2011, 36). Toisaalta esimerkiksi Gerald Princen (2003, 6) määritelmä kertomukselle ei ota kantaa siihen, onko kyseessä fiktiivinen vai faktateksti – tai edes teksti ollenkaan. 2000-luvulla Marie-Laure Ryan (esim. 2006) on tehnyt merkittävää työtä ”palauttaakseen” kertomuksen mediasta vapaaksi (vrt. Hietala 2006).

Narratologian kriisiä ovat osaltaan syventäneet klassisen strukturalistisen narratologian saama kritiikki, joka on kohdistunut erityisesti analyysin ja tulkinnan erillisyyteen. Kirjallisuusteoreetikkoja Jan Alberia ja Monika Fludernikia (2010, 6–8) siteeraavan Mäkelän (2011, 24) mukaan klassisen narratologian osakseen saama kritiikki on koskenut erityisesti tekstin ”näennäistä keskittymistä ’tekstiin itseensä’ ja tästä seuraavaa sokeutta ideologioille, historiallisille yhteyksille, rotu- tai sukupuoli- kysymyksille ja muulle jälkistrukturalistisen ajattelun pintaan nostamalle tulkinnalliselle painolastille”. Jälkiklassinen narratologia onkin vastannut kritiikkiin uusilla alaparadigmoilla, joita ovat esimerkiksi feministinen, jälkikoloniaalinen, kulttuurinen ja kognitiivinen narratologia (Mäkelä 2011, 24; Meister 2011, 41).

Fiktio rajojen puolustajista ja määrittelijöistä on syytä mainita Fludernikin ohella Dorrit Cohn. Sekä Cohn (2006/1999) että Fludernik [2001] esittävät, että tekstin tasolla on olemassa fiktion rajapyykkeitä eli merkkejä tekstin fiktionaalisuudesta (ks. Berning 2011, 44). Sellaisiksi mainitaan muun muassa sisäinen fokalisaatio, vapaa epäsuora esitys ja epäluotettava kerronta (emt., 44). Cohnin (2006/1999, 7) mukaan fiktio ja ei-fiktio ovat selvärajaisia kategorioita, joiden välillä ei ole astevaihtelua; fiktio on ”ainutlaatuinen esitysmuoto, sillä se luo omaehtoisen maailmansa, jota ohjaavat muodolliset mallit eivät toimi missään muissa esityksen järjestelmissä”. Cohnin (emt., 48) mukaan tekstilajien rajojen rikkoutumiset vain vahvistavat rajojen olemassa oloa, sillä lukija ajattelee tekstin kuuluvan joko faktan tai fiktion piiriin, ei niiden väliin.

En tässä tutkielmassa käy läpi narratologian koko kehityskaarta, sillä aiheesta on kirjoitettu lukuisia kattavia tiivistyksiä (ks. esim. Meister 2011). Narratologisen uutistutkimuksen kehityksestä saa hyvän yleiskäsityksen Lassila-Merisalon (2009, 54–65) journalistiikan väitöskirjasta, ja kirjallisuustieteen väitöskirjassaan Mäkelä (2011, 21–41) avaa kiinnostavalla tavalla erityisesti uudempia kognitiivisen narratologian näkemyksiä. Tässä tiedotusopillisessa työssä keskityn ainoastaan tekemään eron varhaisen (kotimaisen) uutisnarratologisen suuntauksen ja toisen aallon nonfiktion tutkimuksen välille sekä nimeämään kyseisten

suuntausten tunnetuimpia edustajia. Lisäksi asemoin oman tutkielmani tälle tutkimuskentälle.

2.1. Ensimmäisen vaiheen uutisnarratologia

Tutkielmani kannalta tilanne on kiitollinen siinä mielessä, että 2010-luvulla narratologia on legitiimi osa suomalaisen journalismintutkimuksen kenttää, eikä sen käyttöä tarvitse puolustaa samalla tavalla kuin vielä neljännesvuosisata sitten. Vankka pohja luotiin 1980-luvun lopussa ja 1990-luvun alussa, jolloin tamperelaiset tiedotustutkijat Veikko Pietilä (mm. 1995/1988; 1995/1990; 1991; 1995/1991; 1995/1993a; 1995/1993b; 1995) ja Seija Ridell (mm. 1987; 1990; 1992; 1994; 1998) alkoivat soveltaa narratologiaa uutisten tutkimiseen. Ensimmäisen vaiheen uutisnarratologinen tutkimus sai potkua angloamerikkalaisen tiedotustutkimuksen piirissä 1970-luvulta alkaen esitetystä näkemyksestä, jonka mukaan journalismi on kerrontaa ja journalistiset tuotteet ovat kertomuksia (ks. esim. Epstein 1973, 152–180; Altheide 1974, 61–95).¹³ Niin kutsutut diskurssinarratologit perustivat näkemyksensä huomioon siitä, että vaikka uutinen ei useinkaan ole kertomus, voidaan sitä tutkia hedelmällisesti narratologian keinoin (ks. esim. Ridell 1994, 103). Pietilän ajattelu virisi erityisesti yhdysvaltalaisen tv-uutistutkimuksen ja brittiläisen Screen-teorian pohjalta. Esimerkiksi ensin mainittua edustava sosiologi David L. Altheide (1974, 25, 78) osoitti, että jotta tapahtumista tulisi uutisia, ne täytyy irrottaa kontekstistaan, niille täytyy löytää näkökulma ja ne täytyy leikatessa järjestää uudelleen niin, että tarinalla on alku, keskikohta ja loppu. MacCabe (2003/1978, 13–38; ks. myös Pietilä 1995/1988, 49–50) puolestaan kehitti Screen-teorian jakoa klassisen realistiseen ja avantgardistiseen tekstiin ja totesi, että realistisen tekstin muodostavista diskursseista yksi, kertova diskurssi, hallitsee muita. Myös suomalaiset uutisnarratologit omaksuivat ajatuksen kertovasta diskurssista, joka toimii mittapuuna tekstin muille diskursseille ja niiden mahdollisesti sisältämille 'totuuksille' antamalla vaikutelman, että se itse vastaa todellisuutta (Eronen 1991, 18, 47–48). 'Sidosdiskurssilla' uutisnarratologit puolestaan tarkoittavat tiivistyksiä, (tausta)faktoja ja tunnistuksia eli diskurssia, joka tekee informaatiopaloista enemmän tai vähemmän yhtenäisen kokonaisuuden (Pietilä 1995/1991, 68–69).

---

¹³ Uutisnarratologia tutki paitsi sitä, miten uutinen kertoo, myös sitä, miten uutisen kerronnallisuus voi olla yhteiskunnallista (Eronen 1990, 22).

Pietilä (1995/1988, 42–44) kiinnitti huomiota siihen, että vaikka ajatus uutisista kertomuksina oli nostettu esiin joukkoviestintätutkimuksessa, eivät ajatuksen esittäjät olleet lähestyneet uutista narratologialle ominaisesta näkökulmasta.¹⁴ Pietilä alkoi selvittää, mitä ”kertojien ja kuulijoiden’ suhteita koskevalla ’käsitemallilla’ voitaisiin saada uutisesta irti” (ema.). Käsitemalli tarkoitti Tammen (1992/1983) luomaa Boothin-Chatmanin mallia, joka perustuu Chatmanin (1974) ja Boothin (1961) näkemyksiin. Tammen (1992/1983, 10–11) mallin mukaan fiktiossa on kolmenlaisia agentteja: henkilöt, kertoja ja teksti, joiden avulla romaanin maailma välittyy lukijalle seuraavan hierarkian mukaisesti: teksti esittää, kuinka kertoja kertoo, kuinka henkilöt havaitsevat fiktiivisen maailman. Malli jättää fyysisen tekijän ja fyysisen lukijan analyysin ulkopuolelle mutta sisältää sen sijaan sisäistekijän ja -lukijan tasot, joista ensimmäinen ”kommunikoi epäsuorasti jälkimmäiselle”; lisäksi malli sisältää niille alisteisen kertojan ja yleisön tason sekä edelleen niille alisteisia sisäkkäisten kertojien ja sisäkkäisten yleisöjen tasoja (ema., 23–25). Mallia on sittemmin kritisoitu muun muassa sisäistekijän sulkemisesta ”laatikon” sisälle sen sijaan, että se nähtäisiin kontekstuaalisena ilmiönä (ks. Ridell 1994, 24).

Kirjallisuudentutkimuksen piirissä uutisnarratologista avausta ei hyväksytty pureskelematta. Kritiikkiä esitti erityisesti Tammi (mm. 1992/1991; ks. Lassila-Merisalo 2009, 57), joka ehdotti narratologisen tutkimuskentän jakamista kirjallisuudentutkimuksen puoleen ja sen ulkopuoleen. Toisaalta uutisnarratologiaa on kyseenalaistettu myös journalismintutkimuksen kentän sisäpuolelta. Esimerkiksi journalismintutkija Pertti Julkunen (1990, 39) totesi narratologian soveltumattomaksi journalismin tutkimiseen, sillä hänen näkökulmastaan ”journalistinen esitys on toisiaan määrittelevien itsenäisten osapuolten suhde”. Vieläkään ei vallitse yksimielisyyttä siitä, *onko* uutinen kertomus vai *sisältääkö* uutinen kertomuksia.¹⁵ Jälkimmäistä näkökulmaa edustaa esimerkiksi Julkunen (emt., 39), jonka mukaan ”[j]ournalistisessa esityksessä esiintyvät henkilöt kylläkin esittävät kaiken muun muassa myös kertomuksia”. Ridellin (1994, 103) mukaan ei ole kovin oleellista pohtia sitä, onko uutinen *todella* kertomus, vaan tärkeämpää on tutkailla sitä, ”saataisiinko kertomusmuodon tarkasteluun kehitetyillä välineillä uutisista – sommiteltuina artefakteina – tähänastista tukevampi ote.” Samaa mieltä on Pietilä (1995/1990, 63), joka tosin lisää, että ”puhe uutisista

---

¹⁴ Poikkeuksena Pietilä (1995/1988) mainitsee Mary. S. Manderin [1987] ja lisää myöhemmin, että sen sijaan kertojien ja kuulijoiden problematiikka on pilkahdellut esiin tiedotusopillisissa teksteissä.

¹⁵ Vastaavanlaista pyörittelyä on harrastettu myös kirjallisuustieteellisen narratologian parissa: tutkijasta ja teoreetikosta riippuen voi olla, että kaikki on narratiivista, kaikki *voi* olla tai mikään ei ole (ks. esim. Prince 2003, 1).

kertomuksina on lievästikin sanottuna epämääräistä puhetta”. Koska Pietilän (1995/1988, 43–44) mukaan lehtiutuinen ei useinkaan täytä kertomukselle asetettuja minimiehtoja, hän kysyykin: ”voidaanko edes tapahtuma-, toiminta- tai prosessiuutista pitää kertomuksena vai olisiko sen esitystapa nähtävä pikemminkin omaksi erityiseksi diskurssimuodokseen”.

Uutisen kertomuksellisuutta eivät toisaalta kiistä edes tiukan linjan narratologit. Tammikaan (1995, 371–384) ei näe ongelmaa siinä, että uutisteksti nimetään kertomukseksi, ja samaa mieltä on Rimmon-Kenan (1999/1983, 8) tässäkin työssä paljon siteeratussa narratologian perusteoksessa *Kertomuksen poetiikkaa*:

Missä mielessä jokin uutinen – esimerkiksi ”Tavaratalo tuhoutui eilen tulipalossa Oxford Streetillä” – on kertomus mutta ei kertomakirjallisuutta? [...] ’Kertomakirjallisuudella’ tarkoitan toisiaan seuraavien fiktiivisten tapahtumien kerrontaa.

Rimmon-Kenan (emt., 9) painottaa silti rajanvetoa fiktion ja ei-fiktion välillä ja korostaa, ettei itse tarkastele ei-fiktiivisiä kielellisiä kertomuksia. Tammen (1995, 371–384) näkökulmasta ongelmat alkavat vasta, kun uutistekstiä tarkastellaan fiktiona olettaen, että myös uutisella olisi sisäistekijä.¹⁶ ¹⁷ Sisäistekijä onkin yksi narratologisen uutistutkimuksen ja samalla koko narratologian kiistellyimmistä käsitteistä, ja moni tutkija on luonut käsitteestä oman sovelluksensa.¹⁸ Toisaalta kysymys sisäistekijän käsitteen mielekkyydestä fiktiivisenkään tekstin yhteydessä jakaa myös kirjallisuustieteellisiä narratologeja (ks. Chatman 1990).

Pietilä (1995/1988, 48) kokee mielekkääksi erottaa uutisesta kertojan ja sisäkkäisen kertojan sekä niille yleisön ja sisäkkäisen yleisön tasot, tosin hän (1995/1991, 67) täsmentää myöhemmin, että sisäkkäisen kertojan tason sijaan uutisen tapauksessa on parempi puhua henkilöistä tai esiintyjistä ja näiden diskursseista. Sisäistekijän tason erottamista Pietilä (ema., 67) ei pidä mahdottomana, mutta hän ei vastaa esittämäänsä kysymykseen siitä, ”voidaanko uutisten tekijäversioista tehdä tarkempia kuin vain geneeriseen versioon viittaavia päätelmiä”.

Ridell (1994, 22–27) puolestaan näkee, että kielellisestä esityksestä on mahdollista ja järkevää esittää sisäistekijän ja -lukijan taso riippumatta siitä, kuinka yksinkertaisesta

---

¹⁶ James Phelan (2005, 66–97) kuuluu harvojen kirjallisuustieteen edustajiin, jotka ovat soveltaneet sisäistekijän käsitettä referentiaalisiin, ei-fiktiivisiin teksteihin.

¹⁷ Puhun pelkästä sisäistekijästä, mutta oletan samalla sen vastapariksi sisäislukijan. Sisäistekijän sijaan moni narratologi puhuu vastaavassa merkityksessä implisiittisestä tekijästä (ks. esim. Tammi 1992).

¹⁸ Esimerkiksi Julkunen (1990, 25) käyttää sisäistekijän sijaan sisäisjournalistin käsitettä, ja Yrjö Sepänmaa (1986, 8) puhuu puolestaan kirjailijakuvasta, jolla hän tarkoittaa Boothin (1961) sisäistekijää muistuttavaa kirjallista konstruktia, teosta kontrolloivaa hahmoperiaatetta ja persoonan esiintymää.

kielellisestä esityksestä on kyse. Ridell tuo sisäistekijää käsittelevään keskusteluun genren käsitteen ja ehdottaa käsitteen sijoittamista tekijän ja tekstin väliin. Hän käsittää sisäistekijän ”geneeriseksi, erilaisten kulttuuristen kielenkäyttötapoihin liittyväksi ilmiöksi” tai konventioksi, joka puitteistaa kirjoittamisen samalla, kun sisäislukija puitteistaa lukemisen. Uutisen tapauksessa on hänen mukaansa turha puhua yksittäisestä tekijästä, vaan teksti on syytä nähdä anonyymien ’uutiskoneiston’ tiettyjen geneeristen sääntöjen pohjalta tuottamaksi. (Emt.)

Pietilän ja Ridellin hengessä uutisnarratologiaa ovat jatkaneet Tampereen yliopiston tiedotusopin laitoksella lisensiaatintyössään ja väitöskirjassaan Reunanen (1995, 2003) ja pro gradussaan, lisensiaatintyössään ja väitöskirjassaan Risto Kunelius (1988, 1993, 1996). Myöhemmin samassa hengessä ovat tehneet pro gradu -tutkielmiaan esimerkiksi Ari Närhi (1990), Risto Eronen (1990), Riikka Kaihovaara (2005) ja Aino Miikkulainen (2009). Eronen (1990, 25) ymmärtää sisäistekijän ”uutisjournalistisiksi arvoiksi, normeiksi ja konventioiksi – tekemisen genreksi” ja sisäislukijan vastaavasti ”sosiaalisiksi konventioiksi, jonka kautta uutinen luetaan”. Myös Reunanen (2003, 165) erottaa tekstistä sisäistekijän tason, vaikka huomauttaakin, että ”lukijasta tuntuu luontevalta ajatella, että tekstin tarkoitus ilmenee kertojan kerronnassa, eikä tekstin kokonaishahmon ja kertojan välillä ole ristiriitaa”. Tämän työn kannalta oleellinen on Reunanen (emt.) huomio: vaikka sisäistekijän ja kertojan operointi olisi yleensä keskenään johdonmukaista, niiden erottaminen toisistaan tarjoaa mahdollisuuden todeta johdonmukaisuus tai sen rikkoutuminen. Pysähtymisen arvoinen on myös Kuneliuksen (1996, 127) ehdotus siitä, että kerronnan näkyvyyden (tai näkymättömyyden) aste on tärkeä tekijä journalistisia genrejä eroteltaessa.

Kirjallisuuden ja journalismin (ja niiden tutkimuksen) välisestä korkea-matala-jaosta (ks. esim. Hartsock 1998, 61; 2000, 6) huolimatta narratologian soveltaminen juuri journalistisiin teksteihin ei ole muualla herättänyt vastaavanlaista laajaa keskustelua kuin mitä Suomessa käyty keskustelu antaisi ymmärtää. Esimerkiksi Cohn (2006/1999, 130) on pannut merkille, että ”[n]arratologit ovat itse jättäneet kysymyksen fiktion ja ei-fiktion välisestä rajasta hämmästyttävän vähälle huomiolle”. Tämä on hänestä virheellisesti johtanut käsitykseen siitä, että narratologian määrittelemät kerronnan rakenteet pätevät paitsi fiktion myös ei-fiktioon (emt.).

2.2. Toisen vaiheen narratologinen nonfiktio tutkimus

Vuosituhatvuoden vaihteen – ja kerronnallisen käänteeseen – jälkeen narratologinen journalismintutkimus sai Suomessa uutta pontta, kun tutkimuksen mielenkiinnon kohteeksi nousi uutisen sijaan faktan ja fiktion rajaa hämärtävä nonfiktio. Journalistien ammatillista keskustelua seurattaessa saattaa tuntua, että kerronnallisia keinoja hyödyntävä, kertojan läsnäololla leikittelevä journalismi olisi tuore ilmiö. Näin ei kuitenkaan ole, vaan samoista piirteistä on puhuttu niin 1960-luvun lopun ja 1970-luvun alun uuden journalismin (Juusola 1988, 5) kuin 1980-luvun ”narsistijournalismin” yhteydessä (Lassila-Merisalo 2009, 189). Kokeellisia kerrontaratkaisuja on käytetty jopa ennen kuin uutisesta tuli mediateollinen uutinen, mikä on ollut luontevaa, sillä romaanin ja uutisen juuret ovat yhteiset ja käsitys journalismista todellisuuden representoijana on syntynyt vasta myöhemmin (ks. esim. Davis 1983; Hunter 1988; Carey 2003, 14). Erityishuomiota on saanut nonfiktio-alkäsite kaunokirjallinen journalismi¹⁹ (*literary journalism*). Käsitteen tunnetuimpia puolestapuhujia on yhdysvaltalainen viestinnäntutkija John C. Hartsock (1998; 2000; 2007).

2000-luvun kotimainen narratologinen journalismintutkimus, jota kutsun tässä nonfiktio- tutkimukseksi, on ottanut vaikutteita juuri yhdysvaltalaisesta tutkimusperinteestä, jonka innoittajana on toiminut etenkin Yhdysvalloissa vahvasti vaikuttanut uusi journalismi. Uraauurtavaa pohjatyötä aiheen parissa on tehnyt kirjallisuudentutkija Markku Lehtimäki (mm. 2000), joka on paneutunut faktuaalisen narratiivin etiikkaan ja poetiikkaan. Lehtimäki on tarkastellut myös muun muassa faktan ja fiktion rajalle sijoittuvia elämäkertoja (2002) ja todistaja-kertojaa kaunokirjallisessa journalismissa (2007). Väitöskirjansa (2005) hän teki Norman Mailerin kaunokirjallisesta nonfiktiosta.

Lassila-Merisalo puolestaan tarkasteli pro graduksaan (nimellä Lassila, 2001) nonfiktiota ja otti väitöskirjassaan *Faktan ja fiktion rajamailla* (2009) narratologisen tarkastelun kohteeksi kaunokirjallisen journalismin. Väitöskirjassaan (emt.) hän keskittyy etsimään faktan ja fiktion välistä rajaa ja toisaalta määrittelemään suomalaista kaunokirjallisen journalismin olemusta. Tämän tutkielman kannalta väitöskirja on hyvin oleellinen ja joiltain osin jopa päällekkäinen.²⁰ Käytännössä Lassila-Merisalo hyödyntää muun muassa Marjaleena

---

¹⁹ Kaunokirjallisesta journalismista on mainintoja jopa yli sadan vuoden takaa (Hartsock 2000, 9), joten kyse onkin ehkä enemmänkin kaunokirjallisen muodon paluusta (Hartsock 2007, 258).

²⁰ Lassila-Merisalo (2009, 30–45, 109–119) käsittelee väitöskirjassaan mm. kertojan havaittavuutta ja asenteita, jotka ovat myös tämän tutkielman keskiössä. En tässä tutkielmassa paneudu tarkemmin esimerkiksi feature-journalismin syntyyn ja vaiheisiin, sillä featuren historia linkittyy vahvasti samaan kehitykseen kuin

Palmgrenin (1986), Seymour Chatmanin (1978) ja Brian McHalen (1978) jaotteluja kertoja-asetelman purkamiseen ja lähestyy faktan ja fiktion dikotomiaa historiallisesti ja käytännön tasolla. Lisäksi hän hahmottelee suomalaisen kaunokirjallisen journalismin historiaa ja nykytilaa. Lassila-Merisalon näkemys kaunokirjallisesta journalismista nojaa Hartsockin (mm. 2000) ajatuksiin, ja kaunokirjallisen journalismin kärjistetty antiteesi on väitöskirjassa uutinen. Lassila-Merisalo ei ole kokenut tarpeelliseksi muokata narratologian välineitä tai tehdä vastaavanlaista niiden käyttöä puolustavaa perustelua kuin edeltäjänsä. Hän pitää aiempia kiisteltäviä aihepiirejä jopa hiukan epärelevantteina. Lassila-Merisalo pitää toimittajan ja kertojan samuutta nyrkkisääntönä, kunhan pidetään mielessä, että kertoja on kuitenkin konstruktio, jonka ominaisuuksia saatetaan korostaa tai häivyttää. Hän pitää sisäistekijän tason erottamista mahdollisena, eikä usko sisäistekijän käsitteen yli tieteenalojen siirtymisen tuottavan suurta vahinkoa kenellekään. Hänen mukaansa sisäistekijän voi erottaa selvimmin silloin, kun teoksen arvot ja asenteet poikkeavat selvästi tekstin kertojan äänestä. Tällaiset jutut ovat Lassila-Merisalon mukaan kuitenkin varsin harvinaisia, eikä hän juuri käytä sisäistekijän käsitettä väitöskirjassaan muuten kuin selvittäessään haastateltavien näkemyksiä sisäistekijän käsitteestä.²¹ (Lassila-Merisalo 2009, 16–19, 54, 65, 71, 187.)

Kertojan havaittavuutta journalistisissa teksteissä ovat tutkineet eri näkökulmista pro gradu -tutkielmissaan myös muun muassa Lauri Sihvonen (2004), Emilia Descargues (2008) ja Lassila-Merisalon jalanjäljissä esimerkiksi Lotta Roukala (2012) ja Emmi Laukkanen (2013). Henna Makkonen-Graig (2005) on puolestaan tarkastellut suomen kielen väitöskirjassaan toimittajan läsnäoloa dialogisten passiivilauseiden kannalta.

Lassila-Merisalo (2009) käsittelee monin paikoin myös kaunokirjallisten keinojen journalistisen soveltamisen eettistä puolta, samoin kuin Anu Partanen (2007) tiedotusopin pro gradu -tutkielmassaan *Totuuden tulkitsijat*. Lassila-Merisalo (2009, 12–13) kirjoittaa:

---

kaunokirjallisen journalismin, jonka vaiheita Lassila-Merisalo (emt. 12–14, 34, 85–101, 194–196) valottaa yksityiskohtaisesti. Sekä feature-journalismin että kaunokirjallisen journalismin juuret kietoutuvat yhteen romaanin historian kanssa (ks. Davis 1983; Hunter 1988; Pietilä 2008), ja kaunokirjallisuuden tuotteita julkaistiin vielä 1800- ja 1900-lukujen taitteessa myös sanomalehdissä (Leino-Kaukiainen 1988, 605). Yhteiseksi ilmenemismuodoksi voidaan laskea myös yhdysvaltalainen 1960-luvun lopun ja 1970-luvun alun uusi journalismi (ks. Juusola 1988; Kalliokoski 2015, 22–25). Jaetusta historiastaan huolimatta kaunokirjallisen journalismin ja featuren käsitteet eroavat toisistaan etenkin käyttötarkoituksensa osalta. Feature on vakiintunut yläkäsitteeksi, jonka alle lasketaan juttutyyppejä reportaasista henkilökuvaan. Nuo juttutyypit voivat puolestaan edustaa kaunokirjallista (tai narratiivista) journalismia. Esimerkiksi Jyrki Pietilän (2008, 407) mukaan reportaasi on journalismin kaunokirjallisin lajityyppi.

²¹ Haastateltavilla osoittautui olevan hahmotusvaikeuksia käsitteen suhteen. *Kuukausiliitteellä* ei koettu olevan omaa, kantalehdestä poikkeavaa sisäistekijää: ”Joku näki kullakin jutulla oman sisäistekijänsä, toisaalta yhden tekijän jutuilla saattoi olla sama sisäistekijä”. (Lassila-Merisalo 2009, 187.)

”Faktatekstillä on eettisiä velvoitteita, ja liiallisia vapauksia ottaessaan kirjoittaja voi rikkoa nämä velvoitteet. Siihen, koska mennään tämän rajan yli, ei tässä tutkimuksessa oteta yksiselitteisesti kantaa.” Tämä on se piste, josta oma tutkielmani jatkaa.

Sosiologian puolelta on syytä mainita Matti Hyvärinen (esim. 2007, 2010), joka on tutkinut kertomuksen käsitehistoriaa ja erityisesti sitä, miten kertomuksen käsite on muuttunut ja laajentunut.

Samaan nonfiktioon paneutuvaan aaltoon – tosin ilman suoraa linkkiä suomalaiseen tutkimukseen – kuuluu Saksassa Nora Berning (2011), joka on soveltanut narratologiaa kiinnostavalla tavalla reportaasin tutkimiseen teoksessaan *Narrative Means to Journalistic Ends*. Berning kokoaa yhteen Saksassa käytyä keskustelua narratologian soveltamisesta journalismiin ja perustelee narratologisten työvälineiden avulla reportaasin narratiivista potentiaalia.²² Myös Berning perustelee narratologian käytön reportaasin sijoittumisella journalismin ja kirjallisuuden rajamaastoon. Berning linkittää kertojan vahvasti toimittajaan ja puhuukin kertojan sijaan kertojasta/toimittajasta (*narrator/reporter*) ja luo oman sovelluksensa kerronnan hierarkkisesta mallista. Kiinnostavaa Berningin näkemyksessä on se, että hän nimeää yleisöksi (*addressee*) sen lehden kohdeyleisön, jossa juttu on julkaistu. Toimittaja tähtää tekstillään dialogiin yleisönsä kanssa, jolloin todellisuus uudelleenrakentuu lukijoiden mielessä. (Emt., 37, 47–49).

Tanskassa narratologista journalismintutkimusta edustaa muun muassa journalismintutkija Ebbe Grunwald (2005), joka tosin tarkastelee kaunokirjallisen journalismin sijaan perinteistä uutista. Berning (2011) ja Grunwald (2005) eivät viittaa töissään Suomessa tehtyyn uutisnarratologiseen tutkimukseen tai Lassila-Merisaloon tai Lehtimäen töihin.²³

2.3. Mistä nyt tuulee: oma positio

Asemoin tässä työssä itseni toisen vaiheen narratologiseen journalismintutkimukseen paitsi ajallisen kontekstin myös tutkimuskohteeni takia: se on uutista rohkeammin kerronnalla leikittelevä feature-teksti. Tutkielmani kannalta hedelmällinen on erityisesti Lassila-Merisaloon narratologinen näkökulma, ja hänen väitöskirjansa (2009) auttaa itseäni monessa

---

²² Monet Berningin (2011) mainitsemista teoksista mainitaan tässä tutkielmassa toisen käden lähteinä, sillä kyseisiä, monin paikoin saksankielisiä töitä ei ollut mahdollista saada käsiin.

²³ Berning (2011, 54) mainitsee, että ainoat hänen tiedossaan olevat empiiriseen aineistoon perustuvat genererajat ylittävät journalistis-narratologiset tutkimukset ovat Matternin [2008] ja Müllerin [2008] työt.

mielessä hahmottamaan, missä kulkee faktan ja fiktion raja sekä sitä, miten faktan ja fiktion rajaa käytännössä toteutetaan kotimaisissa lehtiteksteissä. Koen kuitenkin tarpeelliseksi laajentaa Lassila-Merisalon näkökulmaa kaunokirjallisesta journalismista featureen, jonka suhde uutiseen on ensin mainittua tiiviimpi: julkaistaanhan feature-juttuja sanomalehdissä ja usein jopa uutisosastoilla, kuten johdantoluvun esimerkkinä *Aamulehdestä* osoitti. Vaikka en tarkastelekaan uutista, uutinen linkittyy työhöni, sillä katson, että featurea journalistisena lajityyppinä koskee vastaava referentiaalinen sopimus kuin uutista. Kaunokirjalliseen journalismiin en ota työssäni tältä osin kantaa.

Keskustelu siitä, onko tai voiko journalistinen teksti olla kertomus, on mielestäni jo käyty loppuun saakka, joten en koe tarpeelliseksi jatkaa pohdintaa syvällisemmin. Narratologialähtöisen journalismintutkimuksen tavoitteena ei ole koskaan ollut tarkastella uutista kertomakirjallisuutena tai fiktiona, joten kertomuksesta puhuminen ei vie tutkimuskohdetta vaaralliselle alueelle. Nähdäkseni kertomus ei ole tarkkarajainen genresidonnainen yläkäsite, jonka alle yhdet esittämisen muodot (romaani, fiktiivinen essee) kuuluisivat ja toiset (tanssi, journalismi) eivät (ks. Ryan 2004).²⁴ Ennemmin kertomuksen käsite on mielestäni riippuvainen mentaalisista kuvista, joiden syntymisen voi laukaista jokin kielellinen esitys tai vaihtoehtoisesti ei-verbaalinen, ei-esittävä tapahtuma (ks. Ryan 2004). Puhun feature-tekstin narratiivisesta potentiaalista (Lehtimäki 2000, 50; Berning 2011, 37–40) ottamatta kantaa siihen, voiko yksittäinen feature-juttu todella onnistua olemaan kertomus. Kaikille medioilla ei ole samoja narratiivisia mahdollisuuksia, eivätkä kaikki tarinat voi siirtyä ongelmitta mediasta toiseen (Ryan 2006, 4). Narratiivinen potentiaali aktualisoituu eri tavoilla mediasta riippuen; yhdet viestimet luontuvat hyvin tarinan kertomiseen, toiset eivät niinkään (ks. emt., 4). Vaikka sama teos voi luontevasti muuntua romaanista sävellykseksi, baletiksi tai sarjakuvaksi, on esimerkiksi nonverbaalisella musiikkiteoksella auttamattomat rajoitteensa tarinan kerronnan suhteen. Journalistinen feature kantaa aina rajoitteenaan referentiaalisuuttaan, mutta sen narratiivinen potentiaali voi parhaimmillaan auttaa uudistamaan ja virkistämään myös kertomuksen teoriaa ja sen työkaluja.²⁵ Narratiivinen potentiaali liittyy läheisesti myös *kertovuuden* (tai narratiivisuuden)

---

²⁴ Narratiivisuutta voi nähdä myös esimerkiksi elämässä itsessään eli sellaisissakin muodoissa, joita ei voi kutsua esityksiksi (Ryan 2004, 9; vrt. Hietala 2006).

²⁵ Kirjallisuuden teoria on ottanut käyttöönsä monia elokuvatutkimuksen käsitteitä, kuten montaasin ja kameransilmän (Ryan 2006, 6, elokuvatutkimuksen narratologisesta lähestymistavasta ks. esim. David Bordwell 1985). Samalla tavalla monet tiedotustutkimuksen käsitteet voisivat osoittautua hyödyllisiksi paitsi kirjallisuuden teorian myös kirjoittajien näkökulmasta.

käsitteeseen: se tarjoaa sumearajaiselle kohteelle kertomuksen (tai narratiivin) käsitettä enemmän liikkumavaraa eikä kategorisoi kohdettaan yhtä voimakkaasti tietyn muotin sisältä tai ulkopuolelle (ks. Abbott 2011, 3; Hietala 2006; Ryan 2004)²⁶.

Kerronnan hierarkiasta puhuttaessa pitäydyn ensimmäisen vaiheen uutisnarratologialta lainaamassani näkemyksessä, joka ottaa varteen genren ja kontekstin vaikutuksen. Vaikka Lassila-Merisalokin (2009, 187) erottaa journalistisista teksteistä kertojan tason, hän pitää toimittajan ja kertojan samuutta nyrkkisääntönä. Itse ajattelen, että journalistista tekstiä narratologisesti tarkasteltaessa ei ole syytä puuttua tekstin fyysiseen tekijään, vaan kuten Ridell (1994, 24–27) näkee, tekstiä on mielekkäämpää pitää anonyymin 'uutiskoneiston' tiettyjen geneeristen sääntöjen tuottamana ja sisäistekijää kontekstuaalisena ilmiönä. Ridell puhuu uutisesta mutta nähdäkseni sama pätee yhtä lailla feature-kenttään, jossa kirjoittajan ja lopputuotteen välissä on usein monivaiheinen editointiprosessi ja taitto. Toimittajaa voidaan myös vaatia muuttamaan näkökulmaa tai terävöittämään mielipiteitään juttua varten. Lopputuloksena syntyy (enemmän tai vähemmän) keinotekoinen kerronnan väline, joka toimii kertojan silminä ja korvina kuvattavassa maailmassa (Lehtimäki 2007, 240). Toimittajaa ja kertojaa ei kannata niputtaa yhteen siitäkään syystä, että tämä johtaa helposti kertojan inhimillistämiseen henkilöksi tai tietoisuudeksi sen sijaan, että kertoja ymmärrettäisiin rakenteelliseksi tai esitystekniseksi kategoriaksi (ks. esim. Tammi 1992/1983, 9; Ridell 1994, 113).

Vaikka nojaan työssäni monilta osin ensimmäisen vaiheen uutisnarratologiseen tutkimukseen, sen ei-henkilöivät 'kertovan diskurssin' tai 'sidosdiskurssin' käsitteet eivät toimi itseäni kiinnostavan ilmiön osalta. Päinvastoin ne tuntuvat kadottavan kohteeni – feature-tekstin – lajityyppisen erityisyyden. Kunelius (1996, 127) on todennut, että kerronnan näkyvyyden tai näkymättömyyden aste on tärkeä tekijä journalistisia genrejä eroteltaessa. Pohjaan oman näkemykseni tähän ajatukseen ja jatkan siitä eteenpäin esittämällä, että kerronnan tämä ulottuvuus pitää sisällään kysymyksen kertojan henkilöitymisestä. Lisäksi katson, että henkilöityneestä kertojasta puhuminen on oleellista juuri feature-journalismin tapauksessa, sillä sen avulla on mahdollista saada ote featuren lajityyppisestä erityisyydestä. Oleellista on silti samaan aikaan huomata, että journalistisena lajityyppinä featurea koskevat

---

²⁶ Ryan (2004, 9) puhuu narratiivisuutta *sisältävästä* tai *omaavasta* muodosta; esimerkiksi monet nonverbaalit narratiivit, kuten musiikki ja tanssi, voivat omata narratiivisuutta olematta silti narratiiveja kirjaimellisessa mielessä.

laajemmat journalismia sosiokulttuurisena käytäntönä sitovat genrekonventiot, ja niistä erityisesti referentiaalinen todellisuussopimus. Tämä puolestaan tuottaa kiinnostavia paineita ja jännitteitä koskien featuren esitysteknisiä ratkaisuja.

Vielä monimutkaisempi kysymys liittyy sisäistekijän tekstuaaliseen olemassaoloon ja koko käsitteen hedelmällisyyteen. Toisin kuin kertojaa sisäistekijää ei ole mahdollista suoraan osoittaa tekstistä, sillä jälkimmäisellä ei ole niin sanottua omaa ääntä tai muita suoria kommunikoinnin keinoja (Chatman 1978, 148).²⁷ Yhtä lailla kuin kertojan myös sisäistekijän tapauksessa on tärkeää muistaa, että kyseessä ei ole inhimillinen, toimiva taho. Vaikka Lassila-Merisalon (2009, 65) ajatus sisäistekijän käsitteen soveltamisen harmittomuudesta pitää sinänsä paikkansa, ei käsitettä voi journalismista puhuessa hyödyntää mielekkäästi pysähtymättä ensin miettimään, miksi se on tai ei ole perusteltu työkalu. Monet kirjallisuustieteelliset narratologit (esim. Tammi 1992/1983, 11–12) ovat huomauttaneet, että ei-fiktiivisessä kertomuksessa tekstin sisäistekijä muistuttaa *yleensä* kertojaa. Silloin kun teksti (esimerkiksi uutinen) näyttää kertovan itse itsensä, kertoja on genresääntöjen mukainen eli näennäisen objektiivinen. Tällöinkin kyseessä on silti esitystekninen strategia, joka olisi periaatteessa korvattavissa toisella, mahdollisesti persoonallisemmalla strategialla. Oleellisempaa – ja arveluttavampaa – referentiaalisen sopimuksen kannalta on kuitenkin se, että journalistisen tekstin sisäistekijä ei *aina* muistuta kertojaa. Kaiken kaikkiaan sisäistekijän epäsuora kommunikaatio käy ilmi silloin, kun kysytään, mitä teksti kokonaisuudessaan tahtoo sanoa (Reunanen 2003, 165). Esimerkiksi ironinen kerronta on mahdollista selittää sisäistekijän käsitteen avulla (ks. emt.). Sisäistekijän avulla on mahdollista saada tukevampi ote myös esimerkiksi epäluotettavasta kertojasta ja laajemmin siitä, miten teksti voi toimia monella eri tasolla (ks. esim. Phelan 2005, 66–76). Pidänkin sisäistekijän tason erottamista tarpeellisena riippumatta siitä, kuinka yksinkertaisesta kielellisestä esityksestä on kyse (Ridell 1994, 22) ja kuinka kaavamaisena sisäistekijä esittäytyy (Ridell 1990, 67). Nähdäkseni sisäistekijä ei kuitenkaan ole lehtikohtainen (ks. Lassila-Merisalo 2009, 187), vaan se rakentuu joka jutussa uudelleen genresääntöjen, toimittajan, juttuaiheen ja jutuntekutilanteen yhteisvaikutuksessa (Reunanen 2003, 165). Tosin on mahdollista ajatella, että sisäistekijässä on lehtikohtaisia sävyjä, jotka aktualisoituvat selvimmin tietyissä juttugenreissä kuten esimerkiksi pääkirjoituksissa.

---

²⁷ Kuusi (2011, 23) muistuttaa, että sama pätee myös esimerkiksi tarinaan, kertojaan, ääneen ja näkökulmaan: ne eivät sijaitse tekstissä, ja niiden sijaan tekstistä on mahdollista osoittaa ainoastaan lukijan tulkintaa provosoivia piirteitä.

Oletan tässä työssä jokaiselle feature-jutulle sisäistekijän ja vielä tarkemmin sisäistekijän, jonka tulisi säilyä *eheänä* läpi jutun. Näin siksi, että pidän sisäistekijän eheyttä takeena sille, että lukijan on mahdollista tunnistaa oletetusti tarkoitettu, genren mukainen tulkinta.²⁸ Reunasen (2003, 165) tapaan ajattelen, että "[s]isäistekijän 'epäsuora kerronta' käy ilmi, kun kysytään mikä on tekstin mieli, mitä teksti kokonaisuudessaan tahtoo sanoa". Reunasen mukaan kerronnan pelisäännöt pätevät yleensä journalismissa. Tähän pohjaten ajattelen, että juttu, jonka 'mieli' tai 'sanoma' ei avaudu lukijalle – eli jonka sisäistekijä ei tuota eheää kokonaisuutta – ei täytä genren asettamia vaatimuksia kerronnan osalta.

Tutkimusotteeni pyrkii olemaan johdonmukaisen narratologinen, toisin kuin osa hyödyntämästäni lähdekirjallisuudesta. Käyttämässäni lähdeteoksissa puhutaan paikoitellen hieman ristiriitaisesti kertojan sijaan esimerkiksi toimittajasta, kirjoittajasta, kirjailijasta tai toimittaja-kertojasta. Muokkaan termejä yhdenmukaisiksi silloin, kun tämä ei nähdäkseni muuta lähdetekstin sanomaa oleellisesti. Selvyymisen vuoksi mainitsen näissä yhteyksissä tekemäni muutoksen.

Vaikka näkemykseni painottaa vahvasti feature-tekstin referentiaalista luonnetta ja sisäistekijän eheyttä sekä liittää featuren genreen henkilöityneen kertojan, työni päätarkoitus ei ole luoda omaa sovellustani narratologiasta. Sitä vastoin pyrin osallistumaan laajempaan tutkimuskeskusteluun tekemällä näkyväksi helposti huomaamatta jääviä kerronnallisia ratkaisuja, jotka saattavat horjuttaa feature-tekstien referentiaalista sopimusta.

---

²⁸ Uutisnarratologit puhuvat hieman vastaavassa merkityksessä 'closuresta' eli pisteestä, josta käsin kertojan esittämät asiat näyttäytyvät lukijalle tietyllä tavalla (ks. esim. Eronen 1990, 48).

3. Feature journalististen tekstityyppien kentällä

Käytän tässä tutkielmassa aineiston rajaamiseen termiä feature, vaikka tälläkin rakkaalla lapsella olisi monta vaihtoehtoista kutsumanimeä. Eri termit eivät silti ole synonyymejä, vaan niiden välillä on painotus- ja arvotuseroja. Yksi suosituimmista käsitteistä kerronnan keinoja hyödyntävälle journalistiselle tekstityypille etenkin yhdysvaltalaisessa journalismintutkimuksessa on kaunokirjallinen journalismi (*literary journalism*). Käsittelen ensiksi kilpailevat käsitteet ja siirryn sen jälkeen perustelemaan omaa valintaani.

Käytän featuren käsitettä paitsi rajatakseni aineistoa myös siksi, että sen avulla voin ulottaa tekemiäni havaintoja – teoreettisia tai aineistosta kumpuavia – jossain määrin esimerkkijuttujani laajemmalle. Päättarkoitus erittelyssäni on kuitenkin koetella kehittämäni kertojan läsnäoloa kuvaavaa luokittelua ja luoda tällä tavoin pohjaa tulevalle tutkimukselle.

3.1. Kaunokirjallisuudellisuuden vaarat

Kaunokirjallisen journalismin puolesta ovat Yhdysvalloissa puhuneet muun muassa Jon Franklin (1987), Norman Sims ja Mark Kramer (1995) sekä John C. Hartsock (1998; 2000; 2007). Suomessa kaunokirjallisesta journalismin käsitettä on tehnyt tutuksi erityisesti Lassila-Merisalo (2009). Lassila-Merisalon mukaan kaunokirjallinen journalismi tarkoittaa faktuaalista sisältöä, jonka esittämisessä käytetään fiktiosta tuttuja keinoja (emt, 12). Kaunokirjallinen journalismi siis yhdistää journalistisen totuusvaatimuksen taiteelliseen kertomusmuotoon: se eroaa esimerkiksi novellista ainoastaan siksi, että se väittää olevansa totta (Hartsock 2000, 1; Berning 2011, 104; Lehtimäki 2007, 242). Lassila-Merisalon (Lassila, 2001, 13; Lassila-Merisalo 2009, 14) mukaan kaunokirjallista journalismia on harjoitettu Suomessa eniten ja tietoisimmin Imagesa ja Kuukausiliitteessä, mutta kaunokirjallisia tekniikoita näkyy myös sanomalehtien teema- ja viikonvaihdessivuilla, silloin tällöin myös sanomalehtiutisissa. Myös verkon digitaaliympäristö julkaisualustana tarjoaa kaunokirjalliselle journalismille uusia mahdollisuuksia (Lassila-Merisalo 2014). Vaikka käsitettä on käytetty ensimmäisen kerran jo yli sata vuotta sitten (Hartsock 2000, 8–9), ei vielääkään ole löytynyt yksimielisyyttä sille, onko kyseessä oma genrensä. Hartsock (emt, 3; 2007, 258) ei ainakaan toistaiseksi puhu kaunokirjallisesta journalismista omana genrenään

vaan muotona.²⁹ Lassila-Merisalo (2009, 14) kutsuu selkeyden vuoksi kaunokirjallista journalismia ”enimmäkseen omaksi lajityypikseen”.³⁰

Itse näen kaunokirjallisen journalismin kiinnostavana kenttänä ja keskustelun herättäjänä. Koen käsitteen kuitenkin liian arvottavaksi ja poissulkevaksi, jotta sitä kannattaisi käyttää lajityyppimielessä. Kenen käsissä on valta määritellä, mitkä journalistiset tekstit ovat *tarpeeksi* kaunokirjallisia, jotta niitä voi kutsua kaunokirjalliseksi journalismiksi? Entä kuka päättää, mitkä ovat ne kaunokirjalliset keinot, joita käytetään kriteeristönä lajityypille?³¹ Kirjallisuudessa kaunokirjalliset keinot eroavat paljon riippuen siitä, onko tarkastelussa Gustave Flaubertin *Rouva Bovary* vuodelta 1857 – realistista kerrontaa puhtaimmillaan – vai kenties postmodernia kerrontaa edustava John Barthin metafiktiivinen *Giles Goat-Boy* vuodelta 1966. Journalistisessa tekstissä päähenkilön tuskin olisi mahdollista kasvaa vuohesta yliopiston opettajaksi. Nähdäkseni kaunokirjallisilla keinoilla viitataan journalismin puhuttaessa usein melko perinteisiin kerronnan keinoihin, mikä omalla tavallaan tyypistää kaunokirjallisuuden ahtaaseen, jopa hieman konservatiiviseen muottiin. Kerronnallisten keinojen tai ratkaisujen synonyyminä käytetään usein käsitettä ’fiktio tekniikat’, mikä osaltaan johtaa harhaan. Kyseiset keinot eivät ole ainoastaan fiktiolle ominaisia, mutta ajatus niputtaa kaiken kertomusmuotoisen kirjallisuuden fiktion käsitteen alle (ks. lisää Lehtimäki 2005, 6–7).³² Aiheesta on osoittanut huolensa muun muassa Cohn (2006/1999, 22). Koen hankalaksi myös sen, miten kaunokirjallisesta journalismista puhuminen saa aikaan uuden harmaan alueen. Valtaosa kyseisiä keinoja hyödyntävistä jutuista sisältää ainoastaan yksittäisiä kaunokirjallisia keinoja siellä täällä, eivätkä ne siten

---

²⁹ Hartsock (2000, 5–6, 204–205) liittää vaikeuden määritellä kaunokirjallista journalismia toisaalta vastakkainasetteluun journalismin ja kieli- ja kirjallisuustieteen välillä, toisaalta sen eniten huomiota ja kritiikkiä herättäneeseen muotoon, 1960-luvun uuteen journalismiin.

³⁰ Lassila-Merisalo (2009, 14) huomauttaa, että ”lajia ei ole harjoitettu Suomessa kovinkaan laajasti eikä yhtenäisesti, joten lajityypistä puhuminen voi monin paikoin olla suoranaista liioittelua”.

³¹ Lassila-Merisalon (2009, 20) mukaan kriteeristöä on mahdoton tehdä, mutta hän lisää, että yhtä lailla mahdotonta on tehdä tyhjentävä juttutyypilajittelu sanomalehtiteksteille – tästä olen itse toista mieltä, sillä esimerkiksi tässä työssä käsitellylle featurelle (kuten myös työssä sivutulle uutiselle) on nähdäkseni mahdollista löytää melko tyhjentävät määritelmät (featuren määritelmästä ks. alaluku 3.3.). Hän itse aloittaa kaunokirjallisen journalismin tarkastelun Marja-Leena Palmgrenin (1986) esittelemien eepisen tekstin peruselementtien avulla. Hartsockin (2007, 263–264) mukaan konventionaalisen featuren ja kaunokirjallisen journalismin ero piilee mm. siinä, että featuressa käytetään kuvailevia kohtauksia havainnollistamaan abstrakteja asioita kun taas kaunokirjallisessa journalismissa kuvailevien kohtausten tarkoitus on tukea laajempia tarinaa kehystäviä narratiivisia ja kuvailevia modalityetteja.

³² Huomion arvoista on myös se, että kyseisiä kaunokirjallisia keinoja ei edellytetä myöskään kaunokirjallisuudelta itseltään; myös realistinen romaani on kaunokirjallisuutta. Miksi (kaunokirjalliselta) journalismilta siis vaadittaisiin jotain sellaista, mitä edes kaunokirjallisuudelta itseltään ei ole mahdollista vaatia?

kelpaisi ”puhtaaksi” kaunokirjalliseksi journalismiksi. Suurin osa aineistoni jutuista sijoittuisi juuri tällaiselle harmaalle alueelle. Siispä vaikka jutut voivat nähdäkseni sisältää kaunokirjallisia piirteitä tai keinoja,³³ en koe tämän tutkielman tapauksessa tarpeelliseksi pohtia sitä, edustaako yksittäinen juttu kaunokirjallista journalismia. Kaunokirjallisten keinojen sijaan puhun kerronnallisista keinoista.

Kaunokirjallisen journalismin kanssa melko vastaavassa merkityksessä on puhuttu myös narratiivisesta journalismista (*narrative journalism*) ja rinnakkaiskäsitteenä kertovasta journalismista.³⁴ Käsitettä on tehnyt Yhdysvalloissa tunnetuksi esimerkiksi Kramer (1995, 2005). Sekä kaunokirjallinen että narratiivinen journalismi sisältävät journalismi-pääsanana ansiosta tiedon siitä, että kyseessä on journalismin muoto. Berning (2011) puhuu narratiivisesta reportaasista (*narrative reportage*), joka muistuttaa kaunokirjallista reportaasia (*literary reportage*). Ero on siinä, että jälkimmäiset on tyypillisesti julkaistu kirjan muodossa, kun taas narratiivisen reportaasin ensisijainen julkaisualusta on sanoma- tai aikakauslehti (emt., 41). Itse pidän narratiivisen journalismin käsitettä kaunokirjallisen journalismin käsitettä toimivampana, sillä se ei yritä tehdä journalismista muuta kuin mitä se on: journalismi ei ole kaunokirjallisuutta, mutta kertovaa se voi olla. Toisaalta ajattelen, että jokaisella journalistisella jutulla on kertoja ja narratiivista potentiaalia – silloinkin, kun sitä ei voi pinnallisella luennalla havaita. Siksi kertova journalismi kuulostaa korvissani jossain määrin kehäpäätelmältä.

Sivuhuomautuksena mainittakoon, että puhe journalismin narratiivisuudesta tai kaunokirjallisesta kertomuksellisuudesta tuo väistämättä mieleen venäläisten formalistien puheen ’kirjallisuudellisuudesta’ (ks. esim. Hosiaislouma 2003, 425). Pulmana on, että tämä kaunokirjallisuuden lingvistisiä ominaisuuksia korostava ajatus sivuuttaa täysin tekstin vastaanoton ja lukijan sekä tiedon siitä, että samoja kielellisiä keinoja voidaan käyttää monissa muissakin kielellisen ilmaisun muodoissa, kuten mainonnassa (ks. esim. Pilkington

---

³³ Kuten esim. aiemmin mainitut Palmgrenin (1986, 20) eepin tekstin peruselementit tai Kramerin (2005) kertovalle journalismille esittämät vähimmäisvaatimukset, joita ovat a) kohtaukset, b) henkilöhahmot, c) tapahtumat, jotka kehittyvät ajan kuluessa, d) kertojan ääni ja e) suhde lukijaan, jotka f) johdattavat lukijaa, katsojaa tai kuulijaa kohti oivallusta tai päämäärää (käännös Partanen 2007, 30).

³⁴ Kalliokosken (2015, 5) siteeraaman toimittajan ja tiedotusopin vierailijaprofessorin Elina Grundströmin [2013] mukaan ”[t]oisin kuin kaunokirjalliselle journalismille, [...] narratiiviselle journalismille ei ole olennaista kaunokirjallinen kielenkäyttö, vaan kerronnallisuus muodostuu muista tekijöistä.”

2000, 16–19). Siksi mainittujen käsitteiden käyttäminen tuntuu paikoitellen astumiselta vanhoihin ansoihin.³⁵

3.2. Ei fiktiota eli ei-fiktiota?

Puheena olevista teksteistä on käytetty myös termiä (dokumentaarinen) nonfiktio tai ei-fiktio (*nonfiction, literary nonfiction, nonfictional novel, documentary nonfiction, narrative nonfiction, essay-fiction*, ks. esim. Hartsock 2000, 4–5). Yhdysvalloissa kaunokirjallinen nonfiktio on aiemmin ollut erityisesti kielentutkijoiden käyttämä termi, sillä he kieltäytyivät pitkään käyttämästä termiä kaunokirjallinen journalismi (emt., 6). Lassila-Merisalo käytti nonfiktio-käsitettä pro gradussaan (Lassila, 2001). Kirjallisuudentutkijoista esimerkiksi Lehtimäki käyttää kaunokirjallisen journalismin lisäksi termiä ei-fiktio (2007) ja *literary nonfiction* (2005) eli kaunokirjallinen nonfiktio. Lassila-Merisalo (2009, 14) näkee ei-fiktio-näkökulmanä, jonka alle sijoittuvat paitsi journalismi myös esimerkiksi elämäkerta, omaelämäkerta, muistelmä, henkilökohtainen essee ja matkakertomus. Partanen (2007, 29) on huomannut, että käytännössä nonfiktio viittaa yleensä kirjan mittaisiin journalistisiin teksteihin. Toisin kuin aiemmin mainitut kaunokirjallinen ja narratiivinen journalismi, käsitteet ei- ja nonfiktio eivät sisällä viittausta journalismiin. Lehtimäki (2000, 47) näkeekin ne omana genrenään, sillä tekstityyppien rajojen rikkomisen ei hänen mukaansa ole tarpeen. Nähdäkseni nonfiktio-käsite korostaa ikävällä tavalla sitä ainoaa asiaa, mitä kirjallisuus voi olla mutta journalismi ei, sen sijaan, että se korostaisi sitä, mitä yhteistä niillä on: esimerkiksi narratiivinen potentiaali. Tarkasteleman feature-journalismi on paljon muutakin kuin 'epäfiktiota'.

Siispä puhun nonfiktio- ja ei-fiktio- sijaan referentiaalisesta tekstistä eli tekstistä, joka viittaa tai ainakin väittää viittaavansa todellisuuteen (Lejeune 1989, 22; ks. myös Koistinen 2008, 31–32). Referentiaalisuuden kimppuun käyn tarkemmin luvussa 4. Referentiaalinen teksti on kuitenkin jossain määrin kömpelö käsite, joten käytän sen synonyyminä ajoittain faktatekstin käsitettä. Samalla tiedostan 'faktaan' liittyvät ongelmat: teksti ei voi koskaan oikeasti olla faktaa, vaan se voi ainoastaan viitata tai väittää viittaavansa todellisuuteen (ks. Barthes

---

³⁵ Toisaalta fokusoin itsekkin työni hyvin tiukasti nimenomaisesti tekstiin valottamatta, miten tekstien lajityyppiset piirteet kiinnittyvät tuotanto- ja vastaanottokonteksteihin ja laajemmin sosiokulttuurisiin käytäntöihin. Tarkoitukseni ei kuitenkaan ole olettaa tarkastelemieni tekstien sijaitsevan tyhjiössä, vaan karsinta on ollut välttämätöntä mielekkääseen rajaukseen päästäkseni.

1993/1967, 91–92). Faktateksti tarkoittaakin tässä työssä faktuaalisuuden kulttuurisen lupauksen sisältävää referentiaalista tekstiä.

Nonfiktiota käytän yläkäsitteenä ainoastaan silloin, kun tarvitsen yhteisen genren sekä referentiaaliselle kirjallisuudelle että kerronnallisista keinoja hyödyntävälle journalismille. Ei-fiktiivisistä tekstistä puhun vain, kun haluan korostaa puheena olevan tekstin ei-fiktiivistä puolta. Tällöin en tarkoita ei-fiktiolla lajityyppiä, vaan käytän sitä kuvailevassa merkityksessä.

3.3. Featuren määrittely tässä työssä

Vaikka pidänkin kaikkia edellä mainittuja käsitteitä kiinnostavina ja omassa kontekstissaan perusteltuina, en katso niiden sopivan tämän tutkielman tarkoituksiin. Olen halunnut jättää työni ulkopuolelle sen arvioimisen, onko teksti onnistunut (kertomuksena tai kaunokirjallisena journalismina). Valitsemalla esimerkiksi kaunokirjallisen journalismin käsitteen olisin joutunut rajaamaan aineistostani pois juttuja, jotka eivät täytä kaunokirjalliselle journalismille esitettyjä vaatimuksia mutta jotka saattavat silti sisältää yksittäisiä huomion arvoisia kerronnallisia ratkaisuja.

Olen valinnut erittelemäni tekstit nimenomaan julkaisupaikan ja tekstimitan perusteella, en kerrontatekniikan perusteella. Siksi käsitevalintani on *feature*, joka ei arvota, rinnasta tai vertaa itseään mihinkään toiseen käsitteeseen. Yhdysvalloissa *feature* on vakiintunut termi, ja siitä ovat kirjoittaneet opaskirjoja muun muassa Mitchell V. Charnley ja Blair Charnley (1959) sekä Vicky Hay (1990). Isossa-Britanniassa aihetta käsitteleviä opaskirjoja ovat kirjoittaneet muun muassa David E. Sumner ja Holly G. Miller (2013) sekä Sharon Wheeler (2009). Featuren käsite on laajasti käytössä myös esimerkiksi Pohjoismaissa, ja etenkin norjalaisen journalismintutkimuksen parissa on paneuduttu kiitettävästi featuren määritelmään. Norjassa käsitettä ovat tehneet tunnetuksi etenkin Jo Bech-Karlsen (1988), Thore Roksvold (1989) ja Steen Steensen (2009a, 2009b). Viimeksi mainittu on paneutunut erityisesti verkossa julkaistavaan *feature-journalismiin*, kuten myös Lassila-Merisalo (2014), joka tosin puhuu tässä yhteydessä kerronnallisesta journalismista (*narrative journalism*).

Suomessa featuren käsite on käytössä niin tieteellisissä artikkeleissa, opetuksessa kuin käytännön työelämässä, mutta se ei ole vakiintunut kieleen yhtä vankasti kuin angloamerikkalaisessa perinteessä. Siitä kielii myös se, että käsitteelle ei ole vakiintunutta

suomennosta, vaikka feature-juttuja julkaistaan päivittäin sanoma- ja aikakauslehdissä sekä internetissä (ks. Kalliokoski 2015, 45).³⁶ Featuresta ovat Suomessa kirjoittaneet muun muassa kirjoittamisoppaassaan Lundberg (1992) ja pro gradu -tutkielmissaan Partanen (2007), Eija Morottaja (2008), Emmi Nissi (2010) ja Jaana Kalliokoski (2015). Suomessa feature toimii yläkäsitteenä, jonka alle sijoittuvat esimerkiksi henkilökuvaa, reportaasi ja ilmiöjuttu (Nissi 2010). Siispä toimittajia pyydetään todennäköisesti useammin kirjoittamaan 'reppari' tai 'henkkari' kuin feature.

Suuren sivistyssanakirjan (Valpola 2000, 316) määritelmän mukaan feature tarkoittaa 1) ominaisuutta, peruspiirrettä tai erityisyyttä ja 2) lehden erityisartikkelia tai radio- tai televisio-ohjelmaa, joka pyrkii monipuolisesti tarkastelemaan tiettyä aihekokonaisuutta. Uusi mediasanasto (Kuutti 2006, 40) lisää määritelmään tiedon siitä, että feature 1) sisältää *human interest* -aineistoa, 2) on vapaamuotoinen ja 3) on usein subjektiivisesti toteutettu erikoisjuttu, artikkeli, reportaasi tai ohjelma. Teoksen mukaan feature pohjautuu usein uutistapahtumaan, mutta on sisällöltään uutista ajattomampi ja monipuolisempi. Siispä featureiksi on usein määritelty kaikki ei-uutismaiset jutut. (Emt.)

Näennäisesti yhtenäisten sanakirjamääritelmien ongelmat liittyvät ensinnäkin määritelmän laajuuteen. Jos feature tosiaan nähdään *human interest* -aineistoa sisältävänä vapaamuotoisena ja ei-uutismaisena erikoisjuttuna, sellaisiksi voitaisiin laskea kaikki lehden juttutyypit, jotka eivät täytä uutisen kriteereitä, mukaan lukien sarjakuvat, kolumnit ja mielipidesivut. Toinen ongelma on featuren määrittely ei-uutiseksi. Koska uutinen sisältää sekin nykyään usein *human interest* -aineistoa, ei eronteko juuri uutiseen ole välttämättä mielekästä (ks. esim. Sipola 1998). Nähdäkseni feature-teksti saattaa sisältää uutisen.³⁷

Charnleyn ja Charnleyn (1979/1959) mukaan feature tarkoittaa käsitettä juuri laajimmassa merkityksessään: juttuja, joiden esittämät materiaalit on valittu muista syistä kuin niiden ajankohtaisuuden vuoksi. Vaikka määritelmän rajojen sisään mahtuvat esimerkiksi sarjakuvat, painotus on kirjoitetuissa jutuissa. Niistä kirjoittajat luettelevat kuusi tyypillisintä:

---

³⁶ Lassila-Merisalonen (2009, 186) haastatteleminen toimittajista osa piti featurea kelpona terminä ja kertoi käyttävänsä itsekin sitä, kun taas toiset pitivät sitä "pömpöösinä" tai suomalaisen suuhun sopimattomana. Kalliokosken (2015, 45) haastatteleminen toimittajat mielsivät featuren tyypillisesti aikakauslehtikerronnaksi, jota julkaistaan myös internetissä.

³⁷ Esimerkiksi pitkistä feature-artikkeleistaan tunnettu Long Play on julkaissut monta feature-juttua, joista on sittemmin noussut valtakunnallisia uutisaiheita. Sellaisia olivat esimerkiksi vuonna 2013 julkaistut tavaratalo J. Kärkkäistä käsittelevä Totuuksien tavaratalo (27.3.2013) ja filosofi Pekka Himasta käsittelevä Himasen etiikka (20.2.2013).

yksinkertaiset *human interest* -tarinat, kainalojutut ja 'seuraavan päivän featuret', uutisfeaturet, taustoittavat tai tulkitsevat jutut, väritetyt tarinat ja ei-uutiselliset featuret, kuten kolumnit ja puutarhanhoitopalstat. *Human interest* -jutut tarkoittavat sisältöjä, jotka saavat lukijat itkemään, nauramaan ja reagoimaan tunteellisesti. (Emt., 298–302.)

Bech-Karlsenin (1988, 27) mukaan feature-käsitteen etymologinen tausta on latinan verbissä *facere*, joka tarkoittaa tekemistä tai muotoilemista. Feature voi käsitellä mitä tahansa, mutta siinä missä uutisen kirjoittaminen vaatii etäisyyden ottamista kohteeseensa, vaatii feature myötäelämistä (emt., 18, 23). Hemánus (1992, 11) tulkitsee Bech-Karlsenia (1988) toteamalla, että feature on kohteensa luonteenomaisten piirteiden varaan rakennettu reportaasi, joka edellyttää tekijältään henkilökohtaista panosta.³⁸

Steensenin (2009b, 15) mukaan feature-jutun ja uutisen raja voi olla hämärä. Feature voi olla esimerkiksi lyhyt teksti, joka tarjoaa uutiselle havainnollistavan esimerkin tai taustatietoa, mutta aivan yhtä lailla se voi olla pitkä tutkivaa journalismia edustava narratiivi, jolla ei ole juurikaan kytköstä perinteisiin uutisiin (emt.). Roksvold (1989/1991, 21) on määritellyt featuren yhdeksi journalismin perustyyppiksi uutisen ja taustoittavan journalismin ohella. Featuren kirjoittaja voi hyödyntää esimerkiksi kaunokirjallisuudesta tuttuja kuvailutekniikoita (emt.). Roksvoldin (emt., 55–56) mukaan muotokuva, arvio ja reportaasi ovat genrejä, joista esimerkiksi reportaasi voi esiintyä minkä tahansa kolmen perustyyppin alla.

Haylle (1990) feature on novellin ja romaanin tapaan oma kirjallinen genrensä, jolla on omat kirjoittamisen konventionsa. Hay määrittelee featuren luettelemalla, mitä se *ei* ole: kova uutinen, arvio, kolumni, pääkirjoitus, täytejuttu tai advertoriaali. Feature ei yleensä ole myöskään essee. Featuren tehtävä on viihdyttää ja informoida, mutta viihdyttäminen ei tarkoita välttämättä huvittamista vaan lukijan huomion vangitsemista. Feature voi ilmestyä niin sanoma- kuin aikakauslehdessä, mutta se on aina kohdistettu tietylle yleisölle. Hayn mukaan feature näyttää helpon ja rennon kielensä johdosta helpommin kirjoitettavalta kuin se oikeasti onkaan. (Emt., 3–8.) Tämän tutkielman kannalta Hayn (emt.) määritelmässä on olennaista se, että featurelta vaaditaan samaa faktuaalisuuden astetta kuin uutiselta: "[feature] muistuttaa uutista siinä mielessä, että se on aina faktuaalinen ja sen kirjoittajalta odotetaan korkeaa rehellisyyden ja tarkkuuden astetta" (emt., 8, käännös A.N.).

---

³⁸ Sekä Hemánus (1992) että Bech-Karlsen (1988) puhuvat feature-reportaasista. Feature onkin usein nähty reportaasia laajemmaksi nimittäjäksi, tosin poikkeaviakin näkemyksiä on.

Oma näkemykseni muistuttaa Hayn (1990) ja Steensenin (2009b) määritelmiä featuresta omana genrenään. Steensen (emt., 15–16) luettelee viisi sille ominaista piirrettä: 1) feature-journalismi on usein narratiivista ja tekstin rakenne eroaa uutispyramidin vastaavasta³⁹, 2) se ei ole yhtä herkkä deadlineille, 3) sen kirjoittajilla on lupa värittää tekstiä subjektiivisella kuvailulla, pohdinnalla ja arvioilla, 4) se kuvaa usein miljöitä ja ihmisiä, joten se on siksi usein henkilökohtaista ja tunteellista, ja 5) sen taitto on usein visuaalisesti miellyttävää. Kaikki viisi puolta eivät näy jokaisessa feature-jutussa, mutta piirteistä yksi tai useampi dominoi yleensä featureksi tunnistettavaa sisältöä. Kuvaa täydentää Hayn (1990, 8) huomio siitä, miten featuren referentiaalinen sopimus vastaa uutisen vastaavaa. Tämän tutkielman osalta oleellinen kiteytyy seuraavalla tavalla: vaikka featuren kirjoittajalla on lupa värittää tekstiä subjektiivisella kuvailulla, pohdinnalla ja arvioilla, sen referentiaalinen sopimus on sama kuin uutisen eli lukijan täytyy pystyä erottamaan subjektiivinen aines tosiasioista.

Vaikka feature voi nähdäkseni olla myös lyhyt teksti esimerkiksi aikakauslehdessä tai sanomalehden teemasivuilla, tässä tutkielmassa olen valinnut feature-tekstejä edustamaan ainoastaan pitkiä juttuja. Hyödyntämäni määritelmän mukaan feature ei yleensä ole myöskään essee. Jotta havaintoaineistoni jutun voi nähdä oleva feature, sen on noudatettava samoja journalistisia koostamisperiaatteita kuin uutinen, vaikka tyyli saattaa olla journalistisessa featurissa vapaampaa.

3.4. Oheistermistöä

Käytän tarvittaessa täsmennystä feature-juttu. Jutuista puhuvat myös esimerkiksi Mäntynen (2003) ja Lundberg (1992). Lundbergille (emt.) juttu tarkoittaa ainakin aikakauslehtien reportaaseja, henkilökuvia, haastatteluja, featureita tai katsauksia. Tässä tutkielmassa juttu on väljä ilmaisu, jonka alle mahtuvat muun muassa reportaasit, henkilöhaastattelut, henkilökuvat ja matkakertomukset. Teemoiltaan jutut voivat käsitellä kaikkea taloudesta kauneusvinkkeihin, joten ne eivät rajoitu tiettyihin aiheisiin tai osastoihin.

Vaikka olen perustellut, miksi en puhu tässä tutkielmassa kaunokirjallisesta journalismista, käsite esiintyy työssä lukuisia kertoja eräänlaisena tapausesimerkkinä feature-journalismista. Tämä johtuu siitä, että moni kertojan, toimittajan tai toimittaja-kertojan läsnäolosta kiinnostunut tutkija on lähestynyt asiaa juuri kyseisen termin avulla. Nähdäkseni tämä ei ole

---

³⁹ Feature-jutun rakenteesta ja featuren määritelmästä ks. Nissi (2010).

ongelma, sillä jos on olemassa juttu, joka on mahdollista tunnistaa kaunokirjalliseksi journalismiksi, se täyttää varmasti myös featuren kriteerit. Sen sijaan vain ani harva feature on kaunokirjallista journalismia – etenkin, kun pitävää kriteeristöä ei nähdäkseni ole vielä määritelty.

Samoin mainitsen tutkielmassa uutisen useita kertoja ja puhun paikoitellen journalistisesta tekstistä. Uutinen on journalistisen tekstin perusmuoto ja featurea paljon tutkitumpi ja käsitellympi. Siksi on paikoitellen tarpeellista lainata uutista koskevaa teoriaa. Näissä yhteyksissä kerron, mitä asia nähdäkseni tarkoittaa featuren kannalta. En käsittele uutista featuren vastakohtana vaan sisarena, sillä molempia koskee sama referentiaalinen sopimus. Puhun laajemmin journalistisista teksteistä silloin, kun haluan painottaa, että kyseinen asia pätee paitsi featureen myös esimerkiksi uutiseen.

4. Journalistisen genren venyvät mutta tiukat rajat

Kun kirjoittaja piirtää ensimmäiset kirjaimet valkoiselle paperille tai avaa tyhjän tekstitiedoston, hän ei välttämättä tiedä, mitä on kirjoittamassa: novellia, kokonaista romaania vai kenties pelkkää tajunnanvirtaharjoitusta. Novelliksi tarkoitettu teksti voi paisua romaaniksi, ja monen toimittaja-kirjailijan romaani on saanut kipinänsä saman kirjoittajan lehtijutusta. Esimerkiksi *Helsingin Sanomien* toimittajan Ilkka Malmbergin Suomen sotaa siviilien kautta kuvaava *Napoleonin vika* (2009) on historiallinen romaani, jonka kertomukset on julkaistu alunperin *Helsingin Sanomissa*. Runoilija Jouni Tossavainen puolestaan kirjoitti vuonna 2001 liiketoimintasuunnitelmaa yrittäjäkurssilla, mutta kun lopputyöksi tarkoitettu Kirjailijan Business Plan -niminen teksti valmistui, lopputulos olikin runo. Se julkaistiin osana runokokoelmaa nimeltä *Liiketoimintasuunnitelma* (2004), joka sai samana vuonna jatko-osan. Jatko-osa on nimeltään "*Liiketoimintasuunnitelman*" tausta, ja se on samalla Tossavaisen oma pro gradu -tutkielma. Esimerkkejä on olemassa tuhansittain, mutta niiden opetus on yksi ja sama: kirjoittaja ei voi kahlita tekstiään, eikä teksti välttämättä pysy vain tietyn lajityypin rajoissa.⁴⁰

Miksi kontekstistaan irrotettu faktateksti voi näyttää fiktiolta ja fiktio faktalta? Syy tähän ovat aiemmin mainitut kerronnalliset ratkaisut. Niiden käyttö ei toimittajien ja päiväkirjakirjureiden iloksi ole rajoittunut pelkästään kaunokirjallisuuden kirjoittajien yksinoikeudeksi, vaan kerronnallisilla keinoilla voi halutessaan kuorruttaa vaikka kassakuitin tai taloyhtiön kierrätysohjeet. Myös journalistit ovat voineet lainata tiettyjä fiktiolle ominaisia kerrontaratkaisuja, kuten tunnistautuvaa kertojanääntä ja vapaata epäsuoraa esitystä.⁴¹

Kirjoittajan on siis mahdollista käyttää osin samoja kerronnallisia keinoja riippumatta siitä, tekeekö hän fiktiota vai faktatekstiä. Tosin tässä kohdassa tutkielman kirjoittaja joutuu huokaisemaan – kahden lajityypin välillä kun on silti kuilu (ks. esim. Heyne 1987). Vaikka raja fiktion ja ei-fiktion (tai jopa totuuden ja valheen) välillä on usein vaikea tai mahdoton jäljittää, tämä kulttuurinen raja ei silti ole merkityksetön (Lehtimäki 2005, 53). Kirjoittajan

---

⁴⁰ Ryan (1991, 46) kiteyttää olennaisen: "Mikä näyttää surrealistiselta runolta [...] voikin olla skitsofreenisen potilaan päiväkirjamerkintä; mikä näyttää menneiden elämien fantasiakuvauslauseelta voikin olla kuuluisan näyttelijättären omaelämäkerta; vastavuoroisesti, mikä näyttää aidoilta portugalilaisen nunnan rakkauskirjeiltä voikin olla 1600-luvun ranskalaiskirjailijan sepitelmä. Kysymys fiktionaalisuudesta ei riipu tekstuaalisen maailman semanttisista ominaisuuksista eikä tekstin tyylillisistä piirteistä, vaan se liittyy a priori geneerisiin odotuksiimme." (Käännös A.N.)

⁴¹ Veikko Pietilä on tutkinut uutisten vapaata epäsuoraa esitystä mm. artikkelissaan *On tämä aika kamala – ja kiehtova – peli! Uutinen ja vapaa epäsuora esitys* (1995/1993b).

näkökulmasta kyse on suoranaisestä kuilusta silloin, kun puhutaan konventionaalisesti faktaksi mielletävistä teksteistä. Fiktion tapauksessa ei useinkaan ole kovin olennaista selvittää, pitävätkö vaikkapa tekstin historialliset viittaukset paikkansa (Mikkonen 2002, 308). Esimerkiksi tämän tutkielman – faktuaalista lajityyppiä edustavan tekstin – lähdeviitteissä mainitut tutkijat sitä vastoin eivät voi olla keksittyjä. Myöskään tutkielman kertojaääni ei saa johtaa lukijaa harhaan niin, että vasta loppusanoista selviäisi, että kyseessä olikin ironinen teksti, josta tulkintavastuu on yksinomaan lukijalla.

Entäpä faktuaalista lajityyppiä myöskin edustava feature: voiko sen kertojaääni olla sellainen, että juttuun koodatun sanoman ymmärtävät vain harvat lukijat, jotka onnistuvat tulkitsemaan tekstin oikein? Avaan seuraavissa alaluvuissa referentiaalisuuden käsitettä, joka liittyy oleellisesti kertojan äänen rajoihin journalistisessa feature-tekstissä.

4.1. Kaiken takana referentiaalinen sopimus

Mihin jako faktaan ja fiktion sitten perustuu, jos tekstiä ei ole edes lähiluvun avulla välttämättä mahdollista tunnistaa fiktioksi? Ymmärrän fiktiivisyyden ja faktuaalisuuden pragmaattis-kontekstuaalisina käsitteinä eli kyse on historiallisesti muuttuvista tekstuaalisista moodeista, joita määrittää oleellisesti tekstin tuottamis- ja käyttöyhteys. Tekstin tasolla tunnistamme fiktion vertaamalla sitä aiemmin fiktioksi luokiteltuihin teksteihin. (Mikkonen 2002, 307.)

Narratologisesti suuntautuneen journalismintutkimuksen näkökulmasta kyse on genresopimuksesta. Ranskalainen strukturalistikirjallisuustieteilijä Todorov (1976) määrittelee genren kahden termin – diskursiivisten ominaisuuksien ja kaavoittumisen – avulla. Yhteiskunnassa tiettyjen diskursiivisten ominaisuuksien toistuminen institutionalisoituu, minkä johdosta yksittäisiä tekstejä tuotetaan ja ymmärretään suhteessa tämän kodifikaation muodostamaan kulttuuriseen normiin. (Emt., 162; ks. myös Ridell 1992, 132.) Kirjallisten genrenormien rikkominen ei Todorovin mukaan tarkoita sanataiteen genrerajojen kuolemaa vaan jopa päinvastoin. Jotta genresopimuksia voi rikkoa, on ensin oltava jokin sopimus, jota rikkoa. Rikkominen puolestaan tekee normit näkyviksi. (Todorov 1976, 160; Ridell 1992, 133.)

Artikkelissaan *Genre ja mediatutkimus* (1996) Ridell muistuttaa genren kategorian läpikotaisesta poliittisuudesta suhteessa kulttuuriin jakoihin ja yhteiskunnallisiin valtasuhteisiin sekä kyseenalaistaa genren käsitteen hyödyllisyyden intermediaalisessa ja

digitoituneessa nykymaailmassa. Hän (ema., 212–213) päätyy silti perustelemaan genren tarpeellisuutta etenkin verkon uusien, itsestään selvinä esitettyjen kehityssuuntien politisoimisessa ja lajityyppien vakiintumisen tasolla tapahtuvien kamppailujen näkyväksi tekemisessä. Jättäydyn genre-kriittisen keskustelun ulkopuolelle rajaamalla työni ulkopuolelle aihepiirin kannalta sinänsä oleelliset verkon sosiaalisen median alustat sekä niiden vaikutuksen siihen, mitä ymmärrämme (feature)journalismiksi – ja toisaalta myös faktaksi tai fiktioksi.

Koen genren käsitteen hyödylliseksi esimerkiksi juuri sen kolminapaisen luonteen johdosta: kyseessä on ilmiö, joka ”yhdistää tekstin tuottamista, tekstejä itseään sekä niiden vastaanottoa” (Ridell 1996, 208). Niin tuotannon kuin vastaanoton näkökulmasta journalististen tekstien fiktiivisyyttä rajoittavat yhteiskunnallisesti esimerkiksi lait haastateltavien yksityiselämän suojasta ja yleisölle annettu lupaus tiedon totuudellisuudesta (Partanen 2007, 82). Käytännössä ammattimaisesti tuotetun journalismin luotettavuutta valvova haukansilmä on Suomessa itsesääntelyelin Julkisen sanan neuvosto eli JSN. Neuvosto tulkitsee tapauskohtaisesti *Journalistin ohjeita*, jotka ovat kustantajien ja journalistien eettinen ohjeisto. Neuvosto ei kuitenkaan ole tuomioistuim, ja se ei käytä julkista valtaa – eikä se missään nimessä ehdi tarkistaa jokaista Suomessa julkaistua lehtijuttua. JSN:n tarkastustoiminta perustuukin sille tehtyihin kanteluihin. Tämän tutkielman kannalta tärkeimmän normatiivisen viitepisteen muodostavat kansainvälisen journalistiliiton IFJ:n periaatteet totuuden kunnioittamisesta ja siihen pyrkimisestä sekä JSN:n kansallisen tason *Journalistin ohjeet*, erityisesti kohdat 8. ja 11.: ”[j]ournalistin velvollisuus on pyrkiä totuudenmukaiseen tiedonvälitykseen” ja ”[y]leisön on voitava erottaa tosiasiat mielipiteistä ja seipitteellisestä aineistosta”. (JSN 2015; IFJ *Code of Principles on the Conduct of Journalism* 2015; *Journalistin ohjeet* 2015.)

Kyseessä on ammatillisen ihanteen ja normin kodifiointi, joka sekä nojautuu journalistisen tekstikäytännön geneeriseen ymmärtämistapaan että vastavuoroisesti pönkittää sitä (ja samalla journalismin referentiaalista todellisuussopimusta). Lehtijuttujen toden mukaisuuden – niiden aktuaalista todellisuutta vastaavuuden – toteutuminen käytännössä on kuitenkin seikka, joka rajautuu tämän tutkielman ulkopuolelle. Näin jo siksi, että ei ole

olemassa mittaria, jolla voisi juttukohtaisesti osoittaa, täyttääkö se objektiivisuuden kriteerit.⁴²

Kiinnostavaa on, että referentiaalinen sopimus ei ole aina 'kahlinnut' uutisiksi miellettyjä artefakteja, vaan "neutraali", objektiivinen uutisointi on historiallisesti melko nuorta. Esimerkiksi uutiset olemme ymmärtäneet faktateksteiksi vasta siitä saakka, kun lennättimen yleistyminen johti poliittisen journalismin syrjäytymiseen yhteiskunnallisesti neutraaleina esittäytyneiden "objektiivisten" uutisten tieltä.⁴³ Käytännössä yhteiskunnan modernisoituminen ja siihen liittyvä keskitetyn joukkoviestintäteollisuuden kehittyminen ja laajentuminen johtivat journalismin ammattimaistumiseen, jolloin objektiivisuudesta kehkeytyi normi, jolla toimittajakunta saattoi vakuuttaa professionaalisuuttaan ja riippumattomuuttaan sananvapauden ja muiden yhteiskunnallisten demokratia- ja julkisuusarvojen edustajana olosuhteissa, joissa journalistisia tekstejä tuotettiin osana kaupallistuvaa mediateollisuutta.⁴⁴ Sittenkin niin lukijoiden kuin toimittajien ammattikunnan usko neutraalin uutisoinnin mahdollisuuteen on kokenut useita kolauksia ja objektiivisuus on määritelty uudelleen. (Ks. Juusola 1988, 13; Kunelius 1998; Carey 2003, 14; Pietilä 2012.) Uudenlaista objektiivisuusnäkemystä kuvaa Kuneliuksen (1998, 212) mukaan hyvin 'vastuun kierron rituaali', jonka mukaan toimittaja vastaa vain tiedon välittämisestä, ei sisällöstä (ks. Tuchman 1978).

Nykyisenlainen professionaaliin journalismiin liittyvä genresopimus on journalismin elinikään suhteutettuna siis verrattain nuori. Aika-aspekti rajautuu kuitenkin tämän tutkielman ulkopuolelle, sillä huomioni keskittyy nimenomaan nykyisenlaisen genresopimuksen sitomaan journalismiin.

Professionaalin journalistisen tekstin, kuten journalistisen featuren, erottaa fiktiosta paitsi ammatillinen itsesääntely myös kirjoittajan pyrkimys. Mikään teksti, edes journalistinen, kun

---

⁴² Mittaaminen on mahdotonta ainakin kahdesta syystä. Ensinnäkin journalistinen tieto on usein jonkin tietyn tahon näkökulmasta tuotettua tietoa. Toiseksi sen ratkaiseminen, mikä kussakin tapauksessa on oikeaa ja olennaista tietoa, vaatii tulkintaa, joka taas ei ole mahdollista ilman asioiden arvottamista ja suhteuttamista toisiinsa. Siispä tosiasioiden ja mielipiteiden erottaminen muistuttaa viivan piirtämistä veteen. (Ridell 2000, 146–147.)

⁴³ Hemánus ja Tervonen (1980, 63) huomauttavat, että objektiivisuudesta journalismissa alettiin puhua ajoittain ja täsmentämättömästi 1700-luvulla ja 1800-luvun alkupuolella, mutta puhetapa yleistyi ja muuttui määrätietoisemmaksi 1800-luvun jälkipuolella.

⁴⁴ Myös nykyisenlaisen objektiivisena esittäytyvän uutisen suhteesta todellisuuteen ja totuuteen on esitetty kriittisiä huomioita. Esimerkiksi Altheide (1975, 3–18) on kyseenalaistanut uutisten mahdollisuuden kertoa totuutta ja esittänyt, että uutiset ennemminkin välittävät tiettyjen tahojen totuutena esittämiä näkemyksiä. Syynä tähän voi nähdä uutisten tekemisen käytännön: tiukat aikarajat, rajatut budjetit ja riippuvuuden lähteistä (emt.).

ei voi koskaan oikeasti *olla* faktaa, siis täydellisesti vastata todellisuutta (samalla tavalla kuin tekstin kertoja ei nähdäkseni koskaan vastaa sen aktuaalista kirjoittajaa). Esimerkiksi ulkomaantoimituksessa työskennelleen Simo Sipolan (1998, 84–85) mukaan oletus siitä, että toimittajat kertovat asiat sellaisina kuin ne ovat, toteutuu vain harvoin hyvin, täydellisenä ei koskaan.⁴⁵ Sen sijaan journalistinen teksti voi ja sen tulee genrelupauksensa takia *pyrkii* kuvaamaan aktuaalista todellisuutta tai ainakin *vakuuttaa* lukijalle tekevänsä niin. Aki Petteri Lehtinen (2011, 58) tiivistää ajatuksen kirjoittamalla:

Journalisti ei ole uskonnollinen johtaja: hän ei väitä tietävänsä absoluuttista totuutta. Sen sijaan hän epäilee tietolähteitään, pyrkii todentamaan tai osoittamaan epätodeksi löytämänsä informaation, asettaa tiedetyn asiayhteyksiinsä, arvioi tiedon merkitystä ja seurauksia, ja ilmaisee prosessin tuloksen parhaansa mukaan.

Nähdäkseni journalistinen teksti, kuten feature, on esitys (ks. esim. Hemánus 1990, 77), joka Berningin (2011, 115) muotoilun mukaisesti maksaa referentiaalista velkaansa todennettavissa olevalle, tekstin ulkopuoliselle referentille. Tästä päästäänkin tämän tutkielman kannalta faktaa ja fiktiota oleellisesti merkittävämpään käsitteeseen: referentiaalisuuteen.

4.2. Mihin referentiaalinen teksti viittaa?

Referentiaalinen teksti tarkoittaa siis tässä tutkielmassa tekstiä, joka viittaa tai ainakin väittää viittaavansa todellisuuteen. Pyrkimys referentiaalisuuteen todistetaan diskursiivisin keinoin joko implisiittisesti tai eksplisiittisesti, joista jälkimmäisestä käy esimerkiksi vaikkapa todistajanlausunnon antaminen. (Lejeune 1989, 22; ks. myös Koistinen 2008, 31–32.) Journalistisessa tekstissä referentiaalinen sopimus todistetaan implisiittisesti eli sitä ei julkilausuta lehden joka jutussa tai numerossa uudelleen, vaan se on koodattu tekstin ominaisuuksiin. Journalistisen tekstin referentiaalinen lupaus asettuu siis samalla, kun journalistinen teksti tunnistautuu journalistiseksi tekstiksi – esimerkiksi silloin, kun teksti julkaistaan sanoma- tai aikakauslehdessä, joka on sitoutunut noudattamaan JSN:n periaatteita. Tässä mukaan astuu taas journalistisen genren merkitys. Tekstin tuottamista (ja

---

⁴⁵ Sipolan (1998, 84–85) mukaan edes uutinen ei ole sellainen persoonaton tekstituote, jollaiseksi se on perinteisessä alan opetuksessa kuvattu ja jollaiseksi kuluttajat sen usein mieltävät.

vastaanottoa) puitteistava ja sen piirteissä ilmenevä sopimus antaa lukijalle luvan ymmärtää tekstin viittauksena aktuaaliseen todellisuuteen (vrt. esim. Heyne 1987, 480).⁴⁶

Tv-uutisia väitöskirjassaan tarkastellut Ridell (1998, 286) huomauttaa, että uutisten referentiaalis-faktuaalinen luonne ei tarkoita katsojien kuvittelevan, että todellisuus välittyy ruudusta sellaisenaan. Sitä vastoin ”[k]yse on sitoutumisesta kulttuuriseen ’toden mukaisuuden sopimukseen’, jonka nojalla ihmisillä on lupa odottaa, että uutisissa kerrottu vastaa todellisuutta sellaisena kuin sen on opittu olevan – ja sellaisena kuin se on totuttu uutisissa näkemään.” Ridell täsmentää referentiaalista sopimusta ajatuksella uutismuodon näkymättömyydestä, jolla hän tarkoittaa uutisen lajityyppiin sisältyvää lupautta siitä, että uutisten tekotapa ei vaikuta kerrottuihin asioihin. (Emt.) Ridell puhuu televisiouutisesta, mutta sama pätee nähdäkseni myös kirjoitettuihin uutisiin ja feature-teksteihin. Kaikkea journalismia koskeva referentiaalinen sopimus antaa lukijoille luvan luottaa siihen, että tekotapa – oli puhe sitten tv-uutisen leikkauksesta tai feature-tekstin takaumilla leikittelevästä kerronnasta – ei heikennä kerrottujen asioiden todellisuussuhdetta.

Ridellin (2000, 145) mukaan referentiaalinen todellisuussopimus ei siis niinkään asetu ja uusiinnu uutissisältöjen tasolla kuin lajityypin tavassa luoda rituaaleja:

[U]utiset ilmaantuvat säännöllisin väliajoin eri viestinten kautta vakuuttamaan yksittäisille elinpiireille rinnakkaisen sosiaalisen maailman olemassaoloa ja jatkuvuutta. Lajityypin [...] todellisuuden tilannekatsausten seuraamisesta on kehkeytynyt päivittäisiä rituaaleja, jotka tarjoavat tuntua pysyvistä jäsenyydestä muiden ihmisten kanssa jaetussa yhteisössä.

Fiktiivisellä tekstillä ei ole samanlaista velvoittavaa sidosta aktuaaliseen sosiaaliseen maailmaan, ja tästä johtuen fiktiivisellä tekstillä ei myöskään ole vastaavanlaisia esitysteknisiä rajoitteita. Fiktio luo itse maailman, johon se viittaa (Cohn 2006/1999, 23–24); tosin ei-fiktiivinen tekstikin voi synnyttää kaunokirjallisista maailmoista muistuttavan metonymian vaikutelman (Mäkelä 2011, 311). Lukija tunnistaa teoksen genren, mieltää sen fiktioksi ja astuu samalla mukaan kuvittelun leikkiin (Ryan 1991, 46–47). Fiktiivisessä tekstissä kertoja voi *esittää* olevansa sama henkilö kuin tekstin kirjoittaja, ja tekstin todellinen lukija saattaa jopa uskoa väitteen. Mikään ei kuitenkaan estä rikkomasta tuota luottamukseen perustuvaa sidettä julmallakaan tavalla. Ei ole vaikeaa löytää esimerkkejä teoksista, joissa aktuaalista kirjailijaa ja lukijan luotettavaa ystävää esittävä kertoja osoittautuukin teoksen

---

⁴⁶ Tai kuten Ridell (2000, 145) muotoilee, ”ihmisten omia todellisuuksia laajempaan ihmisyyteen todellisuuteen.”

loppupuolella täydeksi huijariksi.⁴⁷ Kertoja onkin vääristellyt tarinaa ja johdattanut yleisöään harhaan satojen sivujen matkan! Tämä ei olisi (ainakaan toistaiseksi) mahdollista yhdessäkään journalistisessa lajityypissä.

4.3. Historiateoksen ja omaelämäkerran referentiaalisuus

Journalistiset tekstit eivät toki ole ainoita referentiaalisia tekstejä. Myös esimerkiksi historiallinen romaani ja omaelämäkerralliset⁴⁸ tekstit *väittävät* kertovansa jotain todella tapahtuneesta ajanjaksosta tai todella eläneestä henkilöstä. Oikeasta todellisuuden vastaavuudesta on turha puhua minkään kertomuksen kohdalla.

Historiankirjoitukseen viitaten strukturalisti ja semiootikko Roland Barthes (1993/1967) kuvaa "referentiaalisuuden illuusioksi" tilannetta, jossa ilmaisija mitätöi oman persoonansa ja korvaa sen "objektiivisella" persoonalla. Diskurssi tavoittelee tuolloin referenttiä diskurssin ulkopuolelta vailla mahdollisuutta saavuttaa sitä sieltä. Historiallinen diskurssi ei Barthesin mukaan "seuraa todellisuutta, se vain merkitsee todellisen; se toistaa lakkaamatta *näin tapahtui* ilman, että tämä väittäjä voisi koskaan olla muuta kuin koko historiallisen kerronnan merkityn nurja puoli". (Emt., 84–85, 93.)

Omaelämäkerran ja historiallisen tekstin referentiaaliset sopimukset kuitenkin eroavat journalismin vastaavasta. Tietokirjallisuutta ei esimerkiksi koske *Journalistin ohjeiden* kaltainen ammattikuntaa velvoittava oikaisukäytäntö. Eroja löytyy paitsi seurausten tasolta myös lukijoiden vaatimuksista.

Omaelämäkerrallisen kirjallisuuden pioneiritutkijan Philippe Lejeunen (1989, 22) mukaan omaelämäkerran tapauksessa on oleellista, että referentiaalisien sopimuksen pystyy jäljittämään, mutta ei ole välttämätöntä, että sopimus toteutuu sen tiukimmassa muodossa. On siis mahdollista, että sopimus toteutuu lukijan mielestä tekstissä huonosti ilman, että omaelämäkerrallinen teksti silti menettää referentiaalisien arvonsa (emt.). Esimerkkejä on helppo löytää. Vaikka moni lukija saattaa pitää itseriittaisuudestaan tunnetun rock-ikonin Morrissey'n omaelämäkertaa (2013) itsetyytyväisyyden vääristämänä, narsismin välähdykset kerronnassa onnistuvat vain kertomaan lisää kertoja-päähenkilöstä. Subjektiivinen totuus on

---

⁴⁷ Klassinen esimerkki epäluotettavasta kertojasta löytyy Vladimir Nabokovin *Lolita*-teoksesta (1955). Vastaavanlainen luottamuksen rikkoutuminen on löydettävissä esimerkiksi Carol Oatesin romaanista *Sisareni, rakkaani* (2012) ja Lionel Shriverin teoksessa *Poikani Kevin* (2006).

⁴⁸ Omaelämäkerrallinen teksti voi tarkoittaa omaelämäkertojen lisäksi esimerkiksi muistelmia, päiväkirjoja ja esseitä.

omaelämäkerran tapauksessa jopa kirjaimellista totuutta tärkeämpää; tosin siitä huolimatta tekstin täytyy silti säilyttää sidos faktoihin, ihmisiin ja tapahtumiin, joihin se viittaa (Phelan 2005, 73).

Historiallisen tekstin todellisuussopimuksen ero journalismin vastaavaan piilee siinä, että historiankirjoitusten tai historiallisten muistelmien voidaan ajatella onnistuvan kertomaan jotain ajastaan, vaikka todellisuussopimus ei niissä yksityiskohtien tasolla toteutuisikaan tiukasti. Näiden tekstityyppien arvon säilyttämistä edesauttaa myös se, että ne voivat ajan kuluessa muuttua sujuvasti fiktioksi; esimerkiksi Herodotoksen *Historiateos* tai Thukydideen *Peloponnesolaissota* ovat nykypäivän kontekstista luettuna ensisijaisesti fiktiota (ks. Mikkonen 2002, 308–309). Tietenkään näin ei käy automaattisesti kaikkien virheellisiksi tai vanhentuneiksi osoittautuneiden historiateosten kohdalla.⁴⁹

4.4. Referentiaalinen sopimus rajan vetäjänä

Koska tämä tutkielman ydinkysymys koskee sitä, pitääkö feature-tekstien referentiaalinen sopimus, on syytä pohtia myös, miksi sopimuksen pitävyydellä on merkitystä. Mitä tapahtuu, jos journalistisen tekstin julkaisemisen jälkeen käy ilmi, että teksti ei pitänytkään paikkaansa? Tuleeko faktatekstistä fiktiota? Vai siirtyykö teksti harmaalle alueelle faktan ja fiktion rajalle? Nähdäkseni ei kumpaakaan.

On vaikea kuvitella journalistista tekstiä, joka säilyttäisi referentiaalisen arvonsa senkin jälkeen, kun on paljastunut, että tekstissä vääristellään tarkoituksellisesti todellisten tapahtumien kulkua. Tunnettu esimerkki tahallisesta journalistisesta huijauksesta on *The Washington Postissa* työskennelleen toimittajan Janet Cooken tapaus. Cooken 8-vuotiaasta heroinistia käsitellyt juttu palkittiin Pulitzerilla vuonna 1981. Kun selvisi, että ”Jimmy” olikin kirjoittajan mielikuvituksen tuote, Cooke menetti paitsi palkintonsa myös työnsä. (Ks. Weaver ym. 2007; *The Washington Post* 2007; Roggenkamp 2005, 113–118.) Tyyliään oivallisesti kirjoitetun tekstin referentiaalista arvoa ei palauttanut se, että Jimmyn kaltainen poika *voisi* olla olemassa, sillä valheelliseksi osoittautunut journalistinen teksti ei muutu fiktioksi. Fiktion

---

⁴⁹ Etenkin tarkoituksellinen todellisten tapahtumien vääristely voi luonnollisesti johtaa tekstin referentiaalisen arvon mitätöimiseen myös silloin, kun puhutaan historiallisista teksteistä tai omaelämäkerrasta. Esimerkiksi huijaukseksi paljastunut omaelämäkerta ei muutu automaattisesti fiktioksi, vaan teos voi jäädä edelleen faktatekstien kategoriaan epäonnistuneena yksilönä (ks. Martínez & Scheffel 2003, 230). ”Aidoista huijauksista” on kirjoittanut esim. Lehtinen (2009), ja sellaisia ovat esimerkiksi tekaistut historiallisten henkilöiden päiväkirjat ja muut väärennökset, joiden kirjoittaja tavoittelee epärehellisellä teolla hyötyä itselleen.

pelikentällä on omat sääntönsä, jotka on myös sovittu ja hyväksytty kulttuurisesti. Siinä missä fiktiolle ominainen genrepiirre on, että se voi käsitellä mahdollisia maailmoja, professionaali journalismi on sitoutunut empiristisesti aktuaaliseen maailmaan.

Hay (1990, 136) viittaa ”Jimmyn” tapaukseen käsitellessään featuren referentiaalisuutta:

Journalismissa objektiivista totuutta eivät palvele kuvitteelliset kuvaukset, joista väitetään välittyvän suurempi totuus. Se tarkoittaa, että emme keksi henkilöihahmoja tai tapauksia havainnollistaaksemme tai kuvittaaksemme näkökantojamme. Emme kirjoita henkilökuvia lapsista, joiden väitämme olevan huumeriippuvaisia ja niiden kauppiaita. Asiaa ei auta sepustuksen määrittely tällaisella huomiolla: ”Mary ei ole oikea ihminen, mutta hänen tarinansa on tyypillinen.” (Käännös A.N.)

Tahattomasta journalistisesta huijauksesta käy esimerkiksi kotimaisen Enkeli-Elisan tapaus, jossa usea eri toimittaja uskoi nuoren koulukiusatun Elisan itsemurhan todeksi tarkistamatta lähteitä. Tapaus paljastui sittemmin keksityksi. (*Kuukausiliite* 7/2012.) Tätäkin tapausta puolusteltiin sillä, että vastaavanlainen tapaus *olisi voinut* tapahtua, mutta journalististen juttujen referentiaalinen arvo oli siinä vaiheessa jo mennyt.

Moni tutkija on esittänyt painokkaasti huomionsa siitä, että faktan ja fiktion raja-alueella liikkuminen ei tee faktasta fiktiota (ks. esim. Lehtimäki 2007, 241; Lassila-Merisalo 2009, 65). Toisin sanotusti journalistinen teksti ei muutu fiktioksi, vaikka se käyttää fiktion keinoja.⁵⁰ Huomio pitää sinänsä paikkansa, mutta ylipäättään faktan ja fiktion raja-alueesta puhumiseen sisältyy mielestäni riski: se luo kuvan siitä, että on oikeasti olemassa harmaa alue, jolla journalistinen juttu voi liikkua. Ajattelu myös niputtaa fiktion keinoja yhteen, vaikka yleisesti lienee hyväksyttyä, että journalistinen teksti voi lainata vain tiettyjä fiktiolle ominaisia kerronnallisia keinoja: esimerkiksi takaumien käyttö on hyväksyttävä keino, mutta henkilöihahmojen keksiminen tai näiden tajunnan sisällön kuvaaminen ei ole. Kuten aiemmat, melko äärimmäiset esimerkit osoittivat, harmaalle alueelle edetessään journalistinen teksti ei enää täytä faktatekstin vaatimuksia, jolloin referentiaalinen sopimus jää toteutumatta. Menetettyään referentiaalisen arvonsa teksti ei tosiaan muutu lukijoiden silmissä fiktioksi vaan epäluotettavaksi, valheeksi tai propagandaksi.⁵¹ Journalistisen tekstin tapauksessa johtopäätökset tehdään omaelämäkertaa ja historiallisia tekstejä suoraviivaisemmin, eikä

---

⁵⁰ Esim. Genetten (1993/1991, 83). mukaan ei-fiktiivinen teksti voi kuitenkin tehdä itsestään enemmän fiktiivistä tekstiä muistuttavaa lainaamalla fiktion keinoja, ja fiktio voi tehdä itsestään vähemmän fiktiivistä tekstiä muistuttavaa hylkäämällä fiktion merkkejä.

⁵¹ Eronen (1990, 49) kirjoittaa: ”Ajatellaan uutista, jossa kertoja puuttuu asioihin esittäen omia arviointejaa[n] joka käänteessä omaa näkemystään johdonmukaisesti tukien. Tällöin voi kai ajatella lukijalla olevan hyvät mahdollisuudet huomata kertojan pyrkimys ja näin lukijan tullessa tietoiseksi vaikutuspyrkimyksestä se menettäisi myös tehoaan. Tämä olisi Hemanuksen termin ’probagandaa’[...]”.

journalistisen tekstin tapauksessa nähdäkseni ole olemassa raja-alueita.⁵² On vain raja, jonka vetää referentiaalinen sopimus. Johanna Vehkoo (2012) kiteyttää ajatuksen Enkeli-Elisaa käsittelevässä blogitekstissään:

[O]n yksi asia, jota ilman journalismia ei ole olemassa. Se on pyrkimys totuuteen. Jos artikkeli ei perustu faktoihin, se ei ole journalismia, vaan esimerkiksi kaunokirjallisuutta, propagandaa tai PR:ää. Tätä ei voi painottaa liikaa: Kun journalisti kirjoittaa feature-jutun vaikkapa perunanviljelijän erikoislaatuudesta päivästä, hän ei keksi päästään yhtään mitään. Jos hän ei tiedä, millainen ilma sinä päivänä oli tai mitä uutisia viljelijä kuuli radiosta, hän ottaa selvää. Jos journalistin täytyy suojella lähteitään, hän voi muuttaa nimiä ja joitakin yksityiskohtia, mutta hänen on tehtävä tämä jutussa selväksi.

4.5. Kriittinen näkökulma

Edellä olen tuonut esiin, että lähestyn tässä tutkielmassa feature-tekstiä olettaen, että sen referentiaalinen sopimus on sama kuin uutisen. Oletus on melko armoton. Kuten aiemmin totesin, genre vaikuttaa tekstin vastaanottoon (ks. esim. Fiske 1987, 109–114; Ridell 1994, 137–139), ja feature-tekstien kirjoittajat perustelevat featuren vapaammalla muodolla ratkaisuja, jotka eivät välttämättä menisi läpi uutisessa (ks. Partanen 2007, 112–113). On mahdollista, että lukijat antavat featurelle anteeksi enemmän lipsuntaa todellisuuden paikkansa pitävän kuvaamisen suhteen kuin he antaisivat uutiselle, sillä he arvostavat featuressa sisällön lisäksi sen muotoa.⁵³ Ville Juutilainen (2010, 6–7) kirjoittaa pro gradu -tutkielmassaan:

Mutta ovatko lukijat jo "mukana huijauksessa" omaksuessaan tietyn lajityypin? Jos featurejuttu sisältää eläväisen rekonstruktion vaikkapa 1800-luvulta, lukija ei katso sitä samasta näkökulmasta kuin kuvausta eilen pidetystä tiedotustilaisuudesta. Totuusvaatimuksen voi katsoa olevan sitä korkeampi, mitä lyhyempi aika havainnoitavasta tapahtumasta on kulunut.

Pysyttäydyn tässä tutkielmassa silti tiukassa rajauksessa. Vaikka lukijoiden vaatimukset featuren todellisuussopimuksen toteutumisen asteesta saattavat käytännössä olla vähemmän tiukkoja kuin ne ovat uutisen tapauksessa, kyse on ainoastaan vastaanoton näkökulmasta. Ammattimaisesti tuotetun journalismin perusluonteen kannalta tilanne ei ole ratkaisevasti muuttunut, eikä *Journalistin ohjeisiin* ole toistaiseksi lisätty lieventävää asianhaaraa, joka antaisi featurelle enemmän vapauksia kuin journalismin muille muodoille. Yhdynkin Lassila-Merisaloon (2009, 192) näkemykseen, jonka mukaan:

---

⁵² Myyttiä raja-alueesta purkavat myös Martínez ja Scheffel (2003).

⁵³ Sini Kaipainen (2013) pohtii pro gradu -tutkielmassaan sitä, saako tyyli olla oleellisempaa kuin journalismin ehdoton pyrkimys totuuden kertomiseen.

journalismin käytäntö ei (ainakaan vielä) tunnista ei-fiktio lajia, vaan jako tehdään kahteen: yhdellä puolella on fakta ja toisella fiktio, ja näiden kahden väliin oletetaan raja. Toimittajan odotetaan pysyvän selvästi faktan puolella – tavallaanhan tähän perustuu koko journalismi-instituution uskottavuus.

Vaikka monet tutkijat ovat todenneet, että kertojan puuttumattomuus asioihin ja mielipiteiden erottaminen tosiasioista eivät päde useinkaan edes professionaalin uutisen osalta, ei se tee asian tarkastelusta turhaa niin uutisen kuin featurenkaan kohdalla. Ennemminkin tämä raja-aitojen venyttäminen vain korostaa sitä, kuinka tärkeitä ovat ne narratologiset välineet, joilla huomiota asiasta on mahdollista artikuloida tarkasti. (Ks. Eronen 1990, 46.)

Miten referentiaalinen sopimus sitten liittyy feature-journalismille ominaiseen kerrontaan? Olennaisesti, sillä kyse on paitsi journalistista instituutiota oikeuttavasta tekijästä myös seikasta, joka kiinnittää tutkielmani kerronnan tasoa käsittelevät huomiot tekstin ulkopuoliseen, todelliseen maailmaan.

5. Kerronnallista läsnäoloa jäljittämässä

Kartoitan tässä luvussa niitä keinoja, joiden avulla kertovan tahon läsnäolon tuntua tuotetaan lehtitekstissä, nimenomaisesti featuren lajityypissä. Koska kertoja on esitystekniikka, oleellinen kysymys koskee sitä, miten tuntu kertovan subjektin läsnäolosta tekstuaalisesti tuotetaan (ks. Chatman 1978, 147). Kyse on siis tietystä kirjallisten keinojen summasta, jonka erityisyys on, että kyseiseen diskurssiin kuuluvaksi tulee viime kädessä laskea kaikki se, mikä ei ole tekstissä esiintyvien henkilöiden omaa diskurssia, siis suoria lainauksia kerrotun maailman henkilöiltä (ks. Tammi 1992/1983, 9; Ridell 1990, 53). Tosin on huomattava, että henkilöiden suorat lainauksetkin ovat tekstissä viime kädessä vain kerronnallisesti välitettyinä.

Kuten aiemmin on toin esiin, kertojan liikaa inhimillistämistä henkilöksi tai tietoisuudeksi on varottu narratologisessa tarkastelussa. Uutisnarratologian piirissä ajatus henkilöityneestä kertojasta hylättiin ja se korvattiin kertovan diskurssin tai sidosdiskurssin käsitteillä. Feature-journalismin tapauksessa puhe henkilöityneestä kertojasta on nähdäkseni kuitenkin relevanttia ja itse asiassa tärkeää. Kertoja näyttäytyy featuressa selvästi henkilöityneempänä kuin uutisessa, ja uskonkin henkilöityneen kertojan tarkastelun paljastavan jotain oleellista featuren erityisyydestä.

Edelleen näen, että featuressa myös sisäistekijä – juuri kertojan henkilöitymisen vuoksi – näyttäytyy kerronnallisesti etäännytettyä uutista ”henkilöityneempänä” ja kiinnittyy tiiviimmin kulloiseenkin mediaan (tässä työssä *Helsingin Sanomiin*). Tätä voi perustella jo arkisella havainnolla: Kun featuresta kertojan vahvan henkilöitymisen johdosta tuntuu välittyvän jonkin tahon kanta esitettyyn asiaan, lukija on taipuvainen miettimään, kenen kanta kyseessä on: kirjoittajan vai lehden? Niin kauan kuin tekstiä ei esitysteknisin (mukaan lukien taitollisin) keinoin ohjata lukemaan toimittajan mielipiteitä sisältävänä lajityyppinä, sisäistekijän ääni on nähdäkseni mahdollista tulkita laajemmin kyseisen lehden kannanotoksi.⁵⁴

Kertojan henkilöityminen ilmenee läsnäolon tunnussa. Läsnäolo sisältää tässä tutkielmassa monta puolta. Ensinnäkin kyse on englannin *present*-sanan suomennoksesta, joka tarkoittaa fyysisesti läsnä olevaa, jossain paikalla olevaa. Läsnäolon tätä puolta tarkastellessani

---

⁵⁴ Lundberg (1992, 38) kirjoittaa: ”Kirjoittaja tuo mukaan omat kokemuksensa, arvomaailmansa ja valintansa. Kyseessä on tällöin hänen *näkemyksensä*. Se on monasti myös lehden kannanotto”.

kohdistan huomioni siihen, onko kertoja kertomansa maailman hahmo ja miten kertoja viittaa itseensä, aikaan ja tilaan esimerkiksi deiktisten ilmausten kautta.

Läsnäolo vastaa tutkielmassa myös englannin *involvement*-termiä. Käsitteen on tässä mielessä tehnyt tunnetuksi Chafe (1982), ja Suomessa sitä on käyttänyt vastaavassa merkityksessä muun muassa Makkonen-Graig (2005). Makkonen-Graig (emt., 29) pitää läsnäoloa kerronnallisena strategiana, johon sisältyy mukana tai osallisena olemisen (*involved*) lisäksi ajatus mukaan kutsuvasta tai tempaavasta (*involving*) kerronnasta.⁵⁵ Nämä kaksi *involvement*-termin puolta tuovat paikalla olevan (*present*), passiivisen läsnäolon rinnalle ajatuksen aktiivisesta läsnäolosta ja osallistumisesta ja toisaalta osallistamisesta kerrotun maailman tapahtumiin. *Involved*-tyyppisestä läsnäolosta on mahdollista saada ote tarkastelemalla, miten kertoja toimii kerrotun maailman sisällä tai esittää yleistyksiä, arvailuja ja moraalisia kannanottoja; *involving*-tyyppistä läsnäoloa voi hahmottaa kiinnittämällä huomiota siihen, miten kertoja puhuttelee ja aktivoi kuvitteellista yleisöään – lukijaa. ”Läsnä” voi siis olla paitsi kertoja myös lukija.

Kertojasta on yritetty saada tutkimuksellista otetta lukuisien eri jaottelujen ja asteikkojen avulla. Useat niistä huomioivat läsnäolon molemmat puolet: merkit mukanaolosta eli siitä, onko kertoja kertomansa maailman hahmo, ja toisaalta merkit kerronnallisesta aktiivisuudesta eli siitä, osallistuuko tai puuttuuko kertoja asioihin eli toimiiko se aktiivisesti kertomassaan maailmassa. Kertojajaotteluja ovat kehittäneet paitsi kirjallisuudentutkijat myös monet journalismintutkijat. Esittelen näitä jaotteluja seuraavissa alaluvuissa. Jaottelujen ongelmaksi koituvat usein kerronnallisten keinojen ainakin teoriassa rajoittamattomat käyttötavat: aina on mahdollista luoda kertojaratkaisuja, jotka eivät sovi mihinkään ennalta määrättyyn luokkaan.

5.1. Klassiset narratologiset kertojaluokittelut

Klassiset kertojaluokittelut tekevät tyypillisesti erotteluja sen mukaan, millä tasolla kerronta tapahtuu. Journalistisessa tekstissä kerrontaa tapahtuu eri tasoilla, poikkeuksena tietyt kysymys ja vastaus -rakenteiset tai monologimuotoiset jutut, jotka ovat pelkkää päähenkilön sitaattia.⁵⁶ Usein journalistisessa tekstissä myös itse ”tarinassa” voi olla kerrontaa. Näin käy

---

⁵⁵ Makkonen-Graigin (2005) väitöskirja ei ole narratologinen vaan kielitieteellinen, ja hän puhuu kertojan sijaan toimittajasta tai kertoja-toimittajasta.

⁵⁶ Tosin sitaattimuotoisten juttujen kertojan yläpuolelle on mahdollista ajatella vielä ylemmän tason kertoja, jonka näkökulmaa edustavat otsikko, ingressi ja kuvatestit.

esimerkiksi silloin, kun henkilö, joka on muuten kerronnan kohteena, ryhtyy muistelevaan lapsuuttaan. Sisäinen kertomus on aina alisteinen kertomukselle, johon se on upotettu. Hierarkkisen kertomuksen ylin taso on ekstradiegeettinen taso, ja sen kertoja on *ekstradiegeettinen*. Jos kertoja on myös ekstradiegeettisen kertojan välittämän kertomuksen henkilö, hän on toisen asteen *intradiegeettinen* kertoja. Kolmannen asteen kertojat ovat *hypodiegeettisiä*, neljännen *hypo-hypodiegeettisiä* ja niin edelleen. (Genette 1990/1972, 227–231; Rimmon-Kenan 1999/1983, 116, 120.)

Yhtä lailla ekstra- kuin intradiegeettiset kertojat voivat olla osallisia tai osattomia kertomaansa maailmaan. Kertojan osallisuus onkin toinen tyypillinen tapa jaotella kertojia. Kertoja, joka ei osallistu kertomaansa tarinaan, on narratologian termeillä *heterodiegeettinen*, kun taas *homodiegeettinen* tarkoittaa kertojaa, jonka 'minuus' ilmenee jollain tavoin. Kertojan kaikkietävyydellä viitataan ekstradiegeettiseen kertojaan, jolla on tietoa tilanteista, joilla ei ole todistajia: esimerkiksi henkilöiden sisimmistä tunteista ja tapahtumista, joita kukaan ei ole ollut todistamassa. (Genette 1990/1972, 244–245, Rimmon-Kenan 1999/1983, 121–122.)

Berningin (2011, 48) mukaan tilanne, jossa kertoja tietää henkilöitä enemmän, on feature-jutun tapauksessa saavuttamaton. Müller [2008] on havainnut, että yhdysvaltalaisessa kaunokirjallisessa journalismissa suositaan heterodiegeettistä kerrontaa enemmän kuin homodiegeettistä (ks. Berning 2011, 55).

Kertojasta on mahdollista saada otetta myös tarkastelemalla Genetten (1990/1972) esittelemää fokalisaatiota, jota Rimmon-Kenan (1999/1983) on työstänyt eteenpäin. Fokalisaatio – erotuksena tekstin kertovasta äänestä – tarkoittaa näkökulmaa laajempaa prismaa ja kerronnan havaitsemisen keskusta, jonka kautta tapahtumat suodattuvat. Se voi olla vapaata (*zero focalization*), sisäistä tai ulkoista suhteessa tarinaan. Vapaassa fokalisaatiossa tai fokalisoimattomassa kerronnassa kyse on kerronnasta, jossa kertoja tietää enemmän kuin yksikään henkilö. Sisäinen fokalisaatio tapahtuu esitettyjen tapahtumien sisältä, se voi olla kiinteää tai vaihtuvaa ja sitä rajoittaa henkilön tietämys. Tosin sisäinen fokalisaatio voi tapahtua myös ilman fokalisoivaa henkilöä. Ulkoisessa fokalisoinnissa kertoja tietää vähemmän kuin henkilöt, mikä saa aikaan arvoituksellisen vaikutelman. (Genette 1990/1972, 189–190; Rimmon-Kenan 1999/1983, 92, 96.)

Näkökulmat eri fokalisaation tyyppien sallittavuudesta eroavat. Tiukan näkökulman mukaan fokalisoimaton kerronta murentaa journalismin objektiivisuutta [Fulton 2005], kun taas vapaamielisemmän näkemyksen mukaan fokalisoinnin tyypillä on vain avustava vaikutus;

ennemminkin kyse on siitä, onko lukijan helppo identifioitua käytettyyn perspektiiviin [Geisler 1982] (ks. Berning 2011, 53). Berning (2011, 54, 108), kuten myös aiemmin Konstenzer [2009] ja Müller [2008], on havainnut, että saksalaisissa journalistisissa reportaaseissa⁵⁷ käytetään etupäässä juuri fokalisoimatonta kerrontaa, vaikka myös sisäinen kerronta on mahdollista. Ulkoinen fokalisaatio sen sijaan on harvinaista (emt., 108). Berning (emt., 104) pitää sisäistä fokalisointia oikeutettuna ainoastaan silloin, kun sitä varten on tehty runsaasti taustatutkimusta. Vaikka paneudun fokalisaatioon tässä työssä vain pinnallisesti, ovat esimerkiksi sisäistä fokalisaatiota edustavat kohdat äärimmäisen kiinnostavia tarkastelun kohteita journalismia koskevan referentiaalisen sopimuksen kannalta.

Kertojia voi luokitella myös niiden havaittavuuden perusteella. Tunnetuin kertojan havaittavuutta kuvaava jaottelu löytyy Chatmanin teoksesta *Story and Discourse* (1978). Kertojan havaittavuus voi vaihdella maksimaalisesta näkymättömyydestä maksimaaliseen näkyvyyteen.⁵⁸ Chatmanin (emt., 219–253) jaottelu sisältää seuraavat havaittavuuden asteet: ympäristön kuvaus, henkilöiden identifiointi, ajan tiivistys, henkilön määrittely, raportit siitä, mitä henkilöt eivät ajattele tai sano ja kommentointi. Jaottelua ovat hyödyntäneet journalismintutkimukseen Suomessa ainakin Sihvonen (2004), Descargues (2008), Lassila-Merisalo (2009) ja Roukala (2012).

Perinteisiksi miellettyjä kertojaluokitteluja on tehty lisäksi muun muassa saksalaisen kirjallisuustieteellisen kertojatutkimuksen saralla. Esimerkiksi Franz K. Stanzelin (1981, 5–7) tyypittely perustuu vastapareihin, jotka erottavat toisistaan ensinnäkin ensimmäisen ja kolmannen persoonan kerronnan, toiseksi sisäisen ja ulkoisen näkökulman ja kolmanneksi kertovan (*teller-character*) ja refleктоivan (*reflector-character*) kertojan, joista ensimmäinen nimensä mukaisesti kertoo ja kommunikoi lukijan kanssa, jälkimmäinen ennemminkin näyttää eli verbalisoi kertovan henkilön ajatuksia ja tuntemuksia tarjoten samalla lukijalle ikään kuin suoran sisäänpääsyn fiktion maailmaan.

---

⁵⁷ Saksan 'reportaasi' muistuttaa tämän tutkielman featurea.

⁵⁸ Chatman (1978, 34) puhuu ei-kerrotuista tarinoista silloin, kun kertojan läsnäolosta ei ole merkkejä. Tämä tutkielma nojaa Rimmon-Kenanin (1999/1983, 122) näkemykseen siitä, että näennäisen ei-kerrotuillakin tarinoilla on silti kertojansa.

5.2. Journalistiset kertojaluokittelut

Kotimaisen joukkoviestintätutkimuksen saralla kertojatyyppejä on jaoteltu erityisesti niiden tunnistautumisen/näkymisen ja puuttumisen perusteella. Ajatus henkilöityneestä kertojasta hylättiin uutisnarratologian piirissä, jossa siirryttiin käyttämään kertovan diskurssin ja sidosdiskurssin käsitteitä. Pietilän (1995/1991, 75) mukaan journalistisiin teksteihin ei ole mielekästä soveltaa narratologiasta tuttuja kriteereitä tietävyyden osalta, sillä niiden mukaan uutiskertoja olisi rajallisesti tietävä. Pietilä (ema.) ehdottaa Screen-teorian näkemyksen soveltamista siten, että mitä yhtenäisempi, ristiriidattomampi ja sulkeutuvampi teksti on, sitä enemmän sen kertoja tietää.

Omassa varhaisessa jaottelussaan Pietilä (1995/1988, 49) huomioi ensinnäkin sen, tunnistautuuko kertoja, ja toiseksi sen, puuttuuko kertoja asioihin. Hän (ema.) erottaa neljä kertojatyyppiä: 1) tunnistautuva asioihin puuttuva kertoja, 2) tunnistautuva asioihin puuttumaton kertoja, 3) tunnistautumaton asioihin puuttuva kertoja ja 4) tunnistautumaton asioihin puuttumaton kertoja.

Ridell (1990, 55) täydensi Pietilän nelikenttää lisäämällä mukaan tiedon kertojan kaikkitietävyydestä tai rajallisesta tietämyksestä. Tuloksena oli kahdeksan kertojatyyppiä: 1) näkymätön kaikkitietävä asioihin puuttumaton, 2) näkymätön kaikkitietävä asioihin puuttuva, 3) näkymätön rajallisesti tietävä asioihin puuttumaton, 4) näkymätön rajallisesti tietävä asioihin puuttuva, 5) näkyvä kaikkitietävä asioihin puuttumaton, 6) näkyvä kaikkitietävä asioihin puuttuva, 7) näkyvä rajallisesti tietävä asioihin puuttumaton ja 8) näkyvä rajallisesti tietävä asioihin puuttuva kertoja (emt.). Ridell (emt., 74) ei kuitenkaan päätenyt itse käyttämään luokitteluaan vaan piti Pietilän nelikenttää hyödyllisempänä uutisen tarkastelun kannalta.

Kunelius (1996) puolestaan esitteli väitöskirjassaan oman nelikenttensä. Sen yhtenä akselina on kerronnan riippumattomuus (*independency*) ja riippuvuus (*dependency*), toisena kerronnan tunnistettavuus/näkyvyys (*identifiability*) ja läpinäkyvyys/näkymättömyys (*transparency*). Riippuvuus–riippumattomuus-ulottuvuus kuvaa journalismin suhdetta sen representoimaan todellisuuteen. Riippumattomuutta Kunelius vertaa kaikkitietävään kerrontaan; riippuvuudella – jonka äärimmäinen muoto on hänen mukaansa verrattain harvinaista nykyjournalismissa – hän tarkoittaa kertovaa ääntä, joka ei esimerkiksi juurikaan toista lähteidensä ilmaisuja. Näkyvyys–näkymättömyys-ulottuvuus on työkalu, joka esittää journalismin suhdetta yleisöönsä. Näkymättömyydellä Kunelius tarkoittaa häivytettyä,

anonyymiä kertojääntä, mutta huomauttaa, että täysi näkymättömyys on journalismissa mahdottomuus. (Emt., 126–130.)

Läsnäolon tuntuun pro gradu -tutkielmassaan pureutunut Ville Juutilainen (2010) ei tarkastele kertojan vaan toimittajan tekoja, mutta puhuu käytännössä samasta asiasta. Hän puhuu havaitsemisen sijaan havainnoinnista ja jakaa toimittajan havainnoinnin asteet kahteen luokkaan: tarkkailevaan ja osallistuvaan havainnointiin. Lisäksi hän jakaa havainnoinnin tavat sen mukaan, havainnoiko toimittaja ympäristöään, henkilöitä vai itseään. Juutilaisen jakoa narratologisesti soveltaen voisi luoda seuraavanlaisen spektrin: 1) ympäristöään tarkkaileva kertoja, 2) henkilöitä tarkkaileva kertoja, 3) osallistuva/henkilöiden kanssa vuorovaikutuksessa oleva kertoja ja 4) itseään koskevia tunteita havainnoiva kertoja. (Emt., 55.)

Lassila-Merisalo (2009) on jaotellut kertojia asenteiden perusteella. Hän on listannut tutkimusmateriaalinsa pohjalta seitsemän asennetta, joita henkilöjutun kertojalla voi olla jutun päähenkilöä kohtaan. Ne ovat 1) neutraali, 2) analyttinen, 3) empaattinen, 4) ”buddy”, 5) kunnioittava, 6) röyhkeä ja 7) autoritäärinen. (Emt., 109–116.)

5.3. Kielitieteen luokittelut

Vaikka tutkielmani ei ole kielitieteellinen, tuon tässä vaiheessa mukaan muutaman kielitieteen termin liittyen nimenomaisesti puheen esittämiseen. Kuten todettua, narratologia on perinteisesti erottanut toisistaan äänen tai kerronnan ja näkökulman tai fokalisaation (ks. Genette 1990/1972, 186–194; Rimmon-Kenan 1999/1983, 92–93). Uutisnarratologia taas kiinnittää lisäksi huomiota journalistisen tekstin erityisluonteeseen: uutinen rakentuu vähintään kahdesta hierarkkisessa suhteessa toisiinsa olevasta diskurssista – toimittajan hyödyntämästä kertovasta diskurssista ja uutisessa käsiteltyyn asiaan liittyvien henkilöiden ja instanssien diskursseista. Vaikka jälkimmäiset saisivat uutisessa sanottavansa julki ja fokalisaatiokin⁵⁹ olisi heidän, ääni on silti näissäkin tapauksissa aina kertojan. (Pietilä 1995/1988, 44.) Vaikka sivuan esimerkkijuttujeni tarkastelussa lyhyesti fokalisaatiota, vielä paremmin tutkielmani tavoitteita palvelee nähdäkseni puheen esittämisen erilaisten tapojen tarkastelu. Siksi lainaan tässä vaiheessa kielitieteen termistöä referoinnista.⁶⁰ Referointi

---

⁵⁹ Myöhemmin Pietilä (1995/1991, 71–72) siirtyi puhumaan fokalisaation sijaan näkökulmasta.

⁶⁰ Hieman vastaavassa merkityksessä käytetään myös termejä projektio tai projisointi ja metarepresentaatio (Shore 2005).

liittyy venäläisen kirjallisuusteoreetikon Mihail Bahtinin (1991/1963) moniäänisyyden (tai polyfonian) ja vieraan puheen käsitteisiin (edellisestä ks. Kalliokoski 2005a, jälkimmäisestä ks. Kuusi 2011; Lähteenmäki 2009). Käännöstieteen tutkija Päivi Kuusi (2011, 11) avaa Bahtinin ajatusta vieraasta puheesta:

Puhumme siitä, mitä toiset puhuvat, ja keskustelumme ovat täynnä toisten ihmisten sanoja, niiden esittämistä ja tulkintaa. Nämä vieraat sanat välitämme enemmän tai vähemmän tarkasti ja puolueettomasti – tai usein pikemminkin puolueellisesti. Eikä vieras sana pysy muuttumattomana silloinkaan, kun pyrimme välittämään sen niin tarkasti kuin mahdollista: meidän puheemme luo dialogisoivan taustan, eräänlaisen kehyksen, joka asettuu vuorovaikutukseen vieraan sanan kanssa ja näyttää sen uudessa valossa. Siksi välitettyä puhetta ei voi tarkastella erillään siitä puheesta, jonka kautta se välittyy, uudesta kontekstistaan, joka dialogisoi ja siten muuttaa sen.

Kalliokoski (2005a, 11) viittaa referoinnilla laajempaan ilmiöön kuin yleiskielen tarkoittama tiivistäminen tai selostaminen; kyse on puheen ja kirjoituksen esittämisestä omassa tekstissä.

Kerronnasta on tyypillisesti erotettu kaksi referoinnin pääluokkaa, suora ja epäsuora esitys. Niiden lisäksi on mahdollista erottaa lukuisia välimuotoja. Tunnettuja jaotteluja referoinnista ovat tehneet kirjallisuusteoreetikko Brian McHale (1978) sekä tyylin tutkijat Geoffrey Leech ja Mick Short (1981).⁶¹ McHalen seitsemänosaista luokitusta on testannut ja muokannut muun muassa käännöstieteilijä Kristiina Taivalkoski-Shilov (2010), ja myös Lassila-Merisalo (2009, 78–81) on tarkastellut mainittujen kategorioiden avulla aineistoaan. Leechin ja Shortin vastaavaa on kehittänyt edelleen käännöstieteilijä Andrew Chesterman (1998, 189–192).

Kertojan ja henkilön puheenparren sopivaa suhdetta on pohdittu antiikin ajoista saakka (ks. esim. Kalliokoski 2005a, 17). McHalen (1978) asteikon pohjalla onkin Platonin (2007/1981) mimesis-diegesis-jako, joista ensimmäinen tarkoittaa todellisuuden jäljittelyä, näyttämistä ja suoraa esittämistä ja jälkimmäinen taas kertomista, kuvailemista ja epäsuoraa esittämistä (Rimmon-Kenan 1999/1983, 135–136). Kielentutkija Jyrki Kalliokosken (2005a, 17) mukaan "[d]iegeettisiä keinoja hyödyntävällä kertojalla on kontrolli omissa käsissään, kun taas suora esitys on tapa (näennäisesti) luopua tuosta kontrollista". McHalen (1978, 258–260) seitsenportainen jaottelu etenee puhtaan diegeettisestä puhtaan mimeettiseen esittämiseen seuraavalla tavalla: diegeettinen yhteenveto (pelkkä maininta henkilön diskurssista), vähemmän diegeettinen yhteenveto (mainitsee diskurssin aiheen), sisällön epäsuora esitys eli parafraasi (vastaa lähinnä syntaktista epäsuoran esityksen kategoriaa ja välittää puheen

---

⁶¹ Leechin ja Shortin (1981) jaottelu on tehty palvelemaan fiktiivistä tekstiä, mutta se taipuu monelta osin myös referentiaalisen tekstin käyttöön. Jaottelua on sovellettu laajasti esim. kielitieteessä (ks. esim. Kuiri 1984).

sisällön, mutta ei sen esitystapaa), jossain määrin mimeettinen epäsuora esitys (säilyttää osittain myös välitetyn puhetapahtuman tyylin), vapaa epäsuora esitys, (sekä kieliopillisesti että mimeettisesti suoran ja epäsuoran esityksen välimuoto), suora esitys (luo vaikutelman suorasta lainauksesta tai puhtaasta mimesiksestä, vaikka onkin aina jollain lailla tyylliteltyä) ja vapaa suora esitys (muistuttaa muuten suoraa esitystä, mutta ei sisällä siihen tavallisesti kuuluvia lainausmerkkejä tai repliikkiviivoja eikä sen yhteydessä esiinny johtolauseetta) (ks. Lassila-Merisalo 2009, 78–79; Kuusi 2011, 11). McHalen (1978) kategoriat ovat edelleen varsin käyttökelpoisia, vaikka niiden monimutkaiset nimet ovat saaneet osakseen kritiikkiä. Tämän tutkielman kannalta jaottelun kategoriat ovat jopa tarpeettoman tarkkarajaisia.

Myös Leech ja Short (1981) hyödyntävät jakoa diegesikseen ja mimesikseen kenties tunnetuimmassa puheen ja ajatusten esittämisen mallissa, jossa eri esittämisen muodot muodostavat jatkumon. Jatkumo etenee vapaasta suorasta esityksestä suoran, vapaan epäsuoran ja epäsuoran esityksen puheaktin tiivistelmään (käännös Kalliokoski, alkuperäinen termi *narrative report of speech act*) ja kerrontaan (käännös Kalliokoski, alunperin *narrative report of action*), jota myöhemmin kutsun tapahtumien raportoimiseksi (ks. alaluku 6.1.4.). (Emt., 324; Chesterman 1998, 190–191; Kalliokoski 2005a, 17.)

Toisin kuin Chesterman (1998), Leech ja Short (1981) erottavat toisistaan henkilöiden puheen ja ajatusten esittämisen. Chestermanin (1998, 190–192) muokkaamat kategoriat ovat vapaan suoran, suoran, vapaan epäsuoran ja epäsuoran esittämisen lisäksi aktin raportointi (*act report*), joka mainitsee puheen tai ajattelun aktin ja mahdollisesti tiivistää sitä jossain määrin, tiivistelmä (*summary*), joka muistuttaa ulkoasultaan vain vähän alkuperäistä esitystä ja käännös (*translation*). Chesterman (emt.) soveltaa esimerkeissään kategorioita lehtiteksteihin.

Journalistisesti hedelmällisimmäksi referoinnin tekniikaksi on yleensä valikoitunut vapaa epäsuora esitys. Sen käyttöön journalismissa ja erityisesti uutisessa on perehtynyt Pietilä (1995/1993b), jonka mukaan vapaa epäsuora esitys on uutistekstille hyvin tyypillinen tapa välittää vierasta puhetta, jos ratkaisevana kriteerinä pidetään johtolauseettomuutta (ema., 125). Toisaalta mikä tahansa merkki referoimisesta on featuren referentiaalisuuden kannalta kiinnostavaa: referoinnin tunnistaa ainoastaan silloin, kun se on jollain tavalla osoitettu (Shore 2005, 47), joten osoittamatta jäänyt vieraan puheen lainaaminen voi olla yksi esimerkki referentiaalisen sopimuksen rikkoumasta. Vieraan puheen vastaanottoa ja kykyä

puhutella lukijaa ovat tutkineet Pietilän (1991, 1995/1991, 1995/1993b) lisäksi myös Ridell (1990, 1994), Kunelius (1993) ja Reunanen (1994).

6. Kertojan läsnäolo Helsingin Sanomien feature-jutuissa

Olen luonut edellä esittelemieni aineiden pohjalta neliosaisen kertojaluokittelun, jonka avulla toivon saavani otteen journalististen feature-tekstien niistä esitysteknisistä piirteistä, jotka

- a) oleellisin tuottavat tuntua⁶² kertojan läsnäolosta ja
- b) ovat ongelmallisia referentiaalisen sopimuksen kannalta.

Kertojaluokittelun avaamisen jälkeen havainnollistan ja koettelen kunkin erottamani kertojan läsnäoloa kuvaavan luokan toimivuutta *Helsingin Sanomien* Sunnuntai-sivujen juttujen avulla. En pyri rakentamaan aukotonta asteikkoa, joka kuvaaisi kaikenkattavasti tapoja, joilla kertojan läsnäolo voi tekstissä ilmentyä – keinojen liki rajattoman määrän vuoksi yritys olisi suuruudenhullu. Sen sijaan punon oman verkkoni, joka aukoistaan huolimatta uskoakseni tavoittaa huomion arvoisimmat tapaukset.

Jaotteluni koostuu neljästä esitysteknisestä ryhmästä seuraavasti:

- 1) kertojan läsnäolo havainnoijana
- 2) kertojan läsnäolo referoijana
- 3) kertojan läsnäolo kommentoijana
- 4) kertojan läsnäolo kerronnan reflektioijana.

Käsittelen kunkin ryhmän alla omina alaryhminään kerronnalliset ratkaisut, jotka mielestäni ilmentävät jotain oleellista kertojan havaittavuudesta feature-tekstissä. Kaikki ryhmät liittyvät läheisesti henkilöityneeseen kertojasubjektiin. Yhdet kerronnalliset ratkaisut kielivät toisia enemmän kertojan läsnäolosta (ks. Chatman 1978, 222). Jaottelu on analyttinen, sillä käytännössä läsnäolon piirteet limittyvät. Esimerkiksi henkilön määrittäminen voi muuttua havainnoinnista kommentoinniksi siinä vaiheessa, kun henkilöstä esitetään samalla kriittinen huomio, ja vapaa epäsuora esitys voi olla samalla ajallinen yhteenveto tai tulkitseva kommentti. Kaikki ehdottamani alaryhmät eivät myöskään ole täysin verrattavassa toisiinsa. Esimerkiksi deiktisten ilmausten kautta välittyvä viittaaminen kerronnan aikaan ja paikkaan on vahvasti kielellinen seikka, kun taas ajan tiivistäminen on puhtaammin kerrontatekninen ratkaisu.

---

⁶² Kuten aiemmin mainittiin, puhun tinnun sijaan yksinkertaisesti läsnäolosta tiedostaen, että kyseessä ei ole 'aito' läsnäolo.

Tärkein pohja omalle jaottelulleni on Chatmanin (1978) tunnettu ja paljon käytetty erottelu, joka edellä todetusti sisältää seuraavat havaittavuuden asteet: tapahtumapaikan kuvaus, henkilöiden identifiointi, ajan tiivistys, henkilön määrittely, raportit siitä, mitä henkilöt eivät ajattele tai sano ja kommentointi. Nähdäkseni kyseinen asteikko jättää monia oleellisia seikkoja huomiotta, mutta sitä ei olekaan alun perin tehty journalististen tekstien tarkastelua varten. Täydennän siksi jaottelua paitsi Chatmanin (emt.) omilla ja Rimmon-Kenanin (1999/1983) ajatuksilla myös erityisesti Lassila-Merisalon (2009) väitöskirjassaan tekemillä huomioilla. Jaotteluni toinen kategoria, referointi, pohjaa ennen kaikkea Leechin ja Shortin (1981) sekä McHalen (1987) aiemmin mainittuihin puheen ja ajatusten esittämisen jaotteluihin, joita täsmennän muun muassa Kuusen (2011) ja Kalliokosken (2005a; 2005b) huomioilla. Pyrin kannattelemaan kokonaisuutta kuljettamalla mukana referentiaalisuuden näkökulmaa. Tätä erityisesti journalismintutkimukselta lainattua näkökulmaa jaotteluun tuovat muun muassa Lassila-Merisalon (2009), Partasen (2007) ja Hayn (1990) huomiot.

Tässä vaiheessa tutkielmani sijoittuminen kahden tieteenalan välille käy ilmeiseksi. Kertojan läsnäoloa tarkastellessa huomio kiinnittyy hyvin erilaisiin seikkoihin riippuen siitä, tarkastellaanko tekstiä journalistisen tekstin referentiaalisuuden kautta vai narratologisesti kertojan läsnäolon kautta. Kun mittarina on referentiaalisuus, huomio kiinnittyy juuri referentiaalisen todellisuussopimuksen rajoihin ja niiden ylityksiin, joihin viitataan tutkimuskysymyksissäni (luku 1.5.). Näissä yhteyksissä mainitsen paikoitellen myös fyysisen toimittajan ja tämän tekemät ratkaisut. Toisaalta kun kyse on narratologisista työkaluista, huomio kiinnittyy erilaisiin kerrontateknisiin vaihtoehtoihin. Tällöin en puhu toimittajasta, vaan tarkastelen puhtaasti kertojaa ja kerronnan tasoa. Nämä kaksi näennäisesti toisistaan erillistä tasoa linkittyvät, sillä ne kohdat, joissa kertojan läsnäolo on poikkeuksellisen vahvaa, ovat oletukseni mukaan samalla kohtia, joissa referentiaalinen sopimus saattaa horjua. Esitän siksi rinnakkain sekä narratologisia että referentiaalisuuteen liittyviä huomioita läsnäolosta. Käsittelen lisäksi aineistostani löytämiäni tapauksia, jotka valottavat sitä, miten referentiaalinen sopimus pitää käytännön tasolla.

Aineistoni feature-jutuista ensimmäinen, **Viikko Vuosaarella** (*Helsingin Sanomat* 29.6. 2014, jatkossa **VUO**) kuvaa nimensä mukaisesti viikkoa, jonka toimittaja Reetta Rätty vietti Vuosaaren kaupunginosassa. Seuraavan viikon juttu **Suomineito Saamenmaalla** (*Helsingin Sanomat* 6.7.2014, jatkossa **SAA**) kuvaa saamelaismiesten ei-saamelaiden vaimojen kokemuksia. **Miten niin ei toimi?** (*Helsingin Sanomat* 13.7.2014, jatkossa **KOM**) käsittelee

kommunistinuoria nyky-Suomessa. **Kauneus kannattaa** (*Helsingin Sanomat* 20.7.2014, jatkossa **KAU**) pureutuu kauneuteen ja kauniiksi miellettyjen ihmisten näkemyksiin aiheesta. **Puolensa valinneet** (*Helsingin Sanomat* 27.7.2014, jatkossa **PUO**) käsittelee Lähi-idän kriisiä kahdesta – yhtäältä Palestiinaa ja toisaalta Israelia tukevien suomalaisten – näkökulmasta. (Ks. liite 1.)

Käytännössä jutut olivat käytössäni sekä alkuperäisinä painetun lehden kappaleina että *Helsingin Sanomien* digiarkistosta löytyvinä versioina. Nettijuttujen otsikointi eroaa alkuperäisestä, mistä syystä työn liitteenä olevassa aineistossani (ks. liite 1) on kustakin jutusta kaksi otsikkoversiota: ensin nettijutun, sitten painetun.

Kun seuraavissa alaluvuissa esittelemäni jaottelun runko oli rakentunut, aloitin aineiston keräämisen ja alustavan läpikäymisen. Luin esimerkkijutut läpi siinä järjestyksessä kuin ne ilmestyivät ja tein samalla yksittäisiä huomioita kertojan läsnäolon ja referentiaalisen sopimuksen kannalta kiinnostavista seikoista. Päätin etukäteen, että esimerkkiaineistoni kattaisi jutut noin kuukauden ajalta, joten lopetin aineiston keräämisen viiden viikon ja viiden jutun jälkeen.

Tämän jälkeen tulostin digiarkistosta kopioimani jutut ja etenin juttujen tarkempaan lähilukuun. Otin lähilukuun mukaan juttujen netti- ja printtiversioiden otsikot ja ingressit, mutta jätin kuvatekstit tarkastelun ulkopuolelle, sillä ne eivät esiluennan perusteella tarjonneet hedelmällisiä esimerkkejä. Valitsin jokaiselle seuraavissa alaluvuissa esitellylle ryhmälle lyhenteen ja kävin tekstit yksi kerrallaan läpi niin, että merkitsin lyhenteellä jokaisen kustakin jutusta löytämäni läsnäolon tapoja kuvaavan esitysteknisen ryhmän. Tästä seurasi, että osa jutuista oli lopulta punakynää täynnä, osa säästyi hyvin vähillä merkinnöillä. Selvyyden vuoksi taulukoin vielä kustakin jutusta löytämäni ryhmät, jotta pystyin tekemään johtopäätöksiä esimerkiksi siitä, missä jutuissa tiettyä referoinnin keinoa on käytetty runsaasti tai ei ollenkaan. Taulukointi toimi suuntaa antavana pohjustuksena varsinaiselle erittelylle, joten en esittele sitä tarkemmin työssäni. Lopuksi muokkasin jaotteluani vielä toimivammaksi esimerkkijutuista tekemieni huomioiden pohjalta. Muokkasin esimerkiksi ryhmien nimiä kuvaavammiksi ja täsmällisemmiksi sekä yhdistin päällekkäisiä ryhmiä välttääkseni toistoa.

6.1. Läsä havainnoijana

Ensimmäiseen kertojan läsnäoloa kuvaavan luokitteluni ryhmään niputan keinot, joilla kertoja osoittaa havainnoivansa tekstin tarinatasoa. Kyse on siitä, miten kertoja kuvaa miljöötä, siinä toimivia henkilöitä ja heidän toimintaansa (tapahtumia) sekä ajan kulumista. Feature-tekstissä miljöö, henkilöt, tapahtumat ja ajan kulumisen 'tiivistetään', sillä käytettävissä olevan tilan takia olosuhteista, tapahtumista tai henkilöistä voi kertoa vain rajallisen määrän tietoa. Kyseessä on samalla jutun lavasteiden rakentaminen: lukija johdatellaan kerrottuun maailmaan kuvailemalla miljöötä ja esittelemällä tarinan henkilöt. Lyhyet kohtaukset antavat käsitystä henkilöiden tavasta toimia ympäristössään. Pitkienkin ajanjaksojen tiivistäminen ja ajallisen kronologian rikkominen ovat kerronnallisia ratkaisuja, jotka tuovat dynamiikkaa journalistiseen tekstiin. Pysähdyn tarkastelemaan tiivistelmiä ja pohtimaan sitä, mitä kyseisenlaiset valinnat paljastavat henkilöityneestä kertojasta ja sen läsnäolon tuottamisesta. Yhtä olennaista on se, mitä on jätetty kertomatta.

Havainnoimisen taustat löytyvät Chatmanilta (1978), joka mainitsee miljöön kuvaamisen, henkilöiden identifioimisen ja näiden luonteiden kuvaamisen sekä ajan tiivistämisen. Pitäydyn paljolti näissä erotteluissa, vaikka puhunkin henkilöiden *määrittämisestä* ja lisään joukon jatkeeksi tapahtumien kuvaamisen.

6.1.1. Ympäristön kuvaaminen

Tapahtumapaikan kuvaaminen on tyypillinen osa feature-journalismia, ja myös uutistekstissä on mahdollista kertoa hyvinkin tarkka kuvaus miljööstä. Näin tapahtuu usein esimerkiksi katastrofialueelta tehtävässä uutisoinnissa. Ympäristöä kuvatessa kertojan havaittavuus on tyypillisesti vähäisempää kuin vaikkapa ajallisessa yhteenvedossa, ja sitä esiintyy myös Chatmanin (1978, 147, 219) mainitsemissa ei-kerrotuissa tai minimaalisen kerrotuissa tarinoissa, joita Rimmon-Kenan (1999/1983, 122–123) kutsuu näkymättömäksi kerronnaksi. Ympäristön kuvaamisessa ei useinkaan ole kyse lukijan manipuloinnista vaan kielellisen esityksen rajallisuudesta; kielellisellä esityksellä ei ole muuta keinoa kuvata tapahtumapaikkaa, ja tapahtumapaikan kuvaaminen on usein välttämätöntä, jotta ydintapahtumat hahmottuisivat (Chatman 1978, 223). Chatmanin mukaan kertomakirjallisuudessa kuvailu esittää kielellisesti sen, mitä elokuvailmaisun keinoin näytettäisiin katsojalle (emt., 220–221). Vaikka feature-tekstin tapahtumapaikka on mahdollista esittää jutun yhteydessä kuvien avulla, kuviin viitataan kuitenkin harvoin

tekstissä.⁶³ Kielellisesti kuvattuna ympäristö avautuu lukijalle vähittäin, sillä kaikkea ei voi havaita kerralla, toisin kuin visuaalisesti esitettynä. Seuraava esimerkki muistuttaakin paljon elokuvan miljöötä esittelevää kohtausta, jossa kuva laajenee vähän kerrallaan kameran liikkuesssa:

Kallioinen niemenkärki, josta avautuu avomeri. Lenkkipolkuja havumetsässä. Tienpientareita, joilla pölyyää voikukan haituvia. Pikkutyttöjä pyöräilemässä rantaan, poikia heittelemässä korista, jono jäätelökioskille. (VUO.)

Koska kuvauksen kieli on aina kertojan kieltä (Chatman 1978, 219), paljastaa kuvaus aina jotain kertojasta ja tätä kautta kirjoittajan valinnoista: Mitä kuvataan, mitä jätetään kuvaamatta? Mihin kuvauksen kohde rinnastetaan? Esimerkiksi kommunistinuoria käsittelevässä jutussa (KOM) kerrotaan Simo Suomisen istuvan kahvilassa ostoskeskus Sellossa. Kommunistinuoren ja kaupallisen ostoskeskuksen rinnastaminen ei ole yhdentekevää vaan se tuo implisiittisesti esiin ristiriidan, joka nykypäivän kommunistilla nähdään jutussa olevan vastassaan: maailma ympärillä kehittyä, kommunismi ei.

Kielellinen esittäminen myös korostaa ominaisuuksien erillisyyttä. Samalla verbaalisesti esitetyt objektit herättävät samanlaisten objektien paradigman. (Chatman 1978, 220–221.) Esimerkkijutuissani ympäristön kuvaukseen liittyy usein myös yleistämistä. Esimerkiksi seuraavaan tapaan:

Toinen itämetron pääteposteista on tässä, 20 minuutin päässä keskustasta. Vuosaaressa on runsaat 37 000 asukasta. Kuin Kajaanissa. (VUO.)

Kesäpäivä metroasemalla onkin ihan kuin pikkukaupungissa: nuoret äidit työntävät lastenvaunuja, koululaiset kippaavat energiajuomia, vanhukset vetävät perässään rullilla kulkevia laukkuja. Jehovien ständissä lukee: Jumalan näkemys tupakoinnista. (VUO.)

Yleistävä ja vertaava kuvaus voi olla hyvinkin kantaaottava: ei ole merkityksetöntä, verrataanko Vuosaarta Kajaaniin vai Mogadishuun.

Neutraali kuvaus muistuttaa valokuvaa eikä sisällä voimakasta arvo- tai tunnelatausta. Toisaalta sekin on lopulta aina vain näennäisen neutraali. Esimerkiksi kommunistinuoria käsittelevän jutun vertaus vaikuttaa harmittomalta.

Surujen puisto ei ole kovin puistomainen, pikemminkin männikön keskelle unohtunut aukea läntti. (KOM.)

---

⁶³ Syy lienee paitsi metatekstin välttäminen myös se, että kirjoittaja ei aina tiedä, mitä kuvia juttuun päätyy ja miten kuvat taitossa sijoittuvat. Kuvan ja tekstin suhteesta ks. Töyry, Rätty ja Kuisma (2009, 57–59).

Kontekstissaan kuvaus ei silti jää merkityksettömäksi, sillä fokalisaatio on selvästi homodiegeettisen kertojan. Kuvauksesta syntyy vertauskuva: punaisten muistopuisto on kuin kommunistinen aate nykyaikana: merkityksetön läntti, joka pysyy unohdettuna paikallaan vaikka ympärillä muut puolueet ja aatteet kehittyvät kuin terhakka männikkö.

Helsingin Sanomien feature-jutut nostavat esiin kiinnostavia seikkoja referentiaalisen sopimuksen kannalta ja osoittavat, että heikoinkaan merkki kertojan läsnäolosta ei ole neutraali. Esimerkiksi edellä mainitut vertauskuvat voivat olla ongelmallisia referentiaalisuuden kannalta: kenen näkemyksen kommunismista juttu esittää lukijalle totena – toimittajan, Sunnuntai-sivujen vai *Helsingin Sanomien*?

6.1.2. Henkilöiden määrittäminen

Henkilöiden identifioiminen perustuu siihen, että kertojalla on tietoa, josta muut eivät ole perillä. Kertoja siis 'tuntee' henkilön jo valmiiksi. Henkilö voidaan nimetä heti, kun hänestä puhutaan ensimmäistä kertaa, tai jättää kokonaan tunnistamattomaksi. Välimuoto on esimerkiksi henkilön identifiointi viiveellä tai epäsuora esittely esimerkiksi dialogin kautta. (Chatman 1978, 221; Rimmon-Kenan 1999/1983, 123–124.) Journalismissa henkilöt identifioidaan yleensä täsmällisesti varhaisessa vaiheessa (Lassila-Merisalo 2009, 38), tosin poikkeuksiakin löytyy. Henkilöjutun ingressissä henkilö usein ikään kuin tiivistetään yhden tai muutaman virkkeen mittaan. Ingressi tiivistää usein myös jutun näkökulman, joten sen avulla on mahdollista päästä käsiksi myös jutun sisäistekijään.

Mitä enemmän identifioivia piirteitä kerronnassa esiintyy, sitä vahvempi on mielikuvamme kertojan läsnäolosta (Chatman 1978, 196). Kertojan havaittavuutta siis lisää henkilön määrittäminen esimerkiksi ulkonäön tai luonteenpiirteiden kautta. Journalistisissa teksteissä henkilöt identifioidaan tyypillisesti ammattinsa tai meriittiensä kautta, kuten seuraavassa esimerkissä:

Satu Tuomisto on vuoden 2008 Miss Suomi, joka toimii nykyään kuntosaliryhtymänä ja juontajana. (KAU.)

Toisaalta sisäkkäisinä kertojina toimivat henkilöt voivat hoitaa toisten henkilöiden esittelyn, jolloin ei synny ristiriitaa siitä, kenen näkemys jutussa esitetään. Seuraavassa katkelmassa henkilö Näkkäläjärvi kuvaa miestä ensin omin sanoin, mutta sitaatin jälkeen fokalisaatio on edelleen Näkkäläjärven:

"Siellä se istui pöydässä ja joi puolukkavodkaa", Näkkäljärvi sanoo. Mies oli pukeutunut ruskeisiin vakosamettihousuihin ja viininpunaiseen flanellipaitaan. Hänellä oli tummat silmät ja ruskea tukka. (SAA.)

Henkilön luonteen määrittäminen tekee kertojasta havaittavamman kuin kertoja, joka tyytyy tunnistamaan henkilön. Luonteen määrittämiseen liittyy myös tulkintaa: kertoja abstrahoi, yleistää ja tiivistää. (Chatman 1987, 225; Rimmon-Kenan 1999/1983, 124–125.) Luonteen määrittäminen paljastaa asioita kertojasta samalla tavalla kuin tapahtumapaikan kuvaaminen: mitä henkilöistä kerrotaan, keneen tätä verrataan ja mitä jätetään kertomatta. On lukuisia kielellisiä keinoja, joiden avulla kertoja voi tehdä selväksi lähteen, johon luonteen tai käytöksen määrittäminen perustuu. On mahdollista viitata muualta kuultuun tietoon tai korostaa, että kysymys on vaikkapa ulkoasun perusteella tehdystä tulkinnasta. Seuraavassa esimerkissä sanavalinta 'vaikuttaa' korostaa, että kyseessä ei ole tieto vaan läsnä olevan kertojan havainto:

Pihaan kaartaa maasto-auto, ja kuskin ovesta astuu Nils Eric Lukkari. Ammatiltaan hän on postinjakaja ja matkailuyrittäjä, ikää 43 vuotta. Hän vaikuttaa touhukkaalta. Päivä on jo pitkällä, eikä kesää kannata haaskata. (SAA.)

Ekstradiegeettisen eli tarinan yläpuolella olevan kertojan tekemä identifiointi vaikuttaa yleensä luotettavammalta kuin intradiegeettisen (Rimmon-Kenan 1999/1983, 125). Toisaalta pelkän käytöksen perusteella tehty määrittäminen voi olla hyvinkin kaukana neutraalista. Kommunistinuoria käsittelevässä jutussa homodiegeettinen kertoja ottaa jo melko suuria vapauksia määritellesään yhtä henkilöä, Kommunistisen nuorisoliiton pääsihteeriä:

Hartiat lypsyssä ja jalat ristissä kyyhöttävä nuori mies puhuu niin hiljaa, että on pakko pyytää toistamaan useammin kuin kehtaisi, eikä toisellakaan kerralla välttämättä kuule. Satunnaista silmiin kohdistettua vilkaisua lukuun ottamatta Koirikivi puhuu edessään olevalle kirjahyllylle. On vaikea kuvitella häntä johtamaan vallankumousta, mutta sitä hän työpäivän jälkeen aikoo tehdä. (KOM.)

Faktatekstin kertojan kaikkitietävyydestä ei vallitse yksimielisyyttä, mutta journalistisissa jutuissa kaikkitietävyys voi olla vain illuusiota. Tämä johtuu referentiaalisesta sopimuksesta, joka rajoittaa henkilöiden luonteen määrittämistä eikä salli suoraa pääsyä näiden tajuntaan.

Kertoja voi myös itse määritellä itsensä kerrotun maailman tapahtumiin osalliseksi henkilöksi. Homodiegeettiseksi tunnistautuminen voi tapahtua viittaamalla 'itseensä' yksikön tai monikon ensimmäisen persoonan muodoilla:

Olemme Taiteilijatalossa, Juhannusruusunkujalla, lyhyen kävelymatkan päässä metrolta. (VUO.)

Kertoja voi tunnistautua henkilöksi myös osallistumalla keskusteluun:

Äiti komentaa lasta venäjäksi, isoäiti puhuu vauvalle kiinaa. Anteeksi, voinko kysyä, mitä kieltä te herrat puhutte? Kurdia, okei. (VUO.)

Vaihtoehtoisesti käytössä voi olla nollamuoto, joka voi olla hyvin huomaamaton:

Vielä kerran alas metrotunneliin ja kohti Vuosaarta. (VUO.)

Kertojan osallistuminen kerrotun maailman tapahtumiin ja tunnistautuminen kerrotun maailman hahmoksi on melko tyypillinen esityksellinen konventio feature-journalismissa, ja sen pohja on todellisen toimittajan todellisessa osallisuudessa reaali maailman tapahtumiin. Kyseenalaisempaa olisi tunnistautuminen hahmoksi, joka osallistuu tapahtumiin, joissa todellinen toimittaja ei ole voinut olla mukana: esimerkiksi 1600-luvulla tapahtuneen tapahtuman todistajaksi. Siten esimerkit eivät tuoneet esiin mitään erityisen huomion arvoista referentiaalisen sopimuksen osalta. Kiinnostavaa on sen sijaan muiden henkilöiden esittely ja se, esitetäänkö henkilöiden luonnetta koskevat määritelmät 'totuuksina', toisen henkilön näkemyksinä vai havainnoivan kertojan omina näkemyksinä.

6.1.3. Ajallinen yhteenveto

Ajallinen yhteenveto vastaa lukijan kysymykseen siitä, mitä tapahtui mainittujen tapahtumien välissä. Se on aiemmin lueteltuja vahvempi merkki kertojan havaittavuudesta, sillä se kiinnittää huomion kertojaan, joka on kokenut kyseisen yhteenvedon tarpeelliseksi. (Chatman 1978, 222–223; Rimmon-Kenan 1999/1983, 124.)

Jutun *Viikko Vuosaarella* voi kokonaisuudessaan nähdä ajallisena yhteenvetona: sen otsikkokin viittaa aikaväliin, jota teksti kuvaa. Lukijaa houkutellaan mukaan viikon matkalle, vaikka aika ei toteudu samalla tavalla juttua lukiessa.

Tällainen paikka on Vuosaari. Nyt kannattaa pitää silmät auki vähän aikaa, sillä lähemme viikon mittaiselle tutustumismatkalle pinta-alaltaan Helsingin suurimpaan kaupunginosaan. (VUO.)

Lassila-Merisalon (2009, 39) mukaan journalismissa ajallinen yhteenveto tarkoittaa menneen ajan tiivistämistä, sillä tulevaisuudesta voi puhua vain ennusteina ja arvioina. Nähdäkseni kerronnalla leikittelevässä journalismissa kertoja voi silti sijoittaa kerrontansa myös menneeseen hetkeen, jolloin käy mahdolliseksi tiivistää ongelmitta myös se, mitä

tulevaisuudessa tulee tapahtumaan. Ainakaan esitysteknillisesti sille ei ole rajoitteita – toki eri asia on, salliiko referentiaalinen sopimus menneestä hetkestä käsin kertomisen.

Myös henkilön elämäntarinan tiivistämisessä on kyse ajallisesta yhteenvedosta. Vahvemmin kertoja on läsnä kuvauksessa, jossa henkilön elämäntarina tiivistetään niin radikaalilla tavalla, että on ilmeistä, että jotain jää pois. Saamelaismiesten vaimoista kertovassa jutussa Näkkäljärven pariskunnan traaginen elämä kerrotaan lyhyin, toteavin lausein:

Paulus tykkäsi puolukkavodkasta hiukan liikaa. Viinasta tuli kotona riitaa. Paulus hoiti porohommat mutta ryypäsi.

Kesällä 1993 Riitta Näkkäljärvi oli siivoamassa taloa lasten kanssa, kun pappi koputti oveen. Paulus oli ajanut autonsa maantieltä Kittilän Pokan lähellä. Turvavyötä Paulus ei ollut käyttänyt.

Riitta Näkkäljärvi on ollut leski yli 20 vuotta. (SAA.)

Ajallisen yhteenvedon lisäksi esimerkkijuttuni kutsuivat kiinnittämään huomioita siihen, miten kronologisen kerronnan sijaan kerronnalla on mahdollista manipuloida aikaa. Näin tapahtuu esimerkiksi jutussa, jossa hypitään aikatasolta toiselle. Mitä enemmän kerronta poikkeaa tarinasta, sitä vahvemmin kertojan ääni kuuluu. (Chatman 1978, 223; Rimmon-Kenan 1999/1983, 124.)

Ajan manipuloiminen on verrattain yleisesti käytetty keino feature-teksteissä. Vaikka kertojan läsnäolo mielletäisiin perinteisen määritelmän mukaan vahvemaksi ajallisessa yhteenvedossa kuin aiemmin mainituissa ryhmissä, ei tarkastelemistani jutuista löytynyt referentiaalisuuden kannalta kyseenalaisia esimerkkejä tähän kerronnallisten ratkaisujen ryhmään.

6.1.4. Tapahtumien raportointi

Leech ja Short (1981) mainitsevat termin NRA eli *narrative report of action*, jolla he tarkoittavat yleisemmin tapahtumien kuvaamista tai niiden kerrontaa. NRA ei ole varsinaisesti osa seuraavassa alaluvussa 6.2. käsiteltävää kertojan referoivaa läsnäoloa, eikä myöskään Chatman (1978) erota tapahtumien kuvaamista omaksi alaryhmäkseen, mutta nostan sen tässä silti omaksi elementikseen. Tämä näet auttaa tarttumaan joihinkin referentiaalisuuden kannalta kiinnostaviin ilmiöihin feature-teksteissä.

Tapahtumat kuvataan aina jostain näkökulmasta, ja tuon näkökulman havainnoiminen voi auttaa pääsemään käsiksi kertojan asenteisiin. Esimerkiksi Lähi-itä-jutussa (PUO) on mitä

ilmeisimmin pyritty mahdollisimman puolueettomaan kerrontaan. Palestiinan ja Israelin tukijoille on annettu puheenvuoroja tasapuolisesti: palestiinalaisten tukijoille 7182 merkin verran, israelilaisten 6910 merkin. Myöskään johtolauseissa ei käytetä voimakkaasti latautuneita verbejä vaan henkilöt ainoastaan *sanovat* tai *kertovat* asioita. Siispä suhtautumiserot löytyvät vielä pienemmistä tekijöistä. Voidaan esimerkiksi pohtia, onko väliä, onko taisteluissa ”kuollut” ihmisiä vai onko heitä ”surmattu”:

Perjantaina kerrottiin, että tämän kesän taisteluissa on kuollut palestiinalaisten puolella yli 760 ihmistä, joista valtaosa siviilejä. Israelilaisia on surmattu runsaat 30, heistä valtaosa sotilaita. (PUO.)

Tapahtumien kuvaaminen voi tarkoittaa paitsi yksittäisten tapahtumien kuvaamista myös laajempien kohtausten rekonstruoinnista, joka on tuttu kerronnan tekniikka feature-journalismin oppikirjoista (ks. esim. Töyry, Rätty & Kuisma 2009, 86; Wheeler 2009, 74). Narratologisesti kyse on kertomuksen sisäisistä tarinoista. Tosin esimerkiksi Hay (1990) ja Töyry ym. (2009) puhuvat kohtausten sijaan anekdootista, Partanen yksinkertaisesti (2007) rekonstruoinnista. Lehtitekstissä kohtausta tarkoittaa pientä tarinaa, jolla on alku, keskikohta ja loppu (Hay 1990, 79).

Koska kohtausten tarkoitus on usein luoda illuusio siitä, että kerrotut tapahtumat tapahtuisivat parhaillaan lukijan silmien edessä, käytössä on usein preesensissä tapahtuva kerronta (Partanen 2007, 102), tosin aineistossa vastaavassa tarkoituksessa käytettiin myös menneen ajan muotoja. Rekonstruoidut kohtaukset ovat kohtia, joissa on mahdollista pysähtyä tarkastelemaan fokalisaatiota, jonka kaikki muodot eivät ole itsestään selviä referentiaalisuuden kannalta. Seuraavassa katkelmassa tapahtumia kuvataan kuin silminnäkijän todistamana mutta kuitenkin Hennan mieleen porautuen:

Henna oli ensimmäisillä treffeillä Nils Eric Lukkarin kanssa. [...]

Nils Eric rauhoitti Hennan mielen.

Hän ojensi Hennalle pelastusliivit ja käski veneeseen. Mies pukkasi viisimetrisen lohiveneen virtaan ja asettui soutajan paikalle. Rauhallisella äänellä hän opasti, kuinka vaaput lasketaan virtaan, ja alkoi vedellä airoista. (SAA.)

Miten kohtausten rekonstruointi suhtautuu referentiaaliseen sopimukseen? Mainitunlainen tilanteiden rekonstruointi jälkikäteen ilman, että toimittaja olisi ollut paikan päällä todistamassa tapahtunutta, on yleisesti mielletty journalistisissa teksteissä sallituksi. Olennaista on kuitenkin se, että tapahtumat eivät ole keksittyjä kuvauksia siitä, mitä

olisi voinut tapahtua tai miten asia mahdollisesti tapahtui (Hay 1990, 136; ks. myös asiaa tarkemmin käsitelleen Partasen pro gradu 2007). Jos kohtaaminen on kuvailtu haastateltavalta saadun tiedon perusteella, oleellista on kirjoittajan tarkkuus. Töyryn ym. (2009, 86) mukaan kohtauksen rakentaminen vaatii tekstin kirjoittajalta sinnikkyyttä: ”Jos toimittaja on itse todistamassa tilannetta, hänen on tehtävä huolelliset muistiinpanot siitä. Jos hän ei ole ollut itse paikalla, hänen on tentattava haastateltaviaan tarpeeksi pitkään, että saa ainekset anekdoottiin.”

Kiinnostavaa on ennen kaikkea se, miten kertoja välittää kohtaukset. Luoko teksti vaikutelman, että kertoja olisi henkilönä paikan päällä todistamassa tapausta? Mikäli kyllä, pitäisikö journalistisen tekstin tapauksessa tuoda esiin, jos kohtaaminen on kuitenkin rakennettu toisen käden tiedon perusteella? Tässä kohtaa vastaan tulevat taas feature-jutun uutisesta poikkeavat vaatimukset, joita voi tulkita monella tavalla. Hayn (1990, 6) mukaan featuressä dokumentointi on löyhempää, mutta tämä ei tarkoita, että lukijoille jätettäisiin kertomatta, mistä käytetyt faktat ovat peräisin, vaan sitä, että lähteet esitetään helposti luettavalla tavalla. Kriittistä näkökulmaa (ks. luku 4.5.) edustava lukija voisi ajatella, että lukija ymmärtää esimerkiksi featuren tapauksessa, että kyseessä on tehokeino, jota ei ole tarkoitus lukea kirjaimellisesti. Toisaalta koen aiheelliseksi kysyä: mitä lisää kyseiset tehokeinot tuovat juttuun ja olisiko vastaava efekti mahdollista tuottaa jollain muulla tavalla, jolla ei olisi vaikutusta tekstin referentiaalisen sopimuksen toteutumiseen? Pienikin lukuvihje kun saattaisi auttaa lukijaa tulkitsemaan kohtauksen toisen käden tiedon pohjalta rekonstruoiduksi. Esimerkiksi *Miten niin ei toimi?* -jutun kohtaukseen valittu aikamuoto, pluskvamperfekti, antaa lukuohjeen, että kyseessä on henkilön (Koirikivi) muistelu siitä, mitä toinen henkilö (opettaja) on sanonut:

Mutta siinäpä se, oli opettaja sanonut: kuulostaa hyvältä, mutta ei toimi käytännössä.

Sehän nähdään, innokas oppilas ajatteli. Yksi valtion romahtaminen vuonna 1991, Koirikiven synnyinvuonna – eihän se vielä mitään todista. Hän jatkoi kommunismiin perehtymistä internetissä, eivätkä varoitukset edelleenkään vakuuttaneet. (KOM.)

6.2. Läsna referoijana

Suuri osa sanoma- ja aikakauslehtien teksteistä käsittelee sitä, mitä joku on joskus sanonut tai kirjoittanut; Pietilän (1995/1993b, 109) mukaan uutinen onkin ”esitystä esityksistä, diskurssien diskurssia”. Puhetta ei kuitenkaan ole mahdollista toistaa täsmälleen samalla tavalla sen jälkeen, kun se on kerran irrotettu alkuperäisestä kontekstistaan. Toiseen

puhetilanteeseen tai tekstiin viittaamista kutsutaan referoimiseksi. (Kalliokoski 2005a, 9.) Siksi erotan toiseksi kategoriaksi keinot, joilla kertoja tunnistautuu referoijaksi, vaikka Chatman (1978) ei referointia mainitsekaan.

Kun tekstiä tai puhetta esitetään uudelleen, painotuseroja alkuperäiseen nähden syntyy paitsi uudelleen-esittämisen kontekstin takia myös referointitavan vaikutuksesta. Ei ole yhdentekevää, referoidaanko toisen puhetta suoraan sitatoiden tiukkojen lainausmerkkien sisällä vai vapaasti lainaten kertojan ääneen sekoitettuna. Referoimisen pääluokat ovat suora esitys ("Poika sanoi: 'Menen ulos.'") ja epäsuora esitys ("Poika sanoi, että hän menee ulos."), joista ensimmäinen osoittaa jossain määrin sanatarkan referoinnin, jälkimmäisessä sisältö tai sisältöä toistetaan omin sanoin (Kuiiri 1984, 1, 3). Mitä epäsuorempaa esittäminen on, sitä paremmin kertojan ääni kuuluu ja sitä suurempi on kertojan ote kertomuksestaan (Kalliokoski 2005a, 18).

Journalistisen tekstin kannalta kiinnostavaa on tarkastella myös vapaita esitystapoja, joissa ei käytetä lainkaan johtolauseita. Esitystapaa käytetään paitsi puhutussa kielessä myös kaunokirjallisessa tekstissä ja lehtitekstissä (Kulkki-Nieminen 2010, 101). Sovellan tässä tutkielmassa aiemmin mainittujen Leechin ja Shortin (1981) näkemystä, tosin en erota omiksi alakategorioikseen puheen ja ajatusten esittämistä. Poimin Leechiltä ja Shortilta (emt.) kertojan läsnäolon kannalta oleelliset esittämisen tavat: puhumisen tai ajattelemisen aktin tiivistelmän, suoran esityksen, vapaan suoran esityksen, epäsuoran esityksen ja vapaan epäsuoran esityksen. Lisäksi käsittelen omana sekamuotonaan yksittäisiä vieraita sanoja. Pyrin kiinnittämään erityisesti huomiota kohtiin, joissa referointia ei osoiteta mielestäni riittävällä tavalla.

6.2.1. Puheaktin tiivistelmä

Puhumisen tai ajattelemisen aktin tiivistelmä mainitsee puheen tai ajattelun tapahtuman ja mahdollisesti tiivistää sitä jossain määrin, mutta ei kerro, miten asia on esitetty (Leech & Short 1981, 323). Mitä enemmän tiivistelmä eroaa oikeasti tapahtuneesta puhetapahtumasta, sitä vahvempi on vaikutelma kertojan läsnäolosta. Esimerkiksi *Viikko Vuosaarella* -jutun päätelmästä ei käy ilmi, kuka on miettinyt ja miten tieto on saatu:

Vuosaarella on mietitty ennen muuta Suomea, mitä se merkitsee, kun kaikki eivät elä samalla tavalla. Miten kaupunki voisi hyödyntää tiedotuksessa somaliradiota? (VUO.)

Puolensa valinneet -jutussa on paljon puheaktin tiivistelmiä. Seuraavan lainauksen tarkoitus lienee osoittaa Takkulan tietämys aiheesta, jonka yksityiskohdilla ei ole merkitystä jutun kannalta.

Takkula latelee faktoja ja historiatietoja hätkähdyttävää tahtia. Välillä ollaan ottomaaneja edeltävässä ajassa, kohta jo rauhanneuvotteluiden kiemuroissa. Sitten hän kertoo tapaamisistaan israelilaispoliitikkojen, kuten tammikuussa kuolleen entisen pääministerin Ariel Sharonin, kanssa. (PUO.)

Puheaktin tiivistelmä on keino, jolla henkilö on mahdollista nolata tai saada vaikuttamaan älykkäältä, joten kyse ei missään tapauksessa ole neutraalista keinosta. Aineiston löydöistä mikään ei kuitenkaan osoittautunut erityisen arveluttavaksi referentiaalisuuden kannalta.

6.2.2. Suora esitys

Suora esitys eroaa epäsuorasta sillä, että edellinen toistaa lainaamansa kirjaimellisesti, jälkimmäinen omin sanoin (Leech & Short 1981, 318). Suora esitys luo vaikutelman suorasta lainauksesta tai puhtaasta mimesiksestä, vaikka onkin lopulta aina jollain lailla tyyliä (McHale 1978, 259; Kuusi 2011, 11). Henkilön lainausta sitatoidessa kyseessä on jäljittely eikä kuvailu (Taivalkoski-Shilov 2010, 1–2), joten kyseessä on melko heikko merkki läsnä olevasta kertojasta. Toisaalta silloinkin, kun kyse on dialogista, jossa kertoja on näkymätön, on aina mahdollista erottaa taso, joka lainaa dialogin ja nimeää puhujat. ”Kuka muu tuo ’joku’ voisi olla kuin kertoja?”, kysyy Rimmon-Kenan (1999/1983, 123). Lainausmerkit ja johtolause ovatkin merkki kertojan läsnäolosta (Leech & Short 1981, 322).

Journalistisen tekstin tapauksessa suora esitys on samalla yksi vahvimpia keinoja ilmentää referentiaalista sopimusta. Referentiaalisuuden kannalta lainausmerkit ovat koodi *todellisen* haastateltavan sanatarkalle siteeraamiselle. Käytännössä sanatarkkuus toteutuu usein sellaisena kuin referoija muistaa tai luulee muistavansa referoitavan esityksen (Kuiiri 1984, 3); tosin haastattelujen nauhoittaminen mahdollistaa melko pitkälle jopa murreilmaisujen sitatoinnin.

Koska suorassa esityksessä kertoja on läsnä sitaattimerkeissä, voi niiden pois jättäminen samalla olla osoitus kertojan vallasta (vrt. Bahtin 1991/1963⁶⁴). Kommunistinuoria

---

⁶⁴ Bahtin (1991/1963, 270) kirjoittaa: ”Kun tekijän kontekstiin sisältyy vaikkapa yhdenkin sankarin suora puhe, on saman kontekstin sisällä kaksi puhekeskusta ja kaksi puheykseyttä: tekijän lausuman ykseys ja sankarin lausuman ykseys. Mutta sankarin lausuman ykseys ei ole itsenäinen, vaan tekijän kontekstiin sisältyvä alisteinen osa. Kummankin lausuman tyyllinen muokkaus on erilaista. Sankarin sanaa muokataan nimenomaan vieraana

käsittävän jutun kohdassa Simo Suomiselta tentataan vastauksia kiperiin, ytimekkäästi muotoiltuihin kysymyksiin, mutta vain Suomisen hieman takeltelevat kommentit ovat sitaattimerkeissä. Tämä viestii siitä, että kertojan ja henkilön diskurssit eivät featuressakaan ole tasa-arvoisia.

Unohdetaan siis proletariaatin diktatuurin hirmutyöt hetkeksi ja puhutaan siitä, millainen olisi kommunistinuorten rakentama valtio.

Saisiko siellä omistaa mitään vai lakkautettaisiinko yksityisomaisuus kokonaan?

"Kyllä ihmisen pitäisi saada omistaa jotain henkilökohtaisella tasolla. Työhön tarvittavat asiat, vaatteet, ruoka, tällaiset", Suominen sanoo.

Entäs sitten vaikka tämä Sellon kauppakeskuksen kahvila, saisiko sellaista pyörittää ja palkata pari työntekijää?

"No, meillä ei ole tarkkaa virallista kantaa. Mutta henkilökohtaisesti minulla ei ole mitään sitä vastaan, että joku pitäisi pientä kahvilaa. Miksipä ei saisi?" (KOM.)

Referentiaalisuuden kannalta on hyvä huomioda, että suoriakin sitaatteja on lupa muotoilla. Journalistisen käytännön mukaan haastateltavien puhetta siivotaan ymmärrettävämmäksi: täytesanoja poistetaan, kielioppivirheitä korjataan ja lauserakenteita selkeytetään (Partanen⁶⁵ 2007, 99). Koska lainausten tyyli on suomalaisessa traditiossa sallittua, onkin syytä pysähtyä miettimään, miksi virheellisiä tai murteellisia ilmaisuja jätetään paikoitellen siistimättä. Esimerkiksi Suomisen sitaateissa sanat "no" ja "tällaiset" edustavat sellaisia täytesanoja, jotka tyypillisesti siistitään pois. Mitä teksti silloin haluaa sanoa? Partanen (emt., 101), joka puhuu kertojan sijaan toimittajasta, pitää yleisenä tulkintana sitä, että haastateltava halutaan esittää tyhmänä, sillä siivoamaton puhe vaikuttaa epäkypsältä siivottujen puheiden rinnalla. Lundberg (1992, 75) puhuu epäoikeudenmukaisista sitaateista silloin, kun henkilö halutaan selvästi asettaa huonoon valoon. Toisaalta puhe jätetään usein korjaamatta silloin, kun henkilö puhuu poikkeuksellisen värikkäästi ja käyttää persoonallisia ilmauksia. Näin on esimerkiksi *Viikko Vuosaaressa* -jutussa ("Ei sulla olis röökiä heittää"). Partanen (2007, 102) mukaan feature-teksteissä "siivoamattomien" sitaattien käyttö on hyväksytympää kuin uutistekstissä.

---

sanana, luonteeksi tai tyyppiä määrittäneen henkilön sanana; sitä siis muotoillaan tekijän intention objektina eikä suinkaan sen omasta, kohteeseensa suuntautumisen näkökulmasta."

⁶⁵ Toisaalta Partanen (2007, 99) esittää huolensa siitä, "onko sitaattien siivoamisessa menty jo totuuden kannalta liian pitkälle? Miten paljon sanoja voi siivota ilman, että totuus siitä, mitä tosiasiaa on sanottu, häviää?"

Shortia [1988, 69] mukailevan Kalliokosken (2005a, 19) mukaan "[k]yse ei ole siitä, että suorassakaan esityksessä toistettaisiin (kyettäisiin toistamaan tai haluttaisiin toistaa) alkuperäinen ilmaus sellaisenaan, vaan siitä, että suora esitys on keino tuottaa autenttisuuden tai totuudenmukaisuuden vaikutelma, jos esimerkiksi tekstilajin konventiot sitä vaativat" (ks. myös Kuiri 1984, 31–32). Vaikutelmaa tehostaa esimerkiksi "amerikkalaistyylinen" sitatointi, jossa ääneen lausumattomat sanat on saatettu lisätä tekstiin hakasulkeilla tai poistetut sanat merkitä katkaisumerkeillä (ks. Partanen 2007, 99–100). Sitä käytetään esimerkiksi poliittisesti arkaluontoisesta asiasta raportoidessa. Sanatarkkaa lainausta käytettiin aineiston jutuissa ainoastaan silloin, kun lainataan sitaatteja kirjallisesta lähteestä.

"-- semmonen helposti lähelle tuleva, hirvittävän hurmaava... hyvin nopeasti meni jalat alta, saamelaisilla miehillä on semmonen ominaisuus." (SAA, katkaisu ja lainausmerkit alkuperäistekstissä.)

Varsinaista sitaattia merkittävämpi on usein johtolause, joka on aina kertojan ääntä. Johtoilmaus osoittaa suoran esityksen alun ja sen, ketä referoidaan (Kalliokoski 2005a, 26), ja lisäksi sen, *miten* asia on sanottu (Kuiri 1984, 3). Johtolause voi siis kertoa puhujan näkökulmasta tai suhtautumisesta, mutta yhtä lailla kertojan suhtautumisesta referoitavaan (Kalliokoski 2005a, 26). Ei ole merkityksetöntä, sanooko, väittääkö vai kierteleekö henkilö sitaattinsa. Journalistisissa teksteissä paljon käytetyt 'sanoa' ja 'kertoa' ovat semanttisesti väljempiä kuin 'väittää' ja 'kierrellä' (ks. Kalliokoski 2005a, 27). Johtolauseen valinnoilla aktuaalinen toimittaja voi käyttää diskursiivista valtaa hienovaraisesti mutta potentiaalisesti hyvin tehokkaasti. Kommunistinuoren sitaattia jatkava johtolause "Suominen sanoo ja vilkuilee muistiinpanoja Nokian Windows-puhelimen ruudulta" (KOM) on täynnä merkityksiä, ja kertoja tuntuu suorastaan irvailevan: kommunisti omistaa kalliin älypuhelimen! Silti kyseisen jutun johtolauseissa käytetään lähes yksinomaan sanoa-verbiä. Kertojan kannanotot ovat siis paljon vähemmän ilmeisiä.

Kiinnostavaa suoran esityksen tapauksessa on myös se, mitkä sitaatit on valittu erikseen kertomisen arvoisiksi; toisaalta merkittävää on myös sitaattien puute. Kaunokirjallisuudessa toisten äänten häivyttäminen onkin yleinen keino (Kalliokoski 2005a, 18).

6.2.3. Vapaa suora esitys

Vapaa suora esitys on yksi niin kutsutuista sekamuodoista, joissa on viitteitä sekä suorasta että epäsuorasta esitystavasta (Kulkki-Nieminen 2010, 101). McHalen (1978, 259–260)

tiukan näkemyksen mukaan lainausta ei siinä myöskään erikseen eroteta lainausmerkeillä tai sitaattiviivalla. Leech ja Short (1981, 322) tarjoavat vapaamman näkemyksen: vapaasta suorasta esityksestä puuttuvat joko a) lainausmerkit/sitaattiviiva tai b) johtolause tai c) molemmat. Tämä tutkielma myötäilee Leechin ja Shortin (emt.) näkemystä, josta poiketen en erota toisistaan ajatusten ja puheen esittämistä.

Esimerkkiaineistossani esiintyi eniten tyyppin b) esityksiä, joissa sitaatti merkittiin lainausmerkeillä mutta johtolause puuttui. Tällöin puhuja päätellään repliikkien sisällön ja kielen sekä esitystä edeltävien tai sen lomaan sijoittuvien suorien tai epäsuorien esitysten perusteella (Kalliokoski 2005a, 28). Joskus puhujaa ei ole mahdollista päätellä edes kontekstin perusteella, kuten *Viikko Vuosaaressa* -jutun esimerkissä. Katkelmasta ja sitä edeltävästä selittävästä virkkeestä (”Täällä kaikki eivät näytä samalta ja puhu samaa kieltä”) voi päätellä ainoastaan sen, että kyseessä on henkilö, joka ei puhu suomea äidinkielenään, todennäköisesti maahanmuuttaja.

”...ai sinä ei polta, hyvä kesä, hyvä kesä!” (VUO.)

Toisen nimeämättömän sitaatin tarkoitus on jutussa imitoida paikallisten, todennäköisesti nuorten, puhetta.

”Iha semirandom mesta, spurguja ja näin, mut ei liian häröä. Just hyvä!” (VUO.)

Miksi kommentit sitten esitetään sitaattimerkeissä? Tässäkin tapauksessa on mahdollista ajatella, että lainausmerkkien kanssa esitetty kommentti todentaa referentiaalista sopimusta: nimeämätön henkilö on sanonut (ainakin jossain määrin) sanatarkasti näin Vuosaaressa. Lainausmerkkien käytössä oleellisinta on merkitä osa tekstiä ei-omaksi, vaikka merkitty taho jäisikin nimeämättä (Kalliokoski 2005b, 247). Niiden käytön seurauksena tekstiin päätyy vieraita ääniä, mutta ei kovinkaan arveluttavalla tavalla. Lukijalle annetaan typografisen ratkaisun avulla lukuohje: tämä on jonkun toisen (nimetyn tai nimeämättömän) tahon sanomaa. Samalla kyse on sosiologi Gaye Tuchmanin (1978, 90–97) erittelemästä niin sanotusta vastuun kierron strategiasta: sitaatit viestittävät paitsi henkilön suoraa lainaamista myös sitä, että toimittaja irtisanoutuu henkilön julkilausumasta sisällöstä.

Toisaalta on mahdollista ajatella, että featuressa henkilön nimeäminen ja se, mitä tämä sanoo, ei ole yhtä tärkeää kuin se, *miten* henkilö puhuu. Ensimmäinen sitaatti kertoo, että Vuosaaressa kadulla savukkeitakin pyydetään kohteliaasti. Jälkimmäinen on osoitus nuorison

lämpimästä suhtautumisesta kotipaikkaansa kohtaan. Molemmat poikkeavat ennakkoletuksesta, jonka mukaan Vuosaari on slummi. Samalla, kun esitykset purkavat stereotypiaa, ne myös rakentavat uutta; ne ovat siis vain näennäisesti neutraaleja tapoja rakentaa yleistys. Neutraaleja siksi, että kyseessä ei ole kertojan diskurssi vaan vastuu näyttäisi olevan kommentin lausuneella henkilöllä. Näennäisesti siksi, että nimeämätön henkilö ei kanna vastuuta, vaan vastuu sitaatin valinnasta ja esittämisestä siirtyy takaisin kertojalle. Voisikin ajatella, että featuren tapauksessa sitaattien funktiot voivat olla moninaisempia kuin uutisessa.

Myös tyypin a) esittämistä löytyy tarkastelemistani jutuista jonkin verran. Esimerkiksi:

Kaftaaniin pukeutunut imaami Aluri viitoittelee myöntävästi. Peremmälle! Teetä? Istukaa!

Referentiaalisuuden kannalta kyseessä on tällöinkin tapa vapauttaa todellinen kirjoittaja vastuusta: ei ole merkitystä, vaikka henkilö ei olisi käyttänyt juuri mainittuja sanamuotoja – eihän sitaatin väitettykään olevan sanatarkka.

Vapaata suoraa esitystä käytetään usein silloin, kun henkilöiden repliikit vaihtuvat nopeasti (Kalliokoski 2005a, 28). Se on myös tyypillinen ensimmäisen persoonan sisäisen monologin esittämisen muoto (McHale 1978, 259). Narratologisesta näkökulmasta vapaa suora esitys on äkkipäätä vielä vähemmän kertojan kontrolloimaa kuin suora esitys, mutta jos mukaan ottaa ajatusten esittämisen, kertojan kontrolli on itse asiassa suurempaa. Ajatukset eivät ole pääsääntöisesti kielellisiä, eikä niitä siksi voi esittää sanatarkasti ilman keinotekoisuuden vaikutelmaa (Leech & Short 1981, 345; Kuusi 2011, 83). Kuusen (emt., 83) mukaan sanattomia ajatuksia välitettäessä sanallinen mimeettisyys on lähtökohtaisesti illuusio, tulkintakonventio. Ottaen huomioon referentiaalisen sopimuksen journalismille tuomat rajoitteet on selvää, että kertoja ei voi välittää suoraan muuta kuin henkilöiden ääneen lausumia kommentteja. Henkilön tajunnan kuvausta onkin pidetty erityisesti juuri fiktion kerrontatekniikkana (Cohn 2006/1999, 27), tosin faktatekstissä kertojan tunnistautuessa henkilöahmoksi tämän oman tajunnan kuvaamiselle ei ole yhtä tiukkoja esteitä kuin muiden mielenliikkeiden kuvaamiselle. Siispä henkilöiden ajatusten suora esittäminen – oli se vapaata tai ei – on juurikin yksi esimerkki referentiaalisen sopimuksen rajojen koettelusta. On ilmeistä, että kyse ei silloin ole sanatarkasta lainaamisesta sen kirjaimellisessa muodossa. Kommunisti-jutussa ei käytetä sitaattimerkkejä ajattelua kuvatessa:

Tuukka Koirikivi muistaa sen hyvin. Hän istui mäntsäläläisessä pulpetissa, kun yhteiskuntaopin tunnilla käsiteltiin Karl Marxia. Kommunismin oppi-isän ajatus oli, että yhteiskuntaluokkien sijaan olisi silkkaa tasa-arvoa. Sehän kuulostaa hyvältä, Koirikivi ajatteli. (KOM.)

Ajatuksen esittämisen arveluttavuutta referentiaalisen sopimuksen näkökulmasta lievittää tässä tapauksessa sitaattimerkkien puuttumisen lisäksi se, että pätkä on mitä ilmeisimmin henkilön omaa muistelua: johdattaahan kertoja takaumaan sanoilla ”Tuukka Koirikivi muistaa...”. Kyse on samalla tiivistävästä tulkinnasta, sillä Koirikivi on mahdollisesti kertonut toimittajalle muistavansa hyvin kyseisen tapahtuman.

Nähdäkseni ajatusten suoran referoimisen voi nähdä referentiaalisen sopimuksen rajoissa sallittuna ainoastaan silloin, kun sitaattimerkkejä ei käytetä; ainakin on hyvin vaikea nähdä syytä sitaattimerkkien käyttöön silloin, kun kyse on ajattelusta. Ajatusten alkuperäisiä sanoja on mahdoton jäljittää, eikä niitä todennäköisesti ole koskaan ollutkaan (Shore 2005, 49). Kuten Mäkelä (2011, 13) asian ilmaisee:

Kirjoitettu ja kerronnallistettu mieli on lähtökohtaisesti uskonon niille oletetuille yksilöllisille kokemuksille, joita se pyrkii näennäisesti heijastamaan. Kirjoitetun mielen aina jo valmiiksi itseään kyseenalaistava olemus haastaa totutun lähestymistavan tajunnankuvaukseen mielen paljastamisena; henkilöhahmon verbalisoitu mieli näyttäytyy enemmän aktiivisena konstruoijana kuin kerronnalle alisteisena kuvauksen kohteena.

Lassila-Merisalo puolestaan (2011, 81) tuo esiin, että esitysmuoto ei ole tae referentiaalisen sopimuksen toteutumisesta, tosin hän puhuu faktuaalisuudesta:

Millaisia ongelmia liittyy esimerkiksi ensimmäisen persoonan sisäisen monologin käyttöön ei-fiktiivisessä tekstissä? Toisaalta voidaan pohtia, kuinka paljon esitysmuoto lopulta kertoo raportoidun asian faktuaalisuudesta. Mikä esimerkiksi takaa sen, että tuoreeltaan raportoitu suora esitys olisi sisällöltään faktuaalisempi kuin haastateltavan muistojen perusteella rekonstruoitu ajatuspuhe kahta kuukautta myöhemmin?

Kysymys muodon vaikutuksesta referentiaalisuuteen on aiheellinen, mutta se ei toisaalta vie pois yhtä tosiseikkaa: suora esitys ei useinkaan väitä kertovansa jotain todellisuudesta, vaan se kertoo henkilön havaintoja, kokemuksia tai näkemyksiä todellisuudesta. Epäsuorat esittämisen muodot ja etenkin tämän alaluvun kaksi viimeistä esitysteknistä alaryhmää voivat kuitenkin sisältää sellaisia henkilöiden havaintoja tai näkemyksiä, joita on mahdoton tunnistaa henkilön diskurssiksi. Kohdat, joissa referointia ei osoiteta riittävällä tavalla, ovat nähdäkseni potentiaalisia rikkoutumia, joissa vieraat äänet voivat tunkeutua salakavalastikin journalistisen tekstin sekaan eli joissa tekstin sisäistekijän yhtenäisyys voi horjua ja samalla horjuttaa tekstistä syntyvää tulkintaa.

6.2.4. Epäsuora esitys

Epäsuorassa esityksessä vieraan puheen tai tekstin sisältö tai sisältöä toistetaan omin sanoin (Kuiri 1984, 3). Epäsuora esitys on *tulkinta* referoitavan esityksen sisällöstä, ja referoijan voidaan olettaa korostavan tärkeäksi kokemiaan puolia sisällöstä ja jättävän toisia mainitsematta (Kuiri 1984, 3). Feature-juttu, jopa henkilökuvaa, on mahdollista kirjoittaa ilman ainoatakaan suoraa lainausta. Näin voisi käydä esimerkiksi tilanteessa, jossa haastateltava ei suostu antamaan haastattelua mutta juttu päätetään tehdä silti.

Aineistoni jutuissa epäsuoraa esittämistä käytetään usein pohjustamassa suoraa esittämistä, kuten seuraavassa esimerkissä:

Tilkanen korostaa, että näyttelijällekin ulkonäköä tärkeämpää on karisma.

"Olen kohdannut erittäin hyvännäköisiä ihmisiä, jotka eivät kuitenkaan sytytä millään tavalla. Toisaalta vaatimattomamman näköisistä voi löytyä kaivattua sähköisyyttä, karismaa", Tilkanen kertoo. (KAU.)

Epäsuora esittäminen voi olla myös jossain määrin mimeettistä (McHale 1978, 259), kuten seuraavassa esimerkissä:

Alkuaikoina miniän sopeutuminen pohditutti perhettä. Appiukko paukautti, että mitenhän sitä Riitta selviät, kun täällä syödään niin paljon lihvaa! (SAA.)

Puolensa valinneet -jutussa on aineiston muihin juttuihin verrattuna runsaasti hyvin neutraalia epäsuoraa esittämistä ja vain vähän suoria sitaatteja. Koska lähes kaikki kertojan diskurssi perustuu jonkun toisen puheen epäsuoraan referoimiseen, juttuun ei jää juurikaan sellaista kertojan omaa ääntä, joka olisi mahdollista tulkita puolueelliseksi. Henkilöiden diskurssi ei kuulla kertojan diskurssin läpi, vaan mielipiteitä sisältävät kommentit ankkuroidaan hyvin tunnollisesti jonkun henkilön sanomiksi. Kun jutussa esitetään näkemys tulenarasta aiheesta, Israelin roolista rauhanprosessin edistämisessä, kappaleen lähes jokainen virke mainitaan erikseen Takkulan diskurssiksi; ainoastaan yksi lause (kursiivi) on jätetty varustamatta johtolauseella.

Takkulalla on ristiriitaisena pidetystä Sharonista paljon mieluisia muistoja. Hänen mielestään Sharon todella työskenteli rauhan puolesta, kun ilmoitti Israelin vetäytyvän Gazasta 2004. *Mutta se ei palestiinalaisille kelvannut*. Takkulan mukaan sikäläinen terrorismin kulttuuri oli saanut liian vahvan jalansijan, ja niin nähtiin kaiken muun kaameuden lisäksi palestiinalainen sisällissota. (PUO, kursiivi A.N.)

Merkitsemättömän lauseen voisi ajatella edustavan seuraavaksi käsiteltävää vapaata epäsuoraa esittämistä, mutta käytännössä johtolause kattaa usein toiston välttämiseksi laajempiakin tekstiosia (ks. Shore 2005, 70). Tekstikontekstin perusteella on ilmeistä, että myös merkitsemätön lause olisi määrä tulkita Takkulan puheen referoinniksi. Oletetusti tarkoitettun tulkinnan ja sisäistekijän yhtenäisyyden kannalta on erityisen tarkkaa, että typografiset ratkaisut ovat linjassa tavoitellun merkityksen kanssa. Sisäistekijän epäjohdonmukaisuutta – ja siten genresopimuksen rikkoumaa – tuottaisi esimerkiksi rivinvaihto, joka tekisi keskimmäisestä kappaleesta kertojan hieman pilkalliselta kuulostavaa diskurssia (olettaen, että vastaavaa keinoa ei olisi käytetty johdonmukaisesti läpi jutun, jolloin se olisi helppo tulkita tyylikeinoksi ja mahdolltaa referentiaalisen sopimuksen sisään):

Takkulalla on ristiriitaisena pidetystä Sharonista paljon mieluisia muistoja. Hänen mielestään Sharon todella työskenteli rauhan puolesta, kun ilmoitti Israelin vetäytyvän Gazasta 2004.

Mutta se ei palestiinalaisille kelvannut.

Takkulan mukaan sikäläinen terrorismin kulttuuri oli saanut liian vahvan jalansijan, ja niin nähtiin kaiken muun kaameuden lisäksi palestiinalainen sisällissota.

Referentiaalisuuden kannalta huomion arvoista on myös se, että epäsuora kerronta on keino välttää suoraan esitykseen liittyvät journalistiset ongelmat (ks. Partanen 2007, 101–102). Epäsuorasti sitatoidessa puhetta saa muokata kovallakin kädellä, jolloin suhde alun perin tarkoitettuun voi muuttua. Epäsuoran esityksen sisällön aktuaalinen 'toden vastaavuus' on kuitenkin seikka, joka rajautuu tämän tutkielman ulkopuolelle.

6.2.5. Yksittäiset vieraat sanat

Nostan yksittäiset vieraat sanat omaksi kertojan läsnäoloa osoittavaksi luokakseen, vaikka sitä ei tällaisena mainitakaan missään mainitsemistani jaotteluista. Puhe on sellaisesta referoinnin tyypistä, jossa kertojan äänestä erotetaan eksplisiittisesti lainausmerkeillä tai muilla keinoilla yksittäisiä vieraita sanoja ja ilmaisuja (vrt. Bahtin, 1991/1963, 268–293). Muita keinoja ovat nähdäkseni esimerkiksi pohjustavat ilmaisut "niin sanottu" tai "niin kutsuttu". Muodossa yhdistyvät kertojan ja henkilön diskurssit tavalla, jossa ne on mahdollista erottaa toisistaan toisin kuin vapaassa epäsuorassa esityksessä. Kyse on jälleen myös vastuun kierrosta; lainausmerkeillä tai pohjustavilla ilmaisuilla on mahdollista korvamerkitä kommentti tietyn henkilön diskurssiksi, jolloin vastuu kielellistä valinnoista

näyttää siirtyvän äänessä olevalle henkilölle (Kalliokoski⁶⁶ 2005a, 19–20, 30; 2005b, 247; Tuchman 1978, 90–97).

Tarkastelemissani *Helsingin Sanomien* feature-jutuissa keinoa käytettiin runsaasti. Usein kyse on yksinkertaisesti tavasta tehdä selväksi, että erikoinen tai kantaaottava termi on suoraan henkilön suusta. Esimerkiksi näin:

Hänen mukaansa syntyisi "melkoinen haloo", jos suomalaisilla olisi vastaavanlainen kauppakumppani Iranissa, mikäli Iranilla olisi ydinaseohjelma.

Jäntti sanoo törmänneensä "tragikoomiseen vastuunpakoiluun", kun hän on yrittänyt vaikuttaa suomalaispäättäjiin Israelin asekaupoissa, joka on ollut voittopuolisesti sotatarvikkeiden tuontia. [...]

Juutalaisveri ei kuitenkaan ole saanut häntä heiluttamaan Israelin lippua. Jäntin mielestä Israel on "kaapannut toisen maailmansodan tragedian miehityspolitiikan ja laajentumishaluisten kansallismielisen politiikan tueksi". (PUO.)

Vastaavassa merkityksessä sitä käytetään myös silloin, kun asiantuntijakieleltä kalskahtava termi ei istu kertojan diskurssiin:

Halvat asunnot ja vuokrat vaikuttavat niin sanottuun sosioekonomiaan. (VUO.)

Oletukset voivat kuitenkin toteutua niin sanotun itseään toteuttavan ennusteen kautta. (KAU.)

Paikoitellen sitaattimerkit ovat myös tapa ottaa etäisyyttä henkilön diskurssiin tai osoittaa erimielisyyttä henkilön näkemyksiin. Esimerkiksi pastori Remeksen näkemys "tempauksesta" on kaksinkertaisesti etäännytetty siten, että se on sekä pohjustettu sanoilla "niin sanottu" että erotettu lainausmerkeillä:

Pastori Remes uskoo, että itse asiassa maailmassa on paljon ennusmerkkejä siitä, että lopun ajat ovat käsillä. Remes kuuluu niihin, jotka uskovat niin sanottuun "tempaukseen", josta Jeesus puhuu Matteuksen evankeliumin 24. ja 25. luvuissa.

Kun Jeesuksen toinen tuleminen tapahtuu, "suuren torven soidessa hän lähettää enkelinsä neljälle ilmansuunnalle kokoamaan kaikkialta, maan kaikista ääristä ne, jotka hän on valinnut."

Remes ei osaa sanoa, tuleeko loppu vuosien tai pidemmän ajan päästä. Sitä ei Raamattu kerro. (PUO.)

---

⁶⁶ Kalliokosken (2005a, 19–20) mukaan "[t]iedon lähteen osoittaminen tai oikeastaan sen osoittaminen, että itse ei ole vastuussa tiedosta tai että se on muualta saatu, liittyy [...] siihen miten puhujan on mahdollista kielen keinoin osoittaa asenteensa lausumansa sisältöä, tietoa, kohtaan".

Kaksinkertainen etäännytyt johdattelee tulkitsemaan, että Remeksen näkemys on merkittävästi ristiriidassa sisäistekijän kanssa ja on siten vahva merkki sisäistekijästä.

Tarkasteltaessa referentiaalisen sopimuksen säilymistä olisi erityisen kiinnostavaa löytää kohtia, joissa yksittäisiä vieraita sanoja ei eroteta kertojan diskurssista. Esimerkiksi seuraava katkelma on pysähtymisen arvoinen:

Amerikkalaisprofessorien Daniel Hamermeshin ja Jeff Biddlen tutkimusten mukaan kauniina pidetyt naiset ansaitsevat kahdeksan prosenttia enemmän kuin naiset keskimäärin. Vaatimattomimman näköisten naisten palkka sen sijaan on neljä prosenttia naisten keskiarvoa pienempi.

Komeimmat miehet puolestaan tienavat neljä prosenttia sukupuolensa keskiarvoa enemmän, rumat miehet peräti 13 prosenttia vähemmän. (KAU.)

Tutkimuksessa mitä ilmeisemmin puhutaan kauniina *pidetyistä* naisista ja komeina *pidetyistä* miehistä, mutta jälkimmäisestä virkkeessä täsmennys on jätetty pois. ”Ruma mies” ja ”komea mies” voidaan tulkita kertojan tai jonkun muun tahon näkökulman suodattamiksi tulkinnoiksi tutkijoiden diskurssista. Kyseessä on siis vahvasti tulkintaan ja vapaaseen epäsuoraan esitykseen nivoutuva seikka, joka on tässä tapauksessa piiloutunut hyvin salakavalasti tutkijan näkemyksen epäsuoran esittämisen sekaan. Kyseinen esittämisen tapa muistuttaa myös seuraavassa luvussa käsiteltävää kommentointia ja etenkin tulkintaa.

Toinen kiinnostava huomio liittyy kerronnan yhtenäisyyteen leipätekstin ja ingressin välillä. Saamelaismiesten vaimoja käsittelevässä jutussa kertojan diskurssista erotetaan joidenkin tahojen loukkaavaksi kokema sana ’riukuvaimo’ puhumalla ”niin sanotusta riukuvaimosta”. Siksi on huomion arvoista, että sama sanavalinta on päätynyt jutun ingressiin ilman lainausmerkkejä tai muuta erottavaa merkintää: ”Henna Lukkari elää Utsjoella saamelaisen miehen puolisona – riukuvaimona” (SAA). Jutun leipätekstin ja ingressin kertojan ilmentämissä asenteissa on siis pieni ristiriita.

Vieraat sanat antoivat paljon pureskeltavaa referentiaalisen sopimuksen kannalta. Esimerkkien perusteella ne voivatkin olla yksi salakavalimmista kerronnan keinoista silloin, kun ne yhdistävät vapaata epäsuoraa esittämistä ja tulkintaa minimaalisiin tai olemattomiin referoinnin merkkeihin. Toisaalta kaksinkertaista etäännytyt tarkastelemalla voi olla mahdollista saada kiinni jopa jutun sisäistekijästä, samoin kuin ingressin ja leipätekstin näkökulmia vertailemalla.

6.2.6. Vapaa epäsuora esitys

Vapaa epäsuora esitys eli KHD (kertojan ja henkilön diskurssi, ks. Tammi 1992/1986) tai VEE (ks. Pietilä 1995/1993b) on johtolauseeton puheen ja ajatusten esittämisen muoto, joka sijoittuu suoran ja epäsuoran esityksen välille. Chestermanin (1998, 190) mukaan kyseessä ei ole yksi esittämisen tapa vaan tähän esitystekniseen ryhmään voi lukeutua useita eri muotoja. Kielen- ja kirjallisuudentutkimuksen piirissä vapaa epäsuora esitys on säilyttänyt suosionsa kerronnan tarkastelun työkaluna 1900-luvun alkupuolelta saakka, ja se on yleinen näkökulmatekniikka myös faktuaalisessa narratiivissa (Kuusi 2011, 12–13). Siinä kerronnan hierarkian eri tasoille kuuluvien kertojan ja henkilön diskurssit sulautuvat yhteen (Ridell 1990, 52), eikä aina ole mahdollista erottaa, ovatko esityksen sanat kertojan vai henkilöhahmon (Chatman 1978, 206). Featuren tapauksessa teksti saattaa siis vaikuttaa objektiiviselta kertojan raportoinnilta mutta avautua laajemman kontekstin avulla henkilön subjektiiviseksi näkemykseksi (vrt. Ridell⁶⁷ 1994; Mäkelä 2011, 19). Kertoja jättäytyy kommentoimasta henkilön puhetta, jolloin lukijan pääteltäväksi jää, kenen ääni tekstissä kuuluu (Kalliokoski 2005a, 31). Liika tulkinnanvaraisuus taas saattaa olla este eheälle kokonaistulkinnalle.

Mäkelän (2011, 314) mukaan puheen alkuperän hämärtäminen muistuttaa jo sinänsä vapaata epäsuoraa esitystä. Näin käy esimerkiksi kohdassa, jossa fokalisaatio vaikuttaa olevan henkilön vaikka ääni onkin kertojan:

Tenon vesimassa oli uskomattoman leveä. Joen pinta muljahteli virran voimasta.

Henna Lukkaria kauhistutti. Miten ihmeessä tuollaisessa vedessä kalastetaan?

Elettiin heinäkuun loppua 2005. Ilta oli poutainen ja tyyni, eikä sääskeninää kuulunut. Jokivarren tunturikoivut loistivat vehreinä. (SAA.)

Käytännössä VEE on epäsuoran esityksen vapaampi versio, jossa on epäsuoran esityksen aikamuoto ja persoonapronomini (3. persoona), mutta josta puuttuu johtolause. Mitä suurempi esitys on, sitä enemmän deiktiset ilmaukset muistuttavat suorassa esityksessä käytettyjä. (Leech & Short 1981, 318–321; Pietilä 1995/1993b, 111.) Ne johtolauseettomat virkkeet, joiden kaikki ainekset ovat muodollisesti katsoen EE:stä, eivät määritelmän mukaan

---

⁶⁷ Ridellin (1994) mukaan journalistisessa tekstissä pelkkä tekstianalyysi on usein riittämätön, jos halutaan selvittää, kuka vapaassa epäsuorassa esityksessä 'oikeasti' puhuu eli kenen tai minkä fokalisaatiosta on kyse.

ole vapaata epäsuoraa esitystä vaan kertojan esitystä (Pietilä⁶⁸ 1995/1993b, 112). Gisela Redekerin [1996, 222] mukaan sanomalehtien vapaa epäsuora esitys poikkeaa perinteisestä kaunokirjallisuudesta määritelystä siinä, että aikamuoto ei vaihdu preesensistä imperfektiin (ks. Lassila-Merisalo 2009, 79).

Redekerin määrittelemää epäsuoraa esitystä löytyy myös omista esimerkkijutuistani. On ilmeistä, että 'Vuokki' ja 'äässi' eivät ole kertojan puhetta.

Idän paras. Täällä on kaikki! Ihan kuin ulkomailla. Kaupunki on lähellä, mutta saa silti olla rauhassa. Jengi luulee, että Vuokki on joku äässi mesta, tulkoon katsomaan. (VUO.)

Mikä sitten on kyseisen tekstin ero aiempaan saman jutun sitaattiin: "Iha semirandom mesta, spurguja ja näin, mut ei liian häröä. Just hyvä!" (VUO)? Sitaattimerkkien käyttö viittaa siihen, että joku on tosiaan sanonut kyseisen kommentin, niiden pois jättäminen siihen, että juuri kyseinen muotoilu ei välttämättä viittaa todella sanottuun kommenttiin vaan se on esimerkki mahdollisesti sanotusta. Tämä korostaa sitaattimerkkien painoa referentiaalisen sopimuksen todentajana ainakin *Helsingin Sanomien* kontekstissa – ja alleviivaa sitä, että sitaattimerkkejä ei tulisi feature-jutussa käyttää, mikäli todellista referentiaalisuussuhdetta ei ole.

Kuusen (2011, 12) mukaan vapaa epäsuora esitys välittää henkilön tajuntaa tai tämän puhetta, mutta samalla myös kertojan neutraalia, ironisoivaa tai esimerkiksi empaattista asennetta niihin. Vapaa epäsuora esitys tuo etualalle sen, "mikä on läsnä kaikissa välitetyn diskurssin muodoissa: vieraan sanan ja puhujan oman sanan yhtäaikaisen läsnäolon tekstissä ja sen, miten puhujan oman sanan muodostama kehys väistämättä vaikuttaa vieraaseen sanaan" (emt.).

Vapaa epäsuora esitys voi myös naamioitua objektiiviseksi kertojan havainnoinniksi (ks. Mäkelä 2011, 19). Esimerkiksi aiemmin mainittu kohta "Nils Eric rauhoitti Hennan mielen" (SAA) saattaa vaikuttaa objektiiviselta kuvaukselta tapahtumasta, mutta kyseessä on tarkemman tarkastelun perusteella ihastuneen henkilön mielen suodattama ja edelleen kertojan tulkinnassaan suodattama näkemys siitä, miten Henna kokee, että Nils Eric rauhoitti hänen mielensä.

---

⁶⁸ Vaikka eri esitystapoja erotetaan toisistaan tarkastelemalla sitä, palautuvatko muodot vapaaseen vai epäsuoraan esittämiseen, eivät muodot silti ole johdettavissa toisistaan vaan niitä on syytä lähestyä "toisistaan erillisinä ja omia tarkoituksiaan varten kehitettyinä" (Pietilä 1995/1993b, 112).

Helsingin Sanomien feature-jutuissa vapaa epäsuora esitys on tyypillinen tapa esittää referoitavaa tekstiä, jonka lainaaminen vaikuttaisi olevan muistinvaraista. Toisaalta se on myös vapaan suoran ja epäsuoran esityksen tavoin keino pohjustaa tulevaa sitaattia, joka puolestaan autentisoi ja vahvistaa VEE:ssä esitettyä tulkintaa.

Parvekkeella tuntuu vähän hölmöltä kysyä, miksi säveltäjä Pasi Lyytikäisen perhe päätti hakea asuntoa Vuosaaresta. *Meri se oli, joka hurmasi.*

"Vaikka olen sisämaan kasvatti, merestä on tullut iso juttu", Lyytikäinen sanoo. Hän säveltää kotona, merinäkömä edessään. (VUO, kurssiivi A.N.)

Kaunokirjallisessa tekstissä kertojan asenne saattaa vaihdella ja aaltoilla, ja vastaavanlaista huojuntaa on havaittu myös kaunokirjallisessa journalismissa (Roukala 2012, 65). Saamelaisjutun ensimmäinen osa on fokalisoitu voimakkaasti henkilön (Henna Lukkari) näkökulmasta. Tekstissä kerrotaan henkilön tuntemuksia ja päänsisäisiä tapahtumia:

Hennan olo muuttui turvalliseksi. Mieshän hallitsi joella kaiken. Hän oli kuin kotonaan. Ja niin hän olikin. Nils Eric kuului Utsjoen saamelaisiin, vanhaan kalastajasukuun.

Jälkeenpäin Henna ei edes muistanut, tarttuiko kala.

Mielessä oli vain mies. (SAA.)

Kappaleenvaihdoksen jälkeen kertojan ääni muuttuu kuitenkin virallisemmaksi. Riukuvaimo-termikin pohjustetaan sanoilla "niin sanottu" vaikka kyseessä onkin julkilausutusti Henna Lukkarin itse käyttämä termi. Fokalisaatio on siis taas puhtaasti kertojan.

Seuraavana vuonna pappi sanoi aamen, ja Henna Lukkarista tuli niin sanottu riukuvaimo.

Riuku juontuu pohjoissaamen sanasta rivgu ja tarkoittaa kirjaimellisesti ei-saamelaista naista. Henna Lukkari ei pidä riuku-sanaa halventavana, mutta koska jotkut pitävät, on turvallisempaa puhua suomalaisvaimoista. (SAA.)

Chatman (1978) erottaa yhdeksi kertojan havaittavuutta implikoivaksi asteeksi raportit siitä, mitä henkilöt eivät ajattele tai sano. Fiktioin kertoja voi kuvata paitsi henkilön ajatuksia myös asioita, joista henkilöt eivät ole tietoisia tai joita he salaavat (Chatman 1987, 225–226; ks. myös Rimmon-Kenan 1999/1983, 125). Kalliokosken (2005a, 25) mukaan journalistisessa tekstissä on mahdollista referoida sitä, mitä ei ole tapahtunut. Tämä nousee esiin myös tarkastelemissani jutuissa ("eikä sääskenininää kuulunut", SAA). Faktatekstin tapauksessa ajattelematta tai sanomatta jättämisen kuvaamista sitä vastoin pidetään mahdottomana (Lassila-Merisalo 2009, 40; Lehtimäki 2002, 258), toisin kuin fiktiossa, jossa "tekijä on vapaa

keksimään henkilöidensä ajatukset ja näkökulmat sekä muodostamaan kerrottujen tapahtumien muodon ja järjestyksen” (Lehtimäki 2007, 242).

Referentiaalisuuden kannalta tajunnan kuvaamiseen liittyy runsaasti kyseenalaisuuksia. Featuressakaan ei periaatteessa ole mahdollista kuvata sitä, mitä kertoja itse tai muut henkilöt eivät ajattele, ja tällaisen yrityksen voi tulkita referentiaalisen sopimuksen rikkoumaksi. Lehtimäki (2002, 258) kuitenkin muistuttaa, että ”toisen henkilön tajunnan kuvittelu ja sillä spekulointi on yleinen inhimillinen tulkitsemisen ja merkityksellistämisen tapa, ei mitenkään puhtaasti fiktiivinen tai romaanimainen tekniikka.” Lehtimäki (ema., 258–259) näkeekin erityisen kiinnostavina ne kaunokirjalliset tapaukset, ”jotka yhtäältä noudattavat faktuaalisen esittämisen sääntöjä, mutta silti etsivät ’luovia’ ratkaisuja faktamateriaalin käsittelyyn sekä todellisten ihmisten ja tapahtumien kuvaamiseen ja tulkintaan.” Luovaksi ratkaisuksi voisi laskea esimerkiksi seuraavan katkelman:

Hennan olo muuttui turvalliseksi. Mieshän hallitsi joella kaiken. Hän oli kuin kotonaan. (SAA).

Tämän ja monen muun tajunnan kuvauksen selittäväksi tekijäksi voi nähdä sen, että niissä referoidaan sitä, mitä todellinen haastateltava on kertonut todelliselle toimittajalle ajatelleensa.

Kuinka vapaa epäsuora esitys sitten suhteutuu journalistisen tekstin referentiaaliseen sopimukseen? Journalistisen käytännön mukaan on sallittua, että referoinnin lähde jätetään täsmällisesti nimeämättä esimerkiksi poliittisen varovaisuuden vuoksi (Kalliokoski 2005a, 25). VEE:n tapauksessa ongelmallista ei kuitenkaan ole referoitavan lähteen nimeämättömyys vaan se, että referoinnin tunnistaminen voi olla mahdotonta silloin, kun kertojan ja henkilön diskurssit ovat kietoutuneet toisiinsa. Siispä toimittajan olisi tekstiä tehdessään hyvä olla tietoinen esitysteknisistä ratkaisuistaan, joissa kertojan ja henkilöiden diskurssit sekoittuvat toisiinsa ja tarvittaessa tarjota lukijalle tulkinnan avaimia. Tulkinnassa auttaa esimerkiksi johtoilmaus, joka voi toimia ongelmitta myös virkerajojen yli (ks. Kalliokoski 2005a, 33).

6.3. Läsnä kommentoijana

Chatmanin (1978) mukaan kertoja on kaikkein näkyvin kommentoidessaan (jos mukaan ei lasketa eksplisiittistä itseensä viittaamista). Kertoja voi kommentoida joko tarinaa tai kerrontaa. Tyyli voi olla implisiittinen eli ironinen (tai epäluotettava) tai eksplisiittinen. Eksplisiittinen kommentointi kohdistuu tarinaan, ja se voi tarkoittaa esimerkiksi tulkintaa,

arvostelua tai yleistyksiä. Kerrontaa voi puolestaan kommentoida puuttumalla kerrotun maailman esittämiseen. (Chatman 1987, 228.) Erotan omassa jaottelussani toisistaan tarinan ja kerronnan kommentoinnin ja käyn ensiksi tarinan kommentoinnin kimppuun. Kerronnan kommentoinnissa kyse on selvästi metatasoisemmasta ja siten kerrontateknisesti sofistikoituneemmasta keinosta kuin silloin, kun kertoja kommentoi tarinaa. Siihen puutun vasta viimeisessä alaluvussa 6.4., jossa käsittelen myös muita kertojaksi tunnistautumisen tapoja.

Kuten aiemmin mainitsin, kertojan arvot ja asenteet käyvät esiin paitsi suorissa kommenteissa myös esimerkiksi johtolauseiden verbivalinnoissa. Modernin uutisoinnin keskeisiin normeihin kuuluu, että toimittajan ei ole lupa ottaa itse kantaa käsittelemiinsä asioihin (Pietilä 1995/1990, 59), eikä siis myöskään kertojan avulla tule uutiskäytännössä puuttua asioihin (1995/1988, 51). Neutraali suhtautuminen on journalistisen ilmaisun perusolettamus, ja sitä on totuttu pitämään faktuaalisena ja vakuuttavana (Lassila-Merisalo 2009, 109–110). Toisaalta kertojan neutraali asenne ei sinällään takaa tekstin totuudenmukaisuutta (emt., 110).

Featuren tapauksessa objektiivisuuden ja neutraalin asenteen vaatimus ei ole yhtä tiukka kuin uutisesta puhuttaessa. Huomion arvoista on, että subjektiivisuus ei tarkoita vääristelyä tai asioiden manipuloimista, vaan se voi jopa lisätä tekstin toden vastaavuutta (Partanen⁶⁹ 2007, 79–81). Hay (1990, 7, 136) ohjeistaa feature-kirjoittajan oppaansa *The Essential Feature* journalistin etiikkaa käsittelevässä osiossa, että feature-kirjoittajan on uutisen kirjoittajaa sallitumpaa ottaa kantaa asioihin, ja häneltä jopa odotetaan sitä. Riippumatta siitä, ilmaiseeko kirjoittaja asenteensa suoraan vain faktojen avulla, hänen täytyy kuitenkin kertoa asian molemmat puolet (emt.).

Eronen (1990, 29) on paneutunut aihepiiriin laajemmin uutisen osalta tarkastelemalla sitä, miten journalisti voi kertojan avulla tukea poliittisen aktorin itsestään rakentamaa tulkintaa tai 'puuttua peliin' pyrkimyksensä horjuttaa tuota tulkintaa. Kertojan kautta tekstiin puuttuminen on ideologista muun muassa siksi, että eri tavoin käytetyt tekniikat antavat erilaisille poliittisille ryhmille vaihtelevia mahdollisuuksia puhutella lukijoita – ja samalla

---

⁶⁹ Partanen (2007) on toimittajahaastatteluissaan huomoinut, että toimittajan esiin nostaminen saattaa opettaa lukijoille tervettä kritiikkiä myös näennäisen objektiivisia juttuja kohtaan ja toisaalta lisätä kirjoittajan painetta totuuden tavoitteluun.

lukijoille vaihtelevia mahdollisuuksia tulkita poliittisten ryhmien esittämiä asioita (emt., 30). Kertojan 'puuttuessa peliin' se menettää objektiivisuutensa (emt.,124).

Kommentoinnin hyväksyttävyyden voi nähdä riippuvan myös tekstin julkaisevasta tahosta. Esimerkiksi Hayn (1990, 7) mukaan yleissanomalehdeltä ei hyväksytä yhtä vahvaa mielipiteellisyyttä kuin vaihtoehtolehdtä. Tässä työssä lähdän kuitenkin liikkeelle siitä, että feature-tekstejä koskee (toistaiseksi) sama genresopimus kuin uutista, eli "[y]leisön on voitava erottaa tosiasiat mielipiteistä ja sepitteellisestä aineistosta" (*Journalistin ohjeet* 2015). Siispä sellaista kommentointia, jota lukija ei pysty erottamaan "tosiasioista", ei tee sallittavammaksi se, että tarkasteleman teksti ovat ilmestyneet yleissanomalehden feature-osiossa.

6.3.1. Yleistys

Chatman (1978) nimittää yleistuksen yhdeksi kolmesta tarinan kommentoimisen muodosta. Yleistys laajentaa yksittäistapauksen koskemaan kokonaista ryhmää tai ihmistä yleensä. Samalla se rinnastaa tarinan tapahtumia sen ulkopuolisiin tapahtumiin. Yleistyksset voivat olla faktuaalisia tai retorisia. (Emt., 236; Rimmon-Kenan 1999/1983, 126.)

Aineistossani suhteellisen neutraalit yleistyksset ovat retorisia, ja ne liittyvät usein ympäristön kuvaamiseen, kuten seuraavassa:

Aurinkolahti on Itä-Helsingin Riviera. (VUO.)

Toisaalta aiemmin mainittu Vuosaarta koskeva Mogadishu avenue -vertaus ei ole neutraali; viittaahan tv-sarjan nimi Somalian pääkaupunkiin. Viesti on selvä: Vuosaarella on somaleita niin paljon, että mieleen tulee Mogadishu. Kertoja ei varsinaisesti esitä omaa yleistystään vaan toistaa aiemmin esitetyn yleistuksen:

Tämäkö nyt on se Mogadishu Avenue?!

[...] mutta toistetaan vielä: Vuosaari ei ole slummi. Niin kuin ei ole Kontula eikä Mellunmäkikään. (VUO.)

Voimakkaampi kannanotto seuraa myöhemmin, kun jutussa käsitellään Vuosaaren asukkaita:

Kun vuosaarelaiset puhuvat kotiseudustaan, he puolustavat, vaikka kukaan ei hyökkää. Puheista välittyy ajatus, että kuuntelija kuvittelee Vuosaaren olevan jotenkin epäilyttävä. Siksi paikalliset toistelevat, miten kaunis, turvallinen ja kotoinen Vuosaari on. Nuoretkin puhuvat kuin turistioppaat: "Täällä on hyvät palvelut ja lenkkeilymaastot." (VUO.)

Kommunistinuoret-jutun tapauksessa jopa jutun nettiversion otsikko on voimakas yleistys: ”Nuorta kommunistia eivät äänestä edes kaverit”. Sama koskee kauneutta käsittelevän jutun (KAU) printtiversion otsikkoa, joka kuuluu: ”Kauneus kannattaa”. Kommunistinuoria käsittelevässä jutussa (KOM) yleistäminen on aineiston muihin juttuihin nähden poikkeuksellisen tavallista, ja sitä esiintyy pitkiä pätkiä kerrallaan:

Suurin ero taitaakin olla imagossa: Li Anderssonin kannattajat kehtaavat ottaa kuvia äänestyslapustaan Facebookiin, kommunistien lapuista ei näkynyt yhtäkään.

Anderssonin äänestäminen olikin ehkä ennen kaikkea kaupunkilaisnuoren salonkikelpoinen protesti, ei niinkään tuen ilmaus pankkien sosialisoinnille.

Li-ilmiön luoneet äänestäjät eivät sitoutuneet sosialismin ideologiaan sen enempää kuin Alexander Stubbin äänestäjät tiukan oikeistolaiseen talousajatteluun. Stubbhan on hymyilevä ja nuorekas uudistaja! (KOM.)

Lopun huutomerkki tekee kommentista ironisen, jopa hieman irvokkaan. Ironia liittyy Bahtinin (1991/1963) moniäänisyyteen (Rahtu, 2005). Rahdun (ema., 285) mukaan ironia ”voi yhtä hyvin olla avain kokonaisen tekstin tulkintaan kuin värittää vain jotain tekstin jaksoa”. Itse näen referentiaalisen sopimuksen kannalta ongelmallisiksi sieltä täältä pilkahtelevan ironisen kertojanään: se on yksi niistä seikoista, jotka häiritsevät sisäistekijän eheyttä. Rahtu (ema., 292) puhuu hieman vastaavassa merkityksessä kielenkäyttöä ohjaavasta koherenssista, joka tarkoittaa pyrkimystä tulkita viestit mahdollisimman ymmärrettäviksi, toimiviksi ja perustelluiksi.

Referentiaalisuuden kannalta oleellista on nähdäkseni se, että lukija osaa päätellä, kenen diskurssia yleistys edustaa. Kommunistinuorten jutun tapauksessa yleistykset menevät homodiegeettisen kertojan piikkiin: koska kertoja näyttäytyy avoimen asenteellisena, ei sisäistekijä tunnu olevan sen kanssa ristiriidassa. Toisaalta sisäistekijän kannalta kiinnostava on jutun lopetus, yleistystä sekin:

Sitä paitsi Harry Potterkin kertoo tavallaan kommunismista, hän on huomannut, etenkin hänen suosikkikirjansa. Sarjan viides osa, Feeniksin kilta, on hänen mielestään tarina luokkataistelusta.

Juoni menee näin:

Hyvien velhojen perustama pieni Feeniksin kilta taistelee pimeyden voimia vastaan. Killan perusti aikoinaan vanha partasuinen mies, hyvistä velhoista oikeamielisin ja viisain. Jossain vaiheessa kilta lakkautettiin, koska luultiin, että pimeyden voimat olivat jo tuhoutuneet. Mutta se oli virhearvio, joten kapinahenkinen Harry Potter tovereineen herättää killan uudelleen henkiin. Taistelu jatkuu, ja vaikka välillä nuori Harry on neuvoton, hän ei voi kuin luottaa siihen, että seuraamalla vanhaa viisasta velhoa pahat voimat kukistetaan. (KOM.)

Lukijan tehtäväksi jää tulkita lopetus. Sen voi nähdä Koirikiven naiivina näkemyksenä, jolle kertoja ilkkuu, tai sitten sen voi nähdä kädenojennuksena Koirikiven jaloille ajatuksille, jolloin sisäistekijän näkemys poikkeaisi kertojan kyynisestä suhtautumisesta henkilöihin. Halutessaan lukija voi pinnistellä kuullakseen kumman tahansa sisäistekijän ”äänen”. On aiheellista kysyä, löytyykö tulkintaan tekstistä tarpeeksi lukuohjeita ja olisiko niitä syytä löytyä. Mikään ei myöskään auta lukijaa tulkitsemaan, onko kyseessä todellisen toimittajan vai *Helsingin Sanomien* näkemys kommunismista – vai ovatko ne sama asia. Kyseessä on melko vahvasti referentiaalista sopimusta horjuttava seikka.

6.3.2. Arvostelma ja moraaliset kommentit

Arvostelma paljastaa kertojan moraalisen asennoitumisen. Kertoja voi arvostella henkilöitä kuvaillessaan heitä. Arvostelmat voivat olla myös ironisia, ja ne voivat olla muodoltaan paljon laajempia retorisia keinoja kuin vain adjektiiveja tai kuvailevia lauseita. (Chatman 1978, 236, 241–243; ks. myös Rimmon-Kenan 1999/1983, 126.)

Reunasen (1994, 46) mukaan ”lehti asettautuu muiden poliittisten toimijoiden ulko- ja yläpuolelle huolehtimalla siitä, että kiistanalaisiin asioihin puuttuvat vain esiintyjät [tässä tutkielmassa henkilöt – A.N.] ja toimijat, ei kertoja”. Asioihin puuttuvan, omia näkemyksiään pönkittävän kertojan voi tulkita myös propagandaksi (ks. Eronen 1990, 49).

Vaikka journalistiselta kertojalta perinteisesti vaadittaisiinkin neutraalia asennetta, sen avulla voi silti viitata tulkintoihin, joita muut ovat tehneet (Lassila-Merisalo 2009, 109). Esimerkiksi seuraavasti:

Laitinen-Laiho on saanut kokea, kuinka hänen ulkoinen olemuksensa joskus ärsyttää ihmisiä. Varsinkin naiset ovat vihjailleet, ettei hän voi olla pätevä työssään, kun on ”tuonnäköinen”. (KAU.)

Vaikka kertoja olisi journalistisen ilmaisun vaatimusten mukaan näennäisen neutraali, asenteet saattavat paistaa läpi esimerkiksi ironisissa kommenteissa. Vuosaari-jutun kertoja tuntuu pitävän liberaalien suvaitsevaisuutta tekopyhyytenä.

Tai ehkä lähiöasuminen tulee muotiin, kuten Käpylän puutalot aikoinaan. Täällä olisi sitä liberaalien suosimaa maahanmuuttoaikin ihan käytännössä. (VUO.)

Kun kertojan arvot ja moraaliset asenteet poikkeavat koko teoksen vastaavista, yhtenä selitysmallina toimii sisäistekijän käsite (Kuusi 2011, 22; Chatman 1978, 147–148, Rimmon-Kenan 1999/1983, 110–111). Tarkastelemissani jutuissa ei ollut selviä esimerkkejä

tapauksista, joissa sisäistekijän ja kertojan välillä olisi ollut ilmeinen ristiriita. Epäselviä, tulkinnanvaraisia tapauksia sen sijaan löytyi, kuten edellisessä alaluvussa käsitelty Harry Potter -esimerkki (KOM).

Referentiaalisuuden kannalta arvosteleva kertoja on kiinnostava myös siksi, että toimittajan kannanottoja sisältävät esseet ja kommentit on tyypillisesti totuttu erottamaan sellaisista muista journalistisista juttutyypeistä: esimerkiksi *Helsingin Sanomien* Sunnuntai-sivujen esseemäisessä Viikon lopuksi -juttuformaatussa toimittaja käsittelee aihetta henkilökohtaisesta näkökulmasta. Tekstiä kuvittava toimittajan kuva ja palstan vinjetti ”Palstalla arvioidaan kotimaan ja maailman asioita, kosketusetäisyydeltä” antavat selvän lukuohjeen: teksti sisältää kirjoittajan henkilökohtaisia mielipiteitä. Vastaavaa lukuohjetta ei löydy Sunnuntai-osion pääjutusta.

Arvostelemisen ja moraalisten kommenttien esittämisen tapojen joukon sisälle mahtuu siis paljon vaihtelua äärimmäisen kyseenalaisesta ”propagandasta” sellaiseen mielipiteen ilmaisuun, joka featuressa voidaan mieltää sallituksi (ks. Hay 1990), ja noiden tapojen arveluttavuutta määrittäväksi tekijäksi voi ajatella sen, onko arvostelmien tai moraalisten kommenttien alkuperä mahdollista jäljittää ja tunnistaa vai jäävätkö ne tunnistettavaksi ainoastaan sisäistekijän tasolla, jolloin ne on mahdollista tulkita laajemmin lehden kannaksi. Siispä arvostelujen esittäminen feature-jutussa koettelee journalistisen genren ja sitä koskevan referentiaalisen sopimuksen rajoja.

6.3.3. Tulkinta

Laajin tarinan kommentoinnin muoto on tulkinta, jonka tapauksessa kyse on kertojan puheesta, joka menee kerrontaa, kuvailua ja identifiointia pidemmälle. Tulkinta välittää tietoa paitsi kohteestaan myös kertojastaan. Se ei arvostelmasta poiketen arvota asiaa eikä toisin kuin yleistys liitä sitä todellisen maailman ilmiöihin. Kyseessä voi olla myös ennuste tai arvailu tai toisaalta oletus siitä, mitä olisi voinut tapahtua. (Chatman 1978, 237–241; ks. myös Rimmon-Kenan 1999/1983, 125.) Tulkintaa on esimerkiksi seuraava pätkä:

Sosialismi, se on aate, jota nuori skarppi kaupunkilainen kehtaa ylpeästi kannattaa. (KOM.)

Näkemys ei mitä ilmeisemmin ole kenenkään jutun henkilön esittämä, joten ainoaksi vaihtoehdoksi jää pitää sitä kertojan näkemyksenä. Tulkinta voi muistuttaa joissain tapauksissa myös aiemmin käsiteltyä yleistystä.

Tulkinta voi ilmetä myös äärimmäisen pieninä kommentteina, kuten seuraavassa esimerkissä, jossa ”hätkähdyttävä” on selvästi kertojan näkemys:

Takkula luettelee faktoja ja historiatietoja hätkähdyttävää tahtia. (PUO.)

Aikakauslehtijuttu voi tyypillisesti loppua kertojan johtopäätökseen, kiteytykseen tai tulkintaan. Johtopäätösten tulee silloin olla tiiviisti yhteydessä kerrottuun. (Töyry, Rätty & Kuisma 2009, 88.) Toisaalta Lundbergin (1992, 38) mukaan ”[o]bjektiivisessä jutussa kirjoittaja jättää lopullisten johtopäätösten teon aina muille” – tosin Lundberg kyseenalaistaa objektiivisuuden ihanteen ja toteaa: ”[k]un faktasi ovat kohdallaan, olet lukijasi luottamuksen arvoinen”.

Yksi keino ohjata lukijaa tulkitsemaan tekstiä on niin sanottu kvasirakenne. Se on metakielellinen merkki ja näkökulmien kohtauspiste, joka ohjaa etsimään toista näkökulmaa. Kvasirakenne esiintyy usein ympäristössä, jossa puhuja epäilee lausuman totuutta tai esittää ajatuksiaan tai aikeitaan, jotka eivät toteutuneet. (Nordlund 2005, 341–342, 345.)

Viikko Vuosaarella -jutussa on paljon tulkintaa. Kerronta paitsi esittelee ja purkaa Vuosaarta koskevia ennakkoluuloja (Mogadishu Avenue) myös rakentaa uusia yleistäyksiä, kuten seuraavassa esimerkissä:

Itä-Helsinki on suurelta osin kuten Suomikin: metsä, jossa on jonkin verran asutusta. Muualta Suomesta muuttavat eivät joudu luopumaan lenkkipoluista tai hiljaisuudesta. Maailmalta tulevat sanovat, että on liiankin rauhallista. Lähiöiden rauhattomuus voi olla ongelma, mutta niin myös liika rauha. (VUO.)

Helsingin Sanomien juttujen sisältämistä tulkinnoista moni olisi kyseenalainen ilman selittävää kontekstia, kuten virke: ”Rumat ovat heikkoja ja pahoja ihmisiä, joita ei kiinnosta seksi” (KAU). Avain tulkintaan löytyy kuitenkin usein lukemalla muutama edeltävä tai seuraava rivi; esimerkiksi äskenen lainaus on jatkoa Minnesotan yliopiston tutkimuksen tulosten tulkintaan.

Tulkintaa tarkastellessa on syytä paneutua paitsi kertojan tekemiin tulkintoihin myös siihen, miten kertoja suhtautuu henkilöiden diskursseissaan esittämiin tulkintoihin (ks. Eronen 1990). Käyttämällä kohteeseensa ja tämän tulkintoihin neutraalisti suhtautuvan kertojan sijaan kertojaa, joka tukee tai horjuttaa kohteesta syntyvää kuvaa, kertojasta tulee samalla vaikutuspyrkimyksen väline (ks. emt. 49). Esimerkiksi jutussa *Miten niin ei toimi?* kertoja ei mitä ilmeisimmin suhtaudu neutraalisti henkilöiden tulkintoihin. Tulkinta ei siis missään tapauksessa ole neutraali kerronnan keino.

Journalismia koskevan referentiaalisen sopimuksen kannalta arveluttavaa on myös arvailu, joka on ”harppaus epätotta kohti” (Lassila-Merisalo 2009, 40). Osa aineiston juttujen tulkinnoista muistuttaa arvailua. Esimerkiksi seuraavat tulkinnat häilyvät tulkinnan ja arvailun välillä:

”Kestäköön vaikka 300 vuotta, mutta vallankumouksen on tapahduttava demokraattisesti”, hän sanoo.

Tällä vauhdilla siinä voi hyvinkin mennä ne 300 vuotta: kevään europarlamenttivaaleissa Ylönen keräsi runsaat 200 ääntä. (KOM.)

Jos tupakointi on pois muodista, sitä ei Vuosaaren metroasemalla huomaa. Suuri osa metrosta nousevista sytyttää tupakan, tai ainakin mieli tekisi. (VUO.)

Cohn (2006/1999, 38–39), joka tosin käsittelee journalismin sijaan elämäkertaa, esittelee elämäkerrallisen psykokerronnan tyypillisenä tunnusmerkkinä arvailuun perustuvan lauserakenteen (”ehkäpä hän sittenkin ajatteli tajuntansa salaisissa sopukoissa”). Arvailuun perustuvan lauserakenteen voisi tällä tavalla käytettynä siis nähdä faktatekstissä referentiaalisen sopimuksen rajanylityksen sijaan keinona kiertää moinen ylitys. Kyseessä voisi olla yksi esimerkki aiemmin mainituista Lehtimäen (2002, 258–259) peräänkuuluttamista ’luovista’ ratkaisuista faktamateriaalin käsittelyyn.

Kuten edellisistä aineiston esimerkeistä voi päätellä, tulkinta saattaa liioittelevuudessaan muistuttaa myös ironista kommenttia. Jälkimmäinen arvaileva tulkinta (metrosta nousevien tekisi mieli sytyttää tupakka) on mitä ilmeisimmin asia, jota todellisen toimittajan ei ole mahdollista tietää. Toisaalta se on linjassa jutun kokonaisvaltaisen, kepeän tyylin ja kertojanäänän kanssa: tekstissä referoidaan toistuvasti nimeämättömiä henkilöitä, välillä myös ilman sitaattimerkkejä. Maalaileva, epätarkka ote tuntuu pyrkivän tavoittamaan oleellisen kaupunginosan ’hengestä’ sen sijaan, että se pyrkisi eksaktiin kuvaukseen sanotusta ja tapahtuneesta. Kun keinoja on käytetty systemaattisesti läpi jutun, lukija osaa myös suhtautua niihin. Niinpä voisi ajatella esimerkiksi liioittelun ja ironian olevan sallittua silloin, kun lukija osaa tulkita ne yhteyksissään.

Myös kommunistinuoret-jutun esimerkki on linjassa jutun yleisen, kriittisen kertojanäänän kanssa. Toinen kysymys on se, onko kuvatuslainen kohdettaan ylhäältä alaspäin katsova suhtautuminen sopivaa feature-jutun kertojalle.

6.4. Läsä kerronnan reflektiojana

Viimeiseksi tarkastelen keinoja, joilla lukijaa kannustetaan havaitsemaan kerronnan tason erillisyyden tarinan tasosta. Kertoja voi ilmaista itse tiedostavansa kerronnan tason (ks. Stanzel 1984, 147). Tarkastelemieni feature-tekstien tapauksessa kertoja ei silloin tunnistaudu ainoastaan kertomansa maailman henkilöksi (ks. luku 6.1.2) vaan nimenomaan itseään reflektioivaksi kertovaksi tahoksi. Julkilausutusti tunnistautuessaan kertoja voi viitata suoraan ”omaan” toimintaansa tarinan metatasolla tai -tasoilla: teksti voi kuvata havainnointi- tai haastattelutilanteen lisäksi kirjoitusprosessia tai jopa editointivaiheen viime hetken muokkauksia. Kyseessä on vahvin mahdollinen keino ilmentää havaittavuutta.

Epäsuorasti tunnistautumista tapahtuu esimerkiksi deiktisten ilmausten avulla. Niiden välityksellä on mahdollista ilmaista, että kertoja havaitsee tarinan ja kerronnan tasojen erillisyyden toisistaan. Havainnointi tapahtuu samalta tasolta, jolla tarinan henkilöt toimivat, kerronta tasolta, jolla valtaa käyttää kertoja.

Periaatteessa myös henkilöiden on mahdollista reflektoida kerrontaa, mutta se on arkikokemukseni mukaan harvinaista journalismissa. Myös lukijoiden suora puhuttelu on nähdäkseni osa itserefleksiivistä tunnistautumista kertojaksi, sillä viittaaminen lukijoihin ei voi olla implikoimatta vastinparikseen kertojaa. Lukijoita puhutellessaan ja mukaan kutsuessaan kertoja rikkoo kerronnan hierarkiaa ja tekee näin näkyväksi kerronnan eri tasot ja niiden keinoitekoisuuden. Tällöin syntyy itserefleksiivinen läpinäkyvyyden vaikutelma.

6.4.1. Yleisölle puhuminen ja mukaan kutsuminen

Erotan lukijoiden puhuttelun ja mukaan kutsumisen (*involving*-läsnäolo, ks. luku 5. ja Makkonen-Graig 2005) omaksi kategoriakseen. Kuten aiemmin on mainittu, kertovan fiktion konventiot kannustavat tietynlaisiin lukutapoihin, joita tyypillisesti sovelletaan myös faktatekstiin (Mäkelä 2011, 21). Puhuttelemine on nähdäkseni yksi näistä konventioista: se kutsuu lukijaa ajattelemaan, että tekstissä on häntä puhutteleva taho, tässä tapauksessa kertoja.

Puhuttelua esiintyi aineiston jutuista suoriten jutussa *Viikko Vuosaaressa*. Siinä puhuttelun kautta syntyy hyvin vahva paikan päällä -efekti:

Pane silmäsi kiinni. Kuvittele ympärillesi lähiö Itä-Helsingissä.

Vielä vähän tarkemmin: Kuvittele lähiö, joka on metron itäinen pääte pysäkki, jossa neljäsosa asukkaista puhuu äidinkielenään muuta kuin suomea tai ruotsia ja työttömyyskorvauksia

nostetaan paikoin lähes tuplasti enemmän kuin Helsingissä keskimäärin. Kuvittele lähiö, joka kasvaa vauhdikkaasti ja josta poliisi on uutisten mukaan huolissaan: tappeluita, ryöstöjä, runsasta päihteidenkäyttöä. (VUO.)

Puhuttelu voi avartaa myös sitä, millainen on tekstin ajateltu lukija. Kauneus-jutun tapauksessa tämä on selvästi länsimainen.

Lukija on varmasti jo halunnut muistuttaa, että kauneus on katsojan silmässä. Että eri ihmiset ja kulttuurit antavat sille erilaisia merkityksiä.

Toisin kuin tietyt eteläamerikkalaiset ja afrikkalaiset heimot, me emme pidä viehättävinä roikkuvia huulia, joita on venytetty keinotekoisesti. Länsimaiset naiset eivät koe kaunistautumiseksi joidenkin itämalesialaisten heimojen tapaa värjätä hampaansa mustiksi. (KAU.)

Esimerkin puhuttelu toimii myös etäännyttävänä keinona; se muistuttaa tekstin hierarkian keinotekoisuudesta. Kertojalla on valta paitsi kertoa tarinaa myös keskeyttää illuusion luominen milloin tahansa. Siispä kyseessä on hyvin pitkälti fiktionomainen keino.

Vaikka yksittäisen jutun kertojan yleisö ei nähdäkseni automaattisesti määrittele lehden linjaa, se kuitenkin tuo kiinnostavalla tavalla julkilausutusti esiin yleisempiä viitteitä siitä, kenelle lehteä tehdään (ja ketä suljetaan kohderyhmän ulkopuolelle). Yleisön puhuttelu limittyikin yhteen kertojan asenteiden kanssa.

Referentiaalisuuden kannalta esimerkkien kaltaiset löydöt eivät olleet erityisen arveluttavia. Vaikka suora puhuttelu ja etäännyttäminen voivat olla hiukan keinotekoisia ratkaisuja, lukija osaa todennäköisesti tulkita ne juurikin kerronnalliseksi ratkaisuksi.

6.4.2. Viittaaminen kerronnan aikaan tai paikkaan

Kerronnan aikaan ja paikkaan voi viitata joko nimeämällä paikan ja ajan tai viittaamalla siihen deiktisten ilmausten avulla. Deiktiset ilmaukset tarkoittavat viittauksia, joiden tulkinta on mahdotonta ilman tietoa ne esittävän tahon fyysisestä kontekstista. Sellaisia ovat esimerkiksi 'täällä', 'siellä', 'tämä', 'nyt' ja 'eilen', ja ne voivat viitata asioihin, ihmisiin, sijaintiin ja aikaan (Yule 2006, 115). Kyseessä on kielitieteen käsite, jota Chatman (1978) ei mainitse erikseen merkkinä kertojan läsnäolosta.

Päätin kuitenkin huomioida deiksiksi omana alaryhmänään, sillä tämä auttaa hahmottamaan, mihin aikaan ja tilaan kertoja sijoittaa itsensä ja kerronnan hetken. Erityisen kiinnostavaa läsnäolon kannalta on analysoida ylimmän tason kertojan deiktisiä ilmauksia sen sijaan, että niitä tarkastelisi sisäkkäisten kertojien diskurssin tasolla. Kerronnan aikaan

tai paikkaan viittaamista tarkastelemalla on myös mahdollista saada kiinni kerrotun tarinan ja kertomisen tason etäisyydestä ja samalla kertojan hyvin vahvasta läsnäolosta.

Esimerkiksi kauneutta käsittelevässä jutussa (KAU) ei viitata kerronnan aikaan tai paikkaan, kun taas Vuosaarta käsittelevässä (VUO) deiktisiä ilmaisuja viljellään runsaasti ja melko epätyypillisellä tavalla. Deiktiset ilmaukset eivät toimi ongelmattomasti lehtiteksteissä, sillä niiden lausumisen spatio-temporaalinen tilanne ei yleensä ole sama kuin lukemisen vastaava (ks. Ridell 1990). Ne myös muuttuvat, kun siirrytään käyttämään suoran esityksen sijaan epäsuoraa esitystä; muutokset koskevat usein persoona- ja demonstratiivipronomineja, verbien tempusta sekä ajan ja paikan adverbiaaleja (Kuiri 1984, 5). Vuosaari-jutun ilmauksissa ei ole huomioitu lukemisen spatio-temporaalista tilannetta:

Aukaise silmäsi ja katsele ympärillesi. Ime sisääsi meren tuoksua, kuuntele lокkien raakuntaa. Kävele kohti venesatamaa. Näetkö *tuonne*? Kallioinen niemenkärki, josta avautuu avomeri. Lenkkipolkuja havumetsässä. Tienpientareita, joilla pöllyää voikukan haituvia. Pikkutyttöjä pyöräilemässä rantaan, poikia heittelemässä korista, jono jäätelökioskille.

Tällainen paikka on Vuosaari. Nyt kannattaa pitää silmät auki vähän aikaa, sillä lähemme viikon mittaiselle tutustumismatkalle pinta-alaltaan Helsingin suurimpaan kaupunginosaan. (VUO, kursiivi A.N.)

Ilmaukset tuntuvat viittaavan paitsi kertomisen myös lukemisen ajalliseen kontekstiin: kuin lukija olisi paikan päällä Vuosaarella näkemässä ”tuon kallioisen niemenkärjen”. Kyseessä on mitä ilmeisimmin tarkoituksellinen ratkaisu, keino luoda läsnäolon mukaansa kutsuvan puolen avulla illuusio paitsi kertojan myös yleisön läsnäolosta. Kyseessä on hyvin fiktionomainen keino luoda kerrottuun maailmaan paikan päälle viemisen ja kutsumisen tuntua. Todellisuudessa lukemisen ja kirjoittamisen sijaan ainoastaan havainnointi on voinut tapahtunut ajassa, johon deiktiset ilmaukset viittaavat – ellei toimittaja Rätty ole tosiaan istunut läppärinsä kanssa rannalla Vuosaaren venesatamassa kirjoittamassa juttua. Sama tehokeino toistuu jutussa:

Kun rukoushuone tulee täyteen, viimeiseksi tulleet jäävät käytävälle riviin. Mekka on siis Vuosaaresta katsoen tuolla päin. (VUO.)

Puhdasta informaatioarvoa ajatellen lukijan kannalta olisi hyödyllisempää, jos jutussa mainittaisiin esimerkiksi Mekan ilmansuunta. Siispä olennaista ei selvästikään ole informaation välittäminen, vaan tarkoituksena on ensinnäkin jakaa tieto siitä, että toimittajaksi tunnistautuva kertoja on käynyt paikan päällä toteamassa, missä suunnassa

Mekka on Vuosaaresta. Toisaalta oleellista on, että kertojasubjekti kutsuu lukijaa jakamaan oman kokemuksensa paikan päältä.

Kerronnan aikatasoilla on mahdollista leikitellä myös ei-fiktiivisessä tekstissä, ja kertoja voi periaatteessa featuressa kertoa juttua eri tiloista ja ajoista käsin. Kyseessä lienee kaunokirjallisuudesta niin tuttu konventio, että todellisella lukijalla ei todennäköisesti useinkaan ole hankaluuksia seurata kertomisen ajalla ja paikalla leikittelyä. Henkilöityneen kertojasubjektin kokemuksen kautta tuotettu autenttinen paikan päältä kokemisen illuusio on kuitenkin siinä määrin fiktionomainen keino, ettei sen käyttöä faktatekstissä voi sivuuttaa pysähtymättä miettimään, onko se askel yli referentiaalisen sopimuksen rajapyykkien. Ainakin keinoa käyttäessä on oltava johdonmukainen, sillä johdonmukaisuus auttaa eheän tulkinnan syntymisessä: kyseessä ei ole vahinko, lipsahdus, vaan tarkoituksellinen tyylikeino, jonka tarkoitus on sanoa jotain. *Viikko Vuosaaressa* -jutun tapauksessa sanoma tuntuu olevan: olimme paikan päällä, koimme ja näimme tämän itse.

6.4.3. Tunnistautuminen

Näkyvimpiä merkki kertojan läsnäolosta on eksplisiittinen tunnistautuminen. Tunnistautuminen tarkoittaa tässä työssä laajempaa asiaa kuin luvussa 6.1.2. mainittu itsensä määrittely kerrotun maailman henkilöksi; tunnistautumisella tarkoitetaan esityksellistä konventiota, jolla kertoja jollain tavalla osoittaa olevansa myös tarinaa kertova taho. Hän voi esimerkiksi viitata tekstin tuottamisprosessiin tai rooliinsa toimittajana. Huomion arvoista on, että kertojan tunnistautuessa toimittajaksi tämä tunnistautuukin ”toimittajaksi” eli kuvaksi, joka toimittajasta kyseisen tekstin perusteella syntyy. Tekstuaalinen toimittaja on aina konstruktio; samalla teksti aina (uudelleen)tuottaa kirjoittajansa (ks. Lehtimäki 2005, 20). Kuvaan voi lukijalla yhdistyä myös käsityksiä saman kirjoittajan muista töistä.

Tunnistautuminen tai tunnistautumatta jättäytyminen ei ole yhdentekevää, sillä lukijan tulkinta jutusta kiinnittyy vahvasti siihen, kuka sitä kertoo; samalla tavalla kuin arkielämässä huhun tai juorun luotettavuuden tai kiinnostavuuden arvioinnin kannalta on merkitystä sillä, kuka jutun kertoo. Tunnistautuminen kietoutuu myös väistämättä myös fokalisaatioon (Genette 1990/1972, 185–194), sillä ei ole itsestäänselvyys, että kertoja – edes silloin, kun kyseessä on selvästi läsnä oleva sellainen – olisi myös näkijä ja kokija. Kuusen (2011, 11) mukaan ”kuka näkee, ei vaikuta ainoastaan siihen, miten hän näkemästään kertoo, vaan myös siihen, mitä hän näkee – tai ei näe”. Sama kertomus voi eri näkökulmasta kerrottuna olla aivan

toinen kertomus (emt.). Siksi lukijan on tärkeää ymmärtää paitsi se, kuka kertoo, myös se, kenen näkökulmasta kerrotaan. Vaikka journalistisen tekstin tapauksessa tunnistautuminen tarkoittaa yleensä kertojan identifioitumista tekstin kirjoittaneeksi toimittajaksi, voi kertoja esimerkiksi monologimuotoisissa, yksikön ensimmäisessä persoonamuodossa kirjoitetuissa jutuissa identifioitua myös jutun lähteenä toimineeksi haastateltavaksi. Kuten aiemmin vapaata epäsuoraa esitystä käsiteltäessä on käynyt ilmi, kertoja voi tunnistautua toimittajaksi mutta näkökulma voi silti vaihdella esimerkiksi toimittajan ja haastateltavan näkökulmien välillä.

Eksplisiittinen tunnistautuminen on aineistoni feature-teksteissä harvinaista; Vuosaari-jutun ingressiä lukuun ottamatta kertoja ei esiintynyt tarkastelemissani jutuissa nimettynä henkilönä:

Toimittaja Reetta Rätty meni metrolla Helsingin suurimpaan kaupunginosaan. Siellä tupakointi on muotia, uimarit käyskentelevät rantabulevardilla ja lihakauppias tekee itse makkaraa. (VUO.)

Sitä vastoin juttujen kertojalle oli melko tyypillistä viitata ”itseensä” toimittajana:

Kuivalla mäntykankaalla kohoavassa yksikerroksisessa talossa asuu Riitta Näkkäläjärvi. Hän toivottaa toimittajan ja valokuvaajan kynnyksen yli ja asettaa keittiön pöydälle kupillisen vasta vuoltua poron kuivalihaa. (SAA.)

Referentiaalisen sopimuksen kannalta tunnistautumisessa ei sinänsä ole mitään automaattisen arveluttavaa, vaan ennemminkin tunnistautuminen on kiistanalaista silloin, kun fokalisaatio aaltoilee.

Kertovaksi tahoksi tunnistautuessaan kertoja voi reflektoida paitsi tekstissä esitettyä maailmaa myös kyseisen maailman esittämisen aktia (Chatman 1978, 228). Kertoja ei silloin ainoastaan ole läsnä havainnoivana tai kertovana subjektina vaan ilmaisee tiedostavansa oman esittävän toimintansa. Edelleen on mahdollista erottaa toisistaan itsensä tiedostava kerronta ja kerronnan tasot tiedostava kerronta. Ensimmäisessä kertoja tyytyy tiedostamaan asemansa kertojana, kun taas jälkimmäinen kertoja tiedostaa kerronnan eri tasot. Kahdessa seuraavassa esimerkissä kertoja tiedostaa kertomuksensa laajemman kontekstin viittaamalla lopputulokseen, valmiiseen juttuun.

Kuten muutkin tähän artikkeliin haastatellut, hän pitää suomalaismedian antamaa kuvaa konfliktista suppeana ja muutenkin ongelmallisena, Remeksen mielestä liian paljon Israelia syyllistävänä. (PUO.)

Koski sanoo oman tuotteensa vahvuuksiksi päämäärätietoisuuden ja sen, että tulee hyvin toimeen ihmisten kanssa.

Hän uskoo, että mediassa esille pääsemisessä politiikon ulkonäöstä voi olla hyötyä. Tämä juttu on siitä erityisen hyvä esimerkki. (KAU.)

Mitään erityisen arveluttavaa referentiaalisen sopimuksen kannalta tunnistautuva kertoja ja itsensä tiedostava kerronta eivät tuoneet esiin vaan päinvastoin – mainitut keinot jopa tekevät jutunteon prosessia näkyväksi ja tarjoavat siten lukijalle mahdollisuuksia arvioida sitä kriittisesti. Toimittajaksi tunnistautuva kertoja saattaa myös ohjata lukijaa tulkitsemaan esitetyt yleistyksen, arvostelmat ja tulkinnot jutun kirjoittaneen toimittajan näkemyksiksi, mikä olisi askel kohti sisäistekijän eheyttä.

7. Yhteenveto

Vaikka erittelyni *Helsingin Sanomien* Sunnuntai-sivujen feature-jutuista ei nostanut esiin sen suurempia referentiaalisen sopimuksen rikkoumia, se tarjoaa paljon pureskeltavaa. Kertoja oli vahviten läsnä jutussa *Viikko Vuosaaressa*, sillä siitä löytyvät käytännössä kaikki luokitteluni esittämät kertojan läsnäolon tavat. Toisaalta nähdäkseni arveluttavimmat esimerkit nousivat jutuista *Miten niin ei toimi?* ja *Suomineito Saamenmaalla*. Kommunistinuoria käsittelevä *Miten niin ei toimi?* sisälsi paljon tulkintaa ja voimakkaita asenteita henkilöitä ja heidän näkemyksiään kohtaan. Asenteet välittyivät pitkälti epäsuorien keinojen kautta, joten juttuun jäi paljon tulkinnanvaraisuutta. *Suomineito Saamenmaalla* puolestaan hämmensi aaltoilevalla fokalisaatiollaan ja henkilöiden tajunnankuvauksella. *Viikko Vuosaaressa* sitä vastoin muodosti eheän kokonaisuuden, jossa kertojan ääni säilyy läpi jutun yhtenäisenä. Palestiinalaisten ja israelilaisten kannattajien näkemyksiä rinnastavassa *Puolensa valinneet* -jutussa kertojan läsnäolon merkkejä oli vain vähän, samoin *Kauneus kannattaa* -jutussa.

Kiinnostava yksittäinen huomio koskeekin juttujen aihevalintojen suhdetta referentiaaliseen sopimukseen. Vaikka eniten läsnäolon merkkejä löytyikin juuri aiheeltaan kepeästä *Viikko Vuosaaressa* -jutusta ja vähiten merkkejä aiheeltaan vakavasta *Puolensa valinneet* -jutusta, ei linja pitänyt läpi esimerkkiaineiston: aiheeltaan poliittinen *Miten niin ei toimi?* kuului kärkeästä referentiaalisuuden kannalta arveluttavien esimerkkien osalta, kun taas kepeäksi miellettyä aihetta käsittelevä *Kauneus kannattaa* sisälsi vain vähän arveluttavia esimerkkejä. Pieni esimerkkiaineisto ei siis anna syytä olettaa, että kepeä tai pehmeä aihe mielletäisiin *Helsingin Sanomien* Sunnuntai-toimituksessa perusteeksi venyttää referentiaalisen sopimuksen rajoja.⁷⁰

Vahvimmat kertojan läsnäolon tavat, eli ne keinot, joilla tekstin kertoja tunnistautee ja reflektoi kertomaansa, eivät yllättäen olleetkaan kimuranteimpia referentiaalisuuden kannalta. Itse asiassa kerrontaratkaisujen raottaminen jopa paikoitellen lisäsi jutun avoimuutta ja koherenssia. Joudun siis toteamaan, että oletukseni siitä, että kertojan vahva läsnäolo feature-jutuissa saattaisi hämärtää journalististen tekstien referentiaalisen

---

⁷⁰ Jaosta journalismin kahteen tiedonintressiin (erityisesti *Helsingin Sanomien Kuukausiliitteen* ja Sunnuntai-sivujen näkökulmasta), kevyeen ”naarasjournalismiin” ja faktapohjaiseen ”urosjournalismiin”, ks. Malmberg (1988). Ridell (1990, 17–18, 46) puhuu kovasta ja pehmeästä journalismista, joista jälkimmäinen ”tarjoaa mahdollisuuden useampaan tyylliseen variaatioon” eikä ole ”uutistyyppinä yhtä tiukkarajainen kuin kova uutinen”.

sopimuksen rajoja, ei saanut tukea esimerkkijuttujeni erittelystä – ainakaan siinä mielessä, että mitä näkyvämpää ja vahvempaa kertojan läsnäolo olisi, sitä vaarallisemmilla vesillä todellinen kirjoittaja liikkuisi. Toisaalta kertojan läsnäolo kommentoijana ja referoijana sekä lukijaa mukaansa kutsuva kerronta linkittyivät selvästi referentiaalisen sopimuksen rajanylityksiin. Siispä totean, että *tietyt* kertojan läsnäolon tavat ovat paikkoja, joiden kohdalla on syytä kiinnittää huomiota referentiaalisen sopimuksen rajojen mahdolliseen venymiseen.

Kertojan voimakaskaan läsnäolo ei siis sinänsä ole ongelmallista. Rankimmin referentiaalista sopimusta koetellaan aineistoni jutuissa itse asiassa silloin, kun kertoja ei toimi yhteneväisesti läpi jutun tai kun kertojan kommentoinnin keinot ovat hyvin epäsuoria. Kuten Reunanen (1994, 44), joka puhuu henkilöiden sijaan esiintyjistä, toteaa: ”tietty referointitekniikka voi virkkeen tasolla asemoida esiintyjää niin tai näin, mutta koko jutun temaattisessa rakenteessa esiintyjän asema voi olla aivan toinen”. Kuten Reunanen (ema.), ajattelen, että tekstin agenttien suhteita on tarkasteltava myös tekstin kokonaistulkinnan näkökulmasta. Kun teksti ei ohjaa lukijaa kohti eheää kokonaistulkintaa, ei sisäistekijä nähdäkseni ole eheä eikä teksti toimi genren asettamissa rajoissa.

Millaisia johtopäätöksiä esimerkkijuttujeni tarkastelun pohjalta voi sitten tehdä? Ainakin yksi asia tuli selväksi: journalismissa ei voi (edelleenkaan) käyttää samoja kerronnallisia keinoja samalla tavalla kuin fiktiivisessä kirjallisuudessa. Journalistista feature-kirjoittamista sitoo referentiaalinen sopimus, eikä kertojaäänellä tästä johtuen voi leikitellä rajattomasti. On vaikea kuvitella, että esimerkiksi pedofiliaa käsittelevä feature-teksti hyödyntäisi samoja kertojaratkaisuja kuin Nabokovin *Lolita*.⁷¹ Kärjistäen se tarkoittaisi sitä, että feature-teksti kerrottaisiin hyväksikäyttäjän värittyneestä näkökulmasta, ja hyväksikäytetty lapsi esitettäisiin osasyllisenä. Oletetusti tavoiteltu tulkinta (kertoja on itse lapsen hyväksikäyttäjä ja manipuloi yleisöään) olisi riippuvainen siitä, havaitseeko lukija sisäistekijän moraaliset arvot. Tarkastelemistani *Helsingin Sanomien* feature-jutuista ei löytynyt likikään näin rajuja esimerkkejä, mutta erotteluni nosti esiin tapauksia, joissa referentiaalisen sopimuksen rajat saattavat hämärtyä.

Tämä tutkielma vahvisti erityisesti sen, että mitään yhtenäistä, yksiselitteistä listausta siitä, mitkä keinot ovat sallittuja ja mitkä eivät, ei ole mahdollista tehdä. Journalistinen kirjoittaminen – kuten kaikki muukin kirjoittaminen – uudistuu jatkuvasti, joten sääntöjen

---

⁷¹ Eettisestä näkökulmasta Nabokovin *Lolitaan* ks. Phelan (2005, 98–131).

kirjaaminen olisi vanhanaikaista ja suorastaan kutsuisi kokeellisia kirjoittajia koettelemaan ja rikkomaan niitä.

Erittelyni pohjalta tunnistin feature-jutuissa seuraavanlaisia riskitekijöitä, joiden osalta journalismia koskevan referentiaalisen sopimuksen pitävyyteen on syytä kiinnittää erityishuomiota:

- 1) vieraaksi diskurssiksi tunnistettavat äänet, jotka eivät sisällä referoinnin merkkejä
- 2) kerronnan ristiriitaisuudet, jotka jättävät epäselvän kuvan esimerkiksi kertojan motiiveista tai kokonaistulkinnasta
- 3) henkilön ajatusten suora esittäminen ilman selittäviä tekijöitä tai tajunnan kuvaus muilla keinoilla silloin, kun kuvaus ei sisällä referoinnin merkkejä
- 4) muut fiktioomaiset keinot, kuten autenttisen paikan päältä kokemisen illuusion luominen tai aaltoileva fokalisaatio.

Ajattelen, että kertojaratkaisujen ollessa hyvin kokeellisia, siis esimerkiksi silloin, kun journalistinen juttu sisältää henkilöiden tajunnan kuvaamista vapaan epäsuoran esityksen kautta tai henkilöiden arvostelua, lukijalla on oikeus saada myös lukuohjeet eli avaimet tulkintaan. 'Ohjeistus' voi toteutua monella tavalla ulottuen oikean aikamuodon valinnasta yksittäisiin johtoilmauksiin.

7.1. Ratkaisun avaimet

Yksi narratiivisen journalismin helmasynneistä on lavea puhe ja mansikoiden napsiminen kakun päältä: toimittajat ovat ottaneet fiktioomaiset kerronnalliset keinot ilomieliin laajaan käyttöön, mutta niiden syvärakenteiden ymmärtäminen on jäänyt vähäiseksi.

Kerronnallisten keinojen käytöstä on tullut kenties liiankin yleistä; kun kaikille pihan lapsille antaa kauko-ohjattavan lentokoneen ilman käyttöohjeita, on melko todennäköistä, että jossain vaiheessa ryskyy. Narratiivisuuden vaaraksi on toistaiseksi nähty lähinnä kirjoittajan omaan nokkeluuteensa tai toisaalta kliseisyyteensä kompastuminen, kuten toimittaja Anu Silfverberg (4.9.2014) vihjaa *Journalisti*-lehden jutussaan:

Narratiivisesta journalismista tuli vuosituhaten vaihteessa toimitusten muotisana. Nyt uutisosastotkin tulvivat tekstiä, jossa kuvataan seikkaperäisesti surmatalon pihan istutuksia tai haastateltavan tapaa hämmentää kahvia. Kerronnallisuudesta on tullut pilkan kohde, koska sitä tehdään niin paljon ja niin huonosti.

Vaikka alkuoletukseni ei osoittautunutkaan pitäväksi, tämä tutkielma onnistui mielestäni raottamaan sitä, että muodikkaan narratiivisuuden suurin vaara saattaa sittenkin piillä muualla kuin kliseisyydessä tai tyhjänpäiväisyydessä: professionaalin journalismin uskottavuutta takaavan referentiaalisen sopimuksen horjumisessa.

Referentiaalisen sopimuksen varjeleminen on paitsi yksittäisen toimittajan myös erityisesti editoivan portaan tehtävä. Editoiden ja lehden kokonaislinjasta päättävien tahojen tehtävä on huomioida, että lehden linja säilyy myös yksittäisissä jutuissa. Samalla on hyvä pysähtyä miettimään sisäistekijän eheyttä tai yksinkertaisemmin toivotun tulkinnan löytymisen todennäköisyyttä. Sisäistekijän käsitteen avulla toimituksissa on mahdollista pohtia myös sitä, missä määrin yksittäisen jutun sisäistekijän ylipäättään toivotaan vastaavan laajemmin koko lehden sisäistekijää, vai onko tavoitteena pyrkiä esimerkiksi juttu- tai osastokohtaiseen sisäistekijään. Sisäistekijän käsitteen ja siihen liittyvän problematiikan esittelemine voi tehdä hyvää myös featuren tai kaunokirjallisen/narratiivisen journalismin opetukselle.

Samoin toimitusten kannattaa silloin tällöin pysähtyä miettimään perusteita sille, mitä juttuja lokeroidaan tiettyjen vinjettien tai sivupäiden alle ja mitä referentiaalinen sopimus tarkoittaa noiden sivupäiden ja osastojen osalta. Saako lukija niistä tarpeeksi lukuohjeita esimerkiksi mielipiteitä sisältävän tekstin tulkintaan? Vaikka lokerointi yleisesti puhuen aina yksinkertaistaa tai jopa halventaa yksittäistä teosta – oli kyse sitten levyarviossa mainitusta musiikkigenrestä, kirjaston eri osastoista tai sanomalehden osista – se voi olla tärkeä ohjenuora lukijalle. Lukija huomioi genren ja genresäännöt lehteä lukiessaan ja osaa antaa esseelle enemmän liikkumavaraa kuin uutiselle tai Sunnuntai-sivujen feature-jutulle.

7.2. Menetelmästä

Tämän tutkielman yksi heikkous on eittämättä se, että olen lähestynyt journalismia ensisijaisesti referentiaalisuuden ja siten tiedonvälitysfunktion kautta. Onhan journalismilla, kuten aiemmin mainittu, paljon muitakin tehtäviä (ks. esim. Kunelius 2000). Väitän kuitenkin, että tiedonvälitysfunktio määrittelee – jopa sosiaalisen median ajalla – keskeisesti ammattimaisesti tuotetun journalismin luonnetta ja tehtävää yhteiskunnassa. Koin näkökulman rajaamisen yhteen funktioon välttämättömäksi, jotta oli mahdollista tavoittaa juuri tämän tutkielman kontekstin mukaisia referentiaalisen sopimuksen rajanylityksiä. Koen kuitenkin, että esimerkiksi journalismi tarinankerrontana on nähdäkseni saanut viime aikoina paljon puolestapuhujia. Itse asiassa narratiivisen journalismin (ja sitä käsittelevän

tutkimuksen) nousu oli yksi syy siihen, että alkujaan kiinnostuin tämän pro gradu -tutkielman aiheesta. Tieto siitä, että journalismilla on muitakin tehtäviä, kulki koko tutkielmanteon ajan taustalla, mutta rajasin muut tehtävät tietoisesti taka-alalle, jotta tutkimuskohde pysyisi näpeissäni. Yhtä lailla voi kritisoida näkemystäni siitä, että featuren referentiaalinen sopimus muistuttaa uutisen vastaavaa. Tämän oletuksen vaarat tiedostaen esitin kriittisen huomion aiheesta alaluvussa 4.5.

Tapani yhdistää eri teorioita voi myös aiheellisesti kyseenalaistaa, sillä eri teoriat perustuvat esimerkiksi erilaisiin ihmiskäsityksiin ja voivat siksi olla yhteensovittamattomissa (Eskola & Suoranta 1999, 71). Tämän tutkielman tapauksessa oleellista on, että tiedotusopillinen ajattelu tekstin kirjoittajan roolista eroaa narratologian vastaavasta. Jälkimmäinen erottaa kirjoittajan kertojasta ja samalla osin vapauttaa kirjoittajan moraalisesta vastuusta. Tiedotusopillisesta näkökulmasta taas olisi – ainakin toistaiseksi – absurdi ajatus, että toimittaja vyöryttäisi vastuun lukijalle esimerkiksi sisäistekijän ironian havaitsemisesta. Pyrin parhaani mukaan huomioimaan näiden kahden tieteenalan erilaisen suhtautumisen tekstin tuottaneeseen tahoon.

Kolmas kriittinen huomio koskee narratologian rajoituksia. Koska kirjallisuustieteellistä kertomuksen teoriaa ei alun perin kehitetty journalismin tutkimista varten, se ei voi aukottomasti myöskään vastata kaikkiin tiedotusopillisiin haasteisiin, joita kyseinen tekstilaji herättää (ks. Ridell 1990, 104). Esimerkiksi verkon sosiaalisen median alustat muovaavat käsitystämme sekä journalismista että siitä, mitä miellämme faktaksi ja fiktioksi, minkä huomioiminen auttaisi osaltaan kiinnittämään tämänkin tutkielman laajempaan kontekstiinsa. Vaikka narratologian nykysovellukset, kuten kognitiivinen narratologia, huomioivat monin paikoin tekstin kirjoittamisen ja lukemisen kontekstin, takertuu klassinen narratologinen analyysi ja tämäkin tutkielma edelleen auttamattomasti tekstiin ja konstruoituun maailmaan. Tässä tutkielmassa narratologia tarkoittaa ennen kaikkea journalistista narratologiaa, ja vaikka tarkasteluni on ollut tiukan tekstikeskeistä, olen pyrkinyt huomioimaan tekstin kirjoittamista ohjaavien genrekonventioiden ja erityisesti referentiaalisen sopimuksen kontekstuaalisen luonteen. Siksi katson, että tutkielmani ei jää tekstin maailman sisällä seinästä toiseen kimpoavaksi pingispalloksi. Aktuaaliseen sosiaaliseen maailmaan ja käytännön tilanteisiin työni ei rajaussyistä ulotu, mutta ne muodostavat metodisesti kohdentuneelle tarkastelulleni oleellisen taustakankaan. Mielestäni pystyin viemään metodikehittelyni ja -kokeiluni läpi johdonmukaisesti.

Myös aineistovalintani koin onnistuneeksi, vaikka eriteltyjen juttujen vähäinen määrä estääkin ulottamasta tehtyjä havaintoja sen laajemmalle. Vaikka sivusin työssäni monin paikoin uutista ja uutisen referentiaalisuutta, en tämän työn pohjalta voi tehdä johtopäätöksiä muiden kuin feature-tekstien osalta. Pienestä esimerkkiaineistostani huolimatta pystyin nähdäkseni kuitenkin nostamaan esiin ja konkretisoimaan ongelmakohtia tavalla, joka tarjoaa pohjaa tulevalle tutkimukselle: jos jossain määrin hedelmällisiä esimerkkejä löytyi viiden sattumanvaraisesti valitun feature-jutun avulla, mitä tarkemmin haarukoitu ja laajuudeltaan suurempi aineisto mahtaisi tuoda esiin?

7.3. Tästä eteenpäin

Tähän työhön valitsemieni esimerkkijuttujen ohella ja etenkin niiden erittelemisen jälkeen olen lukenut kriittisin silmin sekä uutisia että feature-tekstejä ja tehnyt kiinnostavia huomioita. Yksi niistä koskee edellä käsittelemiäni yksittäisiä vieraita sanoja eli sanoja, jotka ovat jollain tavalla tunnistettavissa vieraaksi puheeksi mutta joita ei ole merkitty sitaattimerkein tai osoitettu muulla tavoin vieraaksi diskurssiksi. Seuraava esimerkki ilmestyi *Helsingin Sanomien* Tänään-osastolla 19.7.2014:

Alta kymmenvuotias Oksanen hiipi keittiöön ja näytti Pallukka-Olgalle neekerinukkeaan. Hän halusi osoittaa, että uskalsi ”ystävystyä muittenkin merkillisten kanssa”.

Jälkimmäiset lainausmerkit kannustavat tulkitsemaan sitatoidun pätkän lainauksena, muuna kuin tekstin kertojan diskurssina. ’Neekeri’-sana on mitä ilmeisimmin aito ilmaus, joka on haluttu jättää tekstiin, mutta koska sitä ei ole kursivoitu, suljettu lainausmerkkeihin tai muuten merkitty vieraaksi diskurssiksi, genren mukainen tulkinta tästä on, että kyseessä on kertojan diskurssi. Ilmentääkö kertojan diskurssi samalla lehden kantaa – siihen tämä pro gradu tutkielma ei puutu. Nimenomaisesti uutistekstien vieraat sanat ja diskurssit – sanan ’vieras’ kaikessa monikerroksisuudessa – ovat kuitenkin ilmiö, johon itse haluaisin jatkossa tarttua.

8. Lähteet

Tutkimuskirjallisuus

- Alber, Jan & Fludernik, Monika (2010) Introduction. Teoksessa Alber, Jan & Fludernik, Monika (toim.) *Postclassical Narratology. Approaches and Analyses*. Columbus: Ohio State University Press, 1–31.
- Altheide, David L. (1974) *Creating Reality. How TV News Distorts Events*. Beverly Hills: Sage.
- Bahtin, Mihail (1991) *Dostojevskin poetiikan ongelmia*. Suom. Nieminen, Paula & Laine, Tapani [1963]. Helsinki: Orient Express.
- Barthes, Roland (1993) Historian diskurssi. Teoksessa Rojola, Lea (suom. toim.), Rojola, Lea & Thorel, Pirjo (suom.): *Tekijän kuolema, tekstin syntymä*. [1967]. Tampere: Vastapaino, 77–95.
- Barthes, Roland (1977) Introduction to the Structural Analysis of Narratives. Teoksessa Heath, Stephen (koonti ja engl.): *Image, Music, Text: Essays*. London: Fontana Press, 79–124.
- Bech-Karlsen, Jo (1988) *Feature-reportasjen. Med en samling av ti norske reprints*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Berning, Nora (2011) *Narrative Means to Journalistic Ends. A Narratological Analysis of Selected Journalistic Reportages*. Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften.
- Bordwell, David (1985) *Narration in the fiction film*. London: Methuen.
- Booth (1961) *The Rhetoric of Fiction*. Chicago: University of Chicago Press.
- Carey, James W. (2003) Lehdistö ja julkinen keskustelu. Suom. Veikko Pietilä [1997]. *Tiedotustutkimus* 26(2), 6–17.
- Chafe, Wallace L. (1982) Integration and Involvement in Speaking, Writing, and Oral Literature. Teoksessa Tannen, Deborah (toim.): *Spoken and Written Language. Exploring Orality and Literacy*. New Jersey: Ablex, 35–53.
- Charnley, Mitchell V. & Charnley, Blair (1979) Reporting. 4. [1959]. New York: Holt, Rinehart and Winston.
- Chatman, Seymour (1978) *Story and Discourse. Narrative Structure in Fiction and Film*. Ithaca: Cornell University Press.
- Chatman, Seymour (1990) What Can We Learn from Contextualist Narratology? *Poetics Today* 11(2), 309–328.
- Chesterman, Andrew (1998) *Contrastive Functional Analysis*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- Cohn, Dorrit (2006) *Fiktio mieli*. Suom. Korhonen, Paula, Lehtimäki, Markku, Mikkonen, Kai & Palomäki, Sanna [1999]. Helsinki: Gaudeamus.
- Davis, Lennard J. (1983) *Factual Fictions. The Origins of the English Novel*. New York: Columbia University Press.

- Epstein, Edward Jay (1973) *News from Nowhere. Television and the News*. New York: Random House.
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha (1999) *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. 3. painos [1998]. Tampere: Vastapaino.
- Fiske, John (1987) *Television Culture*. London: Methuen.
- Fludernik, Monika (1996) *Towards a "Natural" Narratology*. London: Routledge.
- Franklin, Jon (1987) Myths of Literary Journalism: A Practitioner's Perspective. *Journalism Educator* 42(3), 8–13.
- Genette, Gérard (1972) *Discours du récit*. Paris: Seuil.
- Genette, Gérard (1982) *Figures of Literary Discourse*. Engl. Sheridan, Alan. New York: Columbia University Press.
- Genette, Gérard (1990) *Narrative Discourse. An Essay in Method*. 4. painos [1980]. Engl. Lewis, Jane E. [1972]. Ithaca: Cornell University Press.
- Genette, Gérard (1993) *Fiction & Diction*. Engl. Porter, Catherine [1991]. Ithaca: Cornell University Press.
- Grunwald, Ebbe (2005) *Narrative Norms in Written News*. *Nordicom Review* 26(1), 63–79.
- Harcup, Tony (2007) *The Ethical Journalist*. Lontoo: Sage.
- Hartsock, John C. (1998) The Critical Marginalization of American Literary Journalism. *Critical Studies in Mass Communication* 15(1), 61–84.
- Hartsock, John C. (2000) *A History of American Literary Journalism. The Emergence of a Modern Narrative Form*. Amherst: University of Massachusetts Press.
- Hartsock, John C. (2007) "It Was a Dark and Stormy Night". Newspaper Reporters Rediscover the Art of Narrative Literary Journalism and Their Own Epistemological Heritage. *Prose Studies* 29(2), 257–284.
- Hay, Vicky (1990) *The Essential Feature. Writing for Magazines and Newspapers*. New York: Columbia University Press.
- Hemánus, Pertti & Tervonen, Ilkka (1980) *Objektiivinen joukkotiedotus*. Helsinki: Otava.
- Hemánus, Pertti (1990) *Johdatusta tiedotusoppiin. 2, Journalistiikan perusteet*. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hemánus, Pertti (1992) *Lehtijutun opissa. Reportaasin tekijä tekstinsä subjektina*. Tiedotusopin laitoksen julkaisusarja A 79. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Heyne, Eric (1987) Toward a Theory of Literary Nonfiction. *Modern Fiction Studies* 33(3), 479–490.
- Hietala, Veijo (2006) Kertovuus. Todellisuutta tarinallistamassa. Teoksessa Ridell, Seija, Väliäho, Pasi & Sihvonen, Tanja (toim.): *Mediaa käsittämässä*. Tampere: Vastapaino, 91–108.
- Hosiaislouma, Yrjö (2003) *Kirjallisuuden sanakirja*. Helsinki: WSOY.
- Hunter, J. Paul (1988) News, and New Things. Contemporaneity and the Early English Novel. *Critical Inquiry* 14(3), 493–515.
- Hyvärinen, Matti (2007). Kertomus ja kertomuksen rajat. *Puhe ja kieli* 27(3), 127–140.

- Hyvärinen, Matti (2010). Revisiting the Narrative Turns. *Life Writing* 7(1), 69–82.
- Julkunen, Pertti (1990) Joukkotiedotus ryhmien muodostajana. Julkinen ja interaktiivinen kommentti kommunikaatio-opille. Teoksessa Hujanen, Taisto & Julkunen, Pertti (toim.): *Järkeilevä porvari ja ameebomainen asia. JULMA-projektin työraportti julkisuudesta kulttuurin tuottajana*. Tiedotusopin laitoksen julkaisusarja C 11. Tampere: Tampereen yliopisto, 4–52.
- Juusola, Markku (1988) *Osallistuva journalismi, 1960-luvun alakulttuurit ja uusi journalismi Yhdysvalloissa*. Tiedotusopin laitoksen julkaisusarja A 62. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Kalliokoski, Jyrki (2005a) Referointi ja moniäänisyys kielenkäytön ilmiönä. Teoksessa Haakana, Markku & Kalliokoski, Jyrki (toim.): *Referointi ja moniäänisyys*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura, 9–42.
- Kalliokoski, Jyrki (2005b) Moniäänisyys ja koherenssi suomea toisena kielenä kirjoittavien teksteissä. Teoksessa Haakana, Markku & Kalliokoski, Jyrki (toim.): *Referointi ja moniäänisyys*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura, 224–257.
- Kivioja, Pasi (2008) *Iltapäivälehdet mediakentän ja yhteiskunnan muutoksessa*. Tiedotusopin laitoksen julkaisuja sarja A 106. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Kreiwirth, Martin (2000) Merely telling stories? Narrative and Knowledge in the Human Sciences. *Poetics Today* 21(2), 293–318.
- Kulkki-Nieminen, Auli (2010) *Selkoistettu uutinen. Lingvistinen analyysi selkotekstin erityispiirteistä*. Suomen kielen väitöskirja. Tampere: Acta Universitatis Tamperensis.
- Kunelius, Risto (1993) *Uskottavaksi tehty teksti. Uutinen historiassa ja yhteiskunnassa*. Tiedotusopin lisensiaatintyö. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Kunelius, Risto (1996) *The News, Textually Speaking. Writings on News Journalism and Journalism Research*. Tiedotusopin väitöskirja. Tampere: Acta Universitatis Tamperensis.
- Kunelius, Risto (1998) Modernin myyntitykit. Journalistisen professionaalisuuden pulmat ja haasteet. Teoksessa Kivikuru, Ullamaija & Kunelius, Risto (toim.): *Viestinnän jäljillä. Näkökulmia uuden ajan ilmiöön*. 1. Painos [1998]. Helsinki: Werner Söderström, 207–229.
- Kunelius, Risto (2000) Journalismi nelijalkaisena otuksena. Tutkimuksen näkökulmia, ongelmia ja haasteita. *Tiedotustutkimus* 23(3), 4–27.
- Kuusi, Päivi (2011) *Miksi näkökulma muuttuu käännöksessä? Eksplisiittistämisen ja normalistamisen selitysvoima ja seuraukset*. Käännöstieteen (venäjä) väitöskirja. Tampere: Acta Universitatis Tamperensis.
- Kuutti, Heikki (2006) *Uusi mediasanasto*. Jyväskylä: Atena.
- Lassila-Merisalo, Maria (2009) *Faktan ja fiktion rajamailla. Kaunokirjallisen journalismin poetiikka suomalaisissa aikakauslehdissä*. Jyväskylä Studies in Humanities 113. Journalistiikan väitöskirja. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Lassila-Merisalo, Maria (2014) Story First – Publishing Narrative Long-Form Journalism in Digital Environments. *Journal of Magazine & New Media Research* 15(2), 1–15. Saatavilla: <<http://aejmc magazine.arizona.edu/Journal/Summer2014/LassilaMerisalo.pdf>>. [Viitattu 20.7.2015.]
- Leech, Geoffrey & Short, Mick (1981) *Style in Fiction. A Linguistic Introduction to English Fictional Prose*. Essex: Longman House.

- Lehtimäki, Markku (2000) Faktuaalisen narratiivin etiikka ja poetiikka. Esimerkkinä Norman Mailerin ei-fiktiivinen romaani *The Executioner's Song*. Teoksessa Hallila, Mika & Krogerus, Tellervo (toim.): *Rajatapauksia*. Kirjallisuudentutkijain Seuran vuosikirja 53, 45–70.
- Lehtimäki, Markku (2002) Elämäkertamuodon itsereflektio. Fiktiiviset ja visuaaliset keinot Edmund Morrisin Reagan-biografiassa Dutch. Teoksessa Lehtimäki, Markku (toim.): *Merkkejä ja symboleja. Esseitä kirjallisuudesta ja sen tutkimuksesta*. Tampere: Tampere University Press, 229–267.
- Lehtimäki, Markku (2005) *The Poetics of Norman Mailer's Nonfiction: Self-Reflexivity, Literary Form, and the Rhetoric of Narrative*. Yleisen kirjallisuustieteen väitöskirja. Tampere: Tampere University Press.
- Lehtimäki, Markku (2007) Todistaja-kertoja kaunokirjallisessa journalismissa. Teoksessa Kujansivu, Heikki & Saarenmaa, Laura (toim.): *Tunnustus ja todistus. Näkökulmia kahteen elämän esittämisen tapaan*. Helsinki: Gaudeamus, 240–257.
- Lehtimäki, Markku (2009) Fiktiivisen kertomuksen analyysi ja tulkinta. Teoksessa Hägg, Samuli, Lehtimäki, Markku & Steinby, Liisa (toim.): *Näkökulmia kertomuksen tutkimukseen*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 28–49.
- Lehtinen, Aki Petteri (2009) HOAX – Kirjallisen huijaamisen alkeet. *Nuori voima* 6: Skandaali, 16–19.
- Lehtinen, Aki Petteri (2011) Objektiivisen journalismin manifesti. *Nuori voima* 1: Manifesti, 56–59.
- Lehtonen, Mikko (1999) Kulttuurivallankumous. Teoksessa Hosiaisuus, Yrjö (toim.): *Laulujen lumossa: Kirjallisuudentutkijoiden ja kirjailijoiden seireenilauluja professori Yrjö Varpiolle hänen 60-vuotispäivänään 7.11.1999*. Tampere: Tampere University Press, 201–211.
- Leino-Kaukiainen, Pirkko (1988) Kasvava sanomalehdistö sensuurin kahleissa. Teoksessa Tommila, Päiviö (päätoimittaja): *Suomen lehdistön historia 1. Sanomalehdistön vaiheet vuoteen 1905*. Kuopio: Kustannuskiila, 421–632.
- Lejeune, Philippe (1989) *On Autobiography*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Lundberg, Tom (1992) *Tuhannen taalan juttu. Näin sen kirjoitat*. Jyväskylä: Weilin+Göös.
- Lähteenmäki, Mika (2009) Dialogisuuden lähteillä: Oppihistoriallinen näkökulma Bahtinin dialogiseen kielikäsitteeseen. *Puhe ja kieli* 29(2), 63–74.
- MacCabe, Colin (2003) *James Joyce and the Revolution of the Word*. 2. painos [1978]. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Makkonen-Craig, Henna (2005) *Toimittajan läsnäolo sanomalehtitekstissä. Näkökulmia suomen kielen dialogisiin passiivilauseisiin*. Suomen kielen väitöskirja. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Malmberg, Ilkka (1998) Uroot ja naaraat – journalismin kaksi tiedonitressiä. Teoksessa Kantola, Anu & Mörä, Tuomo (toim.): *Journalismia! Journalismia?* Porvoo: WSOY, 41–52.
- Martínez, Matías & Scheffel, Michael (2003) Narratology and Theory of Fiction. Remarks of a Complex Relationship. Teoksessa Müller, Tom & Kindt, Hans-Harald (toim.): *What Is Narratology? Questions and Answers Regarding the Status of a Theory*. Berlin: Walter de Gruyter, 222–237.

- McHale, Brian (1978) Free Indirect Discourse. A Survey of Recent Accounts. *Poetics and Theory of Literature* 3(2), 249–287.
- Mikkonen, Kai (2002) Voiko fiktiosta tulla totta? Teoksessa Lehtimäki, Markku (toim.): *Merkkejä ja symboleja. Esseitä kirjallisuudesta ja sen tutkimuksesta*. Tampere: Tampere University Press, 307–340.
- Müller, Tom & Kindt, Hans-Harald (2003) Preface. Teoksessa Müller, Tom & Kindt, Hans-Harald (toim.): *What Is Narratology? Questions and Answers Regarding the Status of a Theory*. Berlin: Walter de Gruyter, V-VII.
- Mäntynen, Anne (2003) *Miten kielestä kerrotaan. Kielijuttujen retoriikkaa*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Mäkelä, Maria (2011) *Uskoton mieli ja tekstuaaliset petokset. Kirjallisen tajunnankuvauksen konventiot narratologisena haasteena*. Yleisen kirjallisuustieteen väitöskirja. Tampere: Tampere University Press.
- Nordlund, Taru (2005) Suomen kielen kvasirakenne ja kieliopillistunut moniäänisyys. Teoksessa Haakana, Markku & Kalliokoski, Jyrki (toim.): *Referointi ja moniäänisyys*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura, 338–359.
- Nünning, Ansgar (2003) Narratology or Narratologies? Taking Stock of Recent Developments, Critique and Modest Proposals for Future Usages of the Term. Teoksessa Müller, Tom & Kindt, Hans-Harald (toim.): *What Is Narratology? Questions and Answers Regarding the Status of a Theory*. Berlin: Walter de Gruyter, 239–275.
- Palmgren, Marja-Leena (1986) *Johdatus kirjallisuustieteeseen*. Helsinki: WSOY.
- Phelan, James (2005) *Living to Tell about It. A Rhetoric and Ethics of Character Narration*. Ithaca: Cornell University Press.
- Pietilä, Veikko (1995) Narratologia ja uutisjournalismi: Eräitä metodologisia huomioita. Teoksessa Pietilä, Veikko: *Kertomuksia uutisista, uutisia kertomuksista. Kirjoituksia kolmelta vuosikymmeneltä*. Tiedotusopin laitoksen julkaisusarja A 86. Tampere: Tampereen yliopisto, 42–54. Julkaistu myös *Tiedotustutkimuksessa* (11)4, 5–17 [1988].
- Pietilä, Veikko (1995) Oh dear. Uutisetko kertomuksia? Teoksessa Pietilä, Veikko: *Kertomuksia uutisista, uutisia kertomuksista. Kirjoituksia kolmelta vuosikymmeneltä*. Tiedotusopin laitoksen julkaisusarja A 86. Tampere: Tampereen yliopisto, 55–64. Julkaistu myös *Tiedotustutkimuksessa* (13)3, 64–73 [1990].
- Pietilä, Veikko (1995) Onko narratologia vihreämpää aidan journalistiselta puolelta? Teoksessa Pietilä, Veikko: *Kertomuksia uutisista, uutisia kertomuksista. Kirjoituksia kolmelta vuosikymmeneltä*. Tiedotusopin laitoksen julkaisusarja A 86. Tampere: Tampereen yliopisto, 65–82. Julkaistu myös *Kirjallisuudentutkijain Seuran vuosikirjassa* 45, 175–191 [1991].
- Pietilä, Veikko (1991) Sanoista tekoihin. 'Vieraan puheen' vastaanotosta lehtiutisessa. *Tiedotustutkimus* 14(4), 5–18.
- Pietilä, Veikko (1995) Ikkunako maailmaan? Uutisgenre ja uutisen todellisuusvaikutelma. Teoksessa Pietilä, Veikko: *Kertomuksia uutisista, uutisia kertomuksista. Kirjoituksia kolmelta vuosikymmeneltä*. Tiedotusopin laitoksen julkaisusarja A 86. Tampere: Tampereen yliopisto, 96–108. Julkaistu myös *Tiedotustutkimuksessa* (16)2, 46–58 [1993a].

- Pietilä, Veikko (1995) On tämä aika kamala – ja kiehtova – peli! Uutinen ja vapaa epäsuora esitys. Teoksessa Pietilä, Veikko: *Kertomuksia uutisista, uutisia kertomuksista. Kirjoituksia kolmelta vuosikymmeneltä*. Tiedotusopin laitoksen julkaisusarja A 86. Tampere: Tampereen yliopisto, 109–129. Julkaistu myös *Virittäjässä* (97)3, 345–366 [1993b].
- Pietilä, Veikko (1995) *TV-uutisista, hyvää iltaa. Merkityksen ulottuvuudet televisiouutisjutuissa*. Tampere: Vastapaino.
- Pietilä, Jyrki (2008) *Kirjoitus, juttu, tekstielementti. Suomalainen sanomalehtijournalismi juttutyyppeiden kehityksen valossa printtimedian vuosina 1771–2000*. Jyväskylä Studies in Humanities 111. Journalistiikan väitöskirja. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Pilkington, Adrian (2000) *Poetic Effects. A Relevance Theory Perspective*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- Platon (2007) *Valtio*. Suomennostyön toimituskunta Thesleff, Holger, Anhava, Tuomas, Hintikka, Jaakko & Itkonen-Kaila, Marja. Helsinki: Otava. Ilmestynyt Platonin teosten kokonaissuomennoslaitoksen neljäntenä osana [1981].
- Prince, Gerald (2003) Surveying Narratology. Teoksessa Müller, Tom & Kindt, Hans-Harald (toim.): *What Is Narratology? Questions and Answers Regarding the Status of a Theory*. Berlin: Walter de Gruyter, 1–16.
- Reunanen, Esa (1994) Poliittikkaa uutisessa ja vähän ulkopuolellakin. Analyysivälineitä tekstin agenttien suhteiden erittelemiseksi. *Tiedotustutkimus* 17(4), 43–59.
- Reunanen, Esa (1995) *Merkitysympäristö ja uutisgenren säännöt. Ympäristöerot Aamulehdessä ja Helsingin Sanomissa*. Tiedotusopin lisensiaatintyö Tampere: Tampereen yliopisto.
- Reunanen, Esa (2003) *Budjettijournalismi julkisena keskusteluna. Tekstianalyttisiä näkökulmia suomalaiseen ja ruotsalaiseen budjettikirjoitteluun*. Tiedotusopin väitöskirja. Tampere: Acta Electronica Universitatis Tamperensis.
- Ridell, Seija (1990) *Miten uutinen puhuttelee? Uutisen ja yleisön suhteen tarkastelua diskursiiviselta kannalta*. Tiedotusopin laitoksen julkaisusarja A 63. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Ridell, Seija (1992) Journalismi ja genre. Teoksessa Malmberg, Tarmo ja Mehtonen, Lauri (toim.): *Kanssakäymisiä: Juhlakirja Veikko Pietilälle*. Julkaisuja. Tampereen yliopiston yhteiskuntatieteiden tutkimuslaitos, 3, 129–152.
- Ridell, Seija (1994) *Kaikki tiet vievät genreen. Tutkimusretkiä tiedotusopin ja kirjallisuustieteen rajamaastossa*. Tiedotusopin lisensiaatintyö. Tiedotusopin laitoksen julkaisusarja A 82. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Ridell, Seija (1998) *Tolkullistamisen politiikkaa. Televisiouutisen vastaanotto kriittisestä genrenäkökulmasta*. Tiedotusopin väitöskirja. Tampere: Acta Universitatis Tamperensis.
- Ridell, Seija (2000) Ei journalismi ole tärkeää, julkisuus on. *Tiedotustutkimus* 23(1), 144–155. Julkaistu myös *Journalismikritiikin vuosikirjassa* (2000).
- Rimmon-Kenan, Shlomith (1999) *Kertomuksen poetiikka*. Suom. Viikari, Auli. 2. painos [1983]. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Roggenkamp, Karen (2005) *Narrating the News. New Journalism and Literary Genre in Late Nineteenth-Century American Newspapers and Fiction*. Kent: Kent State University Press.

- Roksvold, Thore (1991) *Retorik for journalister*. 2. painos [1989]. Oslo: Landslaget for norskundervisning.
- Ryan, Marie-Laure (1991) *Possible Worlds, Artificial Intelligence, and Narrative Theory*. Bloomington: Indiana University Press.
- Ryan, Marie-Laure (2004) Introduction. Teoksessa Ryan, Marie-Laure (toim.): *Narrative across Media. The Languages of Storytelling*. Lincoln: University of Nebraska Press, 1–40.
- Ryan, Marie-Laure (2006) *Avatars of Story*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Saarenmaa, Laura (2010) *Intiimin äänet. Julkisuuskulttuurin muutos suomalaisissa ajanvietelehdissä 1961–1975*. Tiedotusopin väitöskirja. Tampere: Tampere University Press.
- Shore, Susanna (2005) Referoinnista projektioon ja metarepresentaatioon. Teoksessa Haakana, Markku & Kalliokoski, Jyrki (toim.): *Referointi ja moniäänisyys*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura, 44–82.
- Sims, Norman & Kramer, Mark (1995) *Literary Journalism. A New Collection of the Best American Nonfiction*. New York: Ballantine Books & Toronto: Random House of Canada Limited.
- Sipola, Simo (1998) Lisää koskettavuutta – miten käy uutisen? Teoksessa Kantola, Anu & Möre, Tuomo (toim.): *Journalismia! Journalismia?* Porvoo: WSOY, 83–98.
- Sepänmaa, Yrjö (1986) *Kirjailijakuva*. Helsingin yliopiston yleisen kirjallisuustieteen, teatteritieteen ja estetiikan laitoksen monistesarja 14. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Stanzel, Franz K. (1984) *A Theory of Narrative*. Engl. Goedsche, Charlotte [1979]. Cambridge: Cambridge University Press.
- Stanzel, Franz K. (1981) Teller-Characters and Reflector-Characters in Narrative Theory. *Poetics Today* 2(2), 5–15.
- Steensen, Steen (2009a) *The Shaping of an Online Feature Journalist*. *Journalism* 2009 10(5), 702–718.
- Steensen, Steen (2009b) Online feature journalism. A Clash of Discourses. *Journalism Practice* 3(1), 13–29.
- Sumner, David E. & Miller, Holly G. (2013) *Feature and Magazine Writing. Action, Angle and Anecdotes*. 3. painos [2005]. West Sussex: John Wiley & Sons.
- Tammi, Pekka (1992) Kertojan ja henkilön diskurssista. Teoksessa Tammi, Pekka: *Kertova teksti. Esseitä narratologiasta*. Helsinki: Gaudeamus, 27–71. Perustuu Helsingin yliopiston kotimaisen kirjallisuuden laitoksella pidettyyn alustukseen [1986]. Julkaistu myös *Kirjallisuudentutkijain Seuran vuosikirjassa* 40 [1986].
- Tammi, Pekka (1992) Kertoja tekstin hierarkkisessa rakenteessa. Teoksessa Tammi, Pekka: *Kertova teksti. Esseitä narratologiasta*. Helsinki: Gaudeamus, 9–26. Perustuu Kirjallisuudentutkijain Seuran seminaarissa pidettyyn esitelmään [1982]. Julkaistu myös *Kirjallisuudentutkijain Seuran vuosikirjassa* 35 [1983].
- Tammi, Pekka (1992) Esijälkinarratologisia huomautuksia. Teoksessa Tammi, Pekka: *Kertova teksti. Esseitä narratologiasta*. Helsinki: Gaudeamus, 165–197. Perustuu Kirjallisuudentutkijain Seuran kokouksessa pidettyyn esitelmään [1990]. Julkaistu myös *Synteesissä* 10, 1–2 [1991].

- Tammi, Pekka (1992) *Kertova teksti. Esseitä narratologiasta*. Helsinki: Gaudeamus.
- Tammi, Pekka (1995) Uutinen ja fiktio. Kaksi metakriittistä huomautusta narratologian soveltamisesta journalistisiin teksteihin. Teoksessa Ahokas, Pirjo, Lappalainen, Otto & Saariluoma, Liisa (toim.): *Proosan taiteesta. Leevi Valkaman juhlakirja*. Turku: Turku University Press, 369–390.
- Todorov, Tzvetan (1976) *The Origin of Genres*. New Literary History 8(1), 159–170.
- Tuchman, Gaye (1978) *Making News*. New York: The Free Press.
- Töyry, Maija, Rätty, Panu & Kuisma, Kristiina (2009) *Editointi aikakauslehdessä*. 2. painos [2008]. Helsinki: Taideteollinen korkeakoulu.
- Valpola, Veli (2000) *Suuri sivistyssanakirja*. Helsinki: WSOY.
- Weaver, David H., Beam, Randal A., Brownlee, Bonnie J., Voakes, Paul S. & Wilhoit, Cleveland G. (2007) *The American Journalist in the 21st Century. U.S. News People at the Dawn of a New Millennium*. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.
- Wheeler, Sharon (2009) *Feature Writing for Journalists*. Lontoo & New York: Routledge.
- Yule, George (2006) *The Study of Language*. 3. painos [1985]. Cambridge: Cambridge University Press.

Pro gradu -tutkielmat

- Björninen, Samuli (2011) *Ajallinen järjestys ja juonittelu Thomas Pynchonin romaanissa V*. Tampereen yliopisto: Yleisen kirjallisuustieteen pro gradu -tutkielma.
- Descargues, Emilia (2008) *"Onko se ihan tosissaan?" Kertojan valta ja näkyvyys Imagen henkilöhaastatteluissa vuosina 2006–2008*. Helsingin yliopisto: Suomen kielen pro gradu -tutkielma.
- Eronen, Risto (1990) *Journalismin lingvistiset strategiat yhteiskunnallistajana. Metodikokeilua ja -kritiikkiä: Helsingin sanomien eduskuntavaaliuutisten 1987 tarkastelua*. Tampereen yliopisto: Tiedotusopin pro gradu -tutkielma. Julkaistu myös Tiedotusopin laitoksen julkaisusarjassa A 74.
- Juutilainen, Ville (2010) *Läsnäolon tuntu. Havainnointi journalistin työvälineenä lehtireportaasissa*. Tampereen yliopisto: Tiedotusopin pro gradu -tutkielma.
- Kaihovaara, Riikka (2005) *Toimittajat tarinankertojina? Kolmen ajankohtaisinsertin dramaturgian erittelyä*. Tampereen yliopisto: Tiedotusopin pro gradu -tutkielma.
- Kalliokoski, Jaana (2015) *"Featurea ehdottomasti, aika usein reportaasia". Tekijöiden näkökulmia kerronnalliseen journalismiin*. Tampereen yliopisto: Tiedotusopin pro gradu -tutkielma.
- Kunelius, Risto (1988) *Ideologia ja uutinen. Aids Helsingin Sanomissa 1.1.1983–31.8.1987*. Tampereen yliopisto: Tiedotusopin pro gradu -tutkielma.
- Koistinen, Sanni (2008) *Kirjailija on matkoilla. Kolme tapausesimerkkiä 2000-luvun matkakirjallisuudesta*. Jyväskylän yliopisto: Kirjallisuuden pro gradu -tutkielma.
- Lassila, Maria (2001) *Faktaa fiktion keinoin. Nonfiktiota Helsingin Sanomien Kuukausiliitteessä ja Imageissa*. Jyväskylän yliopisto: Journalistiikan pro gradu -tutkielma.

- Laukkanen, Emmi (2013) *"Minun oli laihduttava" ja muita päätöksiä. Muutoshalu, terapiakulttuuri ja kirjoittajan läsnäolo omakohtaisessa aikakauslehtitekstissä*. Tampereen yliopisto: Tiedotusopin pro gradu -tutkielma.
- Miikkulainen, Aino (2009) *Kulttuuriuutinen ja kuviteltu katsoja. Sisäisyleisöt ja uutismaistuminen Yleisradion Kulttuuriuutisissa*. Tampereen yliopisto: Tiedotusopin pro gradu -tutkielma.
- Morottaja, Eija (2008) *Sankarillisten henkilökuvien tarinallinen muoto. Featurejournalismi Helsingin Sanomien Kuukausiliitteessä ja Imagessa*. Tampereen yliopisto: Tiedotusopin pro gradu -tutkielma.
- Nissi, Emmi (2010) *Täältä tulee tarina. Feature-journalismin jutturakenteet ja ilmaisukeinot kirjoitusoppaissa ja lehtijutuissa*. Tampereen yliopisto: Tiedotusopin pro gradu -tutkielma.
- Närhi, Ari (1990) *Rockfestivaali uutisena. Ruisrock Helsingin Sanomissa 1970–1989*. Tampereen yliopisto: Tiedotusopin pro gradu -tutkielma.
- Partanen, Anu (2007) *Totuuden tulkitsijat. Feature-kirjoittajat journalistisen totuuden jäljillä*. Tampereen yliopisto: Tiedotusopin pro gradu -tutkielma.
- Ridell, Seija (1987) *Kertovuus romaanin määreenä*. Tampereen yliopisto: Yleisen kirjallisuustieteen pro gradu -tutkielma.
- Roukala, Lotta (2012) *Viulunsoittaja asemalla. Kaunokirjallisen kerronnan keinot Gene Weingartenin reportaasissa Pearls Before Breakfast*. Jyväskylän yliopisto: Kirjallisuuden pro gradu -tutkielma.
- Sihvonen Lauri (2004) *Suomen Kuvalehden Hän-henkilöjutut tekstilajina*. Helsingin yliopisto: Suomen kielen pro gradu -tutkielma.
- Tiiri, Sari (1987) *Journalistisen tekstin suhde lukijaan. Genreteoreettista tarkastelua minäjournalismin kautta*. Tampereen yliopisto: Tiedotusopin pro gradu -tutkielma.
- Tossavainen, Jouni (2004) *"Liiketoimintasuunnitelman" tausta. Johdatus Jouni Tossavaisen runouteen*. Jyväskylän yliopisto: Yleisen kirjallisuuden pro gradu -tutkielma.

Elektroniset lähteet

- Abbott, H. Porter (2011) Narrativity. Sivustolla The Living Handbook of Narratology. Luotu 13.8. 2011, tarkistettu 20. tammikuuta 2014. <<http://www.lhn.uni-hamburg.de/article/narrativity>>. [Viitattu 14.7.2015.]
- IFJ Code of Principles on the Conduct of Journalism (2015) <<http://ethicaljournalisminitiative.org/en/contents/ifj-code-of-principles-on-the-conduct-of-journalism>>. [Viitattu 23.7.2015.]
- Journalistin ohjeet (2015). Helsinki: Suomen Journalistiliitto. <<http://www.journalistiliitto.fi/pelisaannot/journalistinohteet/>>. [Viitattu 23.7.2015.]
- JSN (2014) <<http://www.jsn.fi/jsn/jsn/>>. [Viitattu 20.7.2015.]
- Kramer, Mark (2005) What is Narrative? Nieman Program on Narrative Journalism. Director's Corner. <<http://www.risingpress.org/cnu/309/narrative.html>>. [Viitattu 8.4.2015.]
- Meister, Jan Christoph (2011) Narratology. Sivustolla The Living Handbook of Narratology. Luotu 26.8. 2011, tarkistettu 19. 1. 2014. <<http://www.lhn.uni-hamburg.de/article/narratology>>. [Viitattu 13.7.2015.]

- Meuter, Norbert (2011) Narration in Various Disciplines. Sivustolla The Living Handbook of Narratology. Luotu 2.12. 2011, tarkistettu 23.9. 2014. <<http://www.lhn.uni-hamburg.de/article/narration-various-disciplines>>. [Viitattu 14.7.2015.]
- Nikkanen, Hanna & Silfverberg, Anu (2012) Uskomaton murhenäytelmä. *Kuukausiliite* 7: 36–42. <<http://www2.hs.fi/extrat/kuukausiliite/arkisto/2012/07/>>. [Viitattu 29.4.2014.]
- Long Play 27.3.2013. Totuuksien tavaratalo. Kirjoittaja Pernu, Ilkka. <<http://longplay.fi/fi/single/14/>>. [Viitattu 17.6.2014.]
- Long Play 20.2.2013. Himasen etiikka. Kirjoittajat Silfverberg, Anu & Vehkoo, Johanna. <<http://longplay.fi/fi/single/13/>>. [Viitattu 17.6.2014.]
- Taivalkoski-Shilov, Kristiina (2010) When Two Become One. Reported Discourse Viewed through a Translatological Perspective. Teoksessa Azadibougar, Omid (toim.): *Translation Effects. Selected Papers of the CETRA Research Seminar in Translation Studies 2009*. <<https://www.arts.kuleuven.be/cetra/papers/files/kristiina-taivalkoski-shilov-when-two-become-one.pdf>>. [Viitattu 16.7.2014.]
- Vehkoo, Johanna (2012) Mitä toimittajien tulisi oppia Elisagatesta. 11.7.2012 <<http://vehkoo.wordpress.com/2012/07/11/mita-toimittajien-tulisi-oppia-elisagatesta/>>. [Viitattu 29.4.2014.]
- The Washington Post 26.10.2007. Aplin-Brownlee, 61; Former Post Editor Had Smelled Scandal. Kirjoittanut Sullivan, Patricia. <<http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2007/10/25/AR2007102502622.html>>. [Viitattu 10.4.2014.]

Kaunokirjalliset lähteet

- Malmberg, Ilkka (2009) *Napoleonin vika. Pieniä ihmisiä suuren sodan jaloissa 1808–1809*. Helsinki: HS kirjat.
- Morrissey (2013) *Autobiography*. London: Penguin Books.
- Nabokov, Vladimir (1955) *Lolita*. Paris: Olympia.
- Oates, Joyce Carol (2008/2012) *Sisareni, rakkaani*. Suom. Kaijamari Sivill. Helsinki: Otava.
- Shriver, Lionel (2006) *Poikani Kevin*. Suom. Karhulahti, Sari. [2003] Helsinki: Avain.
- Tossavainen, Jouni (2004) *Liiketoimintasuunnitelma*. Helsinki: Like.

Lehtijutut

- Aamulehti* 8.4.2014. Hyvien ihmisten korjaamo. Kirjoittaja Alatalo, Aulis. A 11–12.
- Helsingin Sanomat* 22.3.2014. Putinin valtakausi nosti mökkinaapurit rikkauksiin. Kirjoittaja Turtiainen, Suvi. A 10.
- Journalisti* 4.9.2014. Tarinankertoja. Kirjoittaja Silfverberg, Anu. 14–17.
- Kuukausiliite* 4: 2008. Isän kuolema. Kirjoittaja Lindgren, Minna. 44–48.
- Suomen kuvalehti* 8: 2009. Minun kouluni on nyt heidän. Kirjoittaja Sharma, Leena. 26–35.
- Ylioppilaslehti* 1: 2013. YL Raportti: Paskoimme housuun bussissa Turkuun. Kirjoittajat Kaarenoja, Vappu & Rämö, Aurora. 16–17.

Aineisto

VUO *Helsingin Sanomat* 29.6. 2014. Viikko Vuosaaressa. Kirjoittaja Reetta Rätty.

SAA *Helsingin Sanomat* 6.7.2014. Suomineito Saamenmaalla. Kirjoittaja Mikko-Pekka Heikkinen.

KOM *Helsingin Sanomat* 13.7.2014. Miten niin ei toimi? Kirjoittaja Vappu Kaarenoja.

KAU *Helsingin Sanomat* 20.7.2014. Kauneus kannattaa. Kirjoittaja Pekka Vahvanen.

PUO *Helsingin Sanomat* 27.7.2014. Puolensa valinneet. Kirjoittaja Pekka Mykkänen.

Liite 1: Esimerkkijutut

Sunnuntai, 29.6.2014

Onko Vuosaari nukkumalähiö vai uusi Kallio?

Viikko Vuosaaressa

Toimittaja Reetta Rätty meni metrolla Helsingin suurimpaan kaupunginosaan. Siellä tupakointi on muotia, uimarit käyskentelevät rantabulevardilla ja lihakauppias tekee itse makkaraa.

Reetta Rätty, teksti
Sabrina Bqain HS, kuvat
Jenni Tuominen, kuvitus

Pane silmäsi kiinni. Kuvittele ympärillesi lähiö Itä-Helsingissä.

Vielä vähän tarkemmin: Kuvittele lähiö, joka on metron itäinen päätepysäkki, jossa neljäsosa asukkaista puhuu äidinkielenään muuta kuin suomea tai ruotsia ja työttömyyskorvauksia nostetaan paikoin lähes tuplasti enemmän kuin Helsingissä keskimäärin. Kuvittele lähiö, joka kasvaa vauhdikkaasti ja josta poliisi on uutisten mukaan huolissaan: tappeluita, ryöstöjä, runsasta päihteidenkäyttöä.

Sellainen paikka on Vuosaari.

Aukaise silmäsi ja katsele ympärillesi. Ime sisääsi meren tuoksua, kuuntele lокkien raakuntaa. Kävele kohti venesatamaa. Näetkö tuonne? Kallioinen niemenkärki, josta avautuu avomeri. Lenkkipolkuja havumetsässä. Tienpientareita, joilla pölyyää voikukan haituvia. Pikkutyttöjä pyörilemässä rantaan, poikia heittelemässä korista, jono jäätelökioskille.

Tällainen paikka on Vuosaari. Nyt kannattaa pitää silmät auki vähän aikaa, sillä lähdemme viikon mittaiselle tutustumismatkalle pinta-alaltaan Helsingin suurimpaan kaupunginosaan.

"Onks tupakkaa nakkaa?"

"Tulta?"

"Kessuu?"

"Ei sulla olis röökiä heittää. . ."

Jos tupakointi on pois muodista, sitä ei Vuosaaren metroasemalla huomaa. Suuri osa metrosta nousevista sytyttää tupakan, tai ainakin mieli tekisi.

Helsingin metro haarautuu Itäkeskuksessa kahtia. Toinen itämetron pääteposteistä on tässä, 20 minuutin päässä keskustasta. Vuosaaressa on runsaat 37 000 asukasta. Kuin Kajaanissa.

Kesäpäivä metroasemalla onkin ihan kuin pikkukaupungissa: nuoret äidit työntävät lastenvaunuja, koululaiset kippaavat energiajuomia, vanhukset vetävät perässään rullilla kulkevia laukkuja. Jehovien ständissä lukee: Jumalan näkemys tupakoinnista.

Mutta jokin on toisin kuin maakuntakaupungeissa.

Äiti kommentaa lasta venäjäksi, isoäiti puhuu vauvalle kiinaa. Anteeksi, voinko kysyä, mitä kieltä te herrat puhutte? Kurdia, okei.

Vuosaari muistuttaa suomalaisen pikkukaupungin ohella mitä tahansa läntistä suurkaupunkia. Täällä kaikki eivät näytä samalta ja puhu samaa kieltä.

". . . ai sinä ei polta, hyvä kesä, hyvä kesä!"

Lähdetään metroasemalta kohti rantaa. Sillä vaikka Vuosaari ei ole saari, sen merkittävin elementti on meri.

Näkymä **Pasi Lyytikäisen** parvekkeelta on niin hieno, että naurattaa ääneen. Sinisenä vilkkuva meri, oranssirankaisia mäntyjä ja Vuosaaren erikoisuus, leveä rantabulevardi. Aurinkolahti on Itä-Helsingin Riviera.

Olemme Taiteilijatalossa, Juhannusruusunkujalla, lyhyen kävelymatkan päässä metrolta. Taiteilijatalo herättää ajatuksen boheemista puuhötkkelistä, mutta ei: tämä on moderni kerrostalo, jossa on lasitetut parvekkeet, hissit ja hiekkalaatikko.

Helsingin kaupunki rakennutti Taiteilijatalon 450-vuotisjuhlien yhteydessä vuonna 2003. Taloon voi pyrkiä vuokralle, jos on taiteilija. Ovissa on tuttuja sukunimiä: Salama, Bremer, Susiluoto.

Parvekkeella tuntuu vähän hölmöltä kysyä, miksi säveltäjä Pasi Lyytikäisen perhe päätti hakea asuntoa Vuosaaresta. Meri se oli, joka hurmasi.

"Vaikka olen sisämaan kasvatti, merestä on tullut iso juttu", Lyytikäinen sanoo. Hän säveltää kotona, merinäkömää edessään. "Valo ja väri, mikä merestä tulee – sen seuraamiseen jää koukkuun. Silloinkin kun sää on ankea ja räntää räpsii, meri näyttää hienolta."

Saman ajatuksen saa kuulla kymmeniä kertoja Vuosaari-viikon aikana. Täällä viihdytään, koska joka puolella on luontoa, metsää ja: meri, meri, meri. Lyytikäinen ja hänen vaimonsa **Johanna Oksanen-Lyytikäinen** ovat kotoisin Lapinlahdelta Ylä-Savosta. He naureskelevat, että onneksi tuli muutetuksi Helsinkiin. Viimein ympärillä on metsää ja kunnon luonto!

"Kotiseudulla oli vain peltoa."

Vuosaari kasvaa nopeasti. Pian täällä on 40 000 asukasta. Taiteilijatalossa on seurattu kasvua aitiopaikalta.

"Kymmenen vuotta on asuttu rakennustyömaalla", Pasi Lyytikäinen sanoo.

Uudet kaupunginosat eivät synny asemakaavoista, vaan ihmisistä. Lyytikäinen on katsellut kotiseutua parvekkeelta ja miettinyt: entä jos Aurinkolahdesta tulee mykkä.

"Juttu ei ole siinä, että tulee taloja, vaan siinä, että pikkuhiljaa ihmiset alkavat jutella ja alueelle alkaa muodostua identiteettiä. Alussa sitä mietti, että syntykö sitä. Mitä jos ihmiset käyvät täällä nukkumassa, mutta eivät kohtaa?"

Pelko on ollut aiheeton. "Kun menee koiraa ulkoiluttamaan, tulee hyviä keskusteluja, vaikka ihmisillä on hyvinkin erilaisia maailmankatsomuksia ja poliittisia näkemyksiä."

Lyytikäisen mielestä Vuosaaren identiteetti on se, ettei ole yhtä hyväksyttyä elämäntapaa tai mielipidettä. Kukin elää tyylillään. "Täällä on tosi vähän ulkokultaa. Hyväksytään, että okei, välillä on ongelmia mutta pääsääntöisesti ei."

Siirrymme aamukahvin ääreltä takaisin parvekkeelle. Merta jää tuijottamaan kuin tulta.

Että tunnetaanko täällä naapurit? Kyllä. Parvekekin on naapurien kanssa yhteinen.

Lyytikäisten koiraa, alaskanmalamuuttia **Sutonon** heittäytyy rapsutettavaksi maahan.

"Ite kun muutti Vuosaareen, jotkut oli että aijaa, sinne", Lyytikäinen sanoo. "Ajatus muuttuu, kun täällä tulee käymään."

Tämäkö nyt on se Mogadishu Avenue?!

Meri-Rastilan tie uinuu kesäpäivän rauhassa. Matalia vaaleansinisävyisiä kerrostaloja, joiden pihoiissa on keinut ja liukumäki. Korkeita mäntyjä ja linnunlaulua. Koko katu on kuin metsätie!

Alue sai lempinimen, kun sen edullisiin asuntoihin muutti 1990-luvulla paljon esimerkiksi somaleita. Nyt termi kalskahtaa. . . no, aika ysäriältä.

MTV3:lla vuonna 2006 nähty tv-sarja Mogadishu Avenue on jo unohtunut, kuten myös se, ettei sitä edes kuvattu Vuosaaressa.

Metsän läpi kulkevan hiekkatien päässä, Haruspuistossa, on alkamassa puistoruokailu (siskonmakkarakeitto).

Ennen ruokaa **Marie**, 10, **Aleksandra**, 8, **Oskari**, 10, ja **Prateek**, 10, esittävät tanssin ohjaaja **Svetlana Turusen** johdolla.

Onhan täällä toki maahanmuuttaneita ja heidän lapsiaan.

Läheisten talojen parvekkeilla on satelliittilautasia. Tuossa menee mies mekossa. Nainen on sujauttanut kännykän huivin ja korvan väliin, niin että käsissä voi kantaa kauppakasseja.

Mutta että Mogadishu? Sanooko kukaan enää niin?

"No ei!" naurahtaa juuri datanomiksi valmistunut **Liibaan Diriye**, joka seisoskelee ABC:n pihalla lähellä Meri-Rastilan tietä. Hänen kaverinsa, lääketeknikko **Hauraz Omar** on vähän eri mieltä:

"Kyllä joku voi sanoa, että asuu Mogadishussa, ja jengi tajuaa siitä."

"No okei, läpällä ehkä."

"Niin tietenkin, läpällä!"

Idän paras. Täällä on kaikki! Ihan kuin ulkomailla. Kaupunki on lähellä, mutta saa silti olla rauhassa. Jengi luulee, että Vuokki on joku äässi mesta, tulkoon katsomaan.

Kun vuosaarelaiset puhuvat kotiseudustaan, he puolustautuvat, vaikka kukaan ei hyökkää. Puheista välittyy ajatus, että kuuntelija kuvittelee Vuosaaren olevan jotenkin epäilyttävä. Siksi paikalliset toistelevat, miten kaunis, turvallinen ja kotoinen Vuosaari on. Nuoretkin puhuvat kuin turistioppaat: "Täällä on hyvät palvelut ja lenkkeilymaastot."

Vuosaaressa ollaan ylpeitä siitä, että Vuosaari on idässä. Ei siis mikään Lauttasaari. "Iha semirandom mesta, spurguja ja näin, mut ei liian häröä. Just hyvä!"

Täällä kuulee usein samantyyppisen tarinan, josta järjestelmäasiantuntija **Krister Sanmark** kirjoitti Hesarin mielipidepalstalla (20.3.2007): Keskustelin keskustan ravintolassa tuntemattoman henkilön kanssa. Kun kerroin asuvani Vuosaaressa, hän kauhistui, kuinka voin asua slummissa. Kysyin, onko hän koskaan käynyt siellä. Ei ollut. Kysyin, mistä tiedät, että se on slummi. Hän sanoi lukeneensa siitä lehdestä.

Juttuarkistoista ei löydy todisteita sille, että Vuosaarta kuvattaisiin slummiksi, mutta toistetaan vielä: Vuosaari ei ole slummi. Niin kuin ei ole Kontula eikä Mellunmäkikään.

Itä-Helsinki on suurelta osin kuten Suomikin: metsä, jossa on jonkin verran asutusta. Muualta Suomesta muuttavat eivät joudu luopumaan lenkkipoluista tai hiljaisuudesta. Maailmalta tulevat sanovat, että on liiankin rauhallista. Lähiöiden rauhattomuus voi olla ongelma, mutta niin myös liika rauha.

Nukkumalähiön fiilis syntyy siitä, jos kaupunginosassa ei ole töitä eikä palveluita. Vuosaari on siinä rajoilla. Palveluita on. Vielä kun olisi töitä. Satamaan liiketiloja, paikallisille nuorille logistiikka-alan koulutusta, kadunvarsiin pikkuliikkeitä, visioivat paikallispoliitikot.

Halvat asunnot ja vuokrat vaikuttavat niin sanottuun sosioekonomiaan. Autokanta on paikoin, sanoisiko romua, katukuva vilisee tatuointitaidenäytteitä, eikä lounasravintoloissa välttämättä tarjota lounasta. Kouluterveyskyselyn mukaan Vuosaaren kasi- ja ysiluokkalaisilla on lintsuamista ja masennusta enemmän kuin helsinkiläisillä keskimäärin.

Vuosaaren lukiossa viisitoista vuotta opettanut **Johanna Sydänmaa** sanoo, että lukiolaisilla on vakavampia vaikeuksia kuin ennen – mutta vaikeuksiin myös puututaan nyt hanakammin. Perhetyötä tekevän mukaan Vuosaari on "tyypillinen itäinen lähiö": on hyvin toimeentulevia ja moniongelmaisia.

Slummi. Sellaisesta ollaan kaukana. Vuosaaren halvimmatkin kerrostalot näyttävät. . . kerrostaloilta. Miltä muultakaan?

Paitsi että Cirrus, Suomen korkein asuinrakennus, näyttää tornilta. Näkymä 26. kerroksen parvekkeelta on huikaiseva. Korkeuksista katsottuna Vuosaari on kuin arkkitehdin piirtämä havainnekuva. Monotonisen siistejä talorivejä, perheitä pyöräilemässä kypärät päässä, jylhä konttisatama. Ja tuo meri, ah.

Tornitalo on asemalla, kauppakeskus Columbuksen vieressä. Maantasolla näkee muutakin kuin merenrantaidylliä. Vartijat kaatavat miehen maahan ja napsauttavat käsirautoihin. Lapset juoksevat karkuun kannisen porukan "humalaiskoiraa". Asemalla makaa poika, jonka katseesta ei saa kiinni.

Puistossa vieren istuu nuori äiti, joka puhuu aika levottomasti siitä, ettei enää jaksa. Viina, eroriidat, masennus, rahapula ja kiista lapsenhoidosta ovat kietoutuneet möykyksi. "Viekö ne mun lapsen, sano, viekö?"

Vuosaaressa ei kannata tuijottaa vain koko alueen keskiarvoja. Rastilassa tienataan 15 prosenttia enemmän kuin Helsingissä keskimäärin, Kallahdessa taas kolmannes vähemmän. Vuosaaressa on äänestetty viime vuosina eniten kokoomusta. Perussuomalaisia äänesti eurovaaleissa 13 prosenttia.

Tornitalon katolta katsellessa tekee mieli käyttää kamalaa kliseetä: vastakohtien Vuosaari. Toinen vaihtoehto on ajatella, että Vuosaaressa eletään tyypillistä urbaania elämää. Kokonaan erilaisia todellisuksia kaupunginosan sisällä.

Sataa. Pitää päästä sisälle. **Mohamed Benemlan** halal-lihakauppa on Meri-Rastilan torilla.

"Salem Aleikum!"

Hyllyillä on taateleita Algeriasta, tonnikalaa Tunisiasta, hennavärejä Marokosta. Ja tietenkin paikan ylpeyttä: itse tehtyä makkaraa, jota saa myös Kallion hipsterionnelassa, ravintola Sandrossa.

Hei, voisiko Vuosaari olla yksi Helsingin tulevista trendikaupunginosista?

Isoissa kaupungeissa on tapana miettiä, mihin kulttuurieliitti siirtyy, kun paikalliset kalliit, vallilat ja alppilat keskiluokkaistuvat.

Mikä on seuraava hip, boheemi, paikallinen soho: Mellunmäki, Roihuvuori, Pasila – Vuosaari!

Vanhon kartanoiden eleganssi ainakin viehättäisi luovaa luokkaa. Tai ehkä lähiöasuminen tulee muotiin, kuten Käpylän puutalot aikoinaan. Täällä olisi sitä liberaalien suosimaa maahanmuuttoakin ihan käytännössä.

Mohamed Benemla on kotoisin Algeriasta. Tänään hän on herännyt kello 1.30 yöllä ja ajanut teurastamoon Sastamalaan. Halal tarkoittaa, että eläin on teurastettu islamin mukaan oikeaoppisesti. Se on tehty varhain aamulla. Nyt kauppias leikkaa kahden kilon nautapaistia kanta-asiakkailleen, somaliperheelle.

Kaupassa puhutaan sekaisin arabiaa, somalin kieltä, ranskaa ja suomea.

"Useimpien kanssa yhteinen kieli on suomi", Benemla sanoo.

Kaupassa on töissä myös lihamestari **Khalid Idrissi**. Hän on kotoisin Marokosta.

Idrissi ja Benemla käyvät Rastilan aseman East Food Cornerissa syömässä. Ramadan on alkamassa, ja Suomen valoisassa kesässä paastosta tulee rankka.

Miehet palaavat lihakauppaan naapuriliikkeen kautta. Elektroniikkakorjaamon omistaja tarjoaa sateessa kastuneille kavereille makeaa teetä, ja Idrissi paiskoo häntä selkään.

"**Rafael** on juutalainen, minä muslimi. Olemme kuin veljekset, ei koskaan riita!"

Monen aikuisen vuosaarelaisen kokemus on sama kuin Idrissin: "Me ollaan ulkomaalaiset, me ollaan yhdessä."

Meri-Rastilan nuorisotalolla yli puolet kävijöistä on vieraskielisiä. Fadlan kabaha bixi mahadsanid! Eli: kengät pois.

Nuorisotalon pelihuoneessa on parikymmentä 15–17-vuotiaista poikaa. **Salman, Sakke, Make, Muhis, Mert, Nabil, Hudayfa, Abdalle, Baku, Dauud.** . .

Meneillään on virtuaalinen jalkapalloturnaus, jonka ovat järjestäneet **Asad** ja **Said**. Palkintona on leffalippu. Melu ja könyämisen määrä on hillitön.

"Miksen saa sanoa helvetti, vaikka se on paikka?"

"Et vaan saa, täällä ei kiroilla."

"Saatana on tyyppi, sen saa sanoa?"

"Ei."

Pojat makaavat sohvassa ja ovat niin kuin teinit ovat: hervottomia. Vuosaareissa on huomattavasti enemmän kouluikäisiä lapsia kuin Helsingissä keskimäärin. Nuorisotalollakin käy jopa sata nuorta päivässä.

Harva puhuu Vuosaaresta mainitsematta monikulttuurisuutta. Nuoriso-ohjaaja **Miika Pulkkinen** kuvaa omaa kokemustaan näin:

"Oppimisen paikka ollut pojalla. Ei ole tuntenut eri kulttuureita aiemmin, iso muutos kuule maalaispojalle tulla tähän ympäristöön. Ennakkoluulot ovat karisseet, ja mielipiteet perustuu realismiin. Ihan samanlaisia me ihmiset ollaan pohjimmiltaan, että ei sinällään."

Vuosaareissa on mietitty ennen muuta Suomea, mitä se merkitsee, kun kaikki eivät elä samalla tavalla. Miten kaupunki voisi hyödyntää tiedotuksessa somaliradiota? Miten muslimitytöt saisi mukaan nuorisotalolle? Vuosaaren lukiossa on valmistava luokka niille, joiden suomen kieli ei riitä lukio-opintoihin suomeksi.

Lapset tai nuoret itse eivät kutsu seutua "maahanmuuttajavaltaiseksi" – paitsi ehkä läpällä. Me ollaan mamujengi, ilkamoi jalkapalloa pelaava jätkälauma, jonka pallo on lentänyt Vuosaaren kanavaan.

Kesäiltana ei voi kuin kadehtia Vuosaaren nuoria. He grillaavat Uutelan grillipaikoilla kanansiipiä ja vaahtokarkkeja. Pipopäinen poika onkii. Ajokortti-ikäisillä on kuski. Takapenkki juo kaljaa ja kuuntelee Cheekia.

Uimaranta on melkein tyhjä. Kaksi tyttöä istuu uimavalvojen korokkeella ja katselee merta. Pojat pelaavat koripalloa amerikanbulldogin kanssa. Poliisi ajaa rantoja pitkin. Yksi porukka uhoaa jatkavansa yökerho Akeen. Teinilauma istuu kadulla ja suunnittelee lähtöä Mäkkäriin. Kaikki räpläävät puhelimiaan, mutta maisemaan he ovat jo niin tottuneita, että eivät ota kuvia edes silloin, kun aurinko maalaa koko rannan punaiseksi ja kalliot näyttävät olevan tulesa.

Täällä on rauhallista ja hyvin kaunist.

Viikko Vuosaareissa opettaa, että kotikaupungissakin kannattaa avalla ovia, joiden ohi kulkee miettimättä, mitä sisällä on.

Meri-Rastilan ankean kauppakeskuksen alakerrassa on Sokos ja kampaamo. Pikkupelikaani-baarissa soitetaan Jukka Poikaa. Kolmannessa kerroksessa ovi on raollaan. Saammeko tulla sisään?

Kaftaaniin pukeutunut imaami **Aluri** viittoilee myöntävästi. Peremmälle! Teetä? Istukaa!

Paikalla on satakunta miestä. Tämä on muslimien rukoushuone, ja pian alkaa viikon kohokohta: perjantairukous.

Rukoushuoneessa on kokolattiamatto. Miehet ja pojat riisuvat kengät eteiseen. Sen vieressä on koululuokka, jossa pidetään viikonloppuisin koraanikoulua. Takahuoneessa kurdit ja imaami katsovat turkkilaista tv-kanavaa. Uutiset kertovat irakilaisista, jotka pakenevat ääri-islamilaisten Isis-joukkojen hyökkäyksiä. Monet tietävät, miltä tuntuu jättää koti. Miehet pyörittelevät päätään ja puhuvat kiivaasti.

Imaami lähtee pitämään saarnaa. Jos jotkut visioivat, että pian Suomi täyttyy minareettitorneista kuuluvasta ulinasta, niin se on silkkaa fantasiaa: rukoushuoneesta ei kuulu ulos pihahdustakaan.

"Ei ole rukoushuutoa, se häiritsisi ihmisiä", sanoo 24 vuotta Suomessa asunut **Musa Giray**.

Hän on ajanut Imatralta asti Meri-Rastilaan rukoilemaan ja rupattelemaan tuttujen kanssa.

Kun rukoushuone tulee täyteen, viimeksi tulleet jäävät käytävälle riviin. Mekka on siis Vuosaaresta katsoen tuolla päin.

Vielä kerran alas metrotunneliin ja kohti Vuosaarta.

Lihakaupan Mohamed Benemla lainasi sateenvarjoaan, ja se täytyy käydä palauttamassa.

Mutta kauppias ei ole paikalla. Benemla ja Idrissi ovat lähteneet autolla Pariisiin hakemaan lisää taateleita, öljyä ja mausteita. Matka alkoi Vuosaaren satamasta.

Meri. Sitä pitkin pääsee myös täältä pois.

Ja vaikka ei voisi lähteä Ranskaan, voi kävellä vaikka Uutelan kärkeen. Helsinki on sellainen kaupunki, jossa pääsee luonnonsuojelualueelle metrolla.

Ja Vuosaari on Helsingin osa, jossa saa istua yksin, omassa rauhassa kalliolla ja katsella meren yli suureen maailmaan.

Sunnuntai, 6.7.2014

Suomalaisnaiset rakastuvat saamelaismiesten vilkkusilmiin ja erätaitoihin

Suomineito Saamenmaalla

Henna Lukkari elää Utsjoella saamelaisen miehen puolisona – riukuvaimona. Hän on yksi niistä sadoista suomalaisnaisista, joilta vilkkusilmäinen pohjoisen mies on vienyt jalat alta.

Mikko-Pekka Heikkinen, teksti

Sami Kilpiö, kuvat

Tenon vesimassa oli uskomattoman leveä. Joen pinta muljahteli virran voimasta.

Henna Lukkaria kauhistutti. Miten ihmeessä tuollaisessa vedessä kalastetaan?

Elettiin heinäkuun loppua 2005. Ilta oli poutainen ja tyyni, eikä sääseninää kuulunut. Jokivarren tunturikoivut loistivat vehreinä.

Henna oli ensimmäisillä treffeillä **Nils Eric Lukkarin** kanssa.

34-vuotias nainen oli päätyttyä Suomen pohjoisimpaan kolkkaan, Utsjoelle. Henna Lukkari oli kotoisin yli tuhannen kilometrin päästä Imatralta. Lapsena hän oli kalastanut lahjoja Immolanjärvestä ja virvelöinyt rannalta. Hän oli asunut Lapissa jo kauan, mutta virrassa uistelusta hän ei ymmärtänyt mitään.

Nils Eric rauhoitti Hennan mielen.

Hän ojensi Hennalle pelastusliivit ja käski veneeseen. Mies pukkasi viisimetrisen lohiveneen virtaan ja asettui soutajan paikalle. Rauhallisella äänellä hän opasti, kuinka vaaput lasketaan virtaan, ja alkoi vedellä airoista. Hennan olo muuttui turvallisesti. Mieshän hallitsi joella kaiken. Hän oli kuin kotonaan. Ja niin hän olikin. Nils Eric kuului Utsjoen saamelaisiin, vanhaan kalastajasukuun. Jälkeenpäin Henna ei edes muistanut, tarttuiko kala. Mielessä oli vain mies.

Seuraavana vuonna pappi sanoi aamen, ja Henna Lukkarista tuli niin sanottu riukuvaimo. Riuku juontuu pohjoissaamen sanasta rivgu ja tarkoittaa kirjaimellisesti ei-saamelaista naista. Henna Lukkari ei pidä riuku-sanaa halventavana, mutta koska jotkut pitävät, on turvallisempaa puhua suomalaisvaimoista. Niin tekee myös filosofian lisensiaatti **Outi Korpilähde**, joka on tutkinut Ylä-Lapin saamelaismiesten suomalaisia vaimoja. Hänen väitöskirjansa tarkistetaan Lapin yliopiston kasvatustieteellisessä tiedekunnassa syystalvella. Tutkimus on aiheensa ensimmäinen, vaikka ilmiö on vanha. Saamelaiset naivat vaimoiksi suomalaisia jo 1700-luvulla. Nykyään suomalaisvaimoja elää Ylä-Lapissa muutamia satoja, Korpilähde arvioi. Tutkimuksen aihe on kutkuttava, sillä saamelaisten kotiseutu on oma maailmansa, johon vihiytyminen on ulkopuoliselle hidasta. Pelkkä maantiede hämmentää. Saamelaisten kotiseutualue eli Inari, Utsjoki, Enontekiö ja Sodankylän pohjoisosaa näyttäytyy etelän ihmiselle loputtomana erämaana, johon on ripoteltu muutama kyläpahanen. Poroja näkee useammin kuin ihmisiä. Ylä-Lapin väkiluku onkin ollut laskussa pian 25 vuotta. Silti Ylä-Lapissa törmää usein naiseen, joka on muuttanut kaukaa etelästä korven keskelle saamelaisen vaimoksi. Monet heistä ovat korkeakoulutettuja, kuten opettajia, virkamiehiä tai tutkijoita. Jokin pohjoisen miehissä ilmeisesti kiehtoo.

Outi Korpilähteen mukaan suomalaisnaiset pitävät saamelaismiehiä "erilaisina". "He ovat luonnollisia, eivät jäykkiä. Osaavat liikkuu metsässä ja kalastaa. Poromiehessä tai Tenon kalastajassa kulminoituu aikatauluista, rajoituksista ja muista Etelä-Suomen kotkotuksista vapaa mies", Korpilähde sanoo. Kolmasosa tutkimuksessa haastateltujen naisten saamelaispulisoista on poromiehiä. He ovat vähemmistönä myös kaikista Suomen saamelaisista. Noin 60 prosenttia saamelaisista asuu kotiseutualueensa ulkopuolella. Ammatista riippumatta alkuperäiskansaan kuuluvan luontosuhde on tiivis. Saamelainen virkamieskin liikkuu metsässä mutkitta, Korpilähde kertoo. Tutkimuksen mukaan saamelaismiehet ovat myös sosiaalisia ja huolehtivia. Pakkasessa mies saattoi esimerkiksi tiedustella naiselta, paleleeko varpaita. Miehet mainittiin myös avoimiksi ja mukaviksi. "Ja sitten on se pilke silmäkulmassa!" Korpilähde sanoo. Nimimerkki **Riikka** kuvailee saamelaismiestä väitöskirjassa näin: " — [Saamelaismies] katsoo toisella tavalla, jotenki se oli se, mihin kiinnitti huomiota. En mä osaa oikein selittää, toisenlainen katsekontakti, pilke silmäkulmassa." Pilkkeen vaikutus näyttää olleen voimallinen. Nimimerkki **Terhi** kuvailee: "— semmonen helposti lähelle tuleva, hirvittävän hurmaava. . . hyvin nopeasti meni jalat alta, saamelaisilla miehillä on semmonen ominaisuus." Nimimerkki **Taruun** vetosi tukanväri ja tulinen luonne: "— mie olin aina miettiny, että mie haluan tumman miehen. Ja ehkä tämä oli temperamenttinen, ei ollu tavallinen suomalainen. Ehkä justinsa siinä alussa, oli aloitekykyisempi, oli vähän niin kuin nämä ulkomaalaiset miehet, että tuli vähän sillä lailla, sillä silmällä juttelemaan. . ."

Henna Lukkari oli muuttanut Imatralta Ylä-Lappiin jo peruskoulun jälkeen. Vuonna 1988, 17-vuotiaana, hän aloitti artesaaniopinnot Saamelaisalueen koulutuskeskuksessa Inarissa. Käsityöt kiinnostivat, koska lapsuudenkodissa Imatralta niitä oli tehty aina. Lukkarin vanhemmat olivat Karjalan evakkoja. Lapsena hän myös tanhusi. Karjalan kansallispukua hän pitää juhlissa edelleen. Artesaanikoulussa hän tapasi 18-vuotiaan miehen, jota kutsutaan tässä **Eskoksi**. Henna Lukkari eli Eskon kanssa 13 vuotta, joista seitsemän naimisissa. Utsjokinen Esko oli norjansaamelaista sukua, pororenki ja koneenkuljettaja. Kun Esko vei Hennan kotitaloonsa syrjäiseen Kuolnan kylään Inarijoen rannalle, Henna Lukkari kohtasi anopin, joka puhui vain norjaa ja saamea. Siitä selvittiin niin, että anoppi opetteli suomea ja miniä saamea. Outi Korpilähteen mukaan yhdeksän kymmenestä suomalaisvaimosta opettelee saamen. Henna asui Eskon kanssa anoppilan päädyn huoneistossa. Pian Henna huomasi, että Eskon suvussa oli karjalaiselle täysin vieras taipumus. Saamelaiset kiiruhtivat hitaasti. Näin kiltisti sanottuna. Lapinmiehen maailmassa kaikki tapahtui silloin, kun se tapahtui. Jos Eskoa yritti hoputtaa, homman valmistuminen vain hidastui. Se sieppasi Henna suunnattomasti. Eikä Henna Lukkari ollut ainoa. Outi Korpilähteen mukaan saamelaisten joustava aikakäsitys allistyyttää monia suomalaisvaimoja. Miehillä on hyvin vaikea saada vastausta kysymykseen milloin. Yksi tutkijan haastateltavista kertoo oppineensa päättelemään äänenpainosta, jolla mies vastaa. Minuutti- tai tuntimäärettä ei ukosta irtoa. Vanhan sanonnan mukaan Lapissa riittääkin sellainen kello, joka osoittaa pelkän vuoden. Vuonna 1997 Henna ja Esko saivat pojan. Tytär syntyi kolme vuotta myöhemmin. Siitä alkoivat murheet. Tyttö oli vaikeasti sairas. Häntä oli hoidettava usein, Oulussa asti. Sinne on Kuolnan kylästä päivän mittainen matka. Henna Lukkari kulki lentämälläkin, Ivalosta Helsingin kautta. Miestä hän ehti nähdä harvoin. Kun tytön yksivuotispäivä lähestyi, Esko sanoi Hennalle, että tämä ei ole enää hauskaa. Ja niin yhtenä sunnuntaina helmikuussa Esko hyppäsi kotitalon pihalla Lynxinsä selkään ja käynnisti kelkan. Hankeen jäi telan ura, kun mies kaasutti pois. Nelivuotias poika veikkasi, että kyllä isä palaa, koska täällä on näin paljon sen tavaroita. Henna sanoi, ettei isä palaa. Esko oli ilmoittanut jättävänsä Hennalle kaiken.

Tie päättyi kyltiin, joka kertoo tien päättyvän. Ollaan perillä Lisman kylässä. Alkukesän ilta on kirkas ja lämmin, eivätkä sääsket ole vielä kuoriutuneet. Lauma poroja aterioi vanhalla heinävainiolla. Lisma sijaitsee sadan kilometrin päässä Inarin kirkonkylästä. Viimeiset 20 kilometriä ajetaan pikkutietä päätepisteeseen Lemmenjoen kansallispuiston metsäerämaitten keskelle. Lisma syntyi 1940-luvulla, kun porosaamelaiset perustivat tiloja vanhalle talvilaidunalueelle. Kylässä on seitsemän taloa eli savua.

Kuivalla mäntykankaalla kohoavassa yksikerroksisessa talossa asuu **Riitta Näkkäljärvi**. Hän toivottaa toimittajan ja valokuvaajan kynnysen yli ja asettaa keittiön pöydälle kupillisen vasta vuoltua poron kuivalihaa.

63-vuotias Näkkäljärvi on kotoisin Riihimäeltä ja koulutukseltaan filosofian maisteri. Hän opiskeli yleistä kirjallisuustiedettä Helsingin yliopistossa.

Kun hän ensimmäisen kerran saapui Lismaan vuonna 1979, umpiperätie oli vain muutaman vuoden ikäinen. Jokaisen talon nurkalla papatti generaattori, koska valtion sähköverkko tavoitti Lismaan vasta 1988.

Näkkäljärvi muutti Lismaan marraskuussa 1980 poromiehen vaimoksi.

Hän oli tavannut **Pauluksen** vuotta aiemmin Inarin matkailuhotellin (nykyisen Kultahovin) baarissa.

"Siellä se istui pöydässä ja joi puolukkavodkaa", Näkkäljärvi sanoo. Mies oli pukeutunut ruskeisiin vakosamettihousuihin ja viinipunaiseen flanellipaitaan. Hänellä oli tummat silmät ja ruskea tukka.

28-vuotias Riitta Näkkäljärvi toimi matkailuhotellissa tarjoilijana. Hän oli päätenyt Lappiin samoin kuin moni muukin suomalaisnainen: töiden perässä, mielenkiinnosta pohjoiseen. Julkisen alan suomalaisille naistyöntekijöille on saamelaismiehillä nimityskin: virkariuku.

Mihin ihastuit Pauluksessa?

"Olihan se hyvännäköinen. Ja kauhean sosiaalinen ja hyvätapainen."

Seurassa Paulus ei tuijotellut kenkiään, toisin kuin suomalaismiehet.

Se tosin hävetikin Riitta Näkkäljärveä välillä. Kun pariskunta vieraili Helsingissä Riitan siskon luona, Paulus herätti huomiota sinipunakirjavassa lapintakissa eli gäktissa. Jo lentokentällä hän ojensi kätensä ja esittäytyi ventovieraillekin: Paulus Näkkäljärvi! Paulus Näkkäljärvi! Paulus Näkkäljärvi!

Saamenmaalla Paulus oli pieni julkkis. Hän ajoi 1970-luvulla kilpaa moottorikelkalla ja menestyi niin, että kelkkatehdas Bombardier pyysi häntä Kanadaan testikuskiksi. Paulus kieltäytyi, koska ei osannut kunnolla englantia.

1980-luvulla Näkkäljärvet saivat viisi lasta. Perhe eli porokarjan lihanmyyntituloilla ja kotihoidontuilla.

Rahaa kului vähän, eikä heräteostoksia voinut tehdä. Lähin kauppa sijaitsi sadan kilometrin päässä.

Suomessa ei ole monta niin syrjäistä peräkylää kuin Lisma. Mutta Riitta Näkkäljärvi viihtyi. Opiskeluvuosinakin hän jäi mieluummin sohvalle pötköttämään kuin lähti kavereiden kanssa Helsingin keskustaan elokuviin tai teatteriin.

Alkuaikoina minin sopeutuminen pohditutti perhettä. Appiukko paukautti, että mitenhän sitä Riitta selviät, kun täällä syödään niin paljon lihaa!

Poronsuolimakkarat, veripyörökät eli kumpukset, selkäluokeitto, kieli, keitetty hauen suoli ja kalansilmät. Saamen sukuun naitu pääsee maistelemaan perinneruokia.

Saamelaiset pitivät kunnia-asiana sitä, että liha ja kala ovat itse pyydettyä tai omasta karjasta. Vapaasti tuntureilla laiduntavan poron liha on puhdasta ja omistajalle halpaa. Tehotuotettua broileria inhotaan yleisesti. Ja luonnonantimet kalutaan luita myöten niin kuin entisaikoina.

Outi Korpilähteen väitöskirjassa nimimerkki **Terhi** kertoo kosketuksesta poronsorkkakeittoon:

"Anoppi kutsu syömään, oli keittänyt koparakeittoa. Mulla pyörähti vatta suuhun. Anoppi luokitteli minut varmaan täysin virkaheitoksi riukuksi."

Saamelaismies osaa yleensä kokata ainakin käristyksen ja lihakeiton, mutta käytännössä vaimoilta edellytetään ruuanlaittotaitoja. Pororuokien valmistaminen on harvalle etelästä tulleelle tuttua, mutta siihen saa runsaasti opastusta perheenjäseniltä.

Sienireseptit kannattaa suomalaisvaimon jättää etelään. Saamelaismiehistä sieni on poron ravintoa. Korpilähte kertoo erään appiukon tokaiseen sieniaterian saatuaan, että kuoppaan tässä mennään kaikki. Se oli huumoria – sieni on pohjoissaameksi guobbar.

Jotkin Ylä-Lapin keittiökäytännöt suorastaan järkyttivät. Kuten se, että mies laittaa lihakeittoon ryynejä. Nimimerkki **Mimmi** kertoo: "Minusta se, että puurot ja lihat sekotetaan, niin uh. . . mulla alkaa kaulasta kuristaa. . . että ei voi olla totta."

Riitta Näkkäljärvi selviytyi saamelaisruuista. Hän ei ole kasvissyöjä – eli heinänsyöjä –, ja hänen mielestään ruoka tehdään siitä, mitä on saatavilla. Perhe elikin lähes luontoistaloudessa. Näkkäljärvi muistelee hymyillen, kuinka Paulus saalisti Lismajoen haukia kiväärillä.

Kotiäidillä oli aikaa opetella. Kerran Näkkäljärvi leipoi kakkuja poron aivoista, anopin siskon reseptillä. Hän tarjoi kakkua lapsilleen ja kertoi vasta jälkikäteen, mitä tuli niellyksi. Lukioikäinen poika hihkaisi: söinköhän minä sitä osaa, jolla poro näkee, vai sitä, jolla poro kuulee!

Nyt Riitta Näkkäljärvi asuu Lismaan keltaisessa talossa yksin.

Keittiön ikkunasta näkyy ohuita mäntyjä. Olohuone on sisustettu vaatimattomasti, ja osa talosta on remontissa. Lapset ovat vierailulla ja noutamassa nikkarointitarpeita Inarista. He ovat jo aikuisia, muuttaneet yhtä lukuun ottamatta etelään. Toinen tyttäristä on järjestelmäasiantuntija, toinen kapteeni. Pojista yksi on poliisi Ivalossa, kaksi muuta pomopaikoilla pakkausfirmassa.

Paulus tykkäsi puolukkavodkasta hiukan liikaa. Viinasta tuli kotona riitaa. Paulus hoiti porohommat mutta ryyppäsi.

Kesällä 1993 Riitta Näkkäljärvi oli siivoamassa taloa lasten kanssa, kun pappi koputti oveen. Paulus oli ajanut autonsa maantieltä Kittilän Pokan lähellä. Turvavyötä Paulus ei ollut käyttänyt.

Riitta Näkkäljärvi on ollut leski yli 20 vuotta. Tekemistä piisaa. Hän on osallistunut Sallivaaran paliskunnan poroerotuksiin ja kunnan luottamustoimiin. Nyt hän työskentelee kymmenettä kesää Lahjatalo Näkkäljärven kahviossa Inarin kylällä.

Millainen avioliitto oli?

"Oli päiviä, jotka vaihtaisiin pois. En minäkään varmasti hirveän helppo ollut. Välillä ajattelin, että jompikumpi saa lähteä. Mutta lapsiini olen tyytyväinen. Enemmän liitossa oli plussaa kuin miinusta."

Henna Lukkari kaataa toimittajan lasiin hedelmämehua. Silmiä häikäisee, sillä aurinko paistaa yötä päivää.

Istutaan pienen omakotitalon kuistilla, Utsjoen kirkonkylässä. Omakotitalojen pihat eivät täällä ole puutarhoja vaan karua pohjoisen kanervikkoa ja tunturikoivikkoa. Pihoilla lojuu leluja, kalastusvälineitä, vanhoja autoja ja moottorikelkkoja.

Henna Lukkari muutti Kuolnasta kirkonkylään, kun Esko lähti. Näin tytär pääsi lähemmäs kuntoutuspaikkaa, ja hän itse sai perushoitajan työpaikan Utsjoen terveyskeskuksesta.

Lukkari on nyt 43-vuotias. Saamenmaa on ollut hänen kotinsa jo 27 vuoden ajan.

Pohjoisen taipaleella on ollut töyssynsä, mutta vieraaseen kulttuuriin hän on sopeutunut. Lukkarin mielestä karjalaisuudella ja saamelaisuudella on paljon yhteistä: esimerkiksi vahva ruoka- ja käsityöperinne. Ja sota-aikana saamelaisetkin lähtivät evakkoon kauas kotiseudultaan.

Useimmat suomalaisvaimot elävät kuten Henna Lukkari ja Riitta Näkkäljärvi. He tempautuvat mukaan saamelaisten tapoihin, keittiöön ja kieleen. Jotkut suomalaisvaimot saamelaistuvat miehensä rinnalla. He esimerkiksi pitävät lapintakkia.

Lukkari ei näin tee.

"Oma kulttuurini on selvä. En minä muuksi muutu. Sitähän on karjalainen vaikka voissa paistaisi."

Pihaan kaartaa maasto-auto, ja kuskin ovesta astuu Nils Eric Lukkari. Ammatiltaan hän on postinjakaja ja matkailuyrittäjä, ikää 43 vuotta. Hän vaikuttaa touhukkaalta. Päivä on jo pitkällä, eikä kesää kannata haaskata.

"Minä olin että ei kai siinä, menemme naimisiin. Saadaan luvat kuntoon."

"He" ovat punaisia kapinallisia, jotka teloitettiin sisällissodan päätteeksi suunnilleen siinä, missä lida Ylönen nyt seisoo. Ylönen on lukenut heistä paljon, etenkin naiskaarteista.

"Kaartilaiset olivat lähes poikkeuksetta nuorisoa, joka taisteli aatteensa puolesta", hän sanoo.

Se on kunnioitettavaa, mutta Ylönen ei halua käyttää taistelussa niin kovia panoksia kuin puistoon haudatut kaartilaiset. Nykyiset keinot ovat pehmeämmät:

"Kestäköön vaikka 300 vuotta, mutta vallankumouksen on tapahduttava demokraattisesti", hän sanoo.

Tällä vauhdilla siinä voi hyvinkin mennä ne 300 vuotta: kevään europarlamenttivaaleissa Ylönen keräsi runsaat 200 ääntä.

Ne eivät olleet pelkästään kaveriääniä, päinvastoin: "Monet kaverit sanoivat ihan suoraan, että mä en, lida, sitten sua äänestä, koska olet kommari."

Jos kaverit olivat vasemmalle kallellaan, ehkä ääni meni Ylösen ikätoverille, toiselle vasemmisto- laiselle nuorelle naiselle. Nousevalle tähdelle, äänikuningattarelle, joka Ylösen tavoin vastustaa esimerkiksi valtionyhtiöiden myyntiä ja palveluiden yksityistämistä.

Kun vasemmistonuorissa purettiin huhtikuussa jäsenkyselyn tuloksia, järjestön puheenjohtaja **Li Andersson** iloitsi Facebookissa:

"Skarppia väkeä meillä jäseninä – sosialismi, ympäristöaate ja anti-rasismi ovat kaikkein tärkeimmät aatteet jäsenille."

Sosialismi, se on aate, jota nuori skarppi kaupunkilainen kehtaa ylpeästi kannattaa.

Tutkijat ennustivat ennen eurovaaleja "vasemmistojoukkoa", joka sitten toteutuikin.

Europarlamentissa radikaalivasemmiston ryhmä kasvoi 35 edustajan ryhmästä yli 50 parlamentaarikon kokoonpanoksi. Siihen kuuluu myös eteläeurooppalaisten kommunistipuolueiden poliitikko- ja.

Suomessakin vasemmistoliitto juhli tulostenlaskun jälkeen: se lisäsi kannatustaan puolueista eniten ja julistautui vaalien voittajaksi.

Suomen kommunistisen puolueen kannatuksessa vasemmistojoukko ei sen sijaan näkynyt millään lailla. Sen suosio oli eurovaaleissa yhtä marginaalinen kuin ennenkin, 0,3 prosenttia.

Siinä missä Li Andersson sai eurovaaleissa lähes 50 000 ääntä, kommunistia ei äänestä edes kaveri.

Ero näkyy nuorisojärjestöjenkin koossa: virallista jäsenrekisteriä ei ole, mutta kommunistinuorten puheenjohtajan mukaan nuorisoliiton pääluku on noin 200. Muiden poliittisten nuorisojärjestöjen kannattajat lasketaan tuhansissa. Esimerkiksi vasemmistonuorten jäsenmäärä on hieman vajaat 5 000.

Kommunismiin ja sosialismiin eroa ei tosin ole aivan helppo määritellä. Sitä eivät pysty näppärästi kiteyttämään edes poliittisen historian tutkijat.

Teoriassa sosialismi on välivaihe, josta siirrytään lopulta – vaikka 300 vuoden kuluessa – kommunismiin.

Li Anderssonin johtaman Vasemmistonuorten ohjelmassakin on kohtalainen määrä marxilaishenkisiä virkeitä.

Siinä todetaan, että "kapitalistisessa yhteiskunnassa luokka-asetelma rakentuu palkkatyön ja pääoman väliselle vastakkaisuudelle", ja vaaditaan pankkien kansallistamista.

On vaikea hahmottaa, mitä eroa kommunistinuorten ja vasemmistonuorten ajatuksissa on.

Sen myöntää myös Andersson. Hän sanoo, että "jos kommunistinuoret eivät halua väkivaltaista vallankumousta, erottavat tekijät meidän ja heidän välillä käyvät aika vähiin".

Suurin ero taitaakin olla imagossa: Li Anderssonin kannattajat kehtaavat ottaa kuvia äänestyslapustaan Facebookiin, kommunistien lapuista ei näkynyt yhtäkään.

Anderssonin äänestäminen olikin ehkä ennen kaikkea kaupunkilaisnuoren salonkikelpoinen protesti, ei niinkään tuen ilmaus pankkien sosialisoinnille.

Li-ilmiön luoneet äänestäjät eivät sitoutuneet sosialismin ideologiaan sen enempää kuin **Alexander Stubbin** äänestäjät tiukan oikeistolaiseen talousajatteluun. Stubban on hymyilevä ja nuorekas uudistaja!

Niin kuin tutkimusjohtaja **Juhana Aunessuoma** Helsingin yliopistosta sanoo: "Äänestäjiä kiinnostaa nykyään hyvin vähän ideologinen puhdasoppisuus."

Kuvaavaa on, että kaikista suomalaisista poliitikoista aatepoliitikoksi on tapana kuvailla **Jyrki Kataista**.

Hän itse on kommentoinut luonnehdintaa näin: "Olen lukenut aatefilosofoja. Mutta jos yksi aatefilosofi pitäisi mainita, se on mummoni."

Kuuba-paitaan pukeutunut Simo Suominen istuu ostoskeskuksessa ja haluaa puhua nimenomaan ideologiasta. Siitäkin huolimatta, että kommunismia ei ole 1980-luvun jälkeen luettu vakavasti otettavien aatteiden joukkoon. Vaatii trendeistä piittaamattomuutta julistaa olevansa kommunisti, kuten hän nyt tekee Sellon kahvilassa.

Muutaman bussipysäkin päässä espoolaisesta ostosparatiisista on Suomen lapsuudenkoti. Siellä kyllä puhuttiin politiikkaa, mutta ei hän espoolaiskodista ole ajatteluaan perinyt.

Suominen sanoo, ettei hän edes tiedä, mitä puoluetta vanhemmat äänestävät. Mutta heiltä sai rohkeutta tehdä omat valintansa.

"Vanhemmat ovat pienestä pitäen sanoneet, että pitää ottaa asioista selvää itse eikä tyytyä virallisiin totuuksiin."

Yksi sellainen totuus liittyy Neuvostoliittoon: Suominen on sitä mieltä, ettei valtiokokeilun epäonnistuminen todista mitään.

"Sanotaan, että kommunismi aatteena loi Neuvostoliiton, mutta ei se niin ole. Kun **George W. Bush** aloitti sodan Irakissa, ei sanottu, että se oli kapitalistisen ideologian aiheuttama sota. On ikävä, että kommunismin kohdalla näin tehdään."

Unohdetaan siis proletariaatin diktatuurin hirmutyöt hetkeksi ja puhutaan siitä, millainen olisi kommunistinuorten rakentama valtio.

Saisiko siellä omistaa mitään vai lakkautettaisiinko yksityisomaisuus kokonaan?

"Kyllä ihmisen pitäisi saada omistaa jotain henkilökohtaisella tasolla. Työhön tarvittavat asiat, vaatteet, ruoka, tällaiset", Suominen sanoo.

Entäs sitten vaikka tämä Sellon kauppakeskuksen kahvila, saisiko sellaista pyörittää ja palkata pari työntekijää?

"No, meillä ei ole tarkkaa virallista kantaa. Mutta henkilökohtaisesti minulla ei ole mitään sitä vastaan, että joku pitäisi pientä kahvilaa. Miksipä ei saisi?"

Eikö ole periaatteessa kommunismin vastaista, että ihmiset omistaisivat tuotantovälineitä?

Mihin raja vedettäisiin? Jos kahvila voisi olla yksityisomistuksessa, voisiko koko Sellon kauppa-keskuskin olla?

Saisiko Sellon omistaja pitää kauppakeskuksen tuottamat voitot?

"Ei, ei saisi. Mutta se katsottaisiin kaupunkikohtaisesti. Espoolaiset saisivat itse päättää, onko esimerkiksi Sello niin tärkeä työllistäjä, että sen asioista pitäisi päättää demokraattisesti."

Kommunistinuoret puhuvat demokratiasta mielellään. Niin mielellään, että on vaikeaa päästä selvyyteen siitä, mitä he oikein tarkoittavat vallankumouksella. Sellaista he kyllä kertovat haluavansa, eivätkä edes mitään henkistä pehmoversiota, vaan ihan oikean, "niin että valtaapitävät vapisevat", Simo Suominen sanoo.

Valtaapitäviä yritettiin vapisuttaa esimerkiksi viime itsenäisyyspäivän Kiakkovieras-mielenosoituksissa, joissa sekalainen joukko vasemmistolaisia, anarkisteja ja humalaisia osoitti mieltään.

Luokkayhteiskunnan arvostelemiseksi järjestetty tempaus äityi ikkunoiden rikkomiseksi, ja Kommunistinen nuorisoliitto tuomitsi tapahtumien jälkeen omaisuuden hajottamisen.

Ei kuulosta kovin vallankumoukselliselta.

Eikä olekaan: kommunistinuoret kertovat haluavansa saavuttaa uuden demokratian rauhanomaisesti – joskin samaan hengenvetoon yleensä lisäävät, että demokratia ei ole heille vain vaaleissa äänestämistä. Äänestämällä ei voi estää esimerkiksi paperintuotannon vähennyksiä, kuten Suomi- nen selittää:

"Kun asuin Mäntän pikkukaupungissa, sieltä lakkautettiin kaksi paperikonetta. Se vaikutti radikaalisti sen kaupungin elämään. Mutta päätöksen saneli Serlachiuksen yhtiökokous Ruotsissa. Se on selvästi kommunistisen demokratiakäsityksen vastaista. Niiden, joihin päätös vaikuttaa, pitäisi päättää. Tässä tapauksessa mäntäläisten", Suominen sanoo.

(Jos ihan tarkkoja ollaan, koneita lakkautettiin yksi, ja päätöksen teki metsänomistajien omistama Metsä Tissue yhtiökokouksessaan Suomessa.)

Eikä työpaikkoja synny, vaikka kuinka sulkisi vasemmistolaisen ehdokkaan numeroa kuoreen. Pitää tehdä muutakin, kuten muokata yhteiskunnan ilmapiiriä kommunistien ajatuksille suotuisaksi. Esimerkiksi keskustelemalla ja mieltä osoittamalla.

Taas sama ongelma: keskustelu ja ilmaisunvapaus kuuluvat ihan normaaliin demokratiaan. Siinä ajatusten läpilyömistä ei vain kutsuta vallankumoukseksi vaan vaalivoitoksi.

Kommunistien vaalivoitto on Suomessa melkein yhtä suuri utopia kuin se, että Karl Marx nähtäisiin hupailmassa Särkänniemessä. Tavoitteisiin on matkaa, he myöntävät itsekkin. Sillä jos asiat olisivat niin kuin he haluaisivat, ei nuorten pitäisi lähettää niin monta kesätyöhakemusta. Nuorisoliiton pääsihteeri Tuukka Koirikivi kertoo lähettäneensä ainakin 40 mutta saaneensa vain yhden työtarjouksen. Hän otti sen vastaan ja on nyt puhelinmyyjä.

Tänään sähkösopimuksia on mennyt kaupaksi vain yksi, Koirikivi kertoo opiskelijajaksiossaan Oulussa.

Hartiat lysisssä ja jalat ristissä kyyhöttävä nuori mies puhuu niin hiljaa, että on pakko pyytää toistamaan useammin kuin kehtaisi, eikä toisellakaan kerralla välttämättä kuule. Satunnaista silmiin kohdistettua vilkaisua lukuun ottamatta Koirikivi puhuu edessään olevalle kirjahyllylle. On vaikea kuvitella häntä johtamaan vallankumousta, mutta sitä hän työpäivän jälkeen aikoo tehdä.

Hänen täytyy illalla hoitaa Kommunistisen nuorisoliiton tehtäviä, esimerkiksi järjestellä tulossa olevaa Työttömien marssi -mielenosoitusta.

Se on juuri sellaista toimintaa, jolla Koirikivi uskoo saavansa lisää ihmisiä perustamaansa Oulun kommunistinuorten osastoon. Toistaiseksi jäseniä on kolme.

Ehtii Koirikivi onneksi muutakin harrastaa – hän on fantasiakirjallisuuden ystävä. **Che Guevara** -elokuvien ja Marxin teosten vieressä kirjahyllyssä ovat kaikki Harry Potter -kirjasarjan osat. Hän on lukenut ne toistakymmentä kertaa.

"Osaan ne etuperin ja takaperin. Voidaan kaverin kanssa käydä läpi kirjojen kohtauksia, ja tiedän, mitä joku hahmo sanoo seuraavaksi", Koirikivi sanoo.

Sitä paitsi Harry Potterkin kertoo tavallaan kommunismista, hän on huomannut, etenkin hänen suosikkikirjansa. Sarjan viides osa, Feeniksin kulta, on hänen mielestään tarina luokkataistelusta.

Juoni menee näin:

Hyvien velhojen perustama pieni Feeniksin kulta taistelee pimeyden voimia vastaan. Killan perusti aikoinaan vanha partasuinen mies, hyvistä velhoista oikeamielisin ja viisain. Jossain vaiheessa kiltä lakkautettiin, koska luultiin, että pimeyden voimat olivat jo tuhoutuneet. Mutta se oli virhearvio, joten kapinahenkinen Harry Potter tovereineen herättää killan uudelleen henkiin. Taistelu jatkuu, ja vaikka välillä nuori Harry on neuvoton, hän ei voi kuin luottaa siihen, että seuraamalla vanhaa viisasta velhoa pahat voimat kukistetaan.

Juttua varten on haastateltu myös tutkija, tohtori Veli-Pekka Leppästä ja väitöskirjatutkija Juho Korhosta Brownin yliopistosta.

Sunnuntai, 20.7.2014

Kaunis ihminen pärjää rumaa paremmin – työelämässä ja käräjillä

Kauneus kannattaa

Viehättävät ihmiset saavat helpommin töitä, parempaa palkkaa ja lievempiä tuomioita. Toisaalta he vetävät puoleensa häirikköjä, ennakkoluuloja ja kateellisia katseita. Amerikkalaisprofessori haluaisi rajoittaa kauniiden suosimista lailla.

Pekka Vahvanen, teksti
Laura Oja, kuvat

Pauliina Laitinen-Laiholle, 43, on ylevä tavoite. Hän haluaa lisätä suomalaisten tietämystä taiteesta.

Tavoitteeseen hän on pyrkinyt kirjoittamalla kirjoja aiheesta. Nykyään hän esiintyy Fox-televisiokanavan Rojua, rojua -ohjelmassa taideasiantuntijana.

"Viime aikoina olen saanut paljon palautetta parikymppisiltä miehiltä. He kertovat, että ovat innostuneet taiteesta ohjelman takia", Laitinen-Laiho kertoo.

Hän myöntää, että asiahuomion saamisessa on hyötyä siitä, että näyttää "mieleenpainuvalta". Ulkonäöstä on muodostunut osa hänen ammatti-identiteettiään.

"Minulta on kysytty monta kertaa puhelimesta, että oletko se, jolla on pitkät vaaleat hiukset. Siitä on tullut osa minun brändiäni. Samalla tavalla kuin **van Goghin** teokset pitää erottaa warholeista sadan metrin päästäkin, on eduksi, että myös oma brändi on tunnistettava."

Laitinen-Laiho väitteli tohtoriksi kulttuurihistoriasta 30-vuotiaana. Sen jälkeen hän on omistanut elämänsä taiteelle.

Nykyään hän kiertää Suomea ja maailmaa taidekonsulttina, joka saattaa yhteen taiteen ostajia ja myyjiä.

Laitinen-Laiho ei suostu puhumaan rahasummista, mutta muualta on vahvistettu, että hänen välittämistään tauluista maksetaan jopa kymmeniä miljoonia euroja.

Näihin hommiin epäpätevillä ei ole asiaa. Mutta myös ulkonäöllä on väliä, ulkomailla enemmän kuin Suomessa.

"Esimerkiksi Lontoon Sotheby'sin taidehuutokaupassa kaikki ovat kuin suoraan Kauniista ja rohkeista. Ostajat saattavat olla filmitähtiä. Jos et ole huoliteltu ja elegantin näköinen, et sovi joukkoon ja pärjääminen on vaikeampaa."

Amerikkalaisprofessorien **Daniel Hamermeshin** ja **Jeff Biddlen** tutkimusten mukaan kauniina pidetyt naiset ansaitsevat kahdeksan prosenttia enemmän kuin naiset keskimäärin. Vaatimattomimman näköisten naisten palkka sen sijaan on neljä prosenttia naisten keskiarvoa pienempi.

Komeimmat miehet puolestaan tienavat neljä prosenttia sukupuolensa keskiarvoa enemmän, rumat miehet peräti 13 prosenttia vähemmän.

Joissakin tutkimuksissa on lähetetty sama työhakemus kahdella eri kuvalla. Viehättävämmällä kuvalla varustettu "hakija" on päädytty arvioimaan pätevämmäksi.

Ulkonäön vaikutus työelämässä menestymiseen ei ole kuitenkaan täysin yksisuuntainen. Laitinen-Laiho kertoo hiljattain pohtineensa asiaa miljardöörikerhoon kuuluvan norjalaisen taidemesenaatin kanssa. Mesenaatti on palkannut urallaan tuhansia ihmisiä.

"Hän totesi, että jos palkkaa oikein kauniita ihmisiä, heidät huomataan paremmin ja he nousevat urallaan nopeasti. Heidän on kuitenkin vaikeampaa pysyä huipulla, koska heidän tekemisiään kritisoidaan helpommin. Kateudella on tässä varmasti merkitystä."

Laitinen-Laiho on saanut kokea, kuinka hänen ulkoinen olemuksensa joskus ärsyttää ihmisiä. Varsinkin naiset ovat vihjailleet, ettei hän voi olla pätevä työssään, kun on "tuonnäköinen".

"Minun olisi pitänyt olla varovaisempi. Jos naisella on pitkät, auki olevat hiukset, hänet koetaan helposti uhkaksi. Nyt olen leikannut ne lyhemmiksi."

Lukija on varmasti jo halunnut muistuttaa, että kauneus on katsojan silmässä. Että eri ihmiset ja kulttuurit antavat sille erilaisia merkityksiä.

Toisin kuin tietyt eteläamerikkalaiset ja afrikkalaiset heimot, me emme pidä viehättävinä roikkuvia huulia, joita on venytetty keinotekoisesti. Länsimaiset naiset eivät koe kaunistautumiseksi joidenkin itämalesialaisten heimojen tapaa värjätä hampaansa mustiksi.

Mutta eri kulttuureistakin tulevien ihmisten käsitykset ovat usein samansuuntaiset. Kasvojen symmetrisyys, tasapainoiset mittasuhteet ja nuorekkuus koetaan viehättäviksi. Tutkimuksissa eri ihmiset arvioivat yleensä samat kasvot viehättävimiksi. Ja niiden kasvojen kantajat pääsevät usein helpommalla.

Kaikki ovat tasa-arvoisia oikeuden edessä, olemme oppineet. Mutta amerikkalaistutkimusten mukaan kauniit ihmiset ovat tasa-arvoisempia kuin muut. **John E. Stewartin** tutkimuksessa selvisi, että viehättävät syytetyt saavat keskimääräistä lievempiä rangaistuksia samoista rikoksista. Syylliseksi tai syyttömäksi toteamiseen viehättävyydellä ei sen sijaan ole vaikutusta.

Brandeisin yliopiston tutkijat **Leslie Zebrowitz** ja **Susan McDonald** puolestaan osoittivat, että mitä viehättävämpi oikeusjutun kantaja on, sitä todennäköisemmin hän voitti.

Osittain kauniiden hyvä kohtelu johtuu siitä, että ihmiset liittyvät viehättäviin kasvopiirteisiin positiivisia henkisiä ominaisuuksia. Minnesotan yliopistossa 1970-luvulla tehdyssä klassisessa tutkimuksessa opiskelijoille näytettiin kuvia viehättävistä ja vähemmän viehättävistä ihmisistä. Opiskelijat liittyivät viehättäviin ihmisiin huomattavasti enemmän positiivisia luonteenpiirteitä: kauniiden uskottiin olevan myös kiltimpiä, vahvempia, herkempiä, sosiaalisempia ja seksuaalisempia. Rumat ovat heikkoja ja pahoja ihmisiä, joita ei kiinnosta seksi.

Yleensä ihmisten ulkonäöstä tekemämme tiedostamattomat tulkinnot ovat kutakuinkin yhtä oikeassa kuin horoskoopit.

Oletukset voivat kuitenkin toteutua niin sanotun itseään toteuttavan ennusteen kautta. Kun viehättäviin ihmisiin liitetään tiettyjä ominaisuuksia, he alkavat käyttäytyä ympäristön odotusten ja kannusteiden mukaisesti.

Joskus puolestaan kannattaa taistella ympäristön oletuksia vastaan. Kapteeni ei meinannut päästää **Charles Darwinia** laivamatkalle, jonka aikana tämä teki suuren osan evoluutioteorian syntyyn johtaneista havainnoistaan. Beagle-laivan kapteenin mielestä Darwinin nenä oli sen muotoinen, ettei hän kestäisi merenkäynnin fyysistä rasitusta.

Nyt moni evoluutiobiologi olisi laivan kapteenin puolella eli jättämässä evoluutioteorian isän rannalle.

Tutkijat nimittäin uskovat, että kasvopiirteet ovat suhteellisen luotettava indikaattori ihmisen fyysisistä kyvyistä.

Zürichin yliopiston **Erik Postman** tutkimuksessa 816 koehenkilölle näytettiin 80 kuvaa ammattipyöräilijöiden kasvoista, joita he eivät olleet aikaisemmin nähneet. Komeimmiksi arvioidut pyöräilijät olivat myös menestyneet kilpailuissa parhaiten. Ranskan ympäriajon voittajasta vetoa lyödessä kannattaa siis katsoa kasvoja tarkasti, jos haluaa voittaa selvää rahaa.

Mainostoimiston AD:nä ja mallina ulkomailla paljon työskennelleen **Anne Kukkohovin**, 43, mielestä on naiivia ajatella, että arvioisimme toisia ihmisiä pelkästään henkisten ominaisuuksien perusteella. Vaikka kuinka haluaisimme jättää ulkonäköasiat huomiotta, se on mahdotonta.

"Ihminen on biologinen olento. Usein ei-sanallinen vaikutelmamme toisesta ihmisestä painaa enemmän kuin sanallinen."

Kukkohovi uskoo, että suomalaiset ovat ulkonäköasioissa edelleen vaatimattomia.

"Esimerkiksi italialaiset sijoittavat toisella tapaa ulkonäköönsä ja vaatetukseensa, koska uskovat siitä olevan hyötyä. Suomessa kauneuden merkityksen painottaminen tulkitaan pinnallisuudeksi tai itsekorostukseksi."

Kukkohovin mukaan kauneudesta on hyötyä paitsi työelämässä myös esimerkiksi kaupungilla asioidessa. Hän kertoo saaneensa parempaa palvelua silloin, kun on laittautunut.

Ulkonäöllä on merkitystä myös politiikassa.

Kun **Susanna Koski**, 29, valittiin viime syksynä kokoomusnuorten puheenjohtajaksi, monet ylistivät hänen ulkonäköään netin keskustelupalstoilla ja vessan seinillä.

Koski lähestyy ulkonäköasiaa käytännönläheisesti. Hänen mielestään poliitikon ulkonäkö on yksi osa kokonaisuutta, koska työ on julkista.

"Yksittäisten poliitikkojen kohdalla on vähän sama tilanne kuin myisit jotain tuotetta. Ulkonäkö on osa sitä pakettia", Koski sanoo.

"Kyllä sellaista välillä kuulee, että jotkut äänestävät ulkonäön perusteella. Mutta pääasia on, että äänestää. Äänestämättä jättäminen olisi pahempi synty."

Koski sanoo oman tuotteensa vahvuudeksi päämäärätietoisuuden ja sen, että tulee hyvin toimeen ihmisten kanssa.

Hän uskoo, että mediassa esille pääsemisessä poliitikon ulkonäöstä voi olla hyötyä. Tämä juttu on siitä erityisen hyvä esimerkki.

Toiset puolestaan ovat julkisesti valitelleet viehättävyydestä olevan enemmän haittaa kuin hyötyä. Entinen europarlamentaarikko **Eija-Riitta Korhola** (kok) antoi ymmärtää blogikirjoituksessaan kesäkuun alussa, että hän on joutunut "ulkonäkörasismien" uhriksi. Median keskittyminen ulkonäköön on vienyt huomiota asiajulkisuudelta.

Suomalaisen politiikan ehkä merkittävin ulkonäkökeskustelu käytiin, kun vuoden 1991 Miss Suomi **Tanja Karpela** nousi keskustan kansanedustajaksi ja myöhemmin kulttuuriministeriksi.

Monia naispoliitikkoja Ketäs tyttö kahvia -kirjaansa varten haastatellut **Eveliina Talvitie** sanoo, että Karpelan painolastina ei ollut pelkästään viehättävä ulkonäkö.

"Mieliukuvaan hänestä vaikutti pitkään hänen aikaisempi uransa missinä ja alusvaatemallina. Se tarjosi roolin, johon hänet oli helppoa asettaa."

Talvitie muistuttaa, että naispoliitikkojen ura jää usein lyhyemmäksi kuin miesten. Yli kolmekymmentä vuotta eduskunnassa istuneita naiskansanedustajia ei juuri ole.

"Useat haastattelemani naiskansanedustajat puhuivat siitä, että kun ei olekaan enää nuori ja nätti, ilmestyy näkymättömiä esteitä etenemiselle, vaikka osaamista on enemmän. Naisten ikää ja kokemusta ei arvosteta samalla tavalla kuin miesten."

Miespolitiikkojen hyvästä ulkonäöstä puhutaan harvoin, mutta heillekin siitä on hyötyä. Vuonna 1986 tehdyssä **Carol ja Lee Sigelmanin** johtamassa amerikkalaistutkimuksessa havaittiin, että viehättävä ulkonäkö parantaa enemmän miesten kuin naisten mahdollisuuksia vaaleissa.

Olisiko **Alexander Stubb** (kok) suosittu, jos ei olisi komea? Olisivatko **Matti Ahde** (sd) ja **Matti Vanhanen** (kesk) nousseet eduskuntaan, jos eivät olisi olleet nättejä poikia nuorena? Edellä mainitut kieltäytyivät haastattelupyynnöstä, Stubb huippukokouskiireisiin vedoten.

Miespolitiikkoja tuntuu ujoittavan ulkonäöstä puhuminen. **Ilkka Kanerva** (kok) toteaa, että on "täysin mahdotonta" sanoa, miten ulkonäkö vaikutti hänen nousemisessaan eduskuntaan.

Poliitikon ulkonäöltä ei odoteta pelkästään viehättävyyttä. Kasvojen antamia vaikutelmia tutkinut professori Leslie Zebrowitz on korostanut, että äänestäjät vaikuttavat karttavan poliitikkoja, joiden kasvopiirteissä on lapsenomaisuutta – pyöreät kasvot, suuret silmät, pieni nenä, korkea otsa ja pieni leuka.

Ulkonäkö ei ole ollut merkityksellinen asia politiikassa ennen televisioaikaakaan. Yhdysvaltoja 1860-luvulla johtanut **Abraham Lincoln** joutui vastaamaan syytöksiin, joiden mukaan hän olisi ollut liian ruma presidentiksi.

Stanfordin yliopiston oikeustieteen professorin **Deborah L. Rhoden** mielestä ulkonäön tärkeys kaikilla elämänalueilla on kasvanut viime vuosina – nimenomaan median merkityksen lisääntymisen takia.

"Meitä pommitetaan täydellisyyden kuvastolla, ja yritämme yltää näihin standardeihin. Kauneuskirurgia ja meikkifirmat kiihdyttävät riittämättömydentunnettamme, koska ne hyötyvät siitä taloudellisesti", Rhode sanoo puhelimesta.

Ja kauneusteollisuus on vienyt voiton. Rhode viittaa kyselyyn, jonka mukaan yli puolet nuorista naisista jäisi mieluummin rekan alle kuin olisi lihavia.

"Naisille ulkonäköstandardit ovat miehiä tiukemmat. Heitä myös rangaistaan enemmän niistä poikkeamisesta."

Asia koskettaa monia. Noin 15 prosenttia amerikkalaisista kokee tulleen syrjityksi ulkonäkönsä perusteella. Se on suunnilleen yhtä paljon tai jopa enemmän kuin sukupuolen, iän tai etnisen taustan takia syrjintää kokeneiden osuus.

Rhoden ratkaisu on kieltää ulkonäköön perustuva syrjintä lailla.

Ulkonäkösyrynnän kieltävä lainsäädäntö on jo olemassa Yhdysvalloissa Michiganin osavaltiossa ja muutamassa yksittäisessä kaupungissa. Samantyyppinen lainsäädäntö on käytössä Australian Victorian osavaltiossa.

San Franciscossa lainsäädännöstä on hyötynyt esimerkiksi **Jennifer Portnick**, jota fitness-yritys Jazzercise ei hyväksynyt aerobic-ohjaajakseen.

Yli satakiloisen ja kuudesti viikossa liikuntaa harrastavan Portnickin vartalo ei yrityksen mielestä viestinyt liikunnallisesta elämäntavasta. Nainen valitti kaupungin ihmisoikeuskomissiolle, joka ratkaisi asian hänen edukseen.

Ulkonäkösyrynnän kriminalisointi ei Rhoden mukaan ole missään johtanut turhanpäiväisten valitusten vyöryyn. Hänestä laki on tärkeä ennen muuta siksi, että se ehkäisee ennalta väärinkäytöksiä.

Rhode on saanut paljon vihapostia sen jälkeen, kun hän kirjoitti ulkonäkösyrynnästä kirjan *The Beauty Bias* neljä vuotta sitten. Rhodelle tullee viesteissä häntä on esimerkiksi luonnehdittu "lehmäksi", joka valitsi aiheensa, koska on itse ruma.

"Tällaisia luonnehdintoja en ennen kirjani julkaisua saanut. Olen kuitenkin laiha ja blondi", Rhode sanoo.

Suomessa työntekijän valinta voi perustua osaamisen lisäksi myös ulkonäköön. Työhakemuksessa voidaan edellyttää valokuvaa, jos työntekijän ulkonäöllä on merkitystä työtehtävien hoidossa.

Jos kokee tulleen ulkonäön perusteella sivuutetuksi, asiasta on mahdollista valittaa yhdenvertaisuuslain perusteella työsuojeluviranomaiselle.

Etelä-Suomen aluehallintoviraston työsuojelulakimies **Aki Eriksson** kertoo, että valitukset ulkonäkösyrynnästä ovat hyvin harvinaisia. Yksi tapaus on kuitenkin parhaillaan käsittelyssä.

Siitä ei ole saatavilla tietoa asian keskeneräisyyden takia.

Koripallojoukkue Nilan Bisons Loimaan taustavaikuttajan **Aleksi Valavuoren**, 35, mielestä on usein perusteltua palkata ulkoisesti viehättäviä ihmisiä.

"On ainoastaan yrityksen asia päättää, millä perusteilla se työntekijänsä palkkaa. Jos työssä ollaan paljon ihmisten kanssa tekemisissä, on perusteltua palkata myös presenssiltään työhön pätevä henkilö. Asiakkaat haluavat mukavan filiksen, monessa työssä miellyttävä ulkoinen olemus edesauttaa tämän kokemuksen luomista."

"Ei me voitaisi Bisonsiin palkata 150-sentistä pelaajaa. Se ei ole ulkonäkösyryntää, vaan se on realiteetti."

Valavuori haluaa täsmentää, että hänen ensisijainen käsityksensä ulkonäöstä on kunnosta ja ulkonäöstä huolehtimisesta.

"Kukaan ei voi tietenkään valita kasvojensa luustoa, eikä mitään täydellisiä mallin kasvopiirteitä moni yritys ole edes hakemassa."

Valavuori sanoo, ettei osaa itse arvioida ulkonäkönsä. Hän silti tietää, että hänen ulkonäkönsä oli yksi valintaan vaikuttanut tekijä esimerkiksi Suomen Pelkokerroin -ohjelman juontajapestin saamisessa.

Valavuoren mielestä ulkonäkö viestii myös käyttäytymisestä ja arvomaailmasta. Jos pystyy pitämään hyvää huolta vartalostaan, todennäköisesti pystyy huolehtimaan monesta muustakin asiasta.

Juniorijoukkueiden ylipainoiset valmentajat puolestaan antavat väärän viestin elämäntavoistaan nuorille.

Ulkonäön merkitys työhönottoperusteena riippuu toki ammatista. Fyysikon tai kirjanpitäjän ammatissa siitä tuskin on apua. Toisaalta myös Deborah Rhoden mielestä esimerkiksi mallin tai näyttelijän valinnassa ei voitaisi soveltaa ulkonäkösyryntälakia.

Lauri Tilkanen, 26, muistuttaa, ettei näyttelijäkään pelkällä ulkonäöllä pärjää, vaikka siitä onkin hyötyä. Tilkanen on näytellyt muun muassa *Härnä-* ja *Kesä*kaverit-elokuvissa.

Klassisessa Hollywoodin rooliaossa sankarit ovat komeita ja konnat vaatimattomamman näköisiä. Ulkonäkö painaa näyttelijöiden valitsemisessa rooleihin nykyäänkin. Tilkanen uskoo, että hänen ulkonäkönsä on auttanut hyvien roolien saamisessa, varsinkin uran alkuvaiheessa. Hän huomauttaa, että hyvä ulkonäkö voi myös rajoittaa mielenkiintoisten roolien saamista.

Tilkanen korostaa, että näyttelijällekin ulkonäköä tärkeämpää on karisma.

"Olen kohdannut erittäin hyvännäköisiä ihmisiä, jotka eivät kuitenkaan syytä millään tavalla. Toisaalta vaatimattomamman näköisistä voi löytää kaivattua sähköisyyttä, karismaa", Tilkanen kertoo.

Tilkanen mukaan on väärinkäsitys, että kauniilla tai komeilla ihmisillä olisi aina hyvä itsetunto.

"Näyttelijän työssä ollaan koko ajan katsottavana. Kaikki huomio on näyttelijän olemuksessa ja ulkonäössä. Se on niin henkilökohtaista, että itseään alkaa helposti epäillä. Olen näytellyt 11-vuotiaasta lähtien, eikä oma itsetuntoni ole kovin vahva ollut."

Hän jopa sanoo, ettei miellä itseään erityisen komeaksi, vaikka on tietoinen monen muun käsityksestä. Tilka itse asiassa häiritsee se, kuinka mediassa joskus ylikorostetaan hänen ulkonäköään tai puhutaan siitä esineellistävään sävyyn. Esimerkiksi hän mainitsee *City-lehden* artikkelin, joka oli otsikoitu "Syntisen kaunis mies".

"Totta kai näyttelijäkin toivoo tulevansa tunnustetuksi näyttelijätaitojensa eikä ulkonäkönsä perusteella."

Ihmistä viehättävimmät joutuvat usein myös häirinnän kohteeksi. Tilkasella ei ole stalkereita eli vainoajia ollut. Ahdistelu lienee enemmän miesten laji, jonka kohteena ovat naiset.

Anne Kukkohovilla on puolestaan ollut vuosien mittaan stalkkereita vähintään oma osuutensa. Hän saa viikoittain sosiaalisen median kautta ehdotuksia tuntemattomilta miehiltä. Yksi lähettää itsekirjoitetun eroottisen novellin, jonka rooleissa on kirjoittaja itse ja Kukkohovi. Toinen ihailija anelee lähettämään käytettyjä vaatekappaleita ja korkokenkiä. Kolmas paljasteleekin kadulla. Kukkohovi kertoo kohdanneensa kymmeniä itsensäpaljastelijoita, yhden heistä tällä viikolla. Myös "täyspäisiä" ehdokkaita on tarjolla julkisuudesta tunnetuille kauniille naiselle jatkuvasti. "On selvää, että parisuhteen ulkopuolella on koko ajan houkutuksia. On vain itse tehtävä päätös, että haluaa pysyä parisuhteessa. Hollywoodissa ulkonäköä palvotaan niin paljon, että todelliset rakkauteen ja kunnioitukseen perustuvat liitot ovat harvinaisempia." Kukkohovi on ollut avioliitossa kolmesta vuotta.

Ulkonäkö voi vaikuttaa myös nuoruuden uravalintoihin.

Satu Tuomisto on vuoden 2008 Miss Suomi, joka toimii nykyään kuntosaliyrittäjänä ja juontajana. Hän spekuloi, että jos ei olisi saanut missin kasvoluustoa syntymälahjaksi, hän olisi todennäköisesti opiskellut pidemmälle. Hän on käynyt kauppaopiston.

"Siinä missä nyt brändään itseäni, tekisin varmaan samaa jollekin tuotteelle."

Hän ei kuitenkaan tunnista itsessään yhtä kauneuden seurausta, jonka uskoo olevan ajallemme ominainen: kauneuden laiskistavaa vaikutusta.

Monet uskovat pärjäävänsä elämässä pelkällä hyvällä ulkonäöllään.

"Minua huolestuttaa, että yhä useampi panostaa vain siihen, miltä kasvot tai peppu näyttää Instagramin kuvissa. Monet uskovat, että asiat saa tapahtumaan vain silmiä räpsyttämällä. Sillä tavalla saavuttaminen on hyvin lyhytnäköistä", Tuomisto sanoo.

Tuomisto tunnustaa kuitenkin, että bikinikuvissa esiintyneenä missinä hän on osaltaan ollut luomassa ulkonäkökeskeisempää kulttuuria.

"Kun nuorempana tein niitä juttuja, ajattelin vain, miten teen työni parhaiten. Silloin en miettinyt, millaista naisen mallia annan nuorille tytöille."

Kauneus – kuten tiedämme – myös katoaa pikkuhiljaa. Samalla katoavat sen hyödyt ja haitat. Monelle kauneuden etuihin tottuneelle se on kova paikka. Satu Tuomisto sanoo, ettei häntä iän kertyminen pelota.

"Itse asiassa odotan sitä, kun olen viisikymppinen. Uskon, että itsevarmuus ja karisma vain lisääntyvät iän myötä. Ei haittaa, jos minulla on ryppejä tai vaikka piilokalju. Toivon, että elämässäni on silloin niin paljon sisältöä, ettei tarvitse hirveästi peiliin vilkuilla."

Myös taidemaailmassa liikkuva Pauliina Laitinen-Laiho löytää positiivisia puolia vuosien karttumisesta.

"Kun minulle tuli 40 vuotta täyteen, stalkkerit katosivat ja lähentelijät vähenivät."

Sunnuntai, 27.7.2014

Suomi on kahden totuuden maa

Puolensa valinneet

Lähi-idän väkivalta kuumentaa myös supisuomalaisten tunteita. Bruno Jäntti pitää kriisissä palestiinalaisten puolta, poliitikko Hannu Takkula on Israelin miehiä. Vain yhdestä asiasta he ovat samaa mieltä: media ei anna kriisistä tasapuolista kuvaa.

Pekka Mykkänen, teksti

Monelle suomalaiselle kesä on rauhoittumisen aikaa: pulahtelua järveen, grillitassujen kääntelyä ja päiväretkiä lasten kanssa huvipuistoihin. Mutta kaikki eivät pysty rauhoittumaan. Heidän ajatuksensa ovat muualla, Lähi-idässä.

Kirsti Palonen, 67, on yksi niistä, joiden sydän on ollut tänä kesänä erityisen levottomassa tilassa. Viime viikon lauantaina Palonen osallistui mielenosoitukseen, jonka nimi oli "Näpit irti Gazasta!". Kulkue alkoi Eduskuntatalolta ja päättyi Israelin suurlähetystölle. Mielenosoituksessa otettiin voimakkaasti kantaa Israelin ja palestiinalaisten sotimiseen.

"USA on terroristi! Israel on murhaaja!" huusi väkijoukko, jossa oli järjestäjien mukaan noin 400 ihmistä.

Eräs mielenosoittaja oli liimannut julisteeseensa kopion **Albert Edelfeltin** maalauksesta Leikkiviä poikia rannalla. Kuvan päälle hän oli kirjoittanut tekstin "Israelin kohde". Se oli viittaus neljään pikkupoikaan, jotka saivat surmansa Israelin iskussa gazalaisrannalle 16. heinäkuuta.

Pari päivää mielenosoituksen jälkeen Palonen istahti alas ja avasi tietokoneensa. Hän lähetti sähköpostia Helsingin Sanomiin. Palosen mielestä valtakunnan ykköslehdessä pitäisi kertoa syvällisemmin, millaista on tavallisten gazalaisten elämä Israelin pommitusten keskellä, millaista siellä oikeasti on.

Palonen liitti sähköpostiinsa kääntämiään henkilökohtaisia tarinoita, joita on julkaistu "Gazan ääniä" -verkkosivulla. Yhdessä niistä kahden pikkupojan äiti **Ghadeer al-Omari**, 36, kertoo peloistaan. Öisin hän ei uskalla nukkua, koska kaikki ajatukset ovat lasten suojelemisessa.

"Minun on pysyttävä hereillä, tarkkailtava tilannetta ympärillä, jotta voisin päättää tulituksen äänten perusteella, voinko pitää poikani tässä huoneessa vai pitääkö minun siirtää heidät toiseen. – – Ruumiimme vapisevat ja sydämemme hakkaavat joka ilmaiskulla. Yritän olla säikkymättä, jotta pienet poikani eivät alkaisi pelätä, mutta välillä vain epäonnistun pahasti!"

Palonen myöntää suoraan, että hän on puolensa valinnut. Palestiinalaisten hätä on hänen mielestään suurempaa kuin israelilaisten. Palosen mukaan palestiinalaisten äärijärjestö Hamas tekee toki väärin ampuessaan raketteja israelilaisten siviilien asuinalueille, mutta heidän aiheuttamansa vahinko siviilien keskuudessa on paljon Israelin tekoja vähäisempää.

Paljon suurempi vääräys Palosen mielestä on, että Israel iskee siviilikohteisiin, kuten sairaaloihin ja koteihin, vaikka Israelilla on erittäin kehittynyt aseteknologia ja kyky tehdä tarkkoja pommituksia.

"Kyllä, olen puolueellinen. Asetun heikkojen puolelle. Israelin juutalaiset ovat uhreja, mutta se ei oikeuta heitä tällä tavoin uhriuttamaan toisia", hän sanoo.

Paloselle palestiinalaisten asia on myös hyvin henkilökohtainen, sillä hän on käynyt Gazassa kerran ja Libanonin palestiinalaisleireillä lukemattomia kertoja 1990-luvulta alkaen. Palonen on ammatiltaan psykologi ja psykoterapeutti, joka osallistuu Psykologien Sosiaalisen Vastuun hankkeeseen Libanonissa.

Hän on auttanut aseellisista konflikteista selvinneitä pakolaisia henkisesti jaloilleen. Lähi-idän matkoilta on kertynyt piinallisen syvällistä ymmärrystä, mitä sota ihmisten elämässä tarkoittaa.

Lukuisista palestiinalaisten kohtaamisista on ollut hyötyä myös koto-Suomessa. Palonen on auttanut muun muassa Aasian tsunamin ja Jokelan koulusurmien traumatisoimia ihmisiä.

Tämän viikon torstaina Eduskuntatalon edessä oli jälleen vilskettä, vaikka kansanedustajat ovat kesälaitumilla. Tällä kertaa Israelia ei kutsuttu murhaajaksi vaan kansalaisiaan suojelevaksi valtioksi, jolla on oikeus itsepuolustukseen.

Yksi mielenosoitukseen kutsutuihin merkikkeenilöistä oli entinen europarlamentaarikko **Hannu Takkula** (kesk). Mielenosoituksen kutsussa häntä oli luonnehdittu Israel-faniksi.

Takkulan, 50, itsensä mielestä luonnehdinta oli epäonnistunut. "Ei tämä ole mikään faniasia", hän sanoo.

Takkulan mielestä fanius luo vaikutelmaa kritiikittömästä ihailijasta – hän taas haluaa perustaa Israel-myönteiset näkemyksensä "faktioihin".

"Olen Israelin ystävä, mutta on minulla palestiinalaisiakin ystäviä", sanoo Takkula. Hän on käynyt alueella noin 70 kertaa.

Takkula latelee faktoja ja historiatietoja hätkähdyttävää tahtia. Välillä ollaan ottomaaneja edeltävässä ajassa, kohta jo rauhanneuvotteluiden kiemuroissa. Sitten hän kertoo tapaamisistaan israelilaispoliitikkojen, kuten tammikuussa kuolleen entisen pääministerin **Ariel Sharonin**, kanssa.

Takkulalla on ristiriitaisena pidettyä Sharonista paljon mieluisia muistoja. Hänen mielestään Sharon todella työskenteli rauhan puolesta, kun ilmoitti Israelin vetäytyvän Gazasta vuonna 2004. Mutta se ei palestiinalaisille kelvannut. Takkulan mukaan sikäläinen terrorismin kulttuuri oli saanut liian vahvan jalansijan, ja niin nähtiin kaiken muun kaameuden lisäksi palestiinalaisten sisällissota.

Myös Hannu Takkula on sitä mieltä, ettei suomalainen media ole antanut kattavaa kuvaa viime viikkoina kiihtyneistä väkivaltaisuuksista. Takkulaa ärsyttää, että ihmiset sympatisoivat palestiinalaisia sen vuoksi, että heidän puolellaan uhrit ovat huomattavasti Israelia suuremmat.

Perjantaina kerrottiin, että tämän kesän taisteluissa on kuollut palestiinalaisten puolella yli 760 ihmistä, joista valtaosa siviilejä. Israelilaisia on surmattu runsaat 30, heistä valtaosa sotilaita.

Takkulan mukaan pitäisi ymmärtää pari perusasiaa. Ensinnäkin Hamas aloitti tuoreimmat väkivaltaisudet. Lisäksi äärijärjestön taktiikkana on ampua rakettejaan siviilikohteiden keskeltä ja vieläpä kutsua tai käskä palestiinalaisia ihmiskilvikseen. Israel on ilmoittanut iskevänsä sinne, mistä raketit ammutaan, ja niin tulee väistämättä siviiliuhreja, hän sanoo.

Takkulan mukaan suomalaisten kannattaa pysähtyä miettimään, mitä me tekisimme, jos kaupunkeihimme ammuttaisiin satoja raketteja. Hän pitää myös nurinkurisena ajatuksena sitä, että Israelilla ei olisi oikeutta rakentaa siirtokuntia alueille, joita se on sodassa valloittanut.

"Mekin menetimme alueita vuosina 1944–1945. Ei me olla kyseenalaistettu, että saiko ne miehittänyt maa rakentaa niillä alueilla", hän sanoo. Takkulan mielestä Israelin siirtokunnat eivät ole laittomia, mutta hän kyllä ymmärtää niiden "kiistanalaisuuden". Kansainvälisen yhteisön tulkinta on erilainen: siirtokuntia pidetään laittomina.

Myös Takkulalle Lähi-idän kriisi on henkilökohtainen. Hänen siskonsa **Ruut Zaban** asuu 30 kilometrin päässä Gazan rajalta sijaitsevassa Tar Shahrin moshavissa.

Kibbutsityylisen moshavi-yhteisön tuhatkunta asukasta saa elantonsa muun muassa vuohitilasta, meijeristä ja oliiveista.

Sisarella on israelilainen mies ja viisi lasta. Heille pommisuojaan juokseminen on arkea. Tästä israelilaisten hädästä ei Takkulan mielestä juurikaan saa tietoa mediasta.

"Medialla on joku sympatia tätä terroristijärjestöä kohtaan", hän sanoo tarkoittaen Gazaa hallitsevaa Hamasia.

Suomalaisilla on pitkään ollut kiihkeä suhtautuminen Israeliin. Taustalla vaikuttavat sekä Raamatun kertomukset että vuonna 1948 itsenäistyneen pikkumaan sijainti vaarallisten naapureiden ympäröimänä.

1960-luvulla Suomessa oli hyvin voimakkaita Israel-sympatioita. Huippuunsa ne nousivat kesällä 1967 käydyn kuuden päivän sodan aikana. Suomalaiset kuuntelivat jännittyneinä radiouutisia, joissa selostettiin pienen Daavidin eli Israelin eloonjäämistäistelua Goljatia eli arabimaita vastaan.

Kuin ihmeen kaupalla Israel löi Egyptin, Syyrian ja Jordanian ja valtasi itselleen Gazan, Länsirannan, Siinain niemimaan ja Golanin ylängön. Moni suomalainen näki vertauskohdan talvisodassa. Mielikuvaa vahvisti sekin, että Neuvostoliitto tuki sodassa arabimaita.

Kuuden päivän sodassa vallatut alueet ovat olleet kiistelyn kohteena tähän päivään asti. Niiden miehittämisellä israelilaiset myös istuttivat siemenen sille, että Israel alettiin nähdä sorretun ja uhatun maan sijaan sortajana.

Tampereen yliopiston rauhan- ja konfliktintutkimuskeskuksen professori **Tuomo Melasuo** kertoo, että suomalaisten rintamalinjat Israelin ja palestiinalaisten ymmärtäjinä alkoivat muovautua erityisesti 1970-luvulla. Karkeasti ottaen vasemmisto oli taipuvainen suosimaan palestiinalaisia ja oikeisto Israelia.

Mutta sympatioissa on nähty myös suurta vaihtelua. Esimerkiksi sosiaalidemokraattien pääministeri **Karl-August Fagerholm** (1901–1984) muistetaan erityisen innokkaana Israelin tukijana, samoin hänen puoluetoverinsa, kirjailija-poliitikko **Arvo Salo** (1932–2011).

"Samaan aikaan kun Suomen älymystöpiireissä alettiin laajalti ajatella, että Israel taitaa olla aikamoinen rasismin, kansalliskiihkon ja militarismin bunkkeri ja miltei Hitlerin Saksan inkarnaatio, Salo kulki vastavirtaan", kerrottiin Helsingin Sanomissa vuonna 1989 viitaten 1970-luvun ilmapiiriin.

Suomalaisten ajattelua on muuttanut palestiinalaisten kurimus, samoin Israelin siirtokuntapolitiikka, jota Melasuo pitää suurimpana esteenä rauhanhankkeille.

TNS Gallupin mukaan suomalaisilta ei ilmeisesti ole koskaan tiedusteltu mielipidekyselyssä sitä, kumman näkökulmia – Israelin vai palestiinalaisten – he paremmin ymmärtävät. Vuonna 2003 Irakin sodan aikaan tehty Eurobarometri-kysely viesti kuitenkin voimakkaasti siitä, että suomalaisten enemmistö suhtautuu Israeliin hyvin kriittisesti.

Kyselyn mukaan 60 prosenttia suomalaisista piti Israelia uhkana maailmanrauhalle. Vain Yhdysvallat kiilasi Israelin edelle, kun 63 prosenttia piti supervaltaa uhkana maailmanrauhalle. Siten Israel nähtiin vaarallisempaan kuin esimerkiksi Iran, Pohjois-Korea ja Irak, jotka Yhdysvallat aikoinaan asetti "pahan akselille". Ainakin vuonna 2003 suomalaisten pahan akseli käsitti siis Yhdysvallat ja sen lähimmän liittolaisen Israelin.

Samalla kun Suomen kansalaiset suhtautuvat Israeliin enimmäkseen kriittisesti, valtion politiikka on suhteellisen maltillista EU-jäsenen keskitien kulkemista. Lähi-itään erikoistunut professori Tuomo Melasuo ei saa mieleensä oikein mitään merkityksellistä, mitä presidentti **Sauli Niinistö** tai pääministeri **Alexander Stubb** (kok) olisivat Israelin suhteen lausuneet.

Ulkoministeri **Erkki Tuomioja** (sd) sen sijaan on räväyttänyt useampaankin otteeseen. Vuonna 2001 hänen tulkittiin – ja Israelin taholta syytettiin – verranneen Israelin toimia natsi-Saksaan. Kymmenen vuotta myöhemmin Tuomioja nousi otsikoihin kommentillaan: "Mikään apartheid-valtio ei ole oikeutettu eikä kestävä."

Tuomo Melasuon mukaan Tuomiojan kommentteja ei tule pitää yksistään politiikon yksityisajatteluna, vaan ne ovat tavalla tai toisella Suomen hallituksen eli virallisen Suomen linja. Hänen mukaansa Tuomiojan lausunnot eivät kuitenkaan ole erityisen radikaaleja, kun niitä verrataan eurooppalaispoliitikkojen puheisiin.

Hannu Takkulan mielestä presidentti Niinistö suhtautuu konfliktiin hieman juristin tavoin, rakentavasti. Samoin toimi hänen mukaansa Niinistön edeltäjä **Tarja Halonen**.

Yksi suomalainen ylitsä muiden – Nobelin rauhanpalkinnon saanut presidentti **Martti Ahtisaari** – saattaisi olla ratkaisevassa asemassa Lähi-idän rauhanvälittäjänä. Mutta se ei häntä kiinnosta.

Ahtisaari kertoi äskettäin Suomen Kuvalehdelle suhtautuvansa hyvin pessimistisesti Lähi-idän rauhannäkymiin. Häntä narkästytti se, etteivät amerikkalaiset ole käyttäneet kaikkea vaikutusvaltaansa alueen rauhoittamiseksi, vaikka ulkoministeri **John Kerry** onkin ponnistellut rauhanprosessin eteen.

Ahtisaari sanoi suoraan, ettei hän suostuisi rauhanvälittäjäksi, vaikka häntä tehtävään pyydetäisiin. "En koskaan lähde välittäjäksi tilanteeseen, jossa ne, joilla on vaikutusvaltaa, eivät ole valmiita sitä käyttämään rauhan edistämiseksi."

Palestiinalaisten asiaa ajava fyysikko **Syksy Räsänen**, 40, pitää Tuomiojan apartheid-vertausta täsmällisenä. Mutta häntä harmittaa, että Tuomiojan ajattelu ei ole heijastunut Suomen tosiasialliseen Israel-politiikkaan.

Räsänen vaikuttaa israelilaisen Israeli Committee Against House Demolitions -järjestön (ICAHD) Suomen-osastossa. Järjestö kirjelmöi tällä viikolla Tuomiojalle vaatien paljon nykyistä tiukempaa Israel-politiikkaa. Kirjeessä vaaditaan esimerkiksi "Gazan laittoman saarron välitöntä lopettamista", Israelin vastaisia talouspakotteita sekä Israelin ja Suomen välisen asekaupan lopettamista.

Räsänen huomauttaa, että Tuomioja allekirjoitti vuonna 2010 oppositiossa ollessaan Suomen ja Israelin asekaupan lakkauttamista vaatineen vetoomuksen monien muiden tunnettujen suomalaisten – kuten elokuvaohjaaja **Aki Kaurismäen** ja vihreiden **Heidi Hautalan** – tavoin. Konkreettisia toimia ei seurannut.

ICAHD-järjestön Suomen-osaston vuonna 2009 perustanut **Bruno Jäntti**, 29, pitää hyvin ongelmallisena sitä, että Suomen asekauppakumppaneihin kuuluu Israelin kolmanneksi suurin aseyhtiö Rafael, jonka oletetaan vastanneen Israelin ydinaseohjelman aseistuksesta.

Jäntin mukaan Suomi on nurinkurisessa tilanteessa, kun yhtäällä se on yrittänyt edistää ydinaseetonta Lähi-itää ja toisaalla se käy kauppaa alueen ainoan ydinasevallan ydinaseohjelmasta vastaavan yrityksen kanssa. Hänen mukaansa syntyisi "melkoinen haloo", jos suomalaisilla olisi vastaavanlainen kauppakumppani Iranissa, mikäli Iranilla olisi ydinaseohjelma.

Jäntti sanoo törmänneensä "tragikoomiseen vastuunpakoiluun", kun hän on yrittänyt vaikuttaa suomalaispäättäjiin Israelin asekaupoissa, joka on ollut voittopuolisesti sotatarvikkeiden tuontia. Jäntin selvitysten mukaan asekauppojen kokonaisarvo on ollut yli 250 miljoonaa euroa.

Puolustusministeriön mukaan asekaupan ulkopoliittisen ulottuvuuden ja ihmisoikeusnäkökulmien kommentointi kuuluu ulkoministeriölle, kun taas ulkoministeriöstä palloa potkitaan puolustusministeriön suuntaan, Jäntti sanoo.

Jäntin kiinnostus Lähi-idän asioita kohtaan kumpuaa osittain hänen sukutaustastaan. Hänen äitinsä isä oli taustaltaan Venäjän juutalaisia, ja niin toinen maailmansota, holokausti ja Israelin kohtalo tulivat tutuiksi jo lapsuudessa.

Juutalaisveri ei kuitenkaan ole saanut häntä heiluttamaan Israelin lippua. Jäntin mielestä Israel on "kaapannut toisen maailmansodan tragedian miehityspolitiikan ja laajentumishaluisen kansallismielisen politiikan tueksi".

Syksy Räsänen on yksi monista suomalaisista, jotka ovat heittäytyneet henkilökohtaisestikin Lähi-idän konfliktin keskelle. Hän on ollut kahtena kesänä Länsirannalla rakentamassa taloja Israelin tuhoamien kotien tilalle. Kahdesti hän on myös matkannut alueelle ihmisoikeustarkkailijana.

Hänen mielestään Israelin suhteen olisi toimittava kuten Etelä-Afrikan apartheid-hallinnon kanssa. Siis boikottiin koko maa: taloudellisesti, akateemisesti ja kulttuurisesti.

Räsänen on näkemyksissään varma, kuten Lähi-itä-aktivistin kuvaan kuuluu. Hän on sitä mieltä, että Israel käytti kolmen juutalaisen teinipojan murhia kesäkuussa tekosyynä operaatiolle, jota se oli muutenkin käynnistämässä.

Israel halusi hajottaa Hamasin ja kilpailevan Fatah-puolueen pari kuukautta aiemmin muodostaman yhteishallituksen, Räsänen ajattelee.

Räsänenkään ei kiistä sitä, että Hamasin raketteja on osunut siviili kohteisiin. Mutta Hamasin leimaaminen terroristijärjestöksi on "politiikkaa".

Miksi julmuuksiin syylistynyt Vapaan Syyrian armeija ei ole terroristijärjestö, vaan läntisten maiden kumppani Syyrian sodassa, Räsänen kysyy.

Lisäksi hän huomauttaa, että Etelä-Afrikkaa johtava ANC-puolue leimattiin aikoinaan terroristijärjestöksi. Vapauttaistelun ikoni **Nelson Mandela** poistettiin Yhdysvaltain terrorismista tarkkailtujen listalta vasta 2008.

Räsänen pitää Yhdysvaltain ja Euroopan unionin politiikkaa monella tapaa kaksinaamaisena. Ensin ne tukivat vuoden 2006 palestiinalaisvaalien järjestämistä, mutta kun Hamas voitti, kurssi kääntyi 180 astetta.

"Mikä on EU:n sitoutuminen demokratiaan, jos vain sen tukema puolue saa voittoa vaalit?" Räsänen kysyy.

Keskustelut suomalaisten Israelin ja palestiinalaisten tukijoiden kanssa vahvistavat kuvaa siitä, että ikuiselta tuntuvassa konfliktissa totuus on haudattu kauan sitten.

Tilalle on tullut kilpailevia totuuksia. Etenkin sosiaalisessa mediassa kukin voi valita itselleen mieluisan kaikukammion, jossa saa tukea omille näkemyksilleen.

Israelia voimakkaasti tukeva **John Remes**, 60, on esimerkki suomalaisesta, jolle alueen totuus kytkeytyy tiukasti Raamatun kertomuksiin. Hän pitää pyhää kirjaa totena sanasta sanaan, luomiskertomuksesta Johanneksen ilmestyksen viimeiseen jakeeseen.

Remes on Nummellan helluntiseurakunnan pastori, Israel Ystävyysoimikunnan puheenjohtaja ja Jerusalemin kansainvälisen kristillisen suurlähetystön, ICEJ:n Suomen-osaston varapuheenjohtaja. Kuten muutkin tähän artikkeliin haastatellut, hän pitää suomalaismedian antamaa kuvaa konfliktista suppeana ja muutenkin ongelmallisena, Remeksen mielestä liian paljon Israelia syylistävänä.

"Suomalaiset ovat jännä kansa. Mediaa uskotaan, se on melkein kuin pravda, totuus", Remes pohtii.

Hänen mukaansa Israelin siirtokunnissa työskentelee paljon palestiinalaisia, jotka ovat hyvin tyytyväisiä elämäänsä. Ulkoministeri Tuomiojan taannoista apartheid-komenttia hän luonnehtii "yksipuoliseksi ja surulliseksi lausunnoksi", joka ei vastaa todellisuutta, mutta heijastaa Suomen palestiinalaisia myötäilevää politiikkaa.

Remeksen mielestä oleellista on se, että Hamas on aiemmin sitoutunut Israelin tuhoamiseen peruskirjaansa myöten. Kun sellainen järjestö ampuu satoja raketteja, niin "kyllä Israelin on jotain tehtävä".

"Islamin kulttuuri pitää oikeana sitä, että kuolla itsemurhapommituksissa. Israel taas lähtee siitä, että elämä on tärkeää", sanoo Remes.

Hän juonsi torstaina Eduskuntatalon edessä pidetyn Israelin tukimielenilmauksen.

Mielenosoitukseen osallistui silmämääräisesti arvioiden noin tuhat ihmistä. He lauloivat sydämensä pohjasta Remeksen kitaralla säestämän rauhantoivottelulaulun Hevenu shalom alechem.

Mielenosoitukseen saapunut väki oli harrasta ja vakavaimista. Väkijoukossa näkyi kylttejä, joissa vakuutettiin "seisomme rinnallasi Israel" ja tuomittiin Hamas "maksetuista itsemurhaistensa".

Väkijoukon keskellä seisojaksi nousi myös pitkä mies pohjoisesta, Hannu Takkula.

Hän arvioi hulinan keskellä, että Suomessa on lukuisia Israelin ystäväysjärjestöjä, joihin kuuluu noin 20 000 ihmistä. Heistä selvä enemmistö on vakaumuksellisia kristittyjä.

Takkulan mukaan Suomeen ei ole syntynyt mitään kovin vaikutusvaltaista "juutalaislobbya" kuten Yhdysvalloissa. Vaikka jotkut juutalaisvaikuttajat ottavat toisinaan kantaa esimerkiksi suomalaispoliitikkojen sanomisiin, heidän vaikutusvaltaansa ei voi pitää merkittävänä.

Entä onko sillä ylipäättään väliä, mitä pienessä Suomessa Lähi-idän kysymyksestä ajatellaan ja väitellään? Eduskuntatalon edessä järjestetyt mielenosoitukset eivät ole edes karpäsen surinaa konfliktin todellisten osapuolien korvissa. Eihän edes presidentti Martti Ahtisaari halua sotkea näppejään Lähi-idän konfliktiin. Silti pahinta olisi, jos kukaan ei täällä enää jaksaisi edes välittää.

Israelia puolustava John Remes ei ole kovin optimistinen rauhan suhteen, vaikka hän sitä toivoo ja rukoilee. Hänen mukaansa Hamasin kanssa on turha yrittääkään neuvotella, ellei se muuta politiikkaansa merkittävästi.

Pastori Remes uskoo, että itse asiassa maailmassa on paljon ennusmerkkejä siitä, että lopun ajat ovat käsillä. Remes kuuluu niihin, jotka uskovat niin sanottuun "tempaukseen", josta Jeesus puhuu Matteuksen evankeliumin 24. ja 25. luvuissa.

Kun Jeesuksen toinen tuleminen tapahtuu, "suuren torven soidessa hän lähettää enkelinsä neljälle ilmansuunnalle kokoamaan kaikkialta, maan kaikista ääristä ne, jotka hän on valinnut."

Remes ei osaa sanoa, tuleeko loppu vuosien tai pidemmän ajan päästä. Sitä ei Raamattu kerro.

"Kun lukee Jeesuksen sanoja siitä, mitä tapahtuu ennen tempausta, niin nämä asiat menevät aika yksi yhteen. On sotaa, on maailmalla leviäviä sairauksia ja luonnonkatastrofeja", hän kertoo.

Maallistuneiden suomalaisten korviin Remeksen puheet voivat kuulostaa vierailta. Konfliktin kannalta keskeisessä valtiossa Yhdysvalloissa elää kuitenkin kymmeniä miljoonia ihmisiä, jotka uskovat Remeksen tavoin kirjaimellisesti Raamatun sanomaan.

Huomattava osa heistä näkee kohtalonyhteyden Israelin kansan vaiheissa ja lopun aikojen tulemisessa. Sen joutuvat amerikkalaispäättäjät ottamaan huomioon Israel-politiikassaan.

Äskettäin tehdyssä kyselyssä 57 prosenttia amerikkalaisista kertoi, että Israelin toimet Gazassa ovat oikeutettuja. Toisessa kyselyssä vain 14 prosenttia amerikkalaisista ilmoitti sympatisoivansa palestiinalaisia, kun Israelin puolelle asettui hieman yli puolet kansasta.

Pyhien kirjojen merkitystä ei voi sivuuttaa, kun puhutaan Israelin ja palestiinalaisten rauhanmahdollisuuksista.

Lähi-idän uskontoon perustuvassa retoriikassa rauha on aina ollut keskeisessä asemassa, mutta käytännön elämässä väkivalta on korjannut voiton kerta toisensa jälkeen.